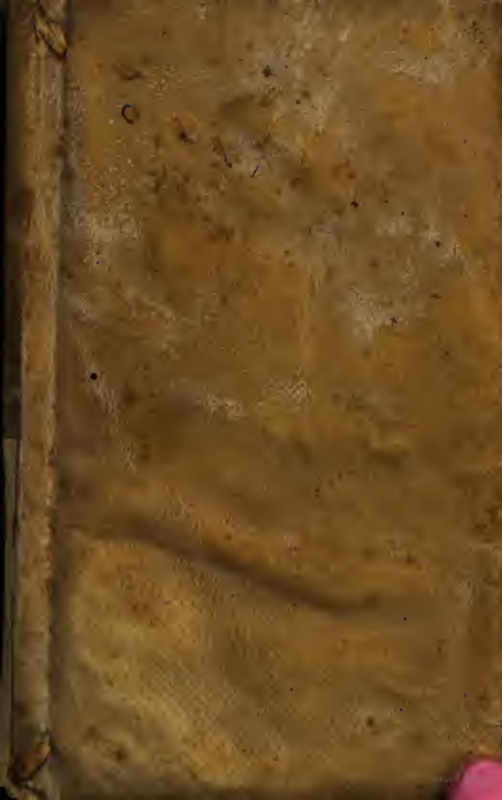

LVGD. BATAVORVM,
Ex Officina Adriani Wijngaerdē. 1652

B. R.

ÆQUO LECTORI
Editores Librarii S.

DAmus in præſens novam hanc HISTORIÆ OLAI MAGNI DE GENTIBVS SEPTENTRIONALIBVS Editionem; Hiſtoriæ, quæ ut in rerum natura temporali maneat, digniſſimæ. Huic Editioni noſtræ, quantum fieri poſſet, ſedulo excolendæ, exemplar Editionis Plantinianæ, alterumque vetuſtius Forſterianæ, adhibuimus. Fidem illud mereri videbatur quod tutò ſequeremur. Alterum iſtud in haud paucis nominibus, & dictione, magis idoneum rei videbatur. Ea quando in reliquis rarius aliquidpiam differebant, cujuſdam viri judicio rem, qui in tali literatura ſubactos habet & exercitatos ſenſus, commiſimus. Quem tantum, quan-

tum per tempus & operas licuit, præstitisse autumamus. Linguæ fœdus habitus, orthographiæ syntacticæ & periodorum atque sensuum stupor, hoc est, molestissima lectoribus interpunctio, amplius quid exigere, imo extorquere, videbatur; id nempe, quod tam multa ætate à nemine obtinere potuit. Quis iste Nemo? Illi, qui nimis longe distant à permagno sæculi nostri viro, qui in Monumentis suis elaboratissimis frequenter urget, *Libros, non minùs atque liberos, indies fieri debere meliores*. Instâs: Qui nam hi? Ii qui verentur bene agere quando usus est, aut qui usum non habent. Num-ne huic laudatissimo Operi, (sic enim cogitabis forsitan, ô æquissime lector.) Nunquid huic laudatissimo Operi, veste Septẽtrionali horridâ que induto, vis facta est? Minime gentium. Poli-
tio

tio non contemnenda vestē hanc ei liberavit ab ingrato statu, cui hactenus, seu inter provectos, seu incipienteis lectores, inter omneis obnoxium fuit. Vestis ipsa manet salva; lingua, verba, periodi, sensus. Ut nos capias, Lector, sique diffidis; percurre caput aut locum, qui tibi in aliis Editionibus molestus est in legendo; & quem, si forte, bis ter-ve recurris cum tædio, eundem apud nos legito semel; certum est, te studiis nostris faviturum. Summa; Vestē non abstulimus, sed excoluimus, extersimus; à sortibus unguium, quibus hæc ab inscitis à manu operis inhumaniter tractata fuit, expurgavimus. Accedit veterū in scribendo abbreviaturarum consuetudo. Ubi indoctæ operæ, exscribentes, notulas particularum, *per, præ, pro*, item *qui, quid, quo, quod*, ut & casuum, modorum, atque

temporum, facillime nonnunquã confundunt. Quibus omnibus heic attente invigilatum. Ut adeo hanc nostram Editionem omnibus anterioribus antecellere, asseverare possimus. De reliquo, siquæ literaria sphalmata inter festinationes operarum irrepserunt (à quâ conditione nullus liber immunis) tam minuta erunt, tamq; pauca, credas, ut ea aut non sis animadversurus, aut illa te non turbatura; quæ-que ipse ullâ absque molestiâ, si voles, emendabis. Indicem Capitum, Rerumque item; cum Elencho Regnorum, Provinciarum, Regionum, Dominiorum, Insularum; & cum Catalogo Gothorum Sueonumque Regum, quales invænimus, tales addidimus. Vale.

ELEN-

ELENCHVS REGNORUM,

Provinciarum, Regionum, Dominiorum, ac Insularum principaliorum, in Septentrione consistentium.

Alandiæ insulæ.
Angermania olim regnum.
Biormia olim regnum.
Blechingia.
Bothnia Occidentalis.
Bothnia Septentrionalis, in qua ultima Ecclesia S. Andreæ.
Carelia.
Curonia.
Dalecarlia.
Dalia.
Dania, sive Dacia, regnum insulare & potens.
Esthia.
Faroë insula.
Finlandia olim regnum.
Finmarchia olim regnum.
Gestricia.
Gissemarchia.
Gothia regnum fortissimum.
Gothlandia insula.
Gronlandia, in qua olim IIII. Episcopatus, sub Archiepiscopo Nidrosiensi regni Norvegiæ.
Hallandia.
Helsingia olim regnum.
Hetlandia insula.
Hetmarchia.
Hybernia regnum populosum.
Iempthia olim regnum.
Islandia insula.
Iuthia.
Lapponia Occidentalis.
Lapponia Orientalis.

Li-

Livonia.
Moringia.
Middelpadia.
Nericia.
Norvegia regnum vaſtiſſimum.
Nylandia.
Oplandia.
Orcades inſulæ XXIII. olim regnũ ſub Norvegia.
Oſtrogothia.
Pruſſia.
Ruſſia alba.
Samogethia olim regnum Gepidarum.
Schoningia.
Scotia regnum ampliſſimum.
Scricfinnia olim regnum.
Selandia.
Smalandia.
Sudermannia.
Suecia regnum latiſſimum.
Taveſtia.
Tylemarchia.
Vermelandia olim regnum.
Veſtrogothia.
Vichia olim regnum.

Sunt & aliæ regiones quam plurimæ & latiſſimæ: è quibus tumultuarie 5. 10. 15. 20. millia ſagittariorum tempore hoſtili ingruente educi poſſunt: ſed earum nomina hic non ſunt expreſſa, partim quod non occurrebant, partim quod minime neceſſe videbatur, ne videlicet lector ſuperflua nomenclatura obrueretur.

GO-

GOTHORUM SUEONUMQUE Regum tam externorum quàm internorum

CATALOGUS.

Interni, qui domi & in patria regnarunt.

MAgogus, Noa ex filio Iapheto nepos, primus Gothorum Rex internus.
2. Suenno.
3. Gethar sive Gogus.
4. Ubbo.
5. Siggo.
6. Ericus.
7. Uddo.
8. Alo.
9. Othen.
10. Carolus.
11. Biorne.
12. Gethar.
13. Siggo.
14. Berico, internus & ab egressu primus.
15. Humulphus.
16. Humelus.
17. Gothilas.
18. Sigthunius, sive Sigtrugus.
19. Scarinus.
20. Sibdagerus.
21. Asmundus.
22. Uffo.
23. Hunnigus, sive Hundingus.
24. Regnerus.
25. Hothebrotus.
26. Attilus.
27. Hotherus.
28. Rodericus.
29. Attilus.
30. Botuildus.
31. Carolus.
32. Grimmerus.
33. Tordo.
34. Gotharus.
35. Adulphus.
36. Algothus.
37. Ericus.
38. Lindormus, sive Lidorus.
39. Gestillus, sive Gestiblindus.
40. Ericus disertus.
41. Getricus.
42. Haldanus.
43. Vilmerus.
44. Nordianus.
45. Sivardus.
46. Carolus.
47. Ericus.

48. Hal-

48. *Haldanus.*
49. *Euginus, sive Uginus.*
50. *Ragnaldus.*
51. *Amundus.*
52. *Hacho.*
53. *Sivardus.*
54. *Ingo.*
55. *Nearchus.*
56. *Frotho, sive Froë.*
57. *Urbarus.*
58. *Ostenus.*
59 *Fliolmus, sive Siolm9.*
60. *Suercherus.*
61. *Valander.*
62. *Visbur.*
63. *Domalder.*
64. *Domarus.*
65 *Attilus.*
66. *Dignerus.*
67. *Dagerus.*
68. *Alaricus, sive Alverus*
69. *Ingemarus sive Ingo.*
70. *Ingellus.*
71. *Germundus.*
72. *Haquinus Ringo.*
73. *Egil us Vendilkraca.*
74. *Gotharus.*
75. *Fasto.*
76. *Gudmundus.*
77. *Adelus.*
78. *Ostanus.*
79. *Ingemarus.*
80. *Holstanus.*
81. *Biorno.*
82. *Ravaldus.*
83. *Suartmannus.*
84. *Tordo.*
85. *Rodulphus.*
86. *Hathinus.*
87. *Attilus.*
88. *Tordo.*
89. *Algothus.*
90 *Gostagus, sive Ostanus*
91. *Arthus.*
92. *Haquinus.*
93. *Carolus.*
94. *Carolus.*
95. *Birgerus.*
96 *Ericus.*
97. *Torillus, sive Totillus.*
98. *Biornus.*
99 *Alaricus.*
100. *Biornus, sive Bero.*
101. *Bratemundus Fro.*
102. *Sivardus Fro.*
103. *Herotus.*
104. *Carolus, sive Surlus.*
105. *Biornus.*
106. *Ingevallus, sive Ingellus.*
107. *Olaus Tretelia.*
108. *Ingo.*
109. *Ericus à ventoso pileo cognominatus.*
110. *Ericus Segersel, cognomento Victoriosus.*
111. *Ericus Aorsel, sive Stenchillus.*

112. *Olaus Schotkonung.*
113. *Amundus annosus, sive Carbonarius.*
114. *Amundus.*
115. *Haquinus Rodo, sive Rufus.*
116. *Stenchillus.*
117. *Ingo.*
118. *Halstanus.*
119. *Philippus.*
120. *Ingo.* (*hofde.*
121. *Ragualdus Knap-*
122. *Magnus.*
123. *Suercherus.*
124. *S. Ericus.*
125. *Carolus.*
126. *Canutus.*
127. *Suercherus,*
128. *Ericus.*
129. *Ioannes cognomento Iuvenis, sive Pius.*
130. *Ericus cognomento Blæsus, sive Balbus.*
131. *Valdemarus.*
132. *Magnus Ladalaos.*
133. *Birgerus.*
134. *Magnus Smeech.*
135. *Albertus.*
136. *Margareta Regina.*
137. *Ericus Pomeranus.*
138. *Christoph. Bavarus.*
139. *Carolus Canuti,*
140. *Steno Sture senior.*
141. *Suanto,*
142. *Steno Sture junior.*
143. *Gostavus nostro sæculo Rex.*

Externi qui foris & extra patriam regnarunt.

Berico primus Gothorum Rex externus.
2. *Gaptus.*
3. *Augis.*
4. *Amalus.*
5. *Baltus.*
6. *Gadaricus dictus Magnus.*
7. *Philmerus.*
8 *Tannausius.*
9. *Zentes Philosophus.*
10. *Sagillus.*
11. *Penaxagoras.*
12. *Telephus.*
13. *Euriphilus.*
14. *Thamyris Regina.*
15. *Anthinus.*
16. *Antheas.*
17. *Gothilas.*
18. *Sitalchus.*
19. *Dromgethes.*
20. *Tanabonta.*
21. *Boroista.*
22. *Commositus.*
23. *Corillus.*
24. *Dorpaneus.*
25. *Decibalus.*
26. *Ostrogotha.*

27. *Siv-*

27. *Sinna, quem alii Echinam, alii Ombram vocant.*
28. *Cannabas, sive Cannabandes.*
29. *Hildericus.*
30. *Gebericus.*
31. *Armanaricus.*
32. *Vinnitarius.*
33. *Hunimundus.*
34 *Torismundus.*
35. *Valamirus.*
36. *Theodemirus.*
37. *Vindemirus senior.*
38. *Vindemirus junior.*
39. *Theodoricus.*
40. *Amalasuenta Regina.*
41. *Atalaricus.*
42. *Theodatus, sive Theodeatus.*
43. *Vitiges.*
44. *Ildovadus, sive Ildibaldus.*
45. *Ataricus.*
46. *Totilas.*
47. *Teias.*
48. *Fridigernus.*
49. *Alatheus.*
50. *Safra.*
51. *Atanaricus.*
52. *Radagasius.*
53. *Alaricus.*
54. *Athaulphus.*
55. *Sigericus.*
56. *Vallia.*
57. *Theodoricus.*
58. *Thorismundus.*
59. *Theodoricus.*
60. *Euricus.*
61. *Alaricus.*
62. *Amalricus.*
63. *Gesalaricus.*
64. *Teudes, sive Teuda.*
65. *Teudisclus, sive Teudegillus.*
66. *Agilaus.*
67. *Atanagildus.*
68. *Luiba.*
69. *Leonegildus.*
70. *Recaredus.*
71. *Luiba.*
72. *Vitericus.*
73. *Gundemarus, sive Gunnarus*
74. *Sisebutus.*
75. *Ricardus.*
76. *Cintila.*
77. *Sisenandus.*
78. *Cintila.*
79. *Tulgas.*
80. *Cindasuindus.*
81. *Recinsuindus.*
82. *Bamba.*
83. *Eurigius.*
84. *Egita.*
85. *Vitisa.*
86. *Acosta.*
87. *Rodericus.*

OLAI

OLAI MAGNI, GOTHI, ARCHIEPISCOPI UPSALENSIS,

DE

Ritu Gentium, & natura rerum, ac usu bellandi populorum Septentrionalium.

EPITOME LIBRI PRIMI.

CAP. I.

Biarmiæ descriptio.

BIARMIA est regio Septentrionalis, cujus zenith est in ipso polo arctico, ejusque horizon est idem cum circulo æquinoctiali: qui Zodiacum in duas partes æquales intersecans, efficit, ut una medietas totius anni sit unus dies artificialis, & altera medietas una nox: & ita totus annus esset ibi unus dies naturalis. Dividitur autem Biarmia, secundum Saxonem Sialandicum, in ulteriorem, & citeriorem. In hac citeriore sunt

montes perpetuis, sed innocuis nivibus offusi, æstivique ardoris expertes, inter quos inviis nemoribus & saltibus abundat, pascuorum feracissima, inusitatisque alibi bestiis frequens. Crebri in ea fluvii, ob insitas alveis cautes, stridulo spumantique volumine proferuntur. In ulteriore vero Biarmia sunt quidam monstrosæ novitatis populi, ad quos aditus invius & insuperabilibus periculis obfusus est, nec facile mortalibus patere potest. Major siquidem itineris pars præaltis nivibus perenniter obsidetur: quas si quis superare velit, cervis jugalibus (quorum maxima copia illic est, ut apud Italos asinorum) currum instruit, cujus incredibili celeritate, eximio gelu rigentia juga transcendat. Meminit Saxo, Memmingum quendam sylvarum Satyrum, insignibus divitiis præditum, illic mansionem tenuisse: ad quem Hotherus Suetiæ Rex domitorum cervorum cursu perveniens, maximorum spoliorum, opumque adeptione ditatus & felix evasit. Utraque tamen hæc terra vallibus, campisque distincta, fruges, si seminarentur, haud negaret: sed inexhausta piscium ubique copia, & ferarum frequentissima venatio, efficit, ne ibi panis usus magnopere concupiscatur. Pugnaturi Biarmienses, arma artibus plerunque permutant, carminibusque

in

in nimbos, ſolvere cœlum, ac lætam aëris faciem triſti imbrium aſpergine confundere cōſueverunt. Sunt Biarmi idololatræ & Hamaxobii, Scytharum more, atque in faſcinandis hominibus inſtructiſſimi. Quippe aut oculorum aut verborum, aut alicujus alterius rei maleficio, homines ita ligant, ut liberi non ſint, nec mentis compotes, ſæpeque ad extremam maciem deveniant, & tabeſcendo diſpereant.

Cap. II.

Finmarchiæ deſcriptio.

Finmarchia regio eſt Septentrionalis, partis Norvegiæ, olim ob ſui amplitudinem Regio titulo decorata. Hæc rigidiore orbis parte, culturam ac manſionem ſortita eſt, attamen homines robuſtis corporibus, & animo magno habet, qui ab hoſtium incurſu ſe ſtrenue defendere ſolent. Aër illius regionis, ſicuti & vicinarum, ſemper frigidus eſt, ſerenus, innocuus tamen humanis corporibus, rariſſimas pluvias tempore æſtivo admittens: tantaque eſt illic aëris temperies, ut piſces nullo ſale conditi, ſed ſolo aëre ſiccati, toto decennio à putrefactione durent. Ab octavo Calend. Aprileis, uſque ad ſextum Idus Septembris, eſt illic continuus dies, nul-

lis intervenientibus tenebris, videturque sol à IIII. Nonas Maji usque ad Calend. Augusti, nulla intercedente nocte. Ab hac Finmarchia Septentrionali ad Australiora Gothorum ultra CCCL. milliarium Gothicorum est distantia: ubi mediis noctibus solstitii æstivalis in distinctis locis, Lincopiæ, videlicet, & Scaris, minutissimæ litteræ sine lumine legi, ac scribi, imo pecuniæ numerari possunt. Quibus etiam in locis sub elevatione poli Arctici gradibus 60. à principio Maji ad initium Augusti, nullæ penitus conspiciuntur stellæ, præter lunare corpus, quod in plenilunio veluti ardens rubus, penes terræ superficiem paululum, eo temporis intervallo (omnium admiratione, & horrore) pervidetur.

Cap. III.

Scricfinniæ descriptio.

SCricfinnia regio est inter Biarmiam, ac Finmarchiam sita, angulum tamen longiorem versus Austrum, & mare Bothnicum mittens, quasi cauda sit principaliter appellata, quia incolæ ejus admirabili quadam celeritate, certis planis lignis instar arcuum in anteriori parte curvatis, ac pedibus affixis, directione manualis baculi utuntur, qui-

quibus ſeſe arbitraria voluntate ſurſum deorſumque vel oblique, ſuper nivium cacumina transferunt: eo tamen modo ſervato, ut unum lignum altero ſit longius menſura unius pedis, juxta virorum, vel mulierum proceritatem:, utpote ſi vir, vel mulier ſit octo pedum longitudine, lignum unius pedis totidem habebit pedes in longitudine juſta, reliquum vero novem. Præterea providente, quo ligna illa ſubducta ſint tenerrima pelle vituli Rangiferorum: cujus forma & color cervino colori aſſimilatur, ſed longe procerior, & major eſt. Cur autem pellibus tam teneris hæc ligna ſubducantur, variæ redduntur cauſæ, ut videlicet celeriori lubricitate ſeſe transferant per altas nives, ut expeditius rupium voragines, & præcipitia tranſverſo motu evitent, ut ſurſum dirigentes curſum, retrorſum non excidant: quia pili inſtar ſudium, aut echinorum ſe erigunt, miraque naturæ potentia, ne relabantur, obſiſtunt. Talibus igitur inſtrumentis cum ingenio currendi inſtructi, montium inacceſſa, valliumque ima, hyberno præſertim tempore aſſequuntur. Sed non æque facile in æſtate, licet habeant nives: quia impreſſioni lignorum citiſſimè cedunt. Neque etiam ulla rupes adeo prominet, quin ad ejus faſtigium callida curſus ambage perveniant. Primo ſiquidem

vallium profunda relinquentes, ſcopulorum radices tortuoſa gyratione perlabuntur: ſicque meatum crebræ declinationis obliquitate perflectunt, donec per ſinuoſos collium anfractus deſtinatum loci cacumen exuperent: id ipſum interdum venationis ardore facientes, nonnunquam de ingenio, & artis magiſterio contendentes, veluti ſtadiorum curſores conſtitutum bravium ſuſcepturi.

Cap. IV.

De vehementia venti Circii.

POrtus eſt in Iſlandia (terra ſcilicet mari Glaciali vicina, ſub dominio regni Norvegiæ, vulgari ſermone *Veſtrabort*) Occidentalis dictus, penes quem in littoralibus ſpatiis & campis, obequitantes armati, potenti flatu hujus venti Circii quaſi ſtupa proſternuntur in terram. Similiter penes portucrypticos, id eſt, in cavernoſis rupibus, & antris habitantes, eo præcipue tempore brumæ, quo Sol regreditur ad ſolſtitialia ſigna, quando in marinis fluctibus venti ſunt temperatiores. Sunt præterea montes in Hybernia mediocri ſublimitate in pluribus locis eminentes: in quibus, ſi quis iter hoc Circio vento flante perficere tentaverit, nedum periculum, &

rui-

ruinam expectare cogetur, ſed ſpiritus ſuffocationem in præcipitiis voraginoſis. Prætereà quam formidabiles & noxii ſint venti, in occidentalioribus Norvegiæ ripis, ipſi incolæ, imo & alienigenæ eo confluentes, non ignorant. Nullum enim lignum, neque fruticem, ob violentiam hujus venti, ibidem germinare intuentur. Quo fit, ut ob eorum defectum, in ignibus inſtruendis cibiſque coquendis, oſſibus magnorum piſcium utantur. Quantum etiam ſæviat ventus iſte in Occidentalioribus Bothniæ littoribus, ipſi habitantes magno incommodo ſuo ſæpius experiuntur. Rapit enim integra tecta domorum, eaque per immenſa terrarum ſpatia diſſoluta diſpergit.

Cap. V.

De Septentrionalium ventorum violentia.

TUrbines ac tempeſtates Septentrionalium locorum, vim habere terribilem ac periculoſam, nemo qui ſecreta naturæ didicit aut ſcrutatur, ignorat: præſertim cum multiplex ac indeficiens ejus originis cauſa materiaque reperiatur. Ex mari itaque ſæpe auferunt aquas ſub navibus, naveſque ſubvehunt in ſublime: etiam ex terra lapides ac alia animalia, & paululum erepta dimittunt.

Nec ſolum ea, ſed plumbea tecta templorum ac ædium diverſarum, imo & fortiſſima tigna, quæ ad aëra rapiunt, atque alio accidente ſpiritu vehementiore, tranſvehunt in ſpatia longiora. Sæpiſſimè etiam integra molendina ventorum, cum ingentibus ſaxis turbine involuta, ſalvis hominibus in loca remota evehuntur: imo adeo ingens turbo deſcendit, ut urbes, caſtella & villas involvens, tecta longius (ut dictum eſt) ad campos diſpergat. Æſtate ab occidente, Septentrioneque, perflant tanta vi impetuque venti, ut lapides, quantos manus poſſit continere, à terra rapiant, ac veluti arenæ, lapillorum acervos haud parvos cumulent: &, ut aliquando ab hominibus arma, & veſtes, quandoque aſcenſorem vi ab equo auferant. Quinimo in Vichia Norvegiæ aliquando accidit, ut aëre, Soleque maximi piſces torrendi, è perticis inſtar tabularum, ut turbinum, in magna congerie à divitum piſcatorum locis in ædes pauperum ejecti, tanquam donum divinitus datum recipiantur.

CAP. VI.

Diverſi effectus tonitruum, fulminum, & coruſcationũ in locis Septentrionalibus.

FOrmidabilem vim, & effectum habent tonitrua, fulmina, atque coruſcationes

in Septentrionalibus terris, præsertim versus loca opposita Meridiei. Apparent sæpissime in partibus Aquilonis, sub sereno cœlo, totis noctibus, in Septembri, clara atque continua fulmina, quæ magis minantur, quam lacerant inspectores. Fulmen vero natura nubium exortum, tonitruque elapsum, gravissima damna mortalibus, aliisque rebus ibidem infert. Plures etenim homines sublimiora loca inhabitantes, cum jumentis interimit: excelsas etiam turres, & ædes dura pice linitas (quod mirum non est) inextinguibili flamma consumit: altas arbores, vel ex summo vertice directe findit: vel obliqua corrosione contundit.

Cap. VII.

De frigoris asperitate.

QUantam potentiam gelu, seu frigus, in Septentrione tanquam proprio loco possideat, multis rationibus potius, quam autoritatibus per sensum ostendi potest. Sentit enim vim & uredinē ejus, trepida animantium multitudo, pluribus stadiorum millibus inde distans, corpusque & reliqua membra modico ejus allapsu comprimit, & perhorret. Quid non faceret, ubi propriis viribus, & naturæ legibus imperat ipsum frigus? Sub quo

quia natus, & versatus sum, (etiam circa elevationem graduum poli Arctici 86) arbitror me posse hoc, & multis sequentibus capitulis, nonnihil cæteris vaga opinione scribentibus clarius demonstrare, quam vehemens & horrendum sit illic frigus: quod inde successive, veluti radii, ex centro tandem per totum orbem ampliatur, quemadmodum omnes nationes, quas penetrat, ejus asperitate commotæ attestantur.

CAP. VIII.

De pruinis, & casu nivium.

TAnta est plerumque in Aquilonaribus terris vis pruinæ & casus nivium, tamque dira tempestas, vehementesque caligines aërem obscurantes, ut viatores proximum quemque obvium, etiam si amicus vel inimicus sit, agnoscere vel evitare non possint. Quod omnimodam parit difficultatem, eo quod in utroque latere, vel alta præcipitia imminent, vel condensatæ nives tam elevatæ sint, ut ferentes sarcinas dextrorsum vel sinistrorsum vix sese extricare possint. Attamen quia contra præcipitia raro conceditur optabile remedium, pro statione jumentorum mutuo labore nives exolvunt, plaustraque super eas evertunt, ut institutum iter ab-

abſolvant: hocque ea celeritate faciunt, quaſi rapido incendio, moleſtiſſimoque periculo celerrime avertendo urgerentur: ne longiore interveniente mora, ex ſubito caſu nivium, & pruinarum, repletio fiat itinerum, & ſylvarum, ut quæ ſit via, vel campus, difficilius agnoſci poſſit. In glacie vero nulla, vel rara difficultas occurrit, eo quod omnia placabili æqualitate itinerantibus offeruntur, ſalvo quo caveant à ruptura glacierum per oppoſita ſigna ad os rupturæ. Quæ ſigna, vel cruſtatis glaciei particulis ad os aperturæ relictis, vel virentibus abietum ſeu juniperorum ramis in glacie congelatis & eminentibus oſtenduntur: idque longo ordine, & milliaribus multis, ſumptu & diligentia piſcatorum, ne viatores aberrare contingat, fideliter obſervatur. In ſylvis antem non levia quandoque mutuo ſibi obviantibus obſtacula è ruptura, ſeu motione arborum occurrunt. Stant enim præſertim populeæ arbores, ob denſitatem nivium, veluti arcus extenti, nivibus oneratæ: quarum leviſſimo motu maxima nivium moles in viatores deſcendens, eos non parum retardat: imo & ipſæ arbores cancellato caſu, gravitate nivis, abruptæ, viam omnino immeabilem faciunt, ut non niſi ſecuribus ad eum uſum comportatis, ſibi exitum parare poſſint, prout mihi, meoque comitatui ſæpius accidiſſe conteſtor.

CAP. IX.

De nivium & vitrorum varietate.

VNo eodemque die, ac nocte, xv. vel xx. aut plures quandoque distinctæ nivium formæ reperiuntur. Præterea non minor varietas in vitris contingit, quæ arcendi frigoris causa, æstuariorum fenestris imponuntur. Dum enim loca hujusmodi, caloribus contra immensum gelu tepidius instaurantur, forinseco frigore, atque miro naturæ artificio sub diversis imaginibus ita depicta videntur illa vitra, ut quivis artifex talibus inspectis, naturæ excellentiam potius possit admirari, quam imitari. Ingenio tamen adhibito, plurima ex his pro domestico ornatu, ac decore, artificum industria excogitantur, ac perficiuntur, qualia ab aliis nationibus prece, vel pretio vix acquiruntur. Unde evenerat, ut eo ingenio plurimi argentei crateres excellenter fabricati, viderentur. Præterea laneæ, lineæque texturæ pretiosæ, atque picturæ mirabiles, & decentes, quemadmodum inferius nonnihil dicetur de pictoribus, ac texturis.

CAP. X.

De castellis nivalibus juvenum.

MOs est Septentrionalium populorum, provida quadam sagacitate adolescen-

tes,

tes, diversis bellandi exercitiis & artibus castella impugnandi exercere, & excitare, qui præsertim tirocinia sine cæde, & sanguine, ac quovis vitæ periculo, hæc aggredi putant voluptuosum: & ob id quotannis hyeme durantibus nivibus, loco aliquo eminenti turmatim à majoribus excitati congrediuntur adolescentes, conformi labore immensas nivium moles comportantes: è quibus propugnacula ad formam castrensium mœniorum, feriatis saltem diebus solicitè fabricant, aqua structuram hujusmodi fenestris distinctam continuò aspergentes, ut nix cum aqua taliter congesta, accedente frigore validius induretur. Qua diligentia adeo fortificantur, ut non solùm leves ictus, sed æreos globos, atque impulsum testudinum (quatenus opus esset) possent sustinere. Quibus paratis, adolescentes prædicti in diversas turmas segregati, pars mænia ingreditur contuenda, pars foris remanet ad eadem impugnanda. Nec desunt in candidis castris atra seu fusca vexilla, aut virides Juniperorum rubi: sub quibus non pecuniæ, sed solius laudis appetitu, voluptuosum ingrediuntur certamen: quod aliis armis utrobique non committitur, nisi niveis globis in alterutrum è manibus projectis. Statuta enim pœna est nudi corporis in gelidam aquam immergendi, ne quis globis hu-

jusmodi nivalibus saxum, ferrum, lignum, aut glaciem projecturus involvat. Sunt præterea inter oppugnantes, qui more cuniculorum inferiores nivium bases perforant, ac ingrediuntur, ut propugnaculi defensores coërceant à stationibus suis. Nec segnior intercedit mora, qua pugnis certatur cominus, donec vexillo rapto pars victa succumbat, alio tempore restaurato prælio contra partem victricem in eisdem castellis (si poterit) triumphatura. Neque segnius, aut debilius ludos hujusmodi committunt, aut perferunt, quam si pro patria, pro legibus, pro focis (ut dicitur) & aris, publico spectaculo in agone certarent. Profugos vero, & meticulosos pugnam excedentes, nivibus dorsotenus inter cutem, vestemque immissis, ubi deprehensi fuerint, insolentibus verbis ac vocibus punitos absolvunt, ut alias fortius reversuri persistant, & acrius defendant castra. Quosdam aquis congelatis, in caput & collum tempore horrendi frigoris guttatim demissis, castigant, prout inferius, de pœnis glacialibus manifestiùs exponetur. Et hæc omnia veluti voluptuosa spectacula, ad irrogandum rebellibus & stupidis mitiores pœnas.

CAP. XI.

De cursu glaciali equorum pro palliis.

OLim apud veteres Gothos mos erat, brumali tempore ad finem mensis Decembris (dum nivibus & frigore lacus, stagna, atque terræ omnes validissima glacie constringerentur) optimos quosque equos, forda elegantiores, in singulis provinciis ad emenda publica spectacula colligere: quantum verò ad voluptuosa spectacula attinet, die 26. Decembris super stagna, ac flumina congelata, instar speculi micantia, infiniti terrarum incolæ in qualibet provincia (distinctis licet communitatibus) pro bravio ac gloria, in agilioribus equis certaturi congrediuntur. Terminus verò, seu meta cursus hujusmodi, longitudinem quatuor, aut sex milliarium continet Italicorum. Bravium autem aliquot mensuræ, seu modii annonæ seminandæ, & nova vestimenta apponuntur; & denique, ut equus metam non attingens, victori cedat. Verùm hæc spectacula nullibi frequentius in toto Septentrione super glaciem, quam apud Ostrogothos, ac Vestrogothos committuntur. Abundat enim terra eorum uberrimis pascuis pro equitiis ad multa millia, in electissimis herbis naturaliter convenientibus equis enutriendis, licet valde spaciosis, & disper-

ſperſis campis, & non in uno prato.

CAP. XII.

De curſu glaciali hominum pro bravio.

DUo genera hominum ad ſtadia, & bravia, celerrime ſub præſignatæ artis compendio currentium, in his locis reperiuntur. Primum ſylveſtre, ſeu Lapponicum, quod pandis trabibus, ſive longis ſtipitibus plantis pedum affixis, ſupra nives in vallibus ac montibus flexuoſo ac arbitrario motu curſum præcipitem dirigendo ſe transfert: idque perfectiſſima arte facit, ſive adverſis caſibus congrediendum ſit, ſive venationibus voluptuoſis, quarum quæſtu vivunt, & fortuna aſſequuntur uberiores, ſive bravii, aut gloriæ cauſa hoc ipſum ſit attentandum. Hocque genus præcipuum inter Scricfinnos. Hic ſatis eſt, dixiſſe, eos homines talem, tamque celerem in percurrendis cacuminibus nivoſorum montium, etiam pro bravio, habere agilitatem, qualem vix reliqui planioribus, ac brevioribus inſtrumentis innixi, in plana, & lubrica glacie pertingere valent. Quinimo qui nives calcant, & conſtitutam metam attingunt, feram occurrentem ſagittis occidunt. Qui vero ſervat glacialem curſum, vix ab hiatibus ſubtus latentibus eſt ſecurus, prout infra de glacialibus bellis dicetur. Aliud vero

ge-

genus, quod ferro plano, & polito, sive planis ossibus cervinis vel bovinis, scilicet tibiis, naturalem lubricitatem ob innatam pinguedinem habentibus, pedali longitudine sub plantis affixis, in sola glacie lubrica cursum intendit velocissimum, quemque in glaciali æqualitate semper currendo continuat. In quo etiam genere ubique reperiuntur homines voluptuosè pro bravio cursitantes; quorum meta super congelatos lacus instar speculi glaridos, spatio VIII. vel XII. milliarium Italicorum ab utrisque partibus est constituta, vel minus. Bravium vero cochlearia argentea, amphoræ æreæ, gladii, & novæ vestes, ac juvenes equi: sed hi frequentius cæteris, bravium lucraturi, currendo præveniunt, qui cervinas tibias latè limatas plantis affigunt, porcina axungia perunctas, quia gelidis aquæ guttis velut per poros glaciei, in vehementi frigore surgentibus, tibiæ sic unctæ impediri, aut constringi non possunt, sicuti ferrum quantumcunque politum aut unctum. Nulla nempe unctio ferro conformior est, quam ossium tibiarum cervinarum, aut taurinarum, connaturalem habentium lubricitatem. Eoque modo quotiescunque glacies clara fuerit, ac nivibus dicooperta, duobusque, vel tribus digitis spissa, tunc hujusmodi spectacula facilius, securiusque exercentur. Sed a-

liass

lias nequaquam, quia nunquam periculoſior, mortique vicinior caſus eſt, quam curſum intendere, dum glacies tenuiſſima nive ſit cooperta, Amnes etenim, ſeu rivuli tacita celeritate è littoribus lacum intrantes, corroſione, & motu çontinuo agunt, ne glacies inſpiſſari, ſolidarique poſſit, niſi gelu fortiſſimo conſtringatur. Sed interim contingit, temerarios curſores, glacierum naturam ignorantes vel contemnentes, audacius quam cautius occurrentes, glacie confracta (corpore deorſum, atque capite ſurſum, acumine glaciei velut ſecuri, abſciſſo, miſereque derelicto) ſubmergi. Veruntamen eo periculo, vel ſimili, rarò pereunt indigenæ, ſed peregrini terrarum exploratores: qui dum celerius proditionibus perficiendis compendioſo itineri inſerviunt, ſubita glacierum doloſitate ac fragilitate abſumuntur.

Cap. XIII.

De glacialibus hoſpitiis itinerantium.

VSus habet, ut publicæ viæ tempeſtatibus lignorum ſylvarumque caſu obſtructæ, communi ſumptu, & labore, dolabris ac ſecuribus reficiantur: denſitate verò nivium occluſæ, jumentorum, vehiculorumque nivalium tranſitu viritim aperiantur, vel penes

littora

littora marina, aut super ipsum mare congelatum signis in glacie constitutis viæ generales deducantur, è quibus ad humanas habitationes pateat apertum iter. Ne autem simili ratione, inferiores Germani Vandalicas urbes ac regiones inhabitantes, magnitudine nivium sylvestres seu campestres vias replentium, in maximis commerciis negotiatorum impediantur, hospitia super littus maris & planis scopulis, vel ipsa aperta glacie, mira quadam industria collocant. Trabes enim oblongas duorum vel trium pedum super glaciem elevatas ad fundamentorum & ædium distinctionem ordinant, ac desuper domos necessarias, hasque tabulatas lateraliter imponunt, foco carbonario in æstuariis abundanter (quemadmodum omnibus aliis ad læta convivia requisitis) utentes, nulliusque exploratoris, aut latronis, insidiatorisve versutias formidantes, quoniam plus securitatis in glacie quam palatio gaudent se adeptos: eoque securiores alacrioresque permanent, quo frigora surrexerint acriora, & venti fortiores: qui fundamenta hospitiorum subtus perflantes, firmiora efficiunt atque solidant, & conservant, donec calidis austri spiraculis tota hæc domorum machina circa vernale æquinoctium dissoluta, in continentem terram, nulla pensione localis hospitii persoluta,

ta, deportetur. De frigoribus autem illius Germanici, ſeu Getici maris, plura meminit Albertus Crantzius, diligentiſſimus harum regionum ſcriptor. Ait enim: Anno M.CCC. XXIII. gelidiſſimo frigore conſtringebatur mare, ut pedeſtri itinere per glaciem de littore Lubecenſi in Daniam & in Pruſſiam mare t a ſiretur, diſpoſitis per loca opportuna in glacie hoſpitiis. Anno Domini M. CCC.XCIX. per brumam gelu terras ac maria conſtrinxit, ut ſicco veſtigio è Lubeca per mare in urbem Sundenſem, & inde in Daniam perveniretur. Anno Dom. M. D. XXIII. gelu fuit per brumam incomparabile & inauditum, quod equites è Gedano Pruſſiæ in Lubecam per viam navigantium tranſirent incolumes, & deinde à Magnopoli per mare in Daniam, hoſpitia habentes in glacie. Anno M. CC, XCIIII. congelatum eſt mare Cimbricum, ut à Juthia in Aſlogiam equitaretur. Præthereà, etſi multis ſeculis poſtea ſecuta ſunt aſperrima frigora, & marinorum fluminum congelationes, tamen quia frequentius acciderant, vix annotata reperiuntur.

Cap. XIV.

De transitu glaciali inter voragines.

CUm superiore capitulo de glacialibus hospitiis minus expressum sit, quibus signis viatores nivoso aut pruinoso tempore dirigantur, ut hospitia pertingant destinata: ex quo tam amplus & planus undique imminet transitus, ut nihil præter cœlum, & glacies, ac nives, plerunque inspiciatur, utputa dum eodem itinere sub brumæ rigore jumentorum agilitate contendunt incedere, ubi æstivo tempore maximæ classes ventorum impulsu celerrimè navigarunt: Idcirco advertendum est, quod glacie paululùm perforata, arbores Juniperorum, seu Abietum, singulo stadiorum spatio, ut erectæ stantes congelentur, mari secus viam imponi solent, maximè ubi fortior fit glacies à viarum scrutatoribus explorata. Et ubi hæc signa non essent, non minor formido, aut vitæ periculum inter glaciales voragines immineret, quam in aperto mari inermibus nautis inter crudeles piratas, aut in horrida solitudine inter beluas truculentas. Lege ergo severissima cautum est, ne quis hujusmodi signa, nisi tempore hostili, propter proditores, ac exploratores, alteret aut exportet. Quàm prætereà periculosus sit hominum transitus inter voragines glaciales su-

ſuperius annotatas, ſequentibus cauſis oſtendetur. Ante omnia tamen præmittendum eſt, quod generaliter omnes lacus, & ſtagnales aquæ in menſe Octobri incipiunt congelari, glacieſque aucto frigore in pleriſque locis tantum condenſari, ut ubi venæ lacus, & ſtagna viventis aquæ non intrant, piſces ſuffocati tempore reſolutionis glaciei inſpiciantur. Verum ne hæc ſuffocatio tam diſpendioſa fiat, diligentia piſcatorum continuè glacies ipſa perfringitur, ne congeletur, prout inferius libro de piſcaturis hyemalibus oſtendetur. Glacies itaque primæ, ac mediæ hyemis adeò fortis, & tenax eſt, ut ſpiſſitudine ſeu denſitate duorum digitorum, ſufferat hominem ambulantem, trium verò digitorum equeſtrem armatum: unius palmæ & dimidiæ, turmas, vel exercitus militares: trium, vel quatuor palmarum, integram legionem, vel myriadem populorum, quemadmodum inferius de hyemalibus bellis memorandum erit. Hæc glaciei fortitudo, etſi tam valida cernitur, naturalibus tamen venis, & exhalationibus ſubtùs in pleriſque locis æſtuantibus, ita diverſis rimis, ſeu aperturis finditur, ut longiſſimo tractu hiatum relinquat quaſi campeſtris viæ, vel plateæ: quam tamen fiſſuram prudens viator gyrando penetrat, ne inſtitutum iter, & tempus amittat. Cum autem

tem fissuræ hujusmodi, præcipuè de nocte, contigerint, non aliter, quàm sæva tonitrua, vel sonorosi terræ motus à longè percipiuntur. Sed ob hoc solicitus viator nihil intentatum relinquit, quin inter voragines conficiat iter. Liquescente tamen glacie ad principium Aprilis, nullus ejus spissitudini, minus fortitudini, nisi in aurora ambulando, confidit: quia Solis diurno aspectu tam fragilis redditur, ut quæ equestres armatos paulo antè portaverat, vix hominem nunc sufferre possit inermem. Viæ autem hyemales, ob inductam frigoris duritiem, qua factæ sunt spissiores, ac solidiores, diutius tanquam pontes in lacubus manent. Descensuri tamen viatores à glacie in terram, vel è contrà, necessum erit, ut habeant tabulatum pontem. Sol enim calefacto littore, decoquit omnem glaciei connexionem. Nec prætereundum hic puto, lacum esse LX. milliarium in longitudine, & XX. in latitudine Italicorum, *Veter* appellatum, in regno Ostrogothorum: qui talis est naturæ, quòd, cum tempestuoso vento congelatus fuerit, & tempus resolutionis immineat, vehementissimo strepitu incipit in fundo ebullire, & commoveri, magnaque violentia prorumpere in parvas rimas, vel scissuras, quæ fiunt in glacie: & has in modico temporis spatio faciens valde

de latas, licet pro tunc glacies in ſpiſſitudine habuerit pluſquam unum vel duo brachia. Tuncque cooperante ſuperiore impetu, dividitur tota glacies in plures particulas: in quibus viatores conſtituti, vix aliter, quam Dei præſervatione ad littora dimittuntur, eo quòd ibi vis naturæ ſecretius, & mirabilius quam alibi in lacubus operetur. Eſt etiam lacus prope Metropolim regni Norvegiæ Nidroſiam, qui nunquam congelatur.

CAP. XV.

De glacialibus inſtrumentis.

QUemadmodum calidæ, aut temperatæ regionis gentes à gelu, frigore, nive, pruina, glacie, & hyemali ſtridore videntur liberæ: ita vix deprehendere poſſunt, quam diverſis artibus, remediis, & inſtrumentis adverſus hujuſmodi auſteritates, ſub ipſo frigidiſſimo Septentrione habitantes ſe muniant, & dirigant, utpote cum impoſſibile ſit, lubricam percurrere glaciem, aut per eam onera graviſſima, ſub maxima diſtantia, ad loca deducere deſtinata, niſi id arte fieret, pro viribus ſublevandis. Apparent ſuperius calcei lignei, ferreis ſubducti cuſpidibus, quoniam viatorum, piſcatorum, ac bellantium congruunt uſibus opportunis. Præterea tri-

tricuſpides, ſeu trianguli ferreos ſtylos habentes, tribus angulis, pro firmiori greſſu fabricati: demum circuli flexibiles undique aculeos habentes, dentato more acuatos: quibus omnibus, ut pedibus adhæreant, fortiſſimæ ligulæ ſunt annexæ, ut ea firmitate quivis curſus vel tranſitus ſit ſecurior, & onus quodlibet, unius vel duorum hominum vi ducibilius: quod alioquin in arena vel nivibus, fortitudine equorum non traheretur. Sunt & dolabræ, ſive ſecures, omni glaciei perfindendæ prima atque aptiora inſtrumenta: quia talibus inſtrumentis aperiuntur gelata flumina plurium ſtadiorum, dum claſſica fieri debeat expeditio in piratas: vel quod Reipublicæ ita videntur urgere negotia, ut nuntii ultra maria emittantur. Quo etiam caſu, navigia jumentorum opera, in vehiculis ab urbibus, & caſtellis ſuper glaciem ad apertum mare repentè educuntur, ut agilitate ventorum, ac velorum, ſubito curſu iter aquarum abſolvant, quod plurimis diebus haud perficerent in jumentis. Videntur prætereà ferrei ligones certa ratione fabricati, quia his ſpiſſa, atque indurata glacies, cæteris inſtrumentis ferreis non cedens, facilius infringitur, dum aliæ ſecures, chalybe permixtæ, in vehementi frigore, ad ſolum glaciei vel virentis arboris

ictum, instar vitri rumpuntur, ubi ligones prædicti sive ferreæ hastæ, fortissimi manent. Cæterum videntur harpagines adunco mucrone formatæ, quibus glacialia frusta prædictis instrumentis confracta, quo opus fuerit, facilius trahantur, vel extrudantur, etiam in aperto mari tempore hyemalis solstitii, quando non tantum contra molem glacialem arcendam, ne naves rumpat, providendum erit, sed contra latentia saxa, sed denique contra crudeles inimicos sit congrediendum. Cernuntur deinde sotularia, vel socculi, quibus aptius ad arbitrarium motum in glaciali pugna ad fortiter resistendum, vel cautè fugiendum, lubrica glacies securius calcari possit.

Cap. XVI.

De bellicis Gothorum obeliscis, & erectis saxis.

VEterum Gothorum, ac Sueonum antiquissimus mos erat, ut ubi acriores in campis seu montibus instituissent & perfecissent pugnas, illic erectos lapides quasi Ægyptiacas pyramides collocare soliti sint: quibus hujusmodi præclara gesta brevissimo aliquo titulo insculpentes, memoriam nominis & gestorum suorum perpetuari puta-

putabant, prout eorundem temporum uſitatæ cantiones rhytmicis compendiis compoſitæ, continuatiſque ſeculis in præſentem uſque diem derivatæ,hanc rem ad poſterorum memoriam propagarunt. Extant enim in Septentrionalibus locis duriſſimi montes cinericii coloris,marmoream duriciem longe exuperantes: hi plerunque terræ motu, fulgure vel alio naturæ impulſu ita concuti ſolent, ut exciſa, deorſumque cadentia ſaxa partim formam pyramidis, partim quadratarum columnarum, partim quadrangulorum, & obeliſcorum, quaſi inſigni naturæ opificio forent fabricatæ, ſuſcipiant, ut inutile vanumque aliquid his ſuperaddere videatur. Sed hæ pyramides ſeu columnæ, apud Heſlingos plures quam alibi reperiuntur in Aquilone. Obeliſci vero,ſeu ſublimia ſaxa, viribus gigantum ac pugilum erecta, nullibi frequentius, quam apud Oſtrogothos, & Veſtrogothos, ac ſuperiores Sueones,in biviis ſeu triviis conſpiciuntur: atque etiam in vaſtis ſolitudinibus, quæ dudum peſte, fame, & bellis, habitatoribus evacuatæ, nec dum ob inertiam ſeu negligentiam incolarum, ad priſtinum cultum (terra ultro exultante hactenus, niſi rariſſimè, in formam novalium) ſunt reductæ. Habent itaque hæc ſaxa in pleriſq; locis erecta longitu-

gitudinem x. vel xv.xx. aut xxx. & amplius, ac latitudinem quatuor, vel ſex pedum, mirabili ſitu, ſed mirabiliori ordine, ac mirabiliſſimo charactere, ob plurimas rationes collocata: literato, rectoque, & longo ordine, videlicet pugilum certamina: quadrato turmas bellantium: & ſphærico familiarium deſignantia ſepulturas: ac cuneato, equeſtrium ac pedeſtrium acies ibidem, vel propè fortunatius triumphaſſe: Scripturæ verò à dextro latere in pede ſaxorum inchoatæ, uſque in verticem, & tandem reflectendo in ſiniſtro pede finitæ, vel iterum eodem ordine interius elevatæ, depreſſæque, terminantur. Habentque ſingulæ literæ ſpiſſitudinem atque longitudinem digiti majoris humani. Licet verò imbrium atque luti injuria, multæ earum in imo ſaxorum, ob immemorabilem antiquitatem, ſint exeſæ, attamen ſimiles earum effectus clariſſime eo modo leguntur: Ego Uffo pro patria certans, 32. pugiles occidi, & tandem à Rolvone pugile occiſus hic requieſco. Præterea: Domitor violentorum, ac defenſor oppreſſorum, cicatricibus, & ſenectute plenus, gladioque cinctus, hic ſitus ſum Ingolvus. Cum alii bellicis rebus gloriam quærerent, ego Halſtenus paci operam navans, laudem merui immortalem.

CAP.

CAP. XVII.
De obeliscis sepulchralibus.

SEd neque veteribus Gothis, aliisque gentibus in Septentrione defuit memoria majorum, quin & eis exhiberent, quos humi recondere placuit, honorabiles statuas lapidum excelsorum, prout hodie cernuntur mira compagine immensa saxa, in modum altissimæ latissimæque januæ, sursum transversumque viribus gigantum erecta, præsertim duobus milliaribus magnis à civitate Scarensi ad rupalem Ecclesiam *Kelby* proficiscendo. Ibi enim in quodam trivio tria ingentissima saxa (ut præmittitur) characteribus Gothicis pulcherrimè sculpta videntur. Si quis etiam curiosus indagator de similibus saxis, tam solitudines, quam apertos campos scrutandi gratia peragrare voluerit, infinita spectacula comperiet, quæ præsentibus haud opus est tædiosius insinuare. Una tamen causa promptior esse possit, quod non longa distantia ab ea vetustissima urbe Scarensi erat arx regia *Aaranes* dicta, (de qua specialiter alibi dicetur) circa quam successivis seculis, & generationibus, committebantur acerrima bella: de quibus charissimus frater & antecessor meus Joannes

Archiepiſcopus Upſalienſis mirifica ſcripſit. Sunt & apud Oſtrogothos itidem, & ſuperiores Sueones, magnatum ac nobilium arces latè per regiones in locis natura munitis extructæ: penes quarum muros, & agros, veterum ingentia ſaxa, cuneato, rotundo, oblongo, & erecto ſitu terris infixa cernuntur: quorum ſublimiora Gothicis ſcriptis inſignita, quaſi viventis alicujus Ducis imperio edocent, quid ſequi, vel fugere debeant eorum ſucceſſores, virtutem ſcilicet amplecti, & vitia deteſtari, &c. Nec dubitandum eſt, quin eo ævo edictum ſimile ſervatum ſit in Aquilonaribus regnis contra malignorum principum & tyrannorum condienda corpora, ne honeſta potirentur ſepultura. Bonorum principum obeliſci, & ſaxa, multis ſeculis ante plantatam fidem Catholicam in Septentrionalibus regnis ſigno Crucis inſignita adhuc apertè videntur, ſimilem habentia inſcriptionem: Poſtquam dæmonum fallacia ſeductus erraveram, ad Chriſtianorum Deum converſus morior, & hic ſepultus judicium ejus expecto Germundus. Præterea alibi in ſaxo hæc verba reperiuntur: Relicta idolorum cultura mortuus, & in Chriſti fide vivus, ſub hoc lapide requieſco Holmſtanus.

CAP. XVIII.

De saxis figuratis, &c.

Reperiuntur etiam alibi lapideæ tabulæ admodum latæ, & excelsæ, gigantum robore terris impressæ, imagines habentes draconum, serpentum, ac ursorum insculptas: contra quos non minores sumpsere triumphos, quam hostes armatos, prout inferius lib. de gigantibus & pugilibus ostendetur. Præterea insignes petræ sunt in littoribus aquarum immissæ, quę veteri charactere monstrant, ibidem illustres personas vario eventu fluminum, tempestatum, fulgurum, turbinum, vel insidiatorum impulsu fuisse necatos. Indeque nomen inditum ævo perpetuo perseverat. Sunt & lapides alti, quorum aspectu & signo provinciarum, præfecturarum, arcium, communitatum, nobilium, ac plebejorum antiquissimæ possessiones, sine legibus, sine litibus, sine judiciis unicuique pacificæ permittuntur: documento cæteris nationibus ostenso, quod inter has simplices gentes plus juris, & æquitatis ex limitaneis saxis habetur, quam alibi in multis legum voluminibus, ubi homines se reputant doctiores, & civiliores. Sunt & lapides littorales satis sublimes, sine scripturis majorum industria ver-

ſus infidos portus reflexi, notabili ſigno nautas informantes, ut naufragia evitent. Eſt etiam lapis ingens, & rotundus, circa duodecim minores adjacentes habens, cuneatis petris paululum è terra elevatus, non procul à metropoli Upſalienſi, *Moraſten* dictus: ſuper quem novus Rex eligendus infinita populi multitudine præſente ſuſcipitur, ac poſtmodum ſacrioribus ceremoniis à Catholicis Epiſcopis, juramento defendendæ fidei præmiſſo, confirmatur.

Cap. XIX.

De horologiis umbroſis.

SCiendum eſt, incolas extremi Septentrionis ultra gradum elevationis poli Arctici 86. habitantes, nullum habere ſolaris horologii uſum, quale Anaximenes Mileſius Lacedæmonienſis primum (teſte Plinio) inveniſſe dicitur: neque alterius cujuſvis horologii ponderum, rotarum, aquarum, menſurarum, per lineas & interſtitia fabricati: ſed tantummodo eos uti præaltis, ac depreſſis rupium cautibus, partim natura, partim ingenio diſpoſitis, qui radios ſolares infallibili conjectura obumbrant, parteſque dierum diſtinguunt, veluti hieme, noctibus & diebus (luna non ſplendente) volatilium

&

& campeſtrium animalium vocibus& geſtis (quorum copia illic eſt infinita) clariſſimè per experientiam temporum rationem metiuntur. Talibuſque, velut obeliſcis, aut ſylveſtribus ſignis ſunt contenti.

CAP. XX.

De baculis temporum deſignatoribus.

QUemadmodumLatini,& Greci authores aſſerunt,Gothos in armis,& militaribus diſciplinis conſummatam habere experientiam,& cautelam: ita & Gothici ſcríptores ajunt,eos domi foriſque multarum& utilium rerum tenere notitiam, & expèrimentum, & præſertim aſtrorum ſcientiam, qua plurimum poſſint divinare futura. Gothi enim cum ſenes,tum adoleſcentes,baculum Gothicis characteribus inſignitum habent, tali ratione inſculptum, ut videatur, quibus inſtrumentis vetuſtiſſimo tempore, dum librorum uſus non eſſet,Lunæ, Soliſve & cæterorum ſyderum virtutes & influentias infallibili eventu cognoverint,prout hoc tempore ferè incolæ omnes agnoſcunt. Baculus itaque humana longitudine formatus eſt,utroque latere numero hebdomadarum anni, pro qualibet hebdomada Gothicas literas ſeptem habens, quibus aurei numeri,

& literæ Dominicales)post acceptum Christianismum) patria voce, ac figuris distinguuntur. Nec aliis libris multiplici temporum circulo in astrorum interpretationibus utebantur. Cæterum parentes filios suos laicos, imo matres filias, vel domi feriatis diebus, vel in accessu Ecclesiarũ, ita instruunt, ut non minus eruditione, quam experientia artis indies efficiantur perfectiores. Vetusta enim gentis consuetudine, baculis his rurales Ecclesias visitando in prolixis itineres laici se sustentant, atque pariter convenientes, certis adductis rationibus, verioribus venturi anni indicant qualitates, quam forsitan alii speculativis scientiis, aut præstigiosis prognosticationibus inhærentes. Præterea polum Arcticum mirè observant, uti gnomonem totius cœlestis horologii. Item Plaustra, seu Ursas, Colum ac Fusum Veneris, tanquam familiaria antiqui Numinis signa: quorum natura inspecta, mire provident casibus eventuris.

CAP. XX.

De Alphabeto Gothorum.

AB antiquissimo tempore cum essent gigantes in Septentrionalibus terris, hoc est, longè ante inventas literas Latinas, & antequam Carmenta ex Græcia ad ostia Tyberis

Abcdef ghiklm

nopqrſt

uxy z et.

ALPHABETVM GOTHICVM.

beris & Romanum ſolum cum Euandro perveniret, expulſiſque Aboriginibus, gentem illam rudem, ac plane ſylveſtrem mores & litteras docerent, habuerunt Aquilonaria regna ſuas literas. Cujus rei indicium præſtant eximiæ magnitudinis ſaxa, veterum buſtis ac ſpecubus affixa. Quod ſi quis vi gigantea, & vetuſtiſſimo ſeculo patratum ambigat, eò accedat, miraque majora ad ſtuporem uſque videat, quam ſcriptura aliqua polliceatur, vel præſtet. His itaque (ut in hiſtoria chariſſimi fratris mei Joannis Magni anteceſſoris Archiepiſcopi Upſalienſis libro primo capite ſeptimo habetur) res geſtas lapidibus imprimentes, ſempiternæ memoriæ tradiderunt. Nonnulli etiam pro privatis computis inſtar Ægyptiorum, variis

animalium figuris pro literis utebantur, & adhuc domestica sagacitate utuntur, ut inferius mox dicetur: quarum similes adhuc Romę in veteribus obeliscis conspicari licet, in quibus singulæ litteræ singula nomina exprimebant, utputa, lupus avarum, vulpes insidiosum: apis Regem: quia moderatorem populorum oportet cum justitię aculeo, clementiæ mel habere commixtum. Præterea, ut epistolæ papyro inscriptæ nunc inter homines mittuntur, ita olim Aquilonares incolæ, literas ligno insculptas pro celebri genere chartarum ad invicem destinabant: imò & nunc non suppetente papyro, in militaribus castris, aut obsidione urbium, cortice seu codice arboris Betullæ, in laminas, imò subtiles bracteas discisso, pro scribendis epistolis opportunè utuntur, eoque securius, quo cortex hujusmodi nulla imbrium aut nivium injuria devastatur. Reperiuntur etiam homines Septentrionalis plagæ adeò sagacis ingenii, ut cum neque Gothicas, neque Latinas literas unquam didicerint, sibi ipsis ex rerum figuris & instrumentis alphabeta componant: eisq; pro sublevanda memoria in pelle, charta, vel cortice singulariter scribendo utuntur. Hocq; secretum nullis nisi domesticis communicant, atramentum fieri jubentes ex carbone trito, & lacte, vel cõmuni aqua.

OLAI.

OLAI MAGNI, GOTHI, ARCHIEPISCOPI UPSALIENSIS,

De Mira natura rerum Septentrionalium.

EPITOME LIBRI SECVNDI.

Cap. I.
De venis sulfureis, & combustione aquarum.

SUnt quædam sulphureæ venæ rivis aquarum vicinæ, quæ plerunque accensæ latius, in modum flammarum, cuncta in circuitu depopulaturæ vagantur. Quod spectaculum in Islandia, & Scotia, terris frigidissimis, continuo ardoris incremento habitatores intuentur. Præterea in Meridionali Gothia, non procul à civitate Vexionensi, campestris & limosus lacus est, qui ignea sua virtute, quodcunque coctile in eo dimissum, chordaque extractum, quasi momentaneo vel exi-

exiguo temporis momento coctum vel adustum remittit. Hancque naturam, lacum similem, prope metropolim Nidrosiensem regni Norvegiæ, habere compertum est, eo præcipue argumento, quod in mediis frigoribus nunquam congelatur.

CAP. II.

De quorundam montium admirabili natura.

IN Islandia qualis naturæ montes sint, jam arbitror fere toti mundo compertum, eo quod ultra veterum relationem, in charta nostra Gothica descriptionem Ptolemæi supplendo, horum montium situm & naturam ostendimus esse singularem, scilicet in eorum vertice nivem fere quasi perpetuam, & in base ignem sulphureum continuo sine sui consumptione exardescentem. Qui propius accedunt, vi pulveris & favillæ scaturientis facilè suffocantur, & maximè cum in multis locis torridæ voragines cum cinere apparent montium combustorum & vallium: quæ iterum tacitis incrementis sulphureis succrescentibus, quasi circulari temporum spatio disponuntur ad combustionem. Sunt etiam intra Norvegiæ limites vastissimi, altissimique montes: spatio quatuor

tuor dierum aſcenſuros, totidemque è vertice deſcenſuros admittentes.

Cap. III.
Iſlandiæ & ejus gentis deſcriptio.

ISlandia terra eſt ſubjecta polo Arctico, vento præſertim Circio oppoſita, ac mari Glaciali propinqua, atque ob id dici meretur Terra glacialis, ſeu ultima Thule, nulli veterum non celebrata: cujus incolæ à Saxone Sialandico continentiſſimi dicuntur, religione ſatis Chriſtiani, propriam ſcripturam, hiſtoriamque rerum magnificè geſtarum habentes. Suique temporis adhuc acta conſcribunt: quæ cantibus ac rhythmis recolunt, atque promontòriis, ſeu ſcopulis inſculpunt, ut nulla, niſi cum naturæ injuria intercidant apud poſteritatem. Situs inſulæ extenditur inter Auſtrum, & Boream, longitudine centum milliarium Germanicorum. Pro majori parte montoſa eſt, & inculta, præſertim verſus plagam Septentrionalem, ob auſtera ſpiracula prædicti venti Circii, qui nec frutices elevare permittit. Inſula eſt inſolitis miraculis prædicanda. Rupes etenim, ſive promontorium in ea eſt, quod inſtar Ætnæ perpetuis ignibus æſtuat. Ibique locus eſſe creditur pœnæ, ex-

expiationiſque ſordidarum animarum. Illic nempe ſpiritus, ſeu umbræ, comperiuntur, ſe exhibentes manifeſtos humanis miniſteriis ſive alio violento caſu enectorum. Spectra ſeſe offerunt congreſſibus notorum hominum tam manifeſta, ut tanquam viventes accipiantur ab ignaris mortis illorum, data dextra. Nec deprehenditur error, priuſquam diſparuerint umbræ. Incolæ plurimum præſagiunt fata principum: quidve remotius in orbe peragatur, revelationibus apparentium ſpectrorum non ignorant.

CAP. IV.

De ſonitu horribili littoralium cavernarum.

EST prætereà in Septentrionalibus plagis inſignis quædam provincia Angermannia appellata, cujus incolæ peritiſſimi ſunt venatores: eo etenim quæſtu, videlicet pellium pretioſarum venditione, ingentes divitias conſequuntur. Sunt & agricultores optimi, ita ut præter planos ac declives agros, ſublimia montium latera, beneficio ignis ac nivis, in naturam fertiliſſimorum agrorum adaptare norint. Ignem namque in denſum fruticem, atque herbas, autumnali æquinoctio immittunt, cineremque, & pul-

& pulverem exinde productum, supervenienti nivium casui studiose disponunt, ut ejus viscositate veluti bovino stercore pinguescant. Quo fit, ut latiorem segetem, messemque uberiorem exinde reportent. Sed de his inferius de agricultura dicetur. Habet etiam hæc provincia plures altissimos montes: quorum vertices continuo candore nivium, toto anni tempore, excelsum aspectum navigantibus in Bothnico mari præbent, ita ut eminentissimo signo perspecto, plurima portentosa pericula evadere, atque securiores portus attingere possint. Prætereà ubi ad bases eorum in profundissimo gurgite stantes, casu aliquo vel proposito naturæ accesserint, tantum horrorem ex alta fluctuum collisione percipiunt, ut nisi præcipiti remigio, aut valido vento evaserint, solo pavore ferè exanimes fiant, multoque dierum curriculo, ob capitis turbationem, pristinæ mentis, & sanitatis compotes vix evadant. Habent bases illorum montium in fluctuum ingressu & regressu tortuosas rimas, sive scissuras, satis stupendo naturæ opificio fabricatas: in quibus longa voragine formidabilis ille sonitus quasi subterraneum tonitru generatur. Cujus causam ut improba juventus aliquando curiosius, quam securius scrutabunda, ag-
gressa:

greſſa eſt, ita ilico oppletis aqua navigiis ex ſuperioribus rimis, ac ventorum ſtrepitu, cum admiratione vitam amiſere. Ut tamen periculum hoc evitetur, immenſa montium altitudo nivoſo verticis ſui candore ſignum remotius navigantibus lucidè oſtendit, monetque anticipare fugam, ne natura inſcrutabilis ſoni parens, nullum remedium contra latens & inſidioſum malum conceſſiſſe videatur. Imò etiam ad plura milliaria per aëra ab eiſdem montibus exhalatus terribilis ille ſonus aures navigantium allabitur, admonens triſtiſſimæ garrulitatis ejus ruinam procul effugere, quam cominus poſiti nequeant ſuſtinere. Quid autem Vincentius in Spe. hiſt. lib. trigeſimoprimo capite vigeſimoquarto de ſimili materia ſentiat, verbis ejus, ut jacent, oſtendetur. Apud Tartaros mons quidam exiguus eſt, in quo foramen quoddam eſſe dicitur, unde in hyeme tam magnæ tempeſtates ventorum exeunt, quo homines inde vix, & cum magno periculo tranſire poſſint. In æſtate verò ſemper quidam ibi ventorum ſonitus auditur, ſed de foramine tenuiter egreditur. In Septentrionalibus autem lacubus congelatis ſub ipſa glacie, ob ventum incluſum, non minor auditur ſonus quam ſævi tonitrui ex denſitate nubium in lateribus coarctati.

ctati.

ctati. De quo infra capite de piſcaturis glacialibus aliquid oſtendetur.

CAP. V.

De rupe Monachi marini.

SUb dominio quondam ditiſſimi regni Norvegiæ prope inſulam Farenſem, mons eſt eminens in Oceano, quem appellatione conformi navigantes Monachum vocant. Habet enim naturali ſuo ſitu, & inciſione partium, præſertim verticis, cappam contextam, imò & proprietatem, ut omnes in dira tempeſtate ad eum confugientes, tutiſſimè ſuſceptos conſoletur. Quinimò væ omnibus his, qui vi ventorum agitati non attingunt fimbriam, vel ſinum ejus: quoniam ibidem adeò ſæviunt venti Circii, & Septentrionales, ut ejus aſperitatem evaſuri naturæ, cogantur intentiſſima arte, & viribus, labore, & ſumma experientia omni momento attendere, & vigilare, qualiter effugiant ad Monachum illum, tanquam portum ſecuriorem. Præterea in ſeptentrionalibus aquis plurimi excelſi montes quaſi ſigna ſecuri portus, in qualicunque tempeſtate vel tranquillitate petendi videntur. Sed ante eorum introitum plura latent cæca ſaxa, quæ ut remiſ-

ſiore

ſiore vento plura navigia obruunt, ita tempeſtate prodita, ob elevatas undarum ſpumas, mirabilius ſalvant. Sunt præterea montes falconum, aquilarum, & corvorum, nautis receſſuris ſecuritatem, vel fugientibus cautelam, ne appropinquent, oſtendentes. Inſuper montes litium, imò arces fortiſſimæ, præſertim in orientali Finlandia, occaſione præliorum Moſcoviticorum ſuper fauces rupium erectæ, talique munitione artis & naturæ firmatæ, ut facilius montes, quàm ipſas arces, undecunque emergat inſultus, intercipiant obſidentes.

Cap. VI.

De rupe Coronata, & multitudine piſcium.

NE ullum ſileatur rerum naturæ opus, monſtratur hic, in occidentali Bothnia verſus extremas Septentrionis partes in parochia Lula Upſalienſis diœceſis, rupem eſſe maritimam, *Bivraklubben* vulgariter appellatam, quæ excelſo ſuo vertice à longè navigantibus tridentata, ſeu coronata videtur. Cujus aſpectu, umbra, aut portu, ſi non fruerentur indigenæ, maris expertiſſimi piſcatores, neque tutam haberent

rent viam, neque commodum victum invenirent. Sua etenim mira celſitudine, orta denſiſſima nubium caligine, proſpecta in mediis undis (prout anno Domini M. D. XIX. expertus fui) ſalvantur errantes. Tanta etenim condenſati aeris ac caliginis ſolet eſſe obſcuritas, ut vix in exigua navi proram tenens è puppi reſpiciatur. Applicando tamen ad littus, tanta in baſe ejus piſcium multitudo hinc inde inſpicitur, ut magnum ſtuporem viſui generet, & omnimodam ſtomacho adferat ſatietatem. Pars etenim hujuſmodi piſcium, marini laticis ſalſugine in planitie montani pedis aſperſa, ventoque torrefacienda, ſpatio duorum vel trium jugerum dilatari ſolet ſuper tellurem planam: pars haſtis erigi, pergulíſque extendi, præcipuè piſces majoris ſpeciei, ut ſole & aëre deſiccentur. Omnes tamen vel domeſtico uſui, vel negotiatorum lucroſo quæſtui, etiam ultramarinis neceſſitatibus ac voluptatibus reſervantur, maxime ut horum commutatione copiam annonæ (quæ tenuiter ibidem ob circumſtans frigus matureſcit) acquirant, ac his, qui ſolitudines inhabitant, loco deliciarum, ut rurſum ſylveſtres opulentias in pellibus pretioſis recipiant, valeant exhibere. In pede igitur hujus Coronati montis tantus odor

dor suspensorum piscium exoritur, ut longo maris intervallo eundem adnavigantes sentiant præcurrentem. Eoque odore percepto, sub tempestuosa caligine laborantes, ab imminente naufragio se ipsos & bona præservare noverunt.

CAP. VII.

De fluxu & refluxu Oceani.

SUnt in charta mea Gothica, seu descriptione Septentrionalium regionum, certi sinus Oceani, littoribus Norvegicis hic insculpti, scilicet *Roest*, & *Loffoeth*: inter quos tantus est maris hiatus vel Charybdis, ut incaute appropinquantes nautas sua repentina circumvolutione, vi & industria gubernatoris adempta, absorbeat in momento, maxime naturam loci ignorantes, vel alias vi tempestatum appulsos, aut periculum imminens per contemptum parvipendentes. Quocirca volentes ex Germanicis oris eo navigare, peritissimos quosque conducunt Naucleros, seu Gubernatores, qui longa experientia, quomodo obliquando dirigendoque tutius pericula evadere possint, didicerunt. Hique longo maris spatio Gnomonis directione, ne in Charybdim incidant, iter variando instituere solent:

lent: & maxime circa populosissimas villas Andanes, & Trondanes, & tres alias insulas, ubi pars maris *Mostastroom* appellatur: quo loco æstus est altior cæteris adjacentibus aquis. Mare etenim ibidem intra cavernas accedente fluxu inflatur, & effluxu reflatur, quanto maximo impetu deferuntur torrentes, vel rapidi fluctus. Navigatur hoc mare (ut dictum est) periculosissimo eventu, quia iniquo tempore navigantes subito rapiuntur in voragines circulares. Naufragiorum reliquiæ perraro redduntur: & si redduntur, ita collisione scopulorum attrita robora videntur, ut quasi lanugine obducta appareant, & comminuta.

CAP. VIII.

De Charybdi, & mira natura glacierum.

PRoxime præcedenti capite dictum est, quam periculosa sit navigatio Norvegici Oceani, maxime ubi inscrutabili ratione vasta Charybde, nisi valde præviderint, nautæ periclitantur. Hic igitur longissimæ noctes, frigora intensissima, rupes alicubi quasi turres latentes, beluæ truculentæ, & formidabiles, ut infra de monstris ostendetur. Præterea crustatæ glacies, quasi parie-

tes

tes ingentium domorum tempestatibus dirutarum, tanquam inevitabilia naufragia è proximo producturæ. Sed hæc omnia tolerabiliora sunt in quavis periclitatione subeunda, quam experiri commiserationem Hybernicæ gentis, quæ (ut plurimis probari potest exemplis hic omissis) perlachrymas invitare solet afflictos, ut bonis nudatos, semivivos dimittant ad laceras naves. Quantum vero admirari glacierum naturam attinet, hoc pro certo servatur, quod littori Islandico (teste Saxone) magnis molibus glacies appellitur: cujus si crusta in vase asservetur, quanvis magna diligentia, tamen disparet statim, atque reliqua ejus generis glacies recedit à promontorio in altum. In vastis autem solitudinibus, maxime sub spinis Juniperorum, itidem & sub paleis ingentium horreorum, & scandulis picearum arborum, adhuc Sole in Leone stationem habente, conservatur: eaque inde extracta voluptuosi potatores, æstu Solis durante, in vino vel cervisia immersa utuntur. Nulli tamen nivem epotandis calicibus cujuscunque liquoris, ob viscositatem ejus haud depuratam, immiscent: tineas enim habet secretas, & cannatas, veluti lanei panni.

CAP.

CAP. IX.

De ſcorteis, ſeu coriariis navibus piratarum Grunlandiæ.

HInc oſtendendum erit iter à portu *Veſtrabord* ejuſdem Iſlandiæ ad marinam excelſamque rupem *Hutiſark* dictam, quæ mediam navigationem continet ad Grunlandiam: in qua genus pitatarum reperitur ſcorteis navibus utens, arbitrariaque navigatione non tam ſuperne quam inferne, forinſecus ſentinas negotiatorum terebrando inſidians. Vidi ego binas hujuſmodi naviculas coriarias Anno M D. V. ſuper Occidentalem portam intus in Eccleſia Cathedrali Aſloenſi, Divo Halvardo dedicata, quaſi pro ſpectaculis muro appenſas: quas ejuſdem regni rex Haquinus, bellica claſſe littora Grunlandiæ pertranſiens, dicebatur acquiſiviſſe, fortè navigia ſua ſuffocare mediantes. Incolæ enim illius regionis, non exilem ſpoliorum quæſtum ſibi comparare ſolent, per has & ſimiles artes inſidioſas, per quas furtivo ingenio, tacitè tabulas navium inferius (ut dictum eſt) terebrando, aquæ ingreſſum procurant, & illico præſentiſſimam ſuffocationem.

Cap. X.

De inscrutabili profunditate littorum Norvegiæ.

TAnta est in plerisque montosis littoribus Norvegiæ immensurabilis profunditas, ut funibus quantis repleri possit navis ingentissima, bolide plumbea infernè demissa, fundum aliquod nequeat inveniri: eaque naturæ vis est, ut quanto sublimius montes in excelsum promineant, tantò in eorum radicibus inscrutabilior profunditas appareat: licet eorum sublimitas respectu cœli minima super terram reputatur. Pedes etiam horum montium ita cavernosi, prosundique, & obliqui sunt, ut funibus immissis, quorsum tendat eorum hiatus, difficillime cognosci possit. Præterea in insula *Bornholm* Regi Danorum subjecta, lacus non admodum ampli reperiuntur, quorum profunditas non invenitur. Demum apud montanos *Dalacarlos*, id est, viros vallium, lacus *Runden*, ideo rotundus dictus est, quia mensurabile fundum non concedit. Deinde non longe à regia Holmensi Sueciæ, locus in scopulis marinis est Rundisvalia vulgariter appellatus, id est, rotunda vorago, ut neque ibi rimari possit, quàm altum

altum ſit ejus fundum. Putei præterea plures reperiuntur & exigui lacus, quorum profunditas ſæpiſſime explorata inveſtigari non poſſit. Apparent etiam longiſſimæ, ſed valde anguſtæ rupium ac montium ſpecus, quaſi ferro cavatæ, vel exciſæ, in opacos currentes receſſus: in quibus conſtrepentibus aquis, tranquillitate vel tempeſtate accedentibus, ſonus terribilis excitatur: à quo niſi celeriter aures retraxerint appropinquantes, tam vehementi tinnitu obruuntur, ut pluribus horis ſine auditu, ob excelſiſſimum objectum, remaneant tabeſcentes.

CAP. XI.

De portubus annulorum ferreorum.

DIcto ſuperiore capite, quam inſcrutabilis in littoribus Norvegicis inter excelſiores montes ſit profunditas: nunc oſtendendum erit, quomodo inter ſinuoſas ſcopuloſaſque voragines, adnavigantes ſecurius abſque anchoris invenire firmareque poterunt ſuas ſtationes. Quocirca cernuntur hic annuli ferrei, clypeo militari ampliores, fuſo plumbo lateribus multorum montium, ſucceſſivo maris tractu, quondam bonorum Regum magnificentia, &

ſumptu, præcipue verſus opulentam civitatem Bergenſem, infixi, ut æſtu vel tempeſtate vigente, ſubito funibus immiſſis, quaſi inter abditas cavernas ſolidentur navigia magna. Sed oportebit ut ignari viarum non ſint, qui tam periculoſo labyrintho ſeſe committere velint. Littus enim ſcopulis & rupibus ita obvium eſt, ut inde egredi vel progredi nequaquam valeant inexperti: imo propter ejus & ſimilium locorum (ut infra de inimicis claſſibus, ſpecialius dicetur) difficultatem, & aſperitatem, naufragabuntur. Et ſi bellicæ naves eò vel piratarum hoſtili impetu, vel tempeſtatum impulſu appulerint, conſiliis auxiliiſque deſtitutæ, ſæpiſſime tum fame, tum frigore, tum aggreſſu incolarum, miſerabili ſpectaculò veluti contra elementa pugnaturæ conſumuntur. Hujuſque calamitoſi eventus in ſimili caſu, ſi quis legerit Norvegianorum Danorumque annales præſertim Regis Chriſtiani Secundi, horribilem in omnibus reperiet infelicitatem. Ideoque ſæpiſſime terrentur hoſtes ab ingreſſu horum ſcopulorum, ne ſeverius & ſecretius ab apertis vel latentibus ſaxis inter montes, quàm patentibus inimicis, in gurgite conterantur.

CAP. XII.

De periculoso transitu montium Scars & Sula, inter Suetiam & Norvegiam.

PRovincia est inSeptentrionalibus regnis Jemphthia dicta, Archiepiscopo Upsaliensi cum *manerie* seu curia Vesterhusia appellata, ex immemoriali tempore subjecta. De qua Jemphthia per excelsissimos montes prædictos in titulo, non minus terribile quàm periculosum iter æstivo tempore conficiunt incolę terrarum & peregrini viatores: qui alias hyeme per congelatas paludes, stagna & amnes brevioribus compendiis & semitis, quocunque placuerit proficiscuntur. Montes enim illi vastissimi, quales in Europa vix sunt, Orientali parte sub pedis ingressu portas seu aperturas habent durissimo silice, partim naturali scissura, partim antiquorum principum sumptu, pro publica utilitate excisas aut perforatas. Post quas inter montium latera tantum etiam in media æstate sentitur frigus, ut nisi viatores more hyemis multiplicato vestitu sese munierint, ferè irremediabile periculum subita aëris mutatione incurrant, donec ea montana viscera vallesque frigidas exire contingat. Deinde à montibus plu-

rium dierum itinere defcenfuris, majus quandoque periculum imminet, ubi penduli pontes ligneis montium fulcimentis lateribus affixi, propter cafum nivium ac tempeftatem arborum evulfarum aut cadentia faxa confracti vel femirupti videntur. Nec alia perplexis fpes fuffragatur, quam quod pontium reparationem communi opera incolarum expectent, cum nullus per altiffimas valles viarum circuitus inveniatur. Hęc & fimilia cum viatores imminere providerint, expenfas fecum afferunt fufficientes, ac fi caftrenfem aliquam obfidionem illicò fubituri, ac fervaturi effent: jumentorum alioquin paucam curam, ob herbarum copiam & aquarum commoditatem habentes. Scaturiunt enim toto viarum tranfitu ex brachiis montium abundantiffimi fontes, fatis grato fapore ab omnibus commendati. Quod vero tantam difficultatem illic patiuntur itinerantes, mirum non eft: quia propter excelfa rupium præcipitia, quæ difficilime evitari, vel reparari poffunt, omnia fagaciffimo ingenio penetranda videntur, & maxime cum in uno fitus fit invius, & in altero ruinis aut faxis oppletus. Præterea limites adeo angufti, ut viatoribus, ac jumentis, præfertim infuetis, vertiginem capitis, & oculorum caliginem afferant, &
ple-

plerunque irreparabilem lapſum.

CAP. XII.

De ſtatuis viarum in montibus nivoſis.

MOntes etiam ſunt alio vocabulo vulgari *Doffraſiel*, ſive malueris, Doffrini appellati, Sueciam à Norvegia dividentes, tantæ molis, & ſublimitatis, ut multorum dierum itinere verſus Occidentem ſeu Orientem proficiſcentibus, ob indigeſtas nives, perpetuo appareant albicantes, quaſi candidæ nubes in altiſſimo aëre condenſatæ. Quo evenire ſolet, ut eò itinerantes, ob repentinum caſum nivium, per vias intueantur concludi, è quibus tandem laborioſis viribus non minus ſeſe explicare contendunt, quam ſi inter glaciales undas conſtricti conarentur exire. Quocirca veterum Regum (qui quondam potiſſimi in Norvegia erant,provida magnificentia factum eſt, ut excelſæ ſtatuę è vivis lapidibus exciſæ,per cacumina montium videantur erectæ, ac fortiſſimè, ne vi ventorum decidant,plumbo vel ferro firmatæ. Compertum etiam eſt in Sueticis terris, aviculas volatu excitaſſe globulos nivium, quorum augmento, caſuque, flante Auſtrali vento, arces, & villæ ſunt proſtratæ. Habetur tamen in his

Doſtrinis montibus hoſpitium, quo recreentur hujus periculoſi itineris viatores: non tamen vino proviſi.

Cap. XIV.

De tranſitu tenebroſo.

QUandoque etiam utilitate, vel neceſſitate urgente, ſatis ingenioſum modum habent populi Septentrionales, in nemoribus nocturno tempore pertranſeundis, imo & diurno, quando in remotioribus Aquilonis partibus ante & poſt Solſtitium hyemale continuæ noctes habentur. Quique his remediis indigent, cortices quercinos inquirunt putres, eoſque collocant certo interſtitio itineris inſtituti, ut eorum ſplendore, quo voluerint, perficiant iter. Nec ſolum hoc præſtat cortex, ſed & truncus putrefactus, ac fungus ipſe Agaricus appellatus, in ſummitate arboris glandiferæ creſcens: cujus virtus, & natura eſt, ut noctu reluceat, ſicuti & vermes alati, volantes ad æquinoctium autumnale: hi tamen, quia frigore correpti mox deficiunt, ad nullum uſum deputantur. Ideoque frequentius quercum putridam, agaricumque (ſe ipſos propria luce prodentes) colligunt, ad prædictum ſylveſtrem, imo domeſticum uſum, ſcili-

ſcilicet ut ejus luce tanquam ardenti lumine, ſecurius accedant loca combuſtibili materia plena, ut ſunt horrea hyemalia, matura meſſe, fœnoque repleta. Inveniuntur etiam homines eo acumine oculorum præditi, ut ſine quovis lumine materiali fere omnia videre tractareque ſe poſſe glorientur.

CAP. XV.

De luminibus, & tedis piceis.

POpulus Septentrionalis longiſſimis noctibus ſubjectus vario utitur genere luminum, quo neceſſaria exerceat officia pro domeſtica commoditate. Igitur fatendum eſt, Suppolares homines tempore hyemali uſu pinguedinis marinarum belluarum, in omni ſua commoditate perficienda vivere. Quam quidem pinguedinem vulgari vocabulo *Traan* aut *lyſe* vocant, à lucendo, quia lampadibus immiſſa, clariſſimè ac ampliſſimè lucet, maxime in ædibus magnarum familiarum, & Eccleſiarum, ubi perpetuum pro reverentia corporis Dominici requiritur luminare. Sed ne corvis nocturnis ſeu noctuis aut veſpertilionibus abſorbeatur, ferreis craticulis os lampadum occluſum ſervant. Præterea tedis pineis connatura-

lem picem habentibus, universali caritate quemadmodum usualibus candelis in toto Septentrione utuntur, eo videlicet modo, ut ambabus manibus occupatis, divisas subtiliter scandulas piceas baltheis certo numero submissas, ori vel capitis tegumento, à fine altero ardentes imponant: sicque, quo libuerit nulla ventorum injuria impediti proficiscuntur, atque alia quæcunque placuerit operantur. Parsque candelis communibus brachiali longitudine, juxta noctium prolixitatem, accensis utuntur. Tempore autem bellorum, quæ frequentiùs obscura longaque hyeme, quam æstiva committuntur, tædis exquisitæ picis, per equestres pedestres turmas, facilius etiam abietina resina confectis, incedunt.

CAP. XVI.

De irruptione aquarum stagnantium.

INter mirabilia Septentrionalis plagæ aquarum spectacula unum est, non tam frequens quàm noxium habitantibus in provincia Middelpadensi versus Boreales partes Suetiæ superioris, ubi fere major pars virorum Huni nomine appellantur, tanquam populi clarius contra Hunos olim belligerantes ac triumphantes. In ea pro-

vincia vaſtus amnis eſt, cujus aquæ lapſus tam præcipiti volumine defertur, ut animalia nandi vigore defecta plerumque peſſundare ſoleat. Ex ſummis enim montium cacuminibus manans, dum per clivorum prærupta ſaxis exceptus eliditur, in profunda vallium multiplicato aquarum ſtrepitu cadit. Verum continuo ſaxorum obſtaculo repercuſſus, celeritatem impetus eadem ſemper æqualitate conſervat. Itaque toto alvei tractu undis uniformiter turbidatis, ſpumeus ubique candor exuperat. Hæc tamen conſideranda eſt ejus natura terribilis, quod ſingulis annis paululum ante Solſtitium æſtivale, tanta glacierum arborumque connexa congerie tribus locis oppletur & conſtringitur, ut inferiores alvei ejus ripas inhabitantes, imminente ejus irruptione, fugere cogantur ad loca elevatiora. Interea tamen nuntiis, quo in termino formidabilis ille lapſus maneat, explorant, ne rapidus ejus curſus improbas exerceat vires. Amnis itaque ipſe, etſi in omni ſua irruptione cunctis vicinis imminet, tamen ubertate electorum piſcium ſalmonum ſcilicet ac aliorum, omnibus affert opulentum quæſtum: qui nedum illius terræ incolis ad uſum domeſticum ſufficiunt, ſed & ultra marinas partes ingentibus navigiis exportantur. Hanc-

que virtutem perpetuo retinet, ut quanto marinis alveis vicinior extenditur, tanto melioribus piscibus superabundet. Nec deest offerentium liberalis & grata piscium exhibitio ac donatio, si quis occurrerit hospes donaria recepturus.

CAP. XVII.

De tribus famosis lacubus Gothorum.

PLurimi insignes lacus sunt in Aquilonaribus terris, magnitudine, & situ mirabiles: quorum præcipuus est in regione Vestrogothorum *Vener* dictus, 130. miliaria Italica in longitudine, & fere totidem in latitudine habens, in multas variasque divisus insulas, & vastis illabentibus fluviis iisque maximis oneratus ultra viginti quatuor, unum solummodo exitum (de quo mox infra dicetur) continens. In hoc lacu, & circa hunc plures sunt magnificæ ædes nobilium: quarum præcipua est arx Leckio in alta rupe, opera episcoporum Scarensium fabricata, puteum habens saxo durissimo incisum super altitudinem 200. pedum. Incisio hæc facta non ferro tantum, sed flamma, trecentis porcorum pinguissimis lateribus igne successivis diebus immisso & extracto enutrita. Nil enim celerius petrarum duriciem.

riciem gentibus illis penetrare compertum est, quam laridum, vel axungiam porcellorum. Adjacent præterea huic lacui oppida vetustissima, Lindecopia, & Tinguallia, ex mineris electissimi ferri & chalybis retinentia quæstum opulentum. Est præterea lacus alius *Vether* dictus, adeo claras & perspicuas aquas habens licet virenti colori conformes, ut obolus in profundo situ videri possit. Super hunc lacum est insigne monasterium divæ Brigittæ, alias Brigidæ, & filiæ ejus sanctæ Catharinæ, utriusque opulentia, & devotione fundatum, & dotatum. Præterea aliud oppidum Jonacopia dictum in Australiori parte, magnificis Regum comitiis memorabile in omni ævo secuturo. Extant & mineræ inexhaustæ hujus lacus versus littus oppositum Septentrioni. Demum monasterium Alvastra divi Bernardi temporibus sumptuose ædificatum, & dotatum. Prope hunc locum in villa Tolstada, Rex Suercherus in nocte natalis Christi à proprio stabulario, freno pro armis utente, occisus fuit. Tertius lacus *Meler* dictus: in cujus littoribus civitates, arces, & nobilium magnificæ ædes sitæ sunt. Præterea non longe inde in terra firma, mineræ argenti inexhaustæ, cuprique, ac ferri, ultra humanam æstimationem pretiosæ

tiosæ. Et hinc provenit, Regem Suetiæ, ac Gothiæ, reliquis Europæ principibus in omni thesauro & opulentia nunquam esse aut fuisse inferiorem. Sunt etiam lacus recentis aquæ in montibus Lapponiæ, *Lulatresch* dicti, longitudine 300. miliarium Italicorum, 120. latitudine. Præterea alia multa collateralia stagna, & lacus paullo breviores, ac latiores, adeo piscosi, ut in tota Europa, ne dicam orbe integro, vix habeant pares. Deinde famosissimus lacus Albus sub polo: demum *Pienthen* in Finlandia, cum similibus infinitis lacubus, stagnis, fluviis, & altis venis.

Cap. XVIII.

De specubus insidiosis.

DIctum est superiori capite, in unum lacum *Vener* altissimis montibus Norvegiæ & Suetiæ viginti quatuor maxima flumina ingredi. Et licet eorum introitus valde stridulus, & verticosus sit in omni descensu, tamen montibus tam amplo circuitu resistentibus nusquam nisi unicum inveniunt exitum: huncque tam rapidum, & sonorum, ut ultra viginti Italica miliaria audiri possit. Nomenque vulgare habet *Trolhetta*, hoc est, caputium dæmonis, forte

propter horrorem, quem ſono, ſtridoreque generat, in paludinoſam planiciem cadens: vel quia ſub ejus deſcenſu præcipiti, reperitur inſignis ſpelunca latronum: ad quam anguſto tramite fit acceſſus, ſolum ab ipſis latronibus ac furibus frequentatus, eo quod fluvius ille rapidus, & verticoſus ſit, ſuſpicionem omnibus adimens, quod nequaquam ibidem malefactorum collectio fiat, præſertim tempore æſtatis. Sed hyeme ob exhalationem fumi deprehenſi, velociſſime rapiuntur ad pœnam, ſpoliaque pretioſiſſimæ ſupellectilis, argenti, auri, & pellium pretioſarum ad Principis fiſcum. Unde nullo intra ſemeſtre tempus legitimo comparente accuſatore, cui bonorum ablatorum, lege & conſuetudine reſtitutio fiat, juſſu Principis pro tuenda publica pace, exinde confecta navigia, fluminibus maris influentibus immittuntur, vel aliis munitionibus foſſarum, ſeu murorum, ſagacitate præfectorum provincialium deputantur.

CAP. XVIII.

De excellenti antiquitate Regiæ arcis Veſtrogothorum Aaranes.

ETſi Gothicis Principibus major olim inerat bellorum ardor, quam delectatio

qua-

quarumcunque aliarum voluptatum, cum summum animi corporisque existimarent solatium, rigida arma tractare, ac arduissimis præliis varios comparare triumphos: attamen plerique eorum voluptati huic magnificentius aliquid superaddere meditantes, posteris sumptuosa, simulque utilia ædificia reliquerunt: quemadmodum Scarinus quidam, totius Gothici principatus Monarcha potentissimus, singulari exemplo deprehenditur perfecisse, præsertim in Vestrogothorum regione, quam frequentiore sua præsentia illustrabat: idque ob vicinum Norvegiæ Regem Sidagerum: cui ut erat sanguine conjunctus, ita etiam terrarum situ, & amicitia propinquior esse volebat. Hic ex suo nomine Scaram civitatem Vestrogothorum in loco stagniis & paludibus admodum munito, tam prudenter erexit, quam imprudenter ejus successores ipsam desolari ac collabi permiserunt. Antiqua hæc erat regni Gothorum sedes. Verum non procul ab ea adhuc extant vestigia alterius Regiæ arcis *Aaranes* dictæ, cujus situs, muri, & structuræ quoslibet inspectores ita in admirationem alliciunt, ut firmiter judicent, nullum præstantius ædificium ea tempestate in toto Septentrione, vel Europa repertum fuisse; Sed quid non

mutat ævi longæva vetustas? At saltem signa ruinarum posteritatem urgent magnificentiam meminisse heroum antiquorum. Habebat hæc arx in circuitu omnes commoditates, quas unquam felix mortalium sedes à superis impetrare potuerat, & obtinere. Siquidem uno latere versus Occidentem & Boream, vastum ac piscosum lacum *Vener* ante dictum pro regiis & mensalibus deliciis habuit: altero versus Meridiem longissimo spatio, pro perpetua securitate cœnosam ac limosam paludem, cujus superficies tenero vestita gramine, ac frutice, non solum vestigia negat, sed modice calcantes absorbet. Nam limo funditus subsidente, in luteas voragines, sordidamque colluviem liquescens, attrahit accedentes. Nec minus rivuli plures & profundi, uti venæ per paludes discurrentes, arcis accessum denegant, ut impossibile esset, nisi multitudine pontium (qui olim quadraginta erant) longis ambagibus, veluti labyrintho, illuc pervenire. Eaque difficultas in asperrima hyeme perseverat. Nam rarissime propter calidas venarum sulphurearum exhalationes, paludes illæ congelantur. Ab Orientali vero latere ex opposito primæ portæ arcis, quæ unicum terrestri itinere habebat accessum, adeo amœna prata ac fertilitas

agri

agri pro solatio castrensi erant, ut nihil amplius naturæ beneficio potuerit concupisci: etiam pascua & venationes in campis & saltibus optimæ, quod & præsens humi ejus facies ostendit. Quæ licet horrendam nemorum densitatem, multis retroactis annis & seculis cultore vacua, ob bella, famem, pestem, & domesticam discordiam, induerat: tamen sulcorum vomerumque vestigia quibusvis eam intuentibus ultro ostentat, frequentesque lapidum congeries (quibus agri ob majorem feracitatem purgari ampliarique solent) ibidem inter altissimas arbores offert conspiciendas, argumento fideli ad posteros relicto, multo numerosiorem prioris ævi fuisse populum, strictioribusque agellis contentum, quam cernitur hac ætate præsenti. Hæc igitur arx felicius florere visa est circa annum Domini nongentesimum quinquagesimum quintum, quando magnificentissimus Rex Olaus cognomento *Schotkonung* baptizatus est à Sancto Sigfrido Eboracensi Archiepiscopo, ex Anglia, ob fidem Christi prædicandam, ad eundem Olaum Regem, Eldredi sive Mildredi Regis Angliæ exhortatione ac petitione, proficiscente: qui & in hac arce paulisper moratus est, donec alia sedes regia *Husaby* dicta, pro usu ejusdem

sancti

ſancti Sigfridi & cleri ejus parari poterat & conſecrari. Quo facto paganos ac idololatras in fide Catholica inſtructos baptizabat: quod & tres nepotes ejuſdem Archiepiſcopi, Unamannus, Sunamannus, ac Vinamannus, (quorum unus fungebatur ſacerdotis officio, ſecundus diaconi & tertius ſubdiaconatus) alibi in Verendia poſt tergum relicti, faciebant. Omnes tamen, uti beatus Joannes Baptiſta, ob adulteræ mulieris indignationem, gladio interempti fuerunt: quorum corpora in Cathedrali Eccleſia Vexionenſi magno honore ab omnibus venerantur. Sed de hac re latius in Hiſtoriis chariſſimi fratris, & anteceſſoris mei Jo. Magni Gothi, ſuis locis eſt oſtenſum.

CAP. XX.

De mirabili horto montis Kindaberg prope prædictam arcem.

MOns eſt eminentiſſimus apud Veſtrogothos, non longe à prædicta arce Regia, & lacu *Vener*, vulgari gentis ſermone *Kindakulle* dictus, tantæ altitudinis, ut à longe navigantibus ultra 40. miliaria Italica in eodem lacu, quaſi atra nubes inter cœli hiatus appareat. Ideoque multi tempeſtatibus, vique ventorum agitati, ſummis

viri-

viribus conantur ejus pedes attingere, ubi tranquillissimum portum adesse noverunt. In hujus montis summitate ea amœnitas frondium, herbarum, fructuum diversarum arborum (excepta vite) suapte sponte nascentium, non raritate magis, quam suavitate, velut satarum, aut plantatarum, reperitur, ut vix delectabilior in tota Septentrionali plaga investigari possit, aut inveniri. Illic suavitas inenarrabilis, etiam concentu variarum avium, præter Papagallos, multiplicata. Sed valde paucis, iisque solum senibus notus est amœnissimus ille locus. Neque lasciviori ætati perfacile monstrandus, ne forte severiori disciplina soluta, in omnem voluptatem, vel verius spurcitiem sese prosterneret, difficillime vel nunquam ad honestatem & bonos mores reversura. Voluptas enim ipsa usum & consuetudinem: consuetudo necessitatem: necessitas desperationem inducit, & coarctat. Extra hunc montanum locum, imo & alibi latius per Aquilonem satis boni suavesque fructus pirorum, pomorum, cerasorum, prunorum, sed nulli ante medium Julii, vixque tunc in debita maturitate reperiuntur. Imo quædam horum fructuum genera tam domestica, quam sylvestria solo frigore accedente maturescunt, durant-

que pendentia majori parte hyemis etiam in ramis foliis omnibus denudatis. Sed hi fructus quovis aceto (pro gratiori sapore) sunt eligibiliores, licet exiguæ magnitudinis, ob frigus continue circumstans. Exoticos vero fructus per mare à Germanicis oris, ut sunt poma, celerrime portatos, ob suavitatem inhærentis musti, quam avide manducant incolæ, ut nunquam, vel raro, sine discrimine variorum morborum (præsertim Gallicorum) vel mortis evadant.

CAP. XXI.

De pulchritudine, & ubertate insulæ Gothorum Elandiæ.

ELandia, sive Oelandia, una est ex insulis Gothici maris, brevissimo maris interjectu à Gothia meridionali divisa, omnium insularum pulcherrima. multis enim bonis adeo referta est, quo spatii brevitatem (duorum dierum itinere absolvendam) soli fertilitas recompenset. Prata & campi, odore herbifico, indicibili suavitate mirabundi. Ibi plurimi greges equorum parvorum, sed validissimorum, utputa qui fortitudine & agilitate multis eximii corporis equis prævaleant: quosque domestici & exotici negotiatores pro voluptate emunt, atque in ter-

terras remotas, veluti naturæ miracula vænales exportant. Ingeniosissimi enim sunt, ut saltibus & choreis ad buccinæ vel tympani sonum per eos adaptari possint, quorum exercitium est, hujusmodi spectaculis acquirere quæstum. Insuper instruuntur, ut circulos ferreos aut ligneos non admodum amplos, more canum transiliant, saltatumque vivacissima pernicitate sese gyrando revolvant. Proprio etiam nomine moniti, magis vel minus id faciunt, juxta arbitrium imperantis. Pascuntur hujusmodi equi, ubi opus est, piscibus sole tostis,& lignis abietinis: cervisiaque & vino usque ad ebrietatem potantur, prout infra de Alcibus ostendetur. Hæc igitur insula frugibus, pascuis, pecudibus, armentis, & piscibus tantum abundat, ut propriis commoditatibus sufficiat & alienis, eamque gratiam & æstimationem boves & pecora ac butyrum ultra mare exportata, habent, quasi medicinalia forent. Habuit olim hæc insula arces plures, tam naturæ quam artis præsidio locis opportunissimis fabricatas, & munitas, quarum aliquæ in templa Christiani ritus commutatæ sunt, hodie non minus patriæ defensioni, quam religioni deservientes: aliquæ bellorum turbine penitus desolatæ. Una tamen usque in præsentem

tem ætatem omnium altior & fortior *Borcholm* dicta, permansit: cujus celsitudine Gothicum mare eminus navigantes, veluti specula, pro ventorum ac portuum directione adhuc utuntur, præsertim Angli, Scoti, Zelandi, Hollandi, quibus admodum necessaria est illustrium locorum cognitio in eo mari. Hæc insula fere tota ambitur marmoreis saxis sursum, deorsumque, penes littora 20. vel 30. pedum altitudine, quasi artificum manu ex industria collocatis. Imo & in oris ejus Orientalibus aperto mari objectis, plures amœnissimi portus sunt: ad quos non minus curiositatis quàm necessitatis causa extranei navigantes, veluti naturæ spectaculum visuri accedere solent. In hac insula tempore pacis reges Gothorum, & Sueonum, ob insignem ejus amœnitatem & venandi exercitium, æstates transigere constituerunt. Etiam quia viciniori maris tractu ultramarini principes commodius cum eis in arduis causis expediendis ibidem congredi possunt. Præterea prope Aquilonare littus ejus exurgit mons excelsus, quem nauticum vulgus, vitandi infelicis ominis & marinæ tempestatis gratia, Virginem vocat: Nam in ejus portu manentes, certis munusculis puellis dari solitis, utpote chirothecis, sericeis zonis, & simili-

milibus, eas tanquam amico munere placant. Nec ingratum montis numen sentire videntur, prout aliquando factum meminit antiquitas, voce lapsa jussum fuisse donantem mutare portum, ne periclitaretur: & ita faciendo salvus factus est, ubi alii sunt periclitati. In eo monte certis anni temporibus dicitur esse conventus Aquilonarium maleficarum, ut examinent præstigia sua. Tardius ministerio dæmonum accedens, dira afficitur correptione. Sed hæc opinioni, non assertioni cedant.

CAP. XXII.

De famosissima insula Gothorum, Gothlandia dicta.

ORientalis Gothiæ pars est, sic dicta, quasi Gothorum terra vel bona patria. *Goth* quippe bonum sive Deum lingua Gothica significat, & *Landia* terram. Est enim multis rationibus bona: bonus in in ea populus, boni & securi in circuitu ejus portus: bonus & electus in ea ager: bona armentis, equis, bobus, piscatione, venatione, aquis, sylvis, pascuis, pulcherrimo marmore, & omnibus rebus humano usui necessariis. Est in ejus Boreali parte præclarum oppidum *Visby*, in quo est arx munitis-

nitiſſima. Fuit hæc urbs quondam Gothorum, & multarum regionum emporium, tantis opibus, & negotiatorum mercimoniis frequens, ut vix illi par in Europa ſimile haberetur. Confluxêre illuc Gothi, Suedi, Ruſſi, ſeu Rutheni, Dani, Pruſſi, Angli, Scoti, Flandri, Galli, Finni, Vandali, Saxones, Hiſpani, ſinguli ſingulæque gentes ſuos proprios vicos & plateas incolentes: nulli præcluſum municipium. Ingredientesque terra & mari omnia pacata invenerunt, donec diſcordia, quæ omnium regnorum & hominum pernicioſiſſima deſolatrix eſt, ſubverteretur: ſicut infinitæ aliæ nationes, quæ ab initio floruerunt. Extant hodie marmoreæ ruinæ, quæ teſtantur veterem ejus claritatem, amplitudinem, & vetuſtatem. Sunt adhuc teſtudinatæ domus, portæ ferreæ, aut cupreæ aut æreæ feneſtræ, olim argentatæ atque deauratæ, argumentum inæſtimabilium divitiarum exhibentes. Unde poſtmodum ortis odiis & dolis ex tumido earum rerum uſu, diſgregati incolæ abierunt in Vandalicas civitates: quæ non parum ex opibus hujuſmodi hoſpitum ſunt ditatæ, uti olim Roma Carthagine deſolata. In hanc inſulam prima Gothorum armata caſtra, poſt exitum è ſua terra, in Europa & Aſia novas terras, ob

importabilem gentis suæ multitudinem, quæsitura, descenderunt. Demum multis seculis evolutis, Longobardi ex Scandiana insula ob similem, vel graviorem causam exeuntes, per hanc insulam in Rugiam agmine vastissimo in exteras regiones abierunt: & tandem regno constituto in Italia sedes firmavêre: quod & Paulus Diaconus eorum Historicus Lib. I. attestatur. Præterea Magnus Rex Suetiæ anno Domini MCC LXXXVIII. sedavit periculosum bellum, quod erat inter cives Visbycenses, & plebem illius insulæ, permisitque civibus instaurare collapsos muros civitatis, mœnibusque, & propugnaculis communire. Albertus Rex Suetiæ rogatus à principibus inferioris Germaniæ, ut à mari eorum ejiceret potentissimos piratas Vitalianos, impignoravit hanc insulam Gotlandiæ Magistro Prussiæ, pro viginti millibus Duplonum, id est, Nobilionum, quorum summam Regina Margareta eidem succedens, ex Suetia collegit, atque eam insulam regni Suetiæ juribus, & proprietatibus restituit, jure perpetuo possidendam. Hancque insulam Saxo Grammaticus, Danorum insignis historicus, in pluribus suis scriptis ad Suetiam sine quavis hæsitatione spectare attestatur. Et hoc ex multis argumentis: quia

quia eadem lingua, legibus, consuetudinibus & morum conformitate & vicinitate perpetuo utuntur: etiam quia Gothorum Episcopo Lincopensi, tanquam primo fidei plantatori sunt subjecti: à quo & Episcopalia jura petunt, & consequuntur. Ab hac etiam insula in omni navigantium controversia, præsertim à consulatu Visbycensi, petitur & datur jus, & sententia diffinitiva, quid unicuique permittendum, vel auferendum erit. Certe jus hoc mercatorum, ac nautarum, valde prudenter digestum, citius lites adimit pro fluidis aquis, quàm aliorum decisio pro terra firma.

CAP. XXIII.

De Clypeis principum montibus Hangœ insculptis.

QUantam olim Reges, ac Principes Gothorum, de perpetuanda nobili fama, ac bellica claritate, curam habuere, arma, signaque, & clypei eorum illustribus locis insculpta, ac posteris relicta, evidenter ostendunt, præsertim in Ostrogothia, ac Vestrogothia, & Australi Finlandia, in magnifico portu Hangœ appellato: qui tam lætus, ac securus est, ut in toto Septentrionali mari, & forsitan amplo Oceano, parem

non habeat, qui eidem valeat comparari. Omnes enim undecunque navigantes libere recipit in ſuum ſinum, ſecureque introrſum tam à tempeſtatibus, quam hoſtili claſſe, ſua naturali munitione (modo ipſi ſibi deeſſe non velint) protegit, & conſervat. Portus etenim iſte in modum ampliſſimæ arcis, in mediis montibus ac vallibus amœne ſitus eſt: habetque in cautibus vetuſtiſſima heroum Gothorum ac Sueonum inſiſinia, literato ordine, ſed antiqua ſimplicitate inſculpta, maxime ad oſtendendum poſteris, ibi olim claſſem pro regnorum defenſione contra quoſcunque hoſtiles inſultus continua expeditione ſtationem tenuiſſe, atque inde ad aperta arma, quoties opus fuerat, prodiiſſe. Hodieque frequentius in eodem portu, ob ſimilem cauſam, armatas claſſes tam Princeps, quam Nobiles habent, præſertim quia vicina loca omnia ſuppeditare poſſunt, quæ ſubito requiri videntur ad confœderatorum armatam claſſem: omniaque in hoſtes contraria verti, ſi perniciem ſtructuri in hunc acceſſerint portum. Olim divus Ericus, Gothorum Sueonumque Rex, oblata pace & contempta, Taveſtos, Carelos, ac Bothnienſes, bellica claſſe, & equeſtri expeditione devictos, ad fidem & Chriſti religionem accelerare coëgit. Indoci-

docile enim genus Barbarorum, nisi per arma ad jugum Christi cogi, vel pertrahi vel invitari non potuit: nimirum (ut Albertus Crantzius lib.9. cap.37. Vandaliæ refert) magnus est amor paternarum traditionum. In hoc portu Suetici Reges gravi injuria lacessiti, ultramarinis principibus, classe instructa, vel instruenda, hostilitatem indicere solent, præsertim Ruthenis, seu Moscovitis: rursumque in eodem portu, sub æquis conditionibus, eorundem principum nuntiis pacis fœdera præscribere, & accipere consueverunt. Quod autem eo loco frequentius, quam alio id fieri contingit, urget antiquata majorum observantia, qui illic in montibus impresserant insignia sua, ut eorum perenni firmitate perspecta, quæ Reipublicæ utilia fore crediderint, posteris eodem unanimi consensu, & juramento per arma, ac libertatem majorum, stabiliant observanda. Quibus autem armis, clypeisque veteres Gothi, Sueciq; sint intus & extra patriam usi, signis præsentibus adverti poterit, imo & rationibus ostendi: leonem scilicet coronatum, super tres aquas candidas in campo cœlestini coloris impetuose salientem, ac retrospicientem, olim habuete Gothi, atque nunc habent, solum originis inhabitantes, ut vincendo parcant, &

retrospiciendo caveant, quàm citò salientes ab impetu cessant. Methodio tamen placet asserere, Gothorum Principes in exteris terris militantes, ac dominantes, ursam in vexillis habuisse. At ex eisdem Gothis. veluti parentibus originem trahentes, varietate signorum secundum diversitatem gentium distinguebantur: ut Cimbri tauro, Sclavi dracone, Gepidæ navicula, Alani, Burgundi, ac Suevi catto in militaribus signis, ut Plutarcho videtur. Suecis autem, sive Sueonibus antiquitus erant arma, videlicet duæ virgines coronatæ, aureo vestitu sese mutuo in virenti sylva amplexantes, tanquam dearum nympharum excellentiam in regione ostendentes. Nunc verò Suecorum Principes tribus aureis coronis in campo cœlestini coloris, ob inscrutabilem dominiorum amplitudinem, magnifica bellorum gesta, & inexhaustam minerarum ubertatem, utuntur. Sunt & privatorum nobilium insignia mira varietate distincta: similiter & urbium, ac provinciarum, quatenus in bellicis expeditionibus pro patria & legibus susceptis, tot hominum turbæ distinctius ad unum tandem finem dirigantur, prout infra de directione armatæ multitudinis, diffusius erit ostendendum.

CAP. XXIV.
De rupibus Galeatis.

NAvigando è Germanico mari verſus Septentrionem tribus diætis, antequam introitus appareat ad Regiam civitatem Holmenſem regni Suetiæ, occurrit admirabilis portus lingua vulgari gentis *Hielmſnabben*, vel *Elgxnabben* appellatus: eo quod onagri, qui *Elga* dicuntur, propter attractum ſuavis venti eo concurrere conſueverunt: vel etiam quia montes, in quorum lateribus portus ſunt, ita à natura formati videntur, ut galeæ militares putentur inſculptæ: quaſi ars non ſufficeret in armis fabricandis, niſi & natura monſtraret; quid bellicoſis populis Aquilonem inhabitantibus conveniat in armorum tractatione. Sed revera, uti portus is ob omnes ventos, & tempeſtates arcendas inſignis eſt, ut vix ſimilem in tota Europa habeat: ita & hoſtili ſanguine reſperſus, ut ibidem quaſi omnium Aquilonarium bellorum initium, medium, & finis inveniatur. Sæpe etenim claſſis hoſtilis, quæ violentia tempeſtatum, in vaſto mari vario marte congredi non poterat, huc depulſa, vel inducias ab adverſario petere, vel ipſa ſua ſpon-

re, vel simulatione cogitur offerre, vel inevitabile mortis aut captivitatis discrimen inire: quo enim ut salvus evadat armatus non invenit. Si enim littus, aut portum exierit, cæca saxa, rupesque minaces apparent: quæ cum levi motu in gurgitem, ut pacem præstet, immittunt. Si vero in apertum mare exire voluerit, obstat horrenda tempestas, ne visu quidem ad ictum oculi toleranda: quia Aquilonaris, Orientalisque ventus ea in loca totaliter est procellosus. Præterea tempore hostili terrarum incolæ subtrahunt littoralia signa, ne hostis accipiat tantillulum quidem spatium, ut effugiat pœnam: alioqui incessabili ferocia impetu facto, latronum classis, manusque impiorum, hunc portum occuparet: ubi nihilominus classica bellorum præludia frequentius inchoari solent.

Cap. XXV.

De angustiis portuum lapidosorum.

SUnt præterea non exiguæ formidinis angusti exitus & introitus æquoris Aquilonaris, præsertim ab aperto mari navigando versus Holmensem civitatem: quæ regia est, & insigniter à natura ac arte munita, ut meritò trepidare cogantur aggressuri, quæ

quæ fides, vel fraus ſit nautarum, in imminentibus periculis proſperius exuperandis. Præcipuus tamen, & periculoſior eſt locus *Steendor*, id eſt, porta lapidum appellatus, eo quod arctis faucibus, & lunatis cornibus, quoquoverſum obliquatur, hoc eſt, quandoque per modum Scythici arcus, quandoque mucronis aſpectu evitatur à nautis: in quibus longe periculoſius, ob exortas denſiſſimas nebulas, & caligines, errare contingit, quàm in ampliſſimo Oceano, ſuborta validiſſima tempeſtate. Nec procul ab eo ſinu ſaxoſæ rupes imminent, ſub aquis latitantes: in quas quicunque inciderint, quaſi vivi ſepulchro teguntur. Nec ſilent annales Gothici, quondam in eiſdem rupibus multa millia Germanorum ac Danorum repentino deſcenſu fuiſſe perempta. Magis namque præſumptuoſa, quam experta navigatione, ſaxeas has anguſtias ſunt ingreſſi: veluti etiam in alios ſinus Septentrionales, qui non ſecus in mari navigantibus apparent, quam ingentiſſimæ trabes eminentes in aquis, quæ ſolo aſpectu territant inſpectores: nomen ab eventu, cauſa, geſtis & natura (prout ſuperius de irruptione aquarum eodem libro eſt oſtenſum) aſſumentes. Terribilioresque hoſtibus piraticis videntur, quam acies aliquæ milita-

ribus armis instructæ.

CAP. XXVI.

De scopulis lapidosis, & via, per Idebenckia, periculosa.

SUnt insuper in littoribus Ostrogothorum, & Sueonum, ingentia saxa, partim apparentia, partimque latentia, longissimo ordine, quasi scamna arte vel industria collocata, vulgariter *Idebenckia* nominata; super quæ infelicissimi naufragantes quandoque sedere solent, mihique, nisi Deus in gravi tempestate anno Domini M. D. XVII. opem tulisset, parata fuerunt. Vehementia enim ventorum navis urgebatur in ea latentia saxa: quæ velut declives muri oppidorum, vel castrorum, longo tractu apparent. In quos lapides qui negligentia vel inevitabili tempestate inciderint, maxime hostiles classes, aviditatem prædæ in littoralem populum (satis opulentum) meditantes, profecto omnium infelicissimi reputabuntur, dum terra marique horribilius, quam in carcere, circundantur inimicis. Terra quidem (quia fugientibus incolis cum armentis, pecudibus, ac suppellectili, ob subitum hostilem incursum) fame, quæ omnibus hostilior est, & frigore, omni-

tor-

tormento graviore, citiſſime conſumentur. Mari etiam, quoniam eo in loco (ut dictum eſt) ſæviſſima ſolet eſſe tempeſtas: à qua etiam ſi arte, & labore vellent evadere, naturæ tamen ſeveritati reſiſtere non valebunt. Ubique enim præter aëris impetum (ut dictum eſt) ſaxa, ſeu rupes, in acutum apicem inſtar turrium elevata, periculum adminiſtrant: quæ, arcuatam flexilitatem & circuitum ſpuma prodente, ſagaciter ſunt circumeunda. Solent in his locis ſtrategematibus utentes bellicæ claſſis præfecti, aliquot præliares naves, vel ſimulatas, ex induſtria, tempore hoſtili, ſignis inimicorum ornatas ſtatuere, ut claſſis hoſtilis, eiſdem viſis, ſecurius in periculum ruat. De quibus, quando videlicet ſic interceptæ ſint inimicæ naves, patriæ annales me tacente atteſtantur, atque hoſtilia oſſa in ſcopulos disjecta, diligentius, quid cavendum ſit, aperte demonſtrant.

CAP. XVII.

De torrentibus rapidis.

TOrrentes rapidi quaſi infiniti, præcipue tempore reſolutionis nivium ac glacierum, poſt finem Aprilis in Septentrionalibus terris maximam ruinam indigenis affe-

rentes reperiuntur. Suo etenim impetu, qui vehemens, & horridus est, tam villas, ædes, & pontes lapideos, quam suffossas arte arbores, vel naturali propagine in terra radicatas, rapiunt, & exportant, quemadmodum de stagnorum irruptione & superius alio casu fuerat enarratum. Qui torrentes juxta impetuosam naturam suam nomen imprimunt urbibus, ac locis, ubi elabuntur: uti antiquissimum Ostrogothorum oppidum Scheningia dicitur ab amne, vel verius torrente, qui ob rapidissimum cursum vulgariter Schena appellatur, quasi equus abjectis habenis ad omnem præcipitem cursum accensus. Præterea fluvio non longe exinde distanti, à continuo stridore Dentium nomen impositum est. Ita & rapido torrenti in provincia Middelpadiæ, ut supra dictum est, nomen Nodi impositum est: quia instar nodorum crustata mole glacierum arbores compressas, imo & ingentissimos lapides, in sui dissolutione secum impetuosissime rapit & portat: eoque formidabilius hoc accidit, quo celerius provincias, & populos terrere, atque obruere solet. Nec aliud remedium hujus horrendæ depopulationis hactenus repertum est, quam viritim publica manu, collibusque effossis, aliorsum divertere cursum: quem etsi Septen-

ptentrionales populi in plerisque locis avertunt, impetum tamen hunc sinunt, ut temerarium hostem cataractis adhibitis præcipiti ruina, laxatisque nodis involvant. Licet autem superius nomina torrentibus ab infelici eventu imposita sint, (ut alibi etiam dicetur de submersis Episcopis euangelizantibus, & sponsalibus ludis, & raptu virginum) tamen prudentioribus placuit, ut à triumphis & victoriis, non à calamitatibus rei appellatio fiat.

Cap. XXVIII.

De diversis formis littoralium saxorum.

IN littoribus Ostrogothorum, id est, Orientalium, freti *Broviken* dicti, ubi etiam torrens vehementissimus per oppidum Norcopense illabitur, variæ admodum Littoralium saxorum figuræ, quasi humana arte sculptæ, vel politæ forent, reperiuntur: quod procul dubio cæli, & elementorum secreto influxu fieri æstimatur. Quidam etenim horum lapidum, formam capitis humani, manus, pedes, & digitos habent: non tamen integro corpore compaginatam, sed distinctione naturæ taliter expoliti. Gens autem illa talibus assueta spectaculis,

nil hæc & ſimilia curat, niſi in quantum ſolidis eorum muris, & ſtructuris poterunt inſervire. Reperiuntur etiam in montibus longe à mari diſtantibus, rupes naturali compagine, & rotunda concavitate formatæ, ut maximum aliquod caldarium æreum, vel thermarum concha putetur: prout videre licet apud Oſtrogothos in monte *Ketilberg* vulgariter dicto (id eſt, monte cacabi) prope civitatem Lincopenſem: unde mihi origo eſt. Cernuntur etiam in multis vallibus montium, infiniti lapides globali formati figura, quantitate capitis vitulini, vel ovi anſerini, vel majoris, aut minoris: qui nulla artificum appoſita arte bombardis aptantur. Item cotes plana longitudine repertæ ilico bono uſui applicantur. Similiter & petræ marmorei generis apud Veſtrogothos, tam varii coloris & quantitatis habentur: ut ſine dolabris quaſi ſculptæ ſepulchrorum uſibus adaptentur, quemadmodum libro duodecimo dicetur de naturali varietate ſaxorum ad quaſvis ſtructuras applicandorum. Sunt & Cryſtallini lapides, non longe ab Oſtrogothorum opido Sudercopenſi, hexagona forma, quantitate pugillari vel digitali, dependentes: quorum ſplendore utique ad majorem ornatum fabricari poſſent ædes: ſi incolæ plus atten-
derent

derent ad pulchritudinem, quam firmitatem. Imo perpendentes, hostilem rabiem crudelius posse & velle, ob decorem structuræ, omnia devastare, magis fortificant, quam exornant quævis ædificia sua, quamvis introrsum insigni curiositate communiter sunt ornata: sed præcipue, ut infra dicetur, micantibus armis, thoracibus scilicet, & galeis, ac clypeis: inquibus gens illa omnem existimat inesse decorem, quia magna pars tuendæ securitatis ex his dependet: licet aliqua sunt atro colore picata, ob rationes inferius de bellis assignandas.

CAP. XXIX.

De saxis gigantum; & scaturigine fontium.

QUemadmodum superius libro primo dictum est de obeliscis gentilium, Regum, pugilum, & gigantum, quibus gesta eorum magnifica putabant fieri notissima perpetuæ posteritati, prout Saxo Sialandicus meminit de suo Regnero Danorum Rege, qui quinquennali prælio contra Moscos, Russosque, in Aquilone commisso, res gestas reliquerit in rupibus altis, ne oblivione evanesceret, quod eas tot angustiis & difficultatibus pro claritudine honoris sui perpetrasset: Ita & de compluribus Gothorum, Sueonumque Regibus, ac heroi-

cis

cis viris: quorum adhuc magnitudo gestorum discernitur in eminentissimis locis Septentrionalium regionum. Inter quos præclarioris memoriæ recensentur,& æstimantur, qui curam bellicæ gloriæ sic moderati sunt,ut publicæ omnium commoditati profuisse viderentur. Qualis erat excellentissimus ille Rex Ubbo, conditor antiquissimæ civitatis Upsaliensis, atque Scarinus:& Ericus, cum plerisque aliis: quorum indelebilis memoria nedum in saxis campestribus aut montanis conscripta videtur,sed patriis carminibus, ac musicis instrumentis celebrioribus locis ac diebus, sempiternis tripudiis continuatur. Horum nanque fidelior cura fuit, provincialibus præfectis (pace ubique data)committere,ut preter arma,etiam venarum scaturigines præcipiti casu labentes, incolarum ministerio subderent molendinis, aut necessariis fontibus, ad publicam utilitatem ubilibet construendis. Manant insuper ex rupibus, multis in locis tam abundantes & copiosi latices, ut naturæ, artisq; agilitate deducti, longo sed pulcherrimo aspectu, xv. aut. xxx. aquea molendina revolvant. Falonia Vestrogothorum nobilis provincia, ac populosa Helsingia, prout inferius de ferrariis artificibus ostendetur,talia tamq; commoda spectacula monstrant.

OLAI

OLAI MAGNI, GOTHI, ARCHIEPISCOPI UPSALIENSIS,

DE Superstitiosa cultura dæmonum populorum Aquilonarium,

EPITOME LIBRI TERTII.

CAP. I.

De superstitiosa cultura Lituanorum paganorum.

ALBERTUS Crantzius, fidelis Germanorum Historicus, qui claruit anno M. D. & post eum Mechovita Polonus, asserunt, Lituanos tempore paganismi, dum Gentilitatis errore detinerentur, tria numina principaliter coluisse, ignem videlicet, sylvas & serpentes. Ignem, quia omni sacrificio præfertur: vel ritu Persarum seducti, qui ignem ipsum Deum arbitrabantur, teste Herodoto: vel Ægyptiorum opinione ducti, qui persuasum habebant, ignem animatam beluam esse, & omnia quæ nascuntur, devora-

re..

re, & postquam devorando fuerit expleta, una cum ipsa re devorata emori. Sylvas putabant sacras: omnesque bestias, more Ægyptiorum, eas incolentes, deos existimabant: poëta referente:

Habitarunt dii quoque sylvas.

Imo & hac fiducia multæ nationes ductæ, Reges ac principes suos, satis exutos, ut vel dii fierent, vel inter deos veherentur, combusserunt, aut in sylvis ac lucis aureo torque solenniter suspenderunt, quasi talibus sacrificiis laudem sceleris, mentiti numinis divinitatem, mererentur. Præterea serpentes ut sacros colebant, dum nemini nocere videbantur; ædium servatores, atque penates existimantes. Verum hæc superstitiosa cultura etsi penitus sublata videtur, reliquiæ tamen ejus, dæmonum instinctu, in nonnullis secretis solitudinum ædibus perseverat, sicuti in Septentrionalibus regnis Norvegiæ ac Vermelandiæ. Ab eo tamen impio errore Anno 1386. prædicti Lituani purgati leguntur. tunc enim fortissimus eorum princeps Jagello cum octo fratribus suis (teste Mechovita) ad fidem Christi pervenit: in qua adhuc hodierno tempore religionis incrementis perseverat. Meminit præterea historicus antedictus, in confinibus Lituanorum ac Moscovitarum, statuam

esse

esse publico itineri impositam, quæ patria lingua *Zlotababa* dicitur, id est, aurea vetula: quam singuli viatores certis munusculis placant, etiam si pili valorem non excedant, alioquin suscepti itineris nullam habituri securitatem.

CAP. II.

De Suppolarium hominum superstitiosa cultura.

NEc extrema Septentrionis portio (quam pleriq; ob intensissima frigora inhabitabilem putant) immunis est à sacrilegis ritibus culturaq; dæmoniorum, statuto eorum tempore impendendis. Habent etenim gentes illæ sylvestres (uti reliquæ orbis nationes, quæ videntur his civiliores) non exiles causas, quibus publicum errorem, & mentitam in rebus etiam frivolis divinitatem quærant, & tueantur. Solem igitur toto æstatis cursu eis lucentem adorant, gratias ei offerentes, quod lumen contra tenebras perpessas, & calorem contra immensa frigora adducit: quæ quantumcunque intolerabilia videntur, nunquam tamen improperiis, more quorundam Indorum execrantur, sed tantum dicunt: Hæc fatua, ac stulta sunt frigora, atque tenebræ mensuram exce-

excedentes, &c. Simili etiam ratione Lunam adorant, quia hyeme remoto Sole continue ejus utuntur lumine: quo propter interlunium deficiente, sub lucidissimis stellis, nivium candore clarius micantibus, quæcunque negotia sua etiam diurno tempore disponunt. Præterea gentes illæ suppolares stupidiore quodam errore dæmonum illuduntur. Rubrum etenim pannum pertica vel hasta sursum appensum, attentis precationibus, & cultiore ritu venerantur, divinam quandam virtutem, propter colorem rubeum animalium sanguini similem, eidem inesse putantes. Similiter quia ejus inspectione arbitrantur se fortunatiores fore beluarum interemptores, earum sanguinem ebibentes, prout inferius dicetur de moribus Lappomannorum. Est etiam nonnullis gentibus Septentrionis mos quicquid primo diei diluculo in cælo, terra, vel aquis vivum apparuerit, hoc ipsum usque crepusculum ejusdem diei pro numine fideliter adorare, utpote aves, animalia, pisces, ac ipsos serpentes & vermes, & præcipue cervum volantem: quem ob cornua, quibus capita juvenum exornantur, inter nobiliora reptilia honorant. Ne etiam prædicti Septentrionales homines in conspectu suorum numinum appareant vacui, certas obla-

oblationes ex offibus fylveftrium animalium, & grandium cetorum ac pifcium, venatione quæfitorum, faciunt: tamen offa æftivo tempore non incendunt, (ne folis lumini, vel ardori videantur illudere) fed horrenda furgente hyeme fub publica congreffione pro honore dierum comburunt, eo facrificio debitam reverentiam numinibus afferre credentes. Tanta gentium in rebus frivolis religio eft.

CAP. III.

De tribus Diis majoribus Gothorum.

ERant apud veteres Gothos paganos, quemadmodum claræ clariffimus frater & anteceffor meus Joannes Magnus Archiepifcopus Upfalienfis in principio fuarum hiftoriarum afferit, tres dii prima veneratione obfervati: quorum primus erat potentiffimus *Thor*: qui in medio triclinio ftrato pulvinari colebatur: cujus hinc inde latera duo alia numina, *Odhen* videlicet, & *Frigga*, cingebant. *Thor*, inquiunt, præfidet in aëre tonans, & fulgurans, ventos & nubes ferenitatemque gubernans, fruges adminiftrans cum fructibus univerfis, peftesque tollens. Alter *Odhen*, hoc eft, fortior, bellis præfidet, hominibus in ho-

ftes

ſtes auxilia ſubminiſtrans, ipſi *Thor* à dextris collocatus: tanto opinionis fulgore clarus, ut ipſum non ſecus, quam datum mundo lumen omnes gentes amplecterentur, nec ullus orbis locus extaret (Saxone teſtante) qui numinis ejus potentiæ non pareret. Tertius *Friga* pacem, voluptatemque moderabatur: cujus etiam ſimulachrum turpitudinem ſexus præ ſe ferebat: & ob id tantum apud Gothos, quantum Venus apud Romanos venerabatur: diemque Veneris uſque ad noſtra tempora ſibi retinet conſecratum. Pingebatur gladio & arcu cum armis, quod in illis terris uterque ſexus ſemper ad arma promptiſſimus eſſet. Thor autem cum corona & ſceptro ac XII. ſtellis deſignabatur: cujus magnitudini nihil digna æqualitate conferri poſſe exiſtimatum eſt. Obtinuitque diem hebdomadatim, imo & menſem primum totius anni, quem Januarium dicimus. Odhen vero armatus ſculpitur, uti Mars, ſimili gentilium ſuperſtitione apud Romanos: diemque obtinuit æterna memoria ſuo nomini conſecratum. Et quia vivus tota Europa divinitatis titulum, quod nulli in arte militari cederet, aſſecutus fuiſſet, hinc eveniſſe creditur, ut Gothi (ſicut Dio Græcus, Ablabius & Jornandes teſtantur) Martem, quem

Deum

Deum belli putavit antiquitas, apud se dicerent progenitum, prout etiam asserit Poëta.

Gradivumque patrem Geticis qui præsidet armis.

Quem Gothi semper asperrima placavere cultura, morte scilicet captivorum, opinantes, bellorum præsidem aptius humano cruore placari. à quo vicissim omnem belligerandi industriam adeo perfecte didicerunt, ut devictis Europæ & Asiæ potentissimis imperiis, summum fortitudinis gradum reportarint.

CAP. IIII.

De tribus Diis minoribus.

PRæter hos tres Deos supradictos colebantur & alii complures: qui (ut ait Saxo) miranda præstigiarum machinatione callentes, obtentis simplicium animis, divinitatis sibi fastigium arrogarunt. Quippe non solum Gothos, verum etiam omnes Aquilonares provincias, vanissimæ credulitatis laqueis circumventas, ad cultus sibi pendendi studium concitantes, præcipuo suæ ludificationis contagio resperserunt. Adeo nanque fallaciæ eorum effectus percrebuit, ut in ipsis cæteri quandam numi-

num potentiam venerantes, eosque deos, vel deorum complices autumantes, veneficiorum autoribus solennia vota dependerent, & sacrilego errori respectum sacris debitum exhiberent. Inter quos quidam Methotin, arte Magica insignis, excellentem fictæ dignitatis opinionem sibi arripiens, simplicium hominum animos præstigiosæ artis fama seductos, ad præstigiosa libamenta sibi pendenda adduxit. Hic, cum esset summus deorum pontifex, sacrificia cæremoniasque ita distinxit, & ordinavit, ut discretus superûm cuique cultus, & libatio observaretur: asserens, deorum offensas communibus sacrificiis, aut permixtis cæremoniis, expiari non posse. Tandem sceleribus ejus detectis, concursu populi occiditur, occisusque pestifera cadaveris sui contagione plurimos perimens, tumulo extrahitur, ac palo infigitur, uti vanitatis suæ præstigia meruêre. Froë quoque deorum satrapa sedem haud procul ab Upsalia habuit: ubi veterem libationis morẽ tot gentibus ac seculis usurpatum, tristi infandoque piaculo mutavit. Siquidem humani generis hostias mactare aggressus fœda superis libamenta persolvit. Cui tandem in numerum deorum relato, & quia Deus sanguinis haberetur, furvæ hostiæ immolabantur,

tur, lectisterniaque & ludi nocturni annuo feriarum circuitu (uti aliquando Romæ Diti,& Proserpinæ)consecrabantur. Vagnosthus & Hadingus non impari æstimatione venerabantur, quia præcipuam opem in arduis bellis promptius adhibere credebantur. Rosthiophum Finnonicum, quod exquisitis præscientiæ studiis vivus excelluisset, post fata in deorum societatem translatum crediderunt. Rostarus additur his: cujus stupenda immanitas humani sanguinis sacrificio ita placari voluit, ut sibi illorum, quos cultores sui oppressuri essent, animas dedicarent. Demum complures alii, potentissimi Thoronis aut Othini filii existimati, honoribus à populo donabantur, ac publico digni libamine censebantur. Quomodo autem, aut quibus artibus hi, similesque, tantam divinitatis opinionem cultumque obtinuerint, videatur inferius Lib. v. de gigantibus, & pugilibus, cap. 1, versus finem.

Cap. V.

De magnifico templo Deorum Septentrionalium.

CUm fere totus orbis olim innumeris superstitionibus, dæmonum instinctu,

ubique illuderetur, non incongruum putavi, adhuc evidenter ostendere, quibus locis Gothica, seu Suetica, ac Septentrionalis natio, pagana superstitione seducta, paruerit idolis insensatis: ut agnoscatur, multa loca (sicuti dæmoniorum genera) fuisse quibus indebitus cultus offerebatur. Templum igitur (de quo charissimus frater & antecessor meus D. Joannes Archiepiscopus Upsaliensis lib. 1. Histor. meminit) nobilissimum à tempore Nini prope fluvium Sala erat. ubi hodie Upsalia Sueonum ac Gothorum primatialis & archiepiscopalis sedes est. Quod adeo magnifico apparatu constructum venerabantur, ut nihil in ejus parietibus, laqueariis, aut columnis, nisi auro splendidum videretur. Tectum præterea totum auro fulgebat: à quo aurea catena dependens, totum templum ad mœnia, domusque fastigia, cinxisse memoratur. Quo factum erat, ut templum in ampla planicie situm, admirando sui fulgore venerandam religionis majestatem accessuris ingeneraret. Astabat ejus foribus arbor ingens ignoti generis, patulis diffusa ramis, æstate & hyeme juxta virens, non tamen de earum arborum genere, quæ suapte natura, ut laurus, oliva, palma & myrtus, virere videntur: quin in Aquilone nulla unquam

quam oliva, vel laurus, nisi in parvo frutice pro spectaculo Vastenis exurgere visa est. Eratque fons huic templo propinquus qui scaturiit in locum sacrificiorum: de quo mox infra dicetur. Et hæc sufficiant exteris nationibus de tali ritu Gothorum nonnihil vanitatis intellexisse. Nunc rursus Aquilonaribus indicare congruit, quod soli illi irretiti vel illusi non fuerint hac vanitate. Nunc autem Deo propitio fatendum est, eo in loco, scilicet Upsaliæ, perpetuis temporibus, die præsertim XIX. Maji, divinæ religionis ad populum quasi innumerabilem, præsente Rege ac principibus & nobilibus utriusque sexus, fieri catholicas prædicationes: ubi olim tot ac tam impiæ factæ sunt spurcitiæ & abominationes, ac hominum, imo charorum parentum & amicorum, mactationes.

CAP. VI.

De sacris & sacrificiis Gothorum.

ERat olim in sacrificiis Gothorum, ut in historia Sueonum Gothorumque lib. 1. cap. 12. comprehenditur, numeri novenarii observatio admodum accepta: forte quia Pythagorica philosophia (quam à Salmoxe & Dicceneo didicerant) monuerit,

numerum imparem in omnibus præponi oportere. Et quamvis diis suis summum cultum hebdomadatium & quotidie exhiberent: tamen omni nono mense solenniorem venerationem ipsis impendentes, novem dies sacrificiis rite ac religiose absolvendis tribuerunt: singulisque diebus novem animantium genera immolabant, quibus etiam humanas hostias adjungebant. At post novendium per summam totius regni celebritatem templum Upsaliæ antedictum frequentissimo incolarum accessu visitabatur, ibique novendialibus feriis & præscripto sacrificiorum numero diis libamenta ad aram mactabantur. Homo autem quem sors immolandum obtulerat, in fontem, qui ad locum sacrificiorum scaturiebat, vivus immergebatur: qui si facile efflaret animam, faustum renunciabant sacerdotes votum: moxque inde ereptum in vicinum nemus, quod sacrum credebant, suspendentes inter Deos translatum affirmabant. Quo factum erat, ut beatum se crederet, qui ea immolatione è vivis excederet. Accidit nonnunquam Reges ipsos simili sorte delectos victimari. Quod quia faustissimum regno libamen æstimabatur, totius populi multitudo cum summa congratulatione tam insignem victimam prose-

que-

quebatur. Enimvero sic defunctos non omnino mori, sed tam illos quam se ipsos immortales esse, persuasum habebant: maxime ex Salmoxe, Zenta, Diceneo, ut Dion, Ablabius, Jornandes, Strabo, & alii referunt: qui & asserunt, Gothos multis rationibus excellentius sapientiæ studuisse, ideoque opinionem de immortalitate animæ induisse, quod (ut ait Herodotus lib. 4.) se mori non putantes dicerent: eos qui vita functi essent, in alium quempiam locum amœniorem demigrare. In quo Deum quendam Bleyxen præsidere affirmabant, ad quem assidue præter superius expressum modum, cum nave quinque remigum nuncium quempiam ex se ipsis forte delectum mittebant, præcipientes, ut ea, quibus indigerent, à liberalitate Numinis impetrarent. Modus mittendi nuncii is erat. Quidam eorum aliquot lanceas acutas in altum tenebant, super quas alii ipsum, qui destinandus erat, manibus pedibusque correptum injiciebant, qui si statim cadens extinguebatur, propitium sibi Deum arbitrabantur, quod nuncium facilè exceperit. Si autem secus accidisset, ipsum nuncium insimulabant malum esse virum, qui indignus esset ad Deos destinari. Itaque eo abjecto alium mittebant, dantes adhuc viventi man-

data, quæ apud ipſum numen proſequatur. Deinde præmiſſa jactatione extinctum, marinæ voragini opera eorundem quinque remigum tradiderunt.

CAP. VII.

De ſuperſtitionibus Gothorum circa tonitrua.

PRæterea tam obſtinato animo deorum ſuorum cultum (ut etiam in eadem hiſt. Gothorum & Sueon. lib. 1. cap. 12. habetur) obſervabant, ut concitato in nubibus fragore, ſagittas ex arcubus in aëra excutientes oſtenderent, ſe opem afferre velle Diis ſuis, quos tunc ab aliis oppugnari putabant. Nec ea temeraria ſuperſtitione contenti, inuſitati ponderis malleos (quos Joviales vocabant) ingenti ære complexos, magnaque religione cultos, ad eum uſum habebant, ut per eos tanquam per Claudiana tonitrua & per uſitatam rerum ſimilitudinem, cœli fragores (quos malleis cieri credebant) exprimerent, tantique ſonitus vim, fabrilium ſpeciem imitando, deorum ſuorum bellis ſic adeſſe, admodum religioſum exiſtimarent. Durabat is Jovialium malleorum uſus uſque ad annum à Chriſto nato milleſimum centeſimum trigeſimum,

cum

cum Magnus Gothorum Rex Christianæ disciplinæ studio paganam superstitionem perosus, & fanum cultu, & Jovem insignibus spoliare, sanctitatis loco habuit: qui propterea ad multa tempora à Gothis perinde ac cœlestium spoliorum sacrilegus raptor reputatus est. Solebant etiam Gothi processuri in prœlium, equos ad aras immolare, quorum abscindentes capita contisque excipientes, subjectis stipitibus distentos faucium rictus ante acies præferebant. Nec tantum victimas ante bellum, verum etiam post superatos hostes hostias immolabant, magnificosque ludos in honorem Deorum faciebant: in quibus effœminati corporum motus scenicique mimorum plausus, ac mollia nolarum sive ærium crepitacula ostendebantur. Hæc & alia eximia sacrificiorum genera potissimum faciebant, ut diis juvantibus nulla bellorum vi superari possent. Adeo eis arma in desiderio & continuo usu erant, ut reliqua omnia humana studia, nequicquam comparanda rei militari putarent. Præerant his sacris disparium graduum sacerdotes, Pontifices, Archiflamines, Flamines, Salii, Augures: quorum primis, utpote Pontificibus, permissa erat par cum Regibus potestas, tantaque authoritas, ut quicquid illi vel suade-

rent vel juberent, quasi de cœlo sonuisset, set, mox ipse Rex & populus alacres exequerentur. Instruxerunt gentem plurima sapientia, selegerunt sacerdotes, religionem fundaverunt. Testatur Dion Græcus, huic genti nulla ætate defuisse Pontifices, qui eos in sapientia erudirent. Erat quoque inter eos genus Pontificum illustrius, quos Pileatos, & Pios vocaverunt, ex quibus Reges & Sacerdotes sibi cooptabant, prout Jornandes latius prosequitur: qui dicit, eos vocari Pios, & exire solitos urbium portas cum citharis & vestibus candidis obviam suis Gothis triumphantibus, ut Deos placarent.

CAP. VIII.

De impugnatione Deorum.

Rursus in aliam devenêre stultitiam & superstitionem, ut Deos bellicis suis expeditionibus non faventes aut non juvantes diversis armorum generibus contra cœlum extensis, putarent opprimere se posse, vel minis & terroribus, ut imperata facerent, coërcere. Et hoc inaniter facientes, existimabant, se non minoris potentiæ in terra timendos venerandosve fore, quam hos apud superos vel inferos collocatos. Sed non advertunt vetus proverbium Go-

tho-

thorum, Ne projiciendus ſit contus in cœlum, unde denſior remittitur clava.

Cap. IX.

De fatalibus Sororibus & Nymphis.

Erant præterea in Aquilonaribus terris nonnulla templa Dianæ & Cereri conſecrata, ædeſque fatalium ſororum, abſque humana ope præſtigioſo quodam artificio extructæ, quas antiqui ſuper futuris liberorum eventibus parcarum oracula conſulturi, nuncupatis ſolenniter votis precabundi accedere conſueverunt, ubi introſpecto ſacello, quandoque ternas, quandoque plures ſedes totidem Nymphis occupari cognovere: quarum aliæ liberalem pueris formam, uberemque humani favoris copiam erogabant: aliæ vero liberalitatis aut aliarum virtutum excellentiam condonabant: demum aliæ protervioris ingenii reliquarum donis officere cupientes, futuris puerorum moribus parſimoniæ aut aliud crimen affixerunt. Nec ſolum pueris, verumetiam ætate provectis: & quandoque Regibus, hujuſmodi præſtigioſarum artium commentis ludificatum fuiſſe comperitur. Hotherus ſiquidem Rex Suetiæ & Daniæ, inter venandum errore nebulæ à retiariis

longius avulſus, in quoddam ſylveſtrium virginum conclave incidit, à quibus proprio nomine ſalutatus, quænam eſſent perquirit. Illæ ſuis ductibus auſpiciiſque, maximè bellorum fortunam gubernari teſtantur. Sæpe enim ſe nemini conſpicuas præliis intereſſe, clandeſtiniſque ſubſidiis optatos amicis præbere ſucceſſus: quippe conciliare proſpera, adverſa infligere poſſe pro libito, memorabant: hortatæ eum, ne Balderum arcano ſuperum ſemine procreatum, armis laceſſeret. Quo accepto Hotherus labentis hoſpitii tegmine defectus, ſub dio ſe relictum, totiuſque expertem umbraculi, mediis repente campis expoſitum conſpicatur. præcipuè tamen puellarum præpetem fugam, locique verſatilem ſitum, ac fallacem ædis imaginem mirabatur. Ignorabat enim quæ circa ſe geſta fuerant: ludibrium tantum inaneque præſtigioſarum artium extitiſſe commentum. Deinde aliquot evolutis annis, idem Hotherus acerrimis contritus bellis, extrema locorum devia pervagatus, inſuetumque mortalibus nemus emenſus, ignotis virginibus habitatam fortè reperit ſpecum. Eaſdem eſſe conſtabat, quæ eum inſecabili veſte quondam donaverant. A quibus cur eo locorum venerit interrogatus, infauſtos belli declarat eventus. Ita-

que

que fide earum damnata,gestarum infeliciter rerum fortunam tristesque casus deflere cœpit, secus sibi cessisse questus, quam ab ipsis promissum accepit. At Nymphæ eum, quanquam raro victor exstiterit, æquam tamen hostibus cladem ingessisse dicebant: nec minoris stragis authorem fuisse quam complicem: cæterum affuturam victoriam, si edulium augendis inimici viribus excogitatum præripere potuisset; quo eveniret,ut omnia votis suis prospiceret successura. Sicque dimissus vires reparat, militiamque conscribit in hostem. Cujus castra dum pervigil observabat,vidit excessisse tres Nymphas arcanæ dapis gerulas,quas cursim insequens (nam earum fugam rosida prodidere vestigia) tandem tecta quibus assueverant subit, citharæque (cujus peritissimus erat) dulcissimo ministerio accurati nitoris cingulum potentemque victoriæ zonam ab eis obtinuit: atque itinere quo venerat repetito, hostem obvium ilicò lethifero vulnere fudit, ut postridie Proserpinæ, quæ sibi per quietem astare aspecta est, transmitteretur.

Cap. X.

De Elvarum, id est, spectrorum nocturna chorea.

SOlent quoque nocturni viatores, gregumque & armentorum excubiis intenti, portentis diversi generis circunfundi. Velut Hotherus Rex (teste Saxone) tres Nymphas ad earum antra secutus, victoriæ zonam & cingulum impetravit. Quandoque verò saltum adeò profundè in terram imprimunt, quod locus cui assueverant, insigni ardore orbiculariter peresus, non parit arenti redivivum cespite gramen. Hunc nocturnum monstrorum ludum vocant incolæ Choream Elvarum: de quibus eam habent opinionem, quod animi eorum hominum, qui se corporeis voluptatibus dedunt, earumq; quasi ministros se præbent, impulsuique libidinum obediunt, ac divina & humana jura violant, corporibus elapsi circum terram ipsam volutantur. E quorum numero credunt eos esse, qui se adhuc nostro sæculo in effigie humana accommodare solent ministeriis hominum, nocturnis horis laborando, equosque & jumenta curando, ut infra de ministerio dæmonum hoc eodem libro ostendetur.

Cap.

CAP. XI.

De pugna contra Faunos.

CUm varia portenta innumeraque præstigia penè per totum orbem olim fuisse transacta testetur antiquitas, lemures videlicet & faunos, satyros, larvas, aquilas, striges, lamias, manes, panumque catervas; quibus homines aut indicibili terrore & laniatu ad extrema fata crudeliter rapiebantur: non putavi silendum fore, quibus ingeniis & armis hujusmodi spectris apud Aquilonares occurrebatur. Traditur enim, nobiles Gothorum athletas cum monstris, & inusitatæ feritatis beluis, vel ob imbecillorum hominum liberationem, vel experiendæ virtutis gratia, sæpe solos pugnavisse: cavebantque, ne comitatiores beluam aliquam aggrederentur, quam fortium virorum permitteret consuetudo. Regnerus Sueticus pugil & Rex, adversus obscœnissimas nocturnorum portentorum catervas, à Thorilda noverca muliere crudelissima immissas, noctem dimicando permensus, luce reddita, in varias larvarum formulas & inusitata specierum figmenta, passim in arvis incidisse cognoscit: inter quas Thorildæ etiam ipsi crebris obfusa vulneribus effigies

visa

visebatur. Quo facto & athleticam sibi claritatem accivit, & paternum regnum ab inimicis eripuit. Præterea Broderus quidam & Buchi cum Rege Gormone, novum audaciæ genus complexi, hæreditarium Gothicæ fortitudinis spiritum, scrutandis rerum naturæ vestigiis, exculturi, iter omni refertum periculo ac penè mortalibus invium aggrediebantur. Ambitorem nanque terrarum Oceanum navigantes, Solem postponentes, ac sydera sub chaos pervagantes, ac demum ultra terram Biarmiæ in loca lucis expertia (prout capite primo libri primi ostensum est) jugibusque tenebris obnoxia pervenientes, cum incredibili monstrorum grege pugnam conseruerunt. Siquidem incursantes se Lamias, abactis undique spiculis incessabant, arcuumque & fundarum tormentis agmen obtrivere monstrosum, prout Saxo Danorum historicus, antiquitatum diligentissimus indagator, libro octavo de Rege Gormone præfatur. Extat etiam inter veteres historias relatum, quomodo Hotherus Regis Sueciæ filius pernox attenta curis mente languescens, obumbrantem tabernaculo suo Satyrum Memmingum hasta petivit, obrutumque ictu, nec satis fugæ potentem, vinculis intercepit: ultimo deinde per summam
ver-

verborum atrocitatem minatus, ensem armillasque, quorum notitiam habuit, deposcit. Nec segniter Satyrus salutis redemtionem, quæ ab ipso petebatur, exhibuit. Adeò cunctis rebus prior est vita, cum nihil apud mortales spiritu charius existere soleat.

CAP. XII.

De Divinitatione.

SAtisfaciendo huic titulo, præmittere oportebit verbum Catholici doctoris, Chrysostomi, dicentis in Homilia: *Erunt signa in Sole & Luna, &c.* quod nulla creatura est, quæ tantum futura scire desiderat, ut homo, &c. Quo considerato, insuper fatendum erit. nullam unquam gentem tam humanam tamque doctam, imo nec tam immanem aut barbaram fuisse, quæ non significare futura, & à quibusdam intelligere ac prædicere consueverit: maxime tamen Aquilonares homines, quos studio futura præsciendi occupatos fuisse comperio: quādoquidem volatibus avium, saltu, sonoque piscium, cantibusq; & exhalationibus montium, &c. ut certissimis signis declarari res futuras putabant. Nullum bellum, nullum negotium publicum, nec domi, nec militiæ

sine auspiciis gerebatur. Nec sola aruspicum disciplina, sed sortilegium, aëromantia, geomantia, pyromantia, necromantia, insuper etiam somnia graviora, si quæ ad Rempub. pertinere visa sunt, à summis præsidibus acceptabantur. Othinus, Hadingo Regi, contra Jocherum Curetum tyrannum bella moturo, captivitatem prædixit, quæ non aliter quam eo ordine quo prædixit evenit. Govarus Norvegiæ Rex adeo doctissimus divinandi erat, industriaque præsagiendi excultus, ut quicquid in Saxonia contra se tentaretur, præviderет in Norvegia ultra 100. miliaria Germanica constitutus. Gormo cognomento Impius, profuso in somnum animo, existimavit conjugem suam duos alites genuisse, sed alterum altero grandiorem: corpora superne librantes præpeti cœlum volatu petere, exiguoque tempore interjecto reversos, suis altrinsecus manibus insedisse: secundo quoque ac tertio parvula quiete recreatos, propansis alis aëri se credidisse, tandemque minorem ex his, ad se (pennis cruore oblitis) comite vacuum remeasse. Cujus somnii veritas sic declarata est. Duo ejus filii subactis Anglis, Sclavis & Hybernis, prospera usi sunt fortuna, donec natu major in bello concideret, minor vero fratre orbatus pennas cruo-
re:

re oblitas referre videretur. Magnus Norvegiæ & Daniæ Rex cum nocte, qua bellum Sclavicum insecutum est, se sopori dedisset, imago cujusdam dormienti obversata prædixit, eum hoste superiorem futurum, inque aquilæ nece, victoriæ fidem auspiciaque sumpturum. Expergefactus Rex, visionis ordinem magna cum admiratione vulgavit, progressoque exercitu Aquilam, quæ in quiete monstrata fuerat, cominus conspectam pernici equo advolans hasta petivit, fugamque alitis veloci jaculo præcucurrit. Arripuit igitur omen exercitus, & primum pugnandi occasionem corripiens, eodemque eventu quo omine dimicans, inimicos superavit. Valdemari Regis exercitum ad bella progredientem, tam celeriter corvorum greges intervolasse produntur, ut complures se erectis militum hastis feriendos objecerint. Victus ab eo Sueno rex & totus ejus exercitus, corvorum laniatui substratus augurii declaravit eventum. Biorno insignis athleta insulam quandam incitatissimi fluminis ambitu munitam, cum electa pugilum manu complexus, vidit per quietem egressam undis beluam, quæ tristes ore flammas egerens, continenter cuncta incendio daret. Sequenti luce Fridlevus rex superatis impetuosi amnis vorticibus,

pugi-

pugiles omnes (Biornone excepto) ferro consumens, somni modum explevit.

Cap. XIII.

De arte magica Erici Ventosi pilei, & aliorum.

HIc Ericus Rex Suetiæ in arte magica nulli suo tempore secundus habebatur: tamque familiaris erat malis dæmoniis, quorum cultui summopere vacabat, ut quocunque verteret pileum suum, confestim inde oblatus ventus aspiraret. Quo eventu inditum illi nomen fuit, ut Ventosus pileus diceretur. Creditumque à multis erat, Regnerum Daniæ regem, hujus Erici nepotis sui ductu, in remotissimas orbis partes piraticam feliciter extendisse, multasque regiones & munitissimas urbes ejus ingenio subjugasse: demum cooperatorem fuisse, ut procerum consensu & electione in Regem Suetiæ assumeretur: quod ei diuturnum felixque permansit donec senio moreretur. Præterea alter quidam Ericus cognomine Emundus, cum navigare statuisset, & quidam nautarum per quietem vidisset, per inculta montium juga lascivo admodum equo se provehi, eoque cursum citante, inter vallium opaca præcipitatum crebris no-

ctuarum unguibus laniari : idque mane per jocum sodalibus retulisset: Rex ipse non minus in divinatione quam magia peritus, ea visione veluti periculi præmonitus, ne eum navigationis comitem haberet, in aliud se navigium conferri præcepit: Et ita pereuntibus sociis, regis navigium est salvatum. Cæterum Frotho Danorum Rex, proprio fratre Haraldo insidiose perempto, ne & innocentes pueros nepotes suos Haraldum & Haldanum truculenter perderet, tutores eorum in specu subterraneo catulorum specie (Saxone teste) eos servabant ac nutriebant, variis figmentis affirmantes, eos à lupis noctu fuisse devoratos. At Frotho, mortis eorum fide repudiata, lateb ç locum ex perita augurii fœmina cognoscere instituit: cujus carminum tanta vis erat, ut rem quantalibet nodorum consertione perplexam, è longinquo solo sibi conspicuam, ad contactum evocare posse videretur. Hæc Regnonem quendam, occulte circa illos educationis officium peregisse, eosque tegendæ rei gratia caninis censuisse nominibus astruebat. Qui cum inusitata carminum violentia latibulis egestos, incantantis obtutibus admoveri se conspicerent, ne tam horrendo coactionis imperio proderentur, gremium ejus, accepti à tutori-
bus

bus auri incussione perfundunt: quæ recepto munere repentina morbi simulatione par exanimi concidit. Perquirentibus Regis ministris causam tam subiti lapsus, inscrutabilem puerorum fugam existere memorabat: quorum eximia vis etiam atrocissimos carminum temperat effectus. Ita parvulo contenta beneficio, majus à rege præmium præstolari desiit. His itaque & similibus argumentis deprehenditur, quantopere divinationis & magicæ artis potentia apud antiquos venerabatur: quæ nunc certa negligentia remittitur & annihilatur, efficientibus id prognosticationibus, auguriis, extispiciis, ignispiciis, hydraulicis, sortibus vestigiariis, & mille aliis ritibus sacrilegis, dæmoniorum illusionibus adinventis. Utuntur nihilominus adhuc certis divinationibus, (causis naturalium rerum approbatis) etiam sortibus, ligni particulis duabus, tribus, vel pluribus in urnam projectis, ut earum colore candido, fusco vel rubro, hæreditates distribuant personarum.

Cap. XIV.

De magicis mulieribus.

ARtem magicam apud Septentrionales populos quantum calluerint olim mulieres

lieres aliquot, paucis exemplis ostendetur. Hagberta Vagnosti gigantis filia insolito suæ granditatis aspectu, nunc contractioris, nunc exilis, nunc defluentis substantiæ, modo corrugata, modo explicati corporis, situm arbitraria mutatione transformare solebat: atque nunc proceritate cœlis invecta, nunc in hominem angustioris habitus composita, cælum deponere, terram suspendere, fontes durare, montes diluere, naves sublimare, deos infimare, sidera extinguere, tartarum illuminare posse credebatur. Hadingo rege cœnante, alia ejusdem artis fœmina, cicutarum gerula, propter foculum humo caput extulisse conspecta est, porrectoque sinu percontari visa, qua mundi parte tam recentia gramina brumali tempore fuissent exorta: cujus cognoscendi cupidum Regem, proprio obvolutum amiculo, refuga secum sub terras abduxit: ostensisque infernalium regionum monstris, tandem mundo restituit. Craca Norvegiana mulier, futuri filii sui Rolleri fortunæ consultura, pulmentum parat: cui tabificum humorem trium colubrorum superne tenui reste depensorum instillabat. Sed Ericus Cracæ privignus, dapem filio Rollero paratam ad se transtulit: faustaque dape refectus, interna ipsius opera ad summum·

mum humanæ ſapientiæ pondus evaſit. Quippe epuli vigor ſupra quam credi poterat, omnium illi ſcientiarum copiam ingeneravit, ita etiam, ut ferinarum pecudaliumque vocum interpretationem calleret. Præterea tam comis atque ornati eloquii erat, ut quicquid diſſerere cuperet, continuo proverbiorum lepore poliret. Hujus conſilio Frotho Rex, potentiſſimorum Hunnorum exercitum, 170. Regum ope ſuccinctum, devicit. Hunc tandem Ericum Geſtiblindus Gothorum Rex ſibi & regno Suetiæ ſucceſſorem effecit: idque tempore nativitatis Chriſti. Frotho vero Rex à malefica in bovem converſa, dum ejus cornibus in quodam maris littore impetitur, exanimatus occubuit. Guthruna Larmerici regis propugnatores ſubito oculis captos, in ſe ipſos arma convertere procuravit. Olla autem omnium maleficarum commune ſolet eſſe inſtrumentum, quo ſuccos, herbas, vermes, & exta decoquant, atque ea venefica dape ignavos ad vota alliciunt, & inſtar bullientis ollæ, navium & equitum aut curſorum excitant celeritatem.

CAP. XV.

De magis & maleficis Finnorum.

QUæ etiam vis ſit magorum & maleficorum in cogendis elementis, tam ſua, quam aliena manu incantatis, ut mitius vel rigidius naturalem ordinem temperent quam poterimus breviſſime oſtendemus, hoc præmiſſo, quod hæc extremi Aquilonis regio Finlandia ac Lapponia, ita erat docta maleficiis olim in paganiſmo, ac ſi Zoroaſtren Perſam in hac damnata diſciplinā doctorem habuiſſet: licet & alii Oceani incolæ ea veſania faſcinati dicerentur: adeo enim attonite hanc maleficam artem totus orbis in hoc & ſimili malo plurimum concors celebrat. Solebant aliquando Finni, inter cæteros Gentilitatis errores, negociatoribus in eorum littoribus contraria ventorum tempeſtate impeditis, ventum vænalem exhibere, mercedeque oblata, tres nodos magicos, non Caſſioticos; loro conſtrictos, eiſdem reddere: eo ſervato moderamine ut ubi primum diſſolverint, ventos haberent placidos: ubi alterum, vehementiores: at ubi tertium laxaverint, ita ſævas tempeſtates ſe paſſuros, ut nec oculo extra proram in evitandis ſcopulis, nec pe-

de

de in navi ad vela deprimenda, aut in puppi pro clavo dirigendo integris viribus potirentur. Hique infelicius rem experti ſunt, qui vim ejuſcemodi nodis per contemptum ineſſe negarunt. Sed hæc gens Aquilonaris arte hac poſt ſuſceptum Chriſtianiſmum, legis coerctione, nunquam in aperto viſa eſt uti. Præterea Sivaldo Suetico Haldani Regis æmulo, ſeptem fuere filii, tanto veneficiorum uſu callentes, ut ſæpe ſubiti furoris viribus inſtincti, ſolerent ore torvo infremere, ſcuta morſibus attrectare, torridas fauce prunas abſumere, extructa quævis incendia penetrare: nec potuiſſet conceptus dementiæ motus alio remedii genere, quam aut vinculorum injuriis, aut humanæ cædis piaculo temperari.

Cap. XVI.

De magicis inſtrumentis Bothniæ.

INter Bothnicos homines Septentrionis, paſſim reperiebantur malefici ac magi, tanquam in proprio loco: qui per ſummam ludificandorum oculorum peritiam, ſuos alienoſque vultus variis rerum imaginibus adumbrare callebant, fallacibuſque formis veros obſcurare conſpectus. Nec ſolum pugiles, verum etiam fœminæ & teneræ virgines,

gines, pro voto ſuo larvas livido ſqualore terribiles, facieſque adulterino pallore diſtinctas, ab aëris teneritudine mutuari conſueverunt, & rurſus ablegato nubilæ inumbrationis vapore, prætentas ori tenebras ſudi perſpicuitate diſcutere. Tantamque vim carminibus eorum adfuiſſe conſtat, ut rem remotiſſime poſitam, & quantalibet nodorum conſertione perplexam, conſpicuam, & præſentiſſimam efficerent. Talibuſque præſtigiis id ipſum hoc modo demonſtrant: Scire cupientes ſtatum amicorum, aut inimicorum, longinquo terrarum ſpacio, quingentorum vel mille milliarium inde diſtantium, Lapponem ſeu Finnonem hujus rei peritum, dato munere, lineæ ſcilicet veſtis aut arcus, rogant experientiam fieri, ubinam fuerint & quid agant amici vel inimici. Quocirca conclave ingreditur, uno comite uxoreque contentus: ranam æneam aut ſerpentem malleo ſuper incudem præſcriptis ictibus contundit, carminumque murmure hinc inde revolvit, continuoque cadens in extaſim rapitur: jacetque brevi ſpatio velut mortuus. Interea diligentiſſime à prædicto comite, ne quodvis vivens, culex aut muſca; vel aliud animal eum contingat, cuſtoditur. Carminum nanque potentia, ſpiritus ejus, malo dæ-

F monc

mone ductore, è longinquis signa (annulum vel cultellum) in testimonium expeditæ legationis seu commissionis reportat. Illicoque resurgens eadem signa cum cæteris circumstantiis conductori suo declarat. Nec minoris efficaciæ perhibentur in hominibus diversâ ægritudine prosternendis. Faciunt nanque de plumbo jacula magica, brevia ad modum digiti: ea emittunt per quævis dissita loca, in eos de quibus vindictam expetunt. Hi oborto carcinomate in crure vel brachio intra triduum vehementia doloris exanimantur. Extant etiam præstigia seu maleficia Helsingorum: quorum princeps Vitolfus, quos voluit, ità videndi officio spoliavit, ut propinquas ædes nec prospectu capere, nec certis possent vestigiis indagare; adeò luminum usum nubilo quodam errore obtundere callebat. Præterea Visinus eximiæ opinionis gladiator omnem telorum aciem ad hebetudinem solo conspectu redigere solebat. Gladio tamen Suetici Gigantis Starchateri (de quo inferius dicetur) interemptus est. Tenuissima enim pelle (quod unicum contra hebetandi vim remedium perhibetur) gladium suum semper servavit obtectum. Verũ projectibilia saxa nulla arte vel carmine, ne fortiter emissi noceant, hebetari possunt.

CAP.

Cap. XVII.

De Magis Marinis.

COlebatur etiam inter alia Aquilonis numina, magus quidam Hollerus nomine, non minori fraude quam singulari superstitione, divinitatis opinionem & cultum sibi in gente curiosa vendicans. Is siquidem parem cum Othino amplitudinem in medio deorum assecutus, adeo armorum & præstigiorum usu clarus evaserat, ut ad trajicienda maria osse quod diris carminibus obsignavisset, navigii loco uteretur: nec segnius eo, quam celerrimo velorum ventorumque usu, præjecta aquarum obstacula superaret. Tandemque ut divinitas ejus ostenderetur esse mortalis, ab æmulis suis truculentissima morte est interemptus. Præterea Oddo Danicus, pirata maximus, tam magicè doctus extitit, ut absque carina altum pererrans, hostilia sæpe navigia concitatis carmine procellis everteret. Itaque ne cum piratis in maritimarum virium certamen descenderet, exasperatos maleficio fluctus & ventos ad naufragia eisdem infligenda perducere solebat. Hic ut negociatoribus atrox, ita ruricolis extitit clemens, aliter rusticas munditias, aliter sordidos ho-

minum quæſtus æſtimans. Is etiam in hebetando carminibus ferro, miro ingenio pollebat: & tandem peritiore hoſte circunventus, gurgite ſubmergitur, qui marinos vortices præſtigioſis carminibus olim calcare conſuevit.

CAP. XVIII.

De eiſdem Magis, & ſimilibus.

DEinde Othinus, major atque ſenior inter magos, Hadingum quendam Daniæ regem magicis præſtigiis turpiter illuſum, atque longius à ſuis familiaribus avulſum, equo per vaſta maris ſpatia ad propria reduxit. Cum tamen Hadingus duceretur, amiculi ejus rimas, ſub quo trepidus deliteſcebat per ſummam rerum admirationem, viſus perſpicuitate trajiciens, animadvertit equinis freta patere veſtigiis: prohibituſque rei inconceſſæ captare conſpectum, plenos ſtuporis oculos à terribili itinerum ſuorum contemplatione deflexit. Demum Haquinus Norvegiæ princeps contra Danos pugnaturus, coorti imbris maleficio, ita hoſtium vertices inuſitatis grandinis ictibus converberavit, ut eorum oculi, veluti quibuſdam nimborum ſpiculis laceſſiti, proſpiciendique penitus facultate defecti, gravio-

rem

rem ab elementis pugnam, quam ab hoste sentirent. Præterea Biarmenses polo Arctico viciniores, in Septentrione contra potentissimum Regem Regnerum pugnaturi, carminibus aggressi cœlum, solicitatas nubes ad summam usque nimborum violentiam impulerunt. Deinde Danos, subitò remissa tempestate, tempestuosissimi fervoris flagrantia torruit. Ita anceps geminæ intemperantiæ malum, vicissim affecta corpora salute & victoria spoliavit.

CAP. XIX.

De Mago ligato.

APud Ostrogothos lacus est maximus recentium aquarum, Veter dictus, (de quo superius satis dictum est) amœnam, sed oblongam insulam in umbilico suo habens, duas tenentem Ecclesias parochiales: sub quarum altera specus cavernoso longoque introitu & exitu immensæ profunditatis reperitur: quam specum, non nisi vanæ ostentationis & curiositatis homines, laternis accensis, filisque glomeratis, repetendi regressus causa, provisi descendunt: ea potissimum ratione, ut quendam magum Gilbertum nomine videant, arte magica (unde calamitas ejus orta est) à vetustissimo tem-

pore per proprium præceptorem Catillum, cui insultare præsumpserat, superatum atque ligatum. Id eo factum est scilicet modo, ut exiguo fuste certis characteribus Gothicis seu Ruthenicis sculpto, atque à præceptore projecto & manibus apprehenso, ipse Gilbertus immobilis maneret & obstrictus, ut nec dentibus ad solvendum adhibitis, (quasi tenaciori bitumine astrictis) nec pedibus doloso præceptoris consilio admotis dissolvi posset. Cujus spectaculi causa visendi, etsi plures temerarii spiritus inspectores vehementi admiratione accurrere soleant, tamen non propius, ob fœtorem cavernæ & noxios vapores, aggredi præsumunt, ne spiritu obstructo clausoque stomacho suffocentur. Arceantur etiam appositis aggeribus & repagulis incolarum, ne proprii periculi contemptores, velut insanientes (nunquam egressuri) ingrediantur. Præterea lege gravissima, tanquam de his qui sibi mortem consciverunt, provisum est, ne hæc pericula agnoscentes, alios inexpertos ad hujusmodi spectaculum perscrutandum alliciant aut allectos inducant. Hæc igitur supradicta insula *Visingxa* valde insignis reputatur ob amænam & securam stationem Regum, qui in ea mortui sunt ac tumulati.

CAP.

Cap. XX.

De castigatione Maleficarum.

NE videantur Septentrionales maleficæ solum hic ad tristia spectacula adduci, occurrit Vincent. in spec. hist. lib. 25. cap. 26. asserens, Anglicanam fœminam arte Magica illusam, à dæmonibus post dira tormenta, ad aëra cum clamoribus horrendis fuisse raptam. Cujus verba hæc sunt: Mulier quædam apud Berheliam Angliæ villam auguratrix & malefica, cum quadam die convivaretur, cornicula quam habebat in deliciis, vocalius solito nescio quid cornicata est. Quo audito, cultellus dominæ de manu excidit, simul & vultus expalluit. Et ingemiscens diutissime ait: Hodie ad ultimum sulcum pervenit aratrum meum: hodie audiam & accipiam grande incommodum. Adhuc ea loquente, venit ad eam nuncius, dicens: Hodie mortuus est filius tuus, & tota familia subita morte interiit. Quo audito, continuo dolore saucia decubuit: vocarique præcepit superstites liberos, monachum & monacham, quibus singultiendo ait: Ego miserabili quodam fato meo, dæmoniacis actibus semper inservivi: ego vitiorum omnium sentina & illecebra-

 rum

rum magistra fui, & superabam tantum in religione vestra, & à me ipsa desperavi. Nunc ergo, quia scio me dæmones habituram exactores in pœna, quos habui suasores in culpa: rogo vos per materna viscera, ut mea tentetis alleviare tormenta: nam de anima sententiam damnationis non revocabitis. Corpus ergo meum insuite in corio cervino, & includite in lapideo sarcophago, & operculum ferro & plumbo constringite, & lapidem ipsum tribus magnis catenis circundate. Si tribus noctibus ita secure jacuero, quarta die infodietis me in humo: quanquam verear ne terra nolit me recipere pro maleficiis meis. Psalmicines quinquaginta sint noctibus, & missæ cantentur pro me tot diebus. Factum igitur est ut præceperat, & nihil valuit. Primis enim duabus noctibus, cum chori clericorum psalmos canerent circa corpus, singuli dæmones, ostium Ecclesiæ immani obice clausum levi negotio confringentes, duas catenas diruperant: media vero quæ operosius elaborata erat, illibata duravit. Tertia nocte circa galli cantum, strepitu advenientium hostium, omne monasterium visum est à fundamentis moveri. Unus nempe vultu cæteris terribilior & statura celsior, januas majori vi concussas in fragmen-

ta dejecit, & arroganti gestu accessit ad sarcophagum, inclamatoque nomine, ut surgeret, imperavit. Qua respondente, Nequeo præ vinculis: Solveris, inquit, & malo tuo. Statimque catena, quæ cæterorum ferociam eluserat, nullo conamine ut stupam dirupit, operculumque tumbæ pede depulit, & apprehensa manu palam omnibus, ab Ecclesia extraxit ad fores. ubi paratus erat equus niger superbè hinniens, uncis ferreis per totum protuberantibus, super quem misera illa mulier imposita, ab oculis intuentium cum toto sodalitio disparuit. Audiebantur tamen clamores, per quatuor fere milliaria, miserabiles suppetias deprecantis. Quale etiam diaboli ludibrium ob dæmonum cultum acciderit infelicibus Rugianis in urbe Karentina, refert Saxo lib. 14. ubi dæmonum illusione, primum stupra hominum provocata erant, & tandem ilico sub ipso spurcissimo actu detestabiliter punita. Siquidem mares in ea urbe cum fœminis in concubitum accitis, canum exemplo cohærere solebant, nec ab ipsis morando divelli poterant. Interdum utrique perticis è diverso appensi, inusitato nexu ridiculum populo spectaculum præbuere. Ea miraculi fœditate solennis cultus ignobilibus statuis accessit. Creditumque

est, earum viribus effectum, quod dæmonum erat præstigijs adumbratum. Talia ergo testante S. Augustino libr. 8. de civit. Dei, alto justoque Dei judicio sinuntur pro meritis eorum, quos ab eis vel affligi tantum, vel etiam subjici ac decipi justum est. Qui autem nec felicem in futuro vitam, nec modò habere vult piam, talibus sacris mortem quærat apud inferos. Qui autem cum malignis dæmonibus non vult habere societatem, non superstitionem qua coluntur, noxiam pertimescat, sed veram religionem, qua produntur, & vincuntur, agnoscat.

CAP. XXI.

De damnis à dæmonibus datis.

IN Septentrionalibus sive Aquilonaribus locis (ubi literali sensu sedes est Satanæ) indicibili ludificatione, variisque formis, habitatoribus eorum locorum applaudunt, imo & damna inferunt, ædium videlicet eversionem, pecudum interitum, agrorum destructionem, castellorum aquarumque omnimodam desolationem.

FINIS LIB. III.

OLAI MAGNI, GOTHI, ARCHIEPISCOPI UPSALIENSIS,

DE

Bellis & moribus ſylveſtrium paganorum ac vicinorum.

EPITOME LIBRI QVARTI.

CAP. I.

De infelici pugna Regis Danorum Regneri.

REfert clariſſimus Danicæ hiſtoriæ author Saxo Grammaticus, Regnerum Regem Danorum, integro luſtro in oris Ruthenicis piratica expleta, animum induxiſſe, vicinos Biarmenſes, homines ſcilicet Septentrionales, montes & loca campeſtria inhabitantes, hoſtilibus armis & incomparabili potentia ſua humiliandos aggredi. Qui cum adventum ejus compertum haberent, carminibus aggreſſi cœlum, ſolicitatas nubes ad ſummam uſque nimborum violentiam impleverunt. Quæ res Regne-

rum aliquandiu navigatione prohibitum alimentorum facultate defecit; eundemque, subito remissa tempestate, æstuosissimi fervoris flagrantia torruit. Nec ea quidem pestis concitati frigoris magnitudine intolerabilior extitit. Itaque anceps geminæ intemperantiæ malum, vicissim affecta corpora suorum militum immoderata utriusque status accessione corrupit. Verum ut Rex se adulterina magis, quam vera aëris vi impeditum animadverterat, Biarmorum insolentiam ulturus, iterum eosdem inopinato repetivit assultu. Quorum Rex, peritissima sagittariorum vicini ducis Finmarchiæ operâ fretus, Regneri in Biarmia hybernantis impune laceravit exercitum. Quippe Finni (ut in principio primi libri tactum est) lubricorum stipitum celeri allapsu cursum intendere soliti, arbitraria velocitatis potentia rapiuntur, promptissimamque propinquitatis vel absentiæ facultatem obtinent. Mox enim ut hostem læserint, eadem celeritate qua subeunt, avolant, nec procursu languidius reditum tentant. Itaque & vehiculorum & corporum agilitate, instandi fugiendique expertissimam habent potestatem. Credendum, (ut idem Saxo refert) potentissimum Regem fortunæ suæ imbecillitatem admiranter tu-

lisse

lisse, cum se olim Romani culminis triumphatorem, ab inermi incondi toque agmine, ad ultimum usque discrimen abripi pervideret. Itaque qui splendidissimum Romanæ militiæ decus, maximique ac serenissimi ducis insignes copias excellenter obtriverat, agrestis & ignobilis vulgi sordidissimo atque tenuissimo apparatui cessit: isque cujus bellicam antea claritatem fortissimæ gentis vis hebetare nequiverat, despicabilis populi parvulam manum sustinere non valuit. Quo evenit, ut ea manu, qua clarissimam orbis pompam ac gravissimum militaris roboris instrumentum fortissime contudit, qua tot peditum, tot castrorum, tanti equitatus fragorem apertissime subivit, vilem obscuramque plebeculam, furtim, & quasi per latrocinium incessere sustineret, illustremque gloriam suam, palam atque interdiu partam, nocturna fallacia maculare non erubesceret, manifestæ fortitudinis loco clandestinas amplexatus insidias. Quæ res ut opere deformis, ita exitu vilis fuit. Potuitq; usitatum carmen dicere:

Eheu quam brevibus pereunt ingentia causis.

Præterea, quod Arngrimus, Tengildum Finmarchorum & Egbertum Biarmorum Reges, Frothoni Danorum Regi tam obsti-

nato animo & viribus resistentes, devicerit. Ipse Frotho filiam, quam unice diligebat, eidem Arngrimo Suetico pugili, qui Egbertum duello provocatum devicit, matrimonio copulavit: haud incongruum ducens, ejus se socerum exhibere, qui sibi tantis operum titulis sublato hoste acerrimo, potentem late claritatem struxisset.

CAP. II.

De immanitate sylvestrium incolarum.

QUemadmodum Orientales populi Caspios montes inhabitantes, ob vehementem orituri Solis strepitum, ac horrendum sonum, secretis exhalationibus è terræ visceribus excitatum, ad cavernas vitam conservaturi refugiunt, auresque ambas obturant, ut urgente tempore tutiores fiant: ita gentes in ultimis Norvegici Oceani littoribus constitutæ, ob validissimum ventum Circium, & densitatem nivium in excelsis montibus suscitatam, specus subterraneas habent, pisciumque ac ferarum usu vivunt. Hique aliorum aliunde adnavigantium congressum tanquam prædonum, ne forte in captivitatem redigantur, abhorrent. Attamen profugos tyrannica crudelitate

op-

oppressos, pro sua defensione consortes admittunt instruuntque, quomodo piratas, littora eorum accedentes, positis insidiis suscipere vel interimere possint. Possunt quidem, dum refugas se simulant, vel obsequium portuum ignaris exhibent, ne perclitentur quos volunt periculis claudi. Ubi vero exoticis hominibus non occurrentibus, hæc & similia ob congelatum mare inferre nequeunt, in ergastulis seu cavernis, beluarum marinarum ossibus ac costis constructis, propter ventos ac nives commorari coguntur. Hæ etenim cavernæ in superficie tectorum ex alga factorum, more carinæ eversæ, satis ingeniosæ videntur extructæ: idque ob vehementiam ventorum, qui non minus formidabiles sunt ibidem, quam diræ tempestates è gurgite suscitatæ. Sunt etiam inter eos certi homines, quasi Nomades, littus maris Caspii inhabitantes: qui cespitibus vel algis, aut musco montano conjunctis fruticibus, aditum ad eorum tuguriola claudunt, ne quis è mari proveniens eos eorumque secreta scrutaturus accedat. Et forsitan hanc cœli solique & antrorum duritiem non gravatim sufferunt, ut liberi sint ab importabili insatiabilique tributo crudelium tyrannorum, quibus immensurabilis Oceanus videtur exilis urna. De

gen-

gentibus etiam Septentrionem versus, ad Oceani æstum, in tumulis habitantibus, satis multa & mira, Plinius lib. 16. capite secundo recenset: Gentem scilicet miseram esse, quæ tumulos obtinet altos, aut tribunalia manibus constructa, ad experimenta altissimi æstus, casis ita impositis navigantibus similes, cum integuntur aquæ circundatæ naufragiis. Cum vero recesserint, fugientes cum mari pisces circa tuguria venantur: quos sic acceptos vento magis quam Sole desiccant.

CAP. III.

Adhuc de sylvestrium hominum ferocitate, &c.

VErsus lacum album extremi Septentrionis, ubi Regis & regni Suetiæ dominium latissime extenditur, circunquaque ferocissimæ gentes habitant, aliis non utentes thoracibus, quam pellibus onagrinis vel alcinis: similiter & arcubus, ac lanceis minutissimo conto antrorsum retrorsumque obfirmatis. Agilitate enim admiranda (uti superius lib. 1. de Scricfinnis dictum est) in omne latus se volventes gyrantesque, quemcunque impetum fallere vel avertere norunt: idque præcipue super

cacuminibus vallium, perpetua densitate nivium ubique repletis. Fereque de eisdem gentibus expedit hic dicere, quod summus Scytharum philosophus Anacharsis de eorum moribus scripsit: id est, ut neque quispiam qui ad eos se contulerit, aufugere queat, neque ipsi capi possint, aut ne inveniri quidem, si nolint, atque deprehendi. Siquidem nullæ sunt eis urbes, nulla mœnia extructa: domos secum ferunt singuli: pedestres sagittarii nullo pane victitantes, sed ex piscibus & venatione ferarum, pro domibus plaustra habentes ac tentoria, vel ex induratis animalium coriis, vel arborum corticibus cooperta. Hyeme tamen ad ripas aquarum, & æstate inter frutices arborum & opaca loca varietata statione quiescunt. Tegumenta capitum pro frequentiori usu habent exuvia anserum seu anatum sylvestrium ac gallorum, qui, ut cætera volatilia, ibidem reperiuntur innumerabili quantitate. Pelles illic pretiosæ nimis multiplicatæ, potius commutatione rerũ quam usu numeroque nummorum reperiuntur.

CAP.

CAP. IV.

De quintuplici lingua Septentrionalium regnorum.

HAc diverſitate habituum & armorum declaratur, quanta ſit differentia, regionum, linguarum, ætatum & exercitiorum. Regiones itaque multæ magnæ ac potentes ſunt, ut Lapponum, Moſcovitarum, Sueonum, Gothorum, Vermorum, Dalenſium, Montanorum ac Norvegianorum: quarum amplitudo in longum latumque extenſa, major eſt quam ſimul ſumpta Italia, Hiſpania ac Gallia: ut Plinius fruſtra eas non vocaverit, ob incompertam magnitudinem, alterum orbem. Ideoque mirandum non eſt, quod in ea quintuplicis linguæ uſus reperiatur, Septentrionalium ſcilicet, Lapponum ſeu Bothnienſium, Moſcovitarum, Ruthenorum, Finningorum, Sueonum ac Gothorum & Germanorum. Aetas verò hominum ibidem in nationibus frigidis eo provenit, ut centum ſexaginta & amplius annos vivant, etiam in Anglia & Scotia: ubi quidem venerandus Epiſcopus David vixit ultra CLXX. annos. Exercitia etiam (ſcilicet ſolitudines Aquilonis inhabitantium) ſunt, ut venationibus & piſcaturis intenti,

Mo-

Moſcovitarum commutationibus vivant. Finni ſive Finningi, agriculturæ, piſcationi, ac lignorum dolaturæ: Gothi, Sueones, prædictis exercitiis etiam operam præſtant: advenæ Germani diverſis rerum mercimoniis intenti, ex quæſtu vivunt: leges terrigenarum acceptant: omniaque quæ ad mitioris vitæ genus ſpectare videntur, ut pannos ſericeos, aureas texturas, & vina diverſa, important. Armorum generibus quibus & qualibus utantur, partim hic, partim infra, & fuſius quidem, de campeſtribus præliis, oſtendetur. Hic autem manifeſtum relinquitur, inter omnes Septentrionales populos in arte ſagittatoria Gothos eſſe expertiores, ac agiliores in baliſtis, ut Finni in arcubus comprobantur. Sueones ſecuribus ac bipennibus ac haſtis præliari ſolent, Habitus more vetuſto brevis ſolet eſſe, ac ſtrictus, præter caligas, quæ ſunt laxiores. Sueones amplioribus, quaſi Germanico ritu, utuntur veſtimentis. Moſcovitæ longis, more Græcorum: quorum omnium ſunt valde Boreales. Sylveſtres vero Lappones variarum ferarum pretioſis pellibus, nulla ornatus ſed neceſſitatis cauſa, veſtiuntur.

CAP. V.

De commutationibus rerum & mercium sine nummis.

CUm omnis fraus gravis & deteſtabilis in omni rerum pertractatione eſſe videatur, tamen eo iniquior & importabilior ac amarior eſt quo magis inter ſimplices intentari probatur, maxime falſato vel adulterato numiſmate interveniente, prout inferius de diverſitate monetarum lib.6. oſtendetur. Propterea gens hæc Lapponum, ſive Bothnienſium & ſylveſtrium locorum, uti quieta domi, ita & reliquo orbi foris ignota cenſetur. Hoc diſcrimine falſitatis haud concutitur, dum potius rerum, quam numorum computa reſpiciens, amœna tranquillitate quod optat acquirit. Et ita ſtrepitum furoris neſciens, ſine ſeditione vivit, ſine invidia cohabitat, & ſine dolo omnia communicat: cui ſola contentio eſt paupertatem fugere, & divitias non amare. Neſciunt populi illi eſſe lucripetæ, ne ſe aliqua negociationis calliditate diſcrucient. Ideo ſine tumultu viventes, ſic fortunas mediocrium cupiunt, ut ſana divitum conſcientia non priventur, quibus inſigne piaculum eſt aliquid rapere, qui neſciunt aliena frauda-

re.

re. Attamen cum non ſint ex omni parte beati, quin alterius ope rebusque indigeant pro ſua meliori commoditate: idcirco commercia rerum abſque pecunia, bonæ & fideli permutationi inhærentes, mutuo conſenſu, nullo communicato ſermone fideliter agunt: non propter ingenii inopiam & barbaros mores, ſed quod linguam habeant peculiarem cæteris vicinis parum notam. Loca quoque conſtituta, vel in campeſtri planicie vel ſtagnata glacie, ſingulo anno ad hæc peragenda negotia, quaſi nundinalia retinent, ut univerſis exhibeant, quod privatis ingeniis domi vel foris agnoverint ſe conquiſiviſſe. Nec interea à ſimilibus abſtinent commerciis, dum offertur quod cupiunt ab alienis. Præſides communi plebis conſenſu *Bergchara*, id eſt, viros montium appellatos, habent & venerantur, quibus etiam pelles pretioſas piſciumque multa genera, tam vice tributorum regi Suetiæ pendenda, quam propria liberalitate donata pendunt. Et hi rubeo veſtitu præ cæteris agnoſcuntur induti. Regi etiam Norvegiæ, ac principi Moſcovitarum ſimilia tributa pendent, & obtemperant. Bella nunquam, niſi gravi injuria, provocati, in proprios vicinos vel longe diſtantes inferunt. Tuncque nedum armis, quæ furor accommo-

modat, ſed & diris incantationibus inimicos quaſi implacabiles adoriuntur, membra hoſtium in ſtuporem vertendo, ut nec manum levare, nec enſe ferire, & vix effugere ſit conceſſum.

Cap. VI.

De nundinis glacialibus.

HAc imagine demonſtratur antiquiſſimus ritus glacialium nundinarum in multis provinciis & locis, ſuper planam apertamque glaciem, opulentiſſimo mercatorum congreſſu obſervatarum: quorum celebrior locus eſt in Archiepiſcopali civitate Upſalienſi regni Suetiæ: per cujus medium vaſtiſſimus amnis tranſiens, in tantum ſpiſſa glacie frequentius circa initium Februarii congelatur, ut infinitam hominum multitudinem, jumentorum pariter & omnigenarum mercium ſuſtineat gravitatem. Taleſque nundinas uſque in hunc diem, antiquitas vocaverat & adhuc vocat *Dyſting*, id eſt, Judiciarium locum prudentiſſimæ Reginæ Dyſæ: eo quod excelſi ſpiritus & ſagaciſſimi conſilii fœmina, videns, populi infinitam multitudinem, ob cæli rigidiſſimum influxum, ſegetes ac fruges exhauſtas, famis acerbitate periclitari, potius

ſorte

ſorte declarata, natale ſolum exeundo, ſedes in alienis terris ultra mare pacifico convictu perſuaſit inquirere, & inquiſitas diligenter colere, quam truculentiſſima quorundam improvidorum hominum cenſura è vita deleri. Nec tamen is exitus gentium eſt à peninſula Scanziana, cujus Paulus Diaconus meminit de Longobardis. Similis quidem cauſa eſſe potuit, ſed longiſſimo temporum intervallo: hujus Dyſæ reginæ imperio, ordine, modo, & numero infinitæ multitudinis & potentia variata. Cum vero chariſſimus frater & anteceſſor meus, Joannes Magnus Archiepiſc. Upſalienſis, in ſua Hiſtoria hujus rei meminit, ſolicitum Lectorem ad ejus remittens, ad nundinas glaciales revertens, dico, quod invariabili ſigno & tempore, cuncti Septentrionales populi, ac eorum vicinæ nationes, nundinas hujuſmodi ſtrictiſſime ſervare ſolent: hoc ſcilicet modo, quod primæ incenſionis (quę fit poſt diem & mediam noctem Trium Regum in Januario) Plenilunium, infallibile ſignum & tempus præſcribat, quo omnes ad prædictas nundinas loco cunctis notiſſimo valeant pervenire: eo tamen obſervato puncto, ut ante, & in ea, ac poſt, ejus lucem obſervent commercia inſtituta, ut luna decreſcens ſuo lumine unicuique reditum

tum præbeat ad locum unde ſit profectus. Res igitur, quæ pro negotiatorum voto uſuque ibidem contrectantur, omnigenæ ſunt: pelles ſcilicet pretioſæ diverſorum animalium: deinde argentea vaſa pro uſu menſarum, atque inſatiabili ornamento mulierum: demum res frumentariæ, metallorum, ferri, cupri, pannorum, ac eſualium rerum: quæ frequentius juſta æſtimatione quam ponderum gravitate, pro mutuo hilarique conſenſu diſtrahuntur: exceptis rebus quas ſagax præſidum providentia pro præſentibus vel futuris neceſſitatibus intuetur indigenas poſſe rogare: quales ſunt fruges & equi præliares, & liquidæ eſcæ butyri, caſeorum, & laridi: quarum ſpecies, ſi bellum immineat, peregrinis negociatoribus vel eorum agentibus publico edicto pœnis vallato, prohibentur educi. Præterea alio in lacu congelato, *Meler* dicto, circa finem Februarii, ad mœnia urbis Strengenenſis fiunt nundinæ glaciales. Deinde in medio Martii, territorii Jemphthiæ, in montanis Suetiæ & Norvegiæ, loco *Oviken* dicto, etiam ſuper glaciem nundinę celebrantur: imo in pleriſque locis, in medio vel in fine Maji, ſuper congelatas aquas, caſque latiſſimas, equeſtres turmæ, ſive ad pacem ſive ad bellum incedunt, dum Romæ delicatis

catis fructibus vesci solent.

CAP. VII.

De nuptiis Lapponum per ignem & silicem.

PRæsentibus amicis & sanguine junctis, parentes per ignem fœderant conjugia natorum: & hoc, ferro & silice per excussionem. In igne namque & silice, quasi conjugali consortio, auspicatiora & aptiora nectuntur connubia, quam quovis altrinseco signo. Sed nec sine igne civiliores Christiani populi nuptiales ritus alibi in Aquilone exornant. Unusquisque enim sponsus & sponsa, juxta eminentiam suæ dignitatis ac generis, altas faculas, mira arte varioque colore è molli cera variique coloris sericeis pannis appendentibus confectas, pro sacerdotali benedictione Ecclesiam accessuri, ante se portari jubent: quas & ibi, solennibus peractis, una cum eximiis oblationibus persistere sinunt: ubi interim cereorum portitores, quasi prædam opulentam, pannos sericeos, veluti furore pleni, partiuntur. Præterea mulieres enixa prole, post partum cereis accensis Deo gratias acturæ accedunt: imo & cuncti Christi fideles luminibus accensis in tumulum reportantur.

tantur, uti olim baptiſmo & lampade accenſa mundum ſunt ingreſſi. Quantum vero ad prædictos Lappones & eorum ritum attinet, ſuperaddendum erit, quod nuptiis his more præmiſſo per ignem celebratis, ſponſam armelinis pellibus ac zebellinis ornatam, rangifero, quaſi domeſtico cervo, (amicorum inſigni caterva, juxta germinis excellentiam, comitatam) agnati imponunt: atque ita in thalamum vel tentoria, mediantibus tripudiis, fœcunditatem & ſanitatem precantes, inducunt. Maritus vero lynceis ornatus pellibus, aut mardurinis, tanquam patricius vir Venetus aliquis incedit: pretio pellium æque æſtimandus ut alii gemmis onuſti, vel torquibus deauratis. Sed pro tanto ſponſus miris laudibus proſequendus eſt, cum ſponſa ſua, imo tota gente illa, quod non vaga libidine, ſed honorabili matrimonio, tantis celebritatibus ſeſe permittunt conjungendos.

CAP. VIII.

De choreis luctuoſis.

NEque gens hæc ſub rigidiſſimo Septentrionis climate alternata luce & tenebris habitans, ſine gaudio mœrore commixto, quaſi eremi cultrix, remanere videtur.

Instruit enim alacria convivia, citharœdis accitis, ut convivantes hilariores (licet usu durissimarum dapium) effecti, excitentur ad saltum: quem vehementius citharœdo sonante ducentes, veterum heroum ac gigantum præclara gesta patrio rhythmo & carmine, quid scil. gloriæ laudisque virtute sua meruere, canunt. Hinc in gemitus & alta suspiria revoluti, dimisso ordine in terram ruunt. Similiter & multi astantes efficiunt, ut gestibus eorum videantur esse conformes. Tandemque citharœdis excitantibus, ad amœniora convivia surgunt, nil amplius resonantes quod provocet luctum: qui ea potissimum ratione motus est, quod clara majorum gesta in nullis vel paucis effectibus imitari nequeunt, vel eorum nominibus assimilari, scilicet in virginum pudicitia defendenda, & violentia oppressorum avertenda, ubi dolosa præsidum dissimulatione hæc impia flagitia fiunt, vel fieri permittuntur impune. Ideoque prædictæ gentes, longè securius moriendum esse arbitrantur, quam vivendum: puerperia luctu, funeraque festivo cantu, ut plurimum celebrantes.

CAP. IX.

De exercitiis ſublunaribus.

FRequens eſt quæſtio, quid faciant populi Septentrionales, quando profundæ continuæque ſunt noctes ante & poſt ſolſtitium hyemale, dum beneficio ſolaris luminis homines, præſertim ſuppolares, aliquid debeant operari: rurſumque tempore continuæ lucis in æſtate, quando nulla omnino nox fere menſibus ſex apparet. Quocirca hic animadvertendum erit, quod Ptolomæus in II. Almageſti cap. 6. atteſtatur, quod in XXXIX. parallelo maxima dies ſex menſium eſt: & huic parallelo ſubjiciuntur gentes ſeu regiones extremè polares, Lapponienſes ſcilicet, & Bothnienſes, & Iſdalenſes inſulares. In XXXVIII. parallelo maximus eſt dies quinque menſium, cui ſubjiciuntur, Suetia, Helſingia, Angermanniæ & Norvegiæ Borealiora. In XXXVI. parallelo maximus habetur dies trium menſium; cui ſubjiciuntur Gothia, Moſcovia, Ruſſia, & Livonia. Qui igitur habitant in ea immenſa æſtatis luce, aut oppoſitis tenebris ejus, optime noverunt, utiliterque ſolent ſuas continuas operationes in tenebris variare, ſcilicet ut loco diur-

næ lucis, pinguedine marinarum beluarum incenſa, ſuo lychno ſuppoſito, in domibus vel campis, aut ſylvis utantur: nervos animalium, præcipue rangiferorum, (de quibus infra de animalibus dicetur) pro filis teliſque, ac veſtibus (præſertim lanoſarum pellium) conſuendis, ſubtiliantes & adaptantes: eò quòd linum in extremis regionibus illis ob excellentiſſimum frigus non ſeminatur, neque creſcit. Præterea qui in locis campeſtribus laborant, vel eadem pinguedine beluarum, vel arvina piſcium, (cui venti nocere nequeunt) vel clariſſimo lumine lunæ, vel ſtellarum reflexa luce, in nivibus utuntur: imo majores ſub lumine Lunæ labores in ſylvis, campis, glacie ac nivibus, itidem & longiora itinera commodius, quam æſtate ſub luce ſolari perficere poſſunt. Valles nanque tortuoſæ, & obliqui colles, rupeſque præcipites, & excelſi montes, æſtivo tempore impermeabiles ſunt, pro plauſtris evehendis, vel itineribus conficiendis: ubi hyemali tempore omnia quaſi plana, & apta ſunt, pro quibuſcunque itineribus commode perficiendis. Imo tam oportuna utilitas & agilitas eſt, ut plus oneris duo jumenta (prout ſuperius dictum eſt, & infra de glacialibus bellis oſtendetur in lubrica glacie, vel trita nive,

quam decem equi in campeſtribus plauſtris pertrahere ſoleant. Quod autem ad lucem excellentem, ne tempori dormitionis eorum noceat, ſatis oportuna remedia ſive in ædibus, ſive tentoriis ſervant: imo nec lux clariſſime rutilans, aut caumata ejus, tantum obſunt indigenis, quantum triſtiſſimi culices, qui forſitan Ægyptiacis ſunt triſtiores, ut infra de eiſdem erit oſtendendum & remediis eorundem.

CAP. X.

De navibus, nervis, & radicibus colligatis.

QUia in extremis aquilonaribus terris nullæ mineræ ferreæ, cupreæ, aut argenteæ adhuc repertæ ſunt, multuſque & neceſſarius uſus navigiorum, ob aquarum multitudinem, ferro firmandorum, hominibus illis eſt inquirendus: ideo navigia fabricaturi, maximè ad piſcatorium uſum, fiſſiles pinos & abietes in eorum nemoribus ad ſubtiles tabulas redactas (nullo exiſtente ferreo clavo) tenerrimis arborum radicibus recenter extractis, quaſi conopeis funibus, inſigni ingenio componunt. Alii reſtibus & vimineis arborum populearum, aut alterius generis, præterquam quercinis, non

non crescentibus ad CC. milliaria Gothica sive Germanica prope, navigia ligant. Sed abietes & pini adeo proceræ altitudinis ac rectitudinis sunt, ut aptissimæ sint ad quemlibet necessarium usum, etiam lucri cupidis ad opulentum quæstum, quando ultramarinis mercatoribus vendi possunt. Alii fabricando naves, conversis ac contritis animalium nervis, præcipue rangiferorum, Sole ventoque siccatis, tabulata conjungunt. Sed hi nervi, instar stuparum, sunt à subtilioribus nervis, pro usu filorum purgatis, extracti, ut excrescentes, prout alibi de utilitate rangiferorum, lib. de animalibus ostendetur. Omnia igitur navigia undecunque fabricata combinataque fuerint, pinea pice (cujus inexhausta abundantia ibidem adest) diligentissime liniuntur, clavisque ligneis intus forisve, ubi opus fuerit, fortissime compaginantur. Navigia autem admodum curta, non profunda sed valde lata, proportione debita, pro usu velorum in tempestatibus reservata, fabricantur: eo quod breves undæ sunt & spumosæ, propter latentia sub aquis saxa excitatæ. Ceduntque ut plurimum fluctibus, velut coriarius saccus, undarumque reflexioni, quia non duro, nec indomabili ferro, sed mollibus ac tenacissimis viminibus & nervis sunt

compaginata. Longoque tempore ab elementorum injuria, ob innatam picem, durant. Anchoris ex incurvatis fortium. lignorum radicibus, saxorum pondere sidentibus, & restibus populeis, seu betuleis, pro sufficienti longitudine funium, & laneo panno pro velo, cum arborum codicibus utuntur, maxime in stagnalibus aquis, uti rarissime in mari salso. Hæcque navigia *Scutha* appellantur: sicuti & aliud oblongum genus in Bothnico mari & recentibus aquis *Haapar* dicitur, sine quocunque ferro diligentissime combinatum. Sed ut miræ longitudinis est, ita & portentosæ celeritatis, ut volare videatur ad levem impulsum. Rapidis fluminibus è sublimioribus locis descendentibus solummodo, & æstivæ piscaturæ reservatur. Quo genere navigii periculosissime inter montana flumina anno 1518. descendendo evectus fui: adeo fragili ligno coactus sum, ob publica negotia peragenda, credere animam & salutem meam: eoque formidabilior erat transitus, quo magis in littore signa apparuere, magni nominis personas ibidem vi fluminum fuisse suffocatas.

CAP. XI.

De instructione sagittandi.

ARtem sagittandi quasi connatam professionem universæ gentes Septentrionales prosequuntur, præcipuè ex acubus omni ætati, tempori, loco, & occasioni concessis, & hoc primæva ætate, qua soliciti parentes proles suas utriusque sexus, sed præcipue masculos instruunt, quomodò manuales arcus (nam alio sagittarum genere non utuntur) teneant, elevent, deprimant, vel obliquent in telis excutiendis: atque si telum vel sagitta, non tacta meta, inter arbores, herbas vel nives evanuerit, aut è sublimi sidat in fruticibus & arbusculis absconsa, quo pacto recuperari possit: hoc est, ut aliam, vel plures sagittas, servata eadem arcus elevatione, in longum vel altum dimissas, per cadentes inquirant. Nec enim longè ab ea reperibilis est, quam prius emisit. Huncque modum tela recuperandi, servant balistarii totius plagæ Septentrionalis. Pueris itaque, ut metam diligentius tangant, candidum aliquod cingulum (quo mirè delectantur) atque novi arcus apponuntur: similiter & puellis linea vestis. Tamque periti evadunt, ut magno in-

terſtitio mediante, obolum vel acum (quatenus videre poterunt) infallibiliter attingant, prout perſonaliter anno prædicto 1518. in terris eorum conſtitutus vidi. Gens hæc ut plurimum puſillæ ſtaturæ eſt, animoque puſillo, eò quod abſque urbibus aut caſtellis, vel in pagis, vel tentoriis, vel carris, aut ſolitudine vaſta moratur: imò pars eorum in arboribus quadrato ordine creſcentibus domos collocant, ne denſo nivium caſu in campeſtribus ſuffocentur, aut à beſtiis famelicis inſuperabili agmine congredientibus devorentur: quo caſu magna cuſtodia fit prægnantium mulierum & parvulorum, quos avidius tanquam delicatiorem eſcam inſequuntur, prout inferius de luporum natura dicetur. Mulieres ac puellæ earum regionum valde fœcundæ & pulchræ ſunt, ea potiſſimum cauſa, quod candore & rubedine (opificio naturæ præcipuo) formoſiores habentur: nec fucum ſciunt, aut ſcire volunt, etiam ſi venuſtatem eiſdem natura negaſſet. Sunt etiamnum adoleſcentes & pueri, quos parentes tegunt ſiccatis animalium pellibus, præcipuè juvenum urſorum. Nec vitio datur genti, ſimplicitate morum & innocentia taliter inſtitutæ.

CAP. XII.

De venatione Lapponum.

CUm alibi, videlicet primo libr. cap. 2. dictum ſit de Scricfinnis, Biarmenſibus, & Finmarchis, & moribus ac vita eorundem: hîc adjungendum erit qualiter in pandis ſeu latis & lubricis tabulis, pedibus alligatis ſuper valles, nivoſóſque montes ac cacumina montium, celerrimo tranſitu lapſuque, præcipites in beſtias efferuntur arcubus & ſagitis quærendas. Fœminæ ſolutis crinibus intendunt ſagittas. Nec mirum, quia ſub polo habitantibus in vaſta nemorum circuitu, tanta ferarum reperitur fœcunditas & multitudo, ut ſoli viri, niſi & fœminæ accurrant, non ſufficiant ad earum venationem inſtituendam. Igitur eadem agilitate, & forſitan majori quàm viri, fœminæ venantur. Attamen vir prædam dividit, veruque deſignat aſſandam: quidve domeſticis ſeu vicinis certa liberalitate donandum ſit, diſponit. Nec tantùm hæc venandi ſagacitas in terreſtres feras, tam inſidioſe quàm aperte quærendas, extenditur, quam etiam in aves diverſi generis, ampliſſimas ſolitudines inhabitantes, quarum plumis mollioribus pro lectis, penniſque

durioribus pro texturis nervorum utuntur. Carnibus vero horum animalium frequentius assis quam elixis vescuntur. Pellium vero exuvias, corporibus parvulorum filiorum vel adolescentum adaptant, uti avium, pro capitum tegumentis. Ideoque temere apud plerosque creditur, quod sint corpore hirsuto instar brutorum aut beluarum: quod forsan provenit, ob ignorantiam aut voluptatem quam inde plerique capiunt, ut supra fidem rerum dicant omnia comperta sibi apud remotiores terras, ut Paulo Jovio visum est.

CAP. XIII.

De transitu equorum super montes nivosos.

TRanseunt homines & equi, quasi super clypeos militares. Sunt enim inter Septentrionalia regna Suetiæ & Norvegiæ montes alti limitanei, *Doffrini* dicti, ac alii similes hyberno tempore adeo densis & profundis repleti nivibus, ut per eos solidum iter communi more viatoribus pernegetur. Verum ut domestici negociatores ejusmodi difficultatem ingenio superent, arteque pondera levent, crates seu arcus levi ac lato subere, seu cortice tiliano contex-

tos,

tos, pedibus propriis ac equorum alligant, jugaque nivium ſine formidine depreſſionis (gravi licet pondere onuſti) conculcant iterque diurnum, duo ſcilicet montana milliaria (quæ 12. Italica ſunt) propter dierum brevitatem conficiunt. Nocte vero ſub ſplendidiſſima Luna, duplatum iter conſumunt, aut triplatum: Neque id incommode fit, cum nivium reverberatione lunaris ſplendor ſublimes & declives campos illuſtret, ut etiam montium præcipitia ac noxias feras à longè proſpiciant evitandas: inter quas montani lupi ſub intenſo frigore, menſe præſertim Januario, agmine magno conglobati, ſunt nocentiores, prout infra de periculo luporum dicetur. Res autem quæ tam ingenioſo labore portantur, ſunt ſal, cruſtatum ferrum, lineus ac laneus pannus, & alicubi mineralia ſaxa argenti, cupri, ac pelles pretioſæ. Ut autem equi ad iter niveum providentius inſtituantur, eos in nivoſis vallibus, à juventure exilibus ſportis quaſi corbibus ad pedes alligatis, cum levi onere dietim ducunt, ut aſſueſcant pondera portare graviora. Nec minus ductores corbibus ſub plantis alligatis ſeſe baculo inferius lato habilitant, & ſuſtentant, ut his præambulis pro tempore imminentem valeant effugere neceſſitatem & mortem. E-

venit

venit enim itinerantibus, ut Austro flante tantum nix mollescat, ut impressis pedibus equi vel hominis, nisi modo provideatur antedicto, quasi aperta vorago cedat: nec est qui relevet solum cum jumento, nisi fidis hominibus fuerit comitatus.

Cap. XIV.

De periculoso transitu intra montes.

MAjus adhuc periculum in cavernosis montibus iter facientibus imminet: quia flatus seu ventorum spiracula, adeo vehementia ibidem, concursu minutarum nivium excitari videntur, ut nisi comportatis fossoriis sive ligonibus quibus viam aperiant vix adsit spes qua exeant altissimos montes & profundissimas valles, Montes igitur hi præcipui sunt, Doffra, Schars, Sula, Horvilla, cum multis similibus: de quorum radicibus vel umbilicis exeunt vastissima flumina, partim in Orientem, & partim in Occidentem. Perpetui enim montes, quasi linea dorsotenus tracta, ab Austro in Septentrionem continuo gibbo ducuntur: nominaque sortiuntur à provinciis, amnibus vel forma locorum, vel bestiis versantibus in eisdem, ut ab ursis, lupis & cervis, aut castoribus, & aliis animalibus omnimode

pilosis

pilosis, quæ pro loci qualitate contra vim frigorum peroptime sunt vestita. Ideoque leones, cameli, simiæ, asini, vel muli, vix eo portati supervivere possunt. Montes tamen hos incolæ hyemis tempore, domesticatis rangiferis quasi jugalibus, cervis, oneribus non exiguis penetrant, milliaribus Italicis prope ducentis. Uni autem viro quadraginta rangiferi pertinent domesticati: quorum quilibet pondus suffert librarum ducentarum & amplius.

CAP. XV.

De lege corvorum necandorum.

LEge constitutum est in Islandia, id est, terra glaciali, regno Norvegiæ antiquitus & nunc subjecta, ut quicunque noxiam bestiam occiderit, à fisco vel Regio præfecto, juxta crudelitatem occisi cadaveris & præsentati, constitutum suscipiat emolumentum. Cum itaque corvi etiam albi, ibidem plus quam in aliis regionibus, agnellos & porcellos impetuoso volatu ac ungularum raptu occidendo, sint sæviores, juvenes terrarum incolæ eo labore se habilitant & indurant, ut hanc depopulationem ulciscantur, plurimos corvorum occidendo sagittis, solaque rostra funibus alligata, præ-

ſidibus pro ſigno mercedem petituri demonſtrant: quam & liberaliſſima largitione, pari ſagittarum numero ut beſtiæ fuerint interemptæ, compenſant. Ita & de reliquis animalibus damnoſis, in tota Septentrionali plaga obſervatur, ſalvo quod pelles grandium urſorum, præſertim alborum, ſcabellis ſacrorum altarium, ne frigus ſacerdotibus noceat, ſubſternuntur.

CAP. XVI.

De baptizandis pueris ſylveſtrium incolarum.

ETſi multa de idololatris extremi orbis Septentrionalis, & eorum ſuperſtitioſo cultu dicta ſint, & quomodo ſpes eſt, ut aliquando audita divini verbi vera prædicatione, ad communionem Chriſti fidelium accedere non tardarent: tamen pia prævalente exhortatione Catholicorum ſacerdotum, magna pars ſylveſtrium hominum inducta eſt, majorque ſpes oritur, ut amódo, ſedatis alibi erroribus, unanimiter inducendi accedant. Quod vero tardare videntur, cauſa eſt, & evidentiſſima, quod maxime diſtant, ducentis ſcilicet & amplius miliaribus Italicis, ab Eccleſiis Chriſtianorum: ad quas ob eam immenſam diſtantiam rarius

va-

valeant appropinquare. Veruntamen qui Christiano ritui sese subdiderunt, obedientissimi reperiuntur: licet enim prædicta sit distantia, semel tamen, aut bis in anno, suas visitant ecclesias baptismales, liberosque lactentes, cophinis seu corbibus impositos, post tergum ligatos, secum baptizandos comportant, aliaque pondera, & munera pellium, præsertim pretiosarum, sacerdoti loco decimarum distribuenda. Sed non modo Bothnicasium versus Septentrionem, verumetiam Vermorum versus Occidentem habitantium, hæc distantia & incommoditas convertendorum hominum ad fidem, est deploranda, Et ob id rarissime presbyteri, nunquamque Antistites, solitudines illas, ob invia loca periculorum plenissima, accedere possunt.

Cap. XVII.

De conversione Finlandiæ Septentrionalis, & Orientalis, ac maxima hospitalitate.

FUit olim hæc ultima Aquilonaris regio, quemadmodum plures vicinæ terræ, Pagana superstitione seducta: & ideo à via veritatis aberrans, Deo contumeliosa, & proximis extitit violenta. Eam postquam duo clarissima lumina & sanctissimi viri, Eri-

Ericus Suetiæ Rex, & beatus Henricus Upſalienſis Archipræſul, fidei Chriſtianæ & regno Suetiæ, circa annum ſalutis 1155. prædicatione verbi divini paceque oblata ac contempta, victorioſa manu ſubjeciſſent, ac templa extruxiſſent, ſacerdoteſque eidem genti præfeciſſent, facta eſt præcipua omnium virtutum amatrix, præſertim liberalitatis, & hoſpitalitatis: qua incolæ ejus in advenas & peregrinos per ſummam benevolentiam utuntur. Sunt inter ſe benigni & modeſti, atque ad iram tardi: at ſi diu provocati fuerint, tarditatem magnitudine vindictæ compenſabunt. Habitant vicatim in parochias & villas diſtincti. Eccleſias magnifice conſtructas habent, noviſque erigendis magnopere ſtudent. Sacerdotibus ſummam venerationem exhibent, decimaſque rerum omnium præſtant: & rurſus ab eis ita in lege divina, interprete in ambone ex more adhibito, inſtruuntur, ut priſtinis erroribus extirpatis, ad honeſta quæque ſequenda, quadam mentis ingenuitate, promptiſſimi ac alacres efficiantur. Nec his diſſimiles incolæ Occidentalis Bothniæ reputantur: qui deficientibus ſcholaſticis diſciplinis, naturali lege ita inſtructi ſunt, ut vitia deteſtentur, & virtutes amplectantur. Deprehendunt enim, omnibus bonis eos affluere,

fluere, qui recte vivunt ac nemini nocent: & è contra ob deteſtanda crimina fornicationes ſcilicet & adulteria, furta, homicidia admiſſa, aves & beſtias, nemora ac piſces, aquas eorum frequentius reliquiſſe, nec anteaquam orationibus ac benedictionibus ſacrorum miniſtrorum offenſa divinitas placata fuiſſet, rediiſſe.

LIBRI IV. FINIS.

OLAI MAGNI, GOTHI, ARCHIEPISCOPI UPSALIENSIS,

De Septentrionalium Gigantibus.

EPITOME LIBRI QUINTI.

Cap. I.

De Gigantibus.

ETſi ſacræ profanæque hiſtoriæ maxima gigantum atque pugilum geſta evidenter commemorant, clareque, quid, quove tempore & loco orbis ea egerint, aut quomodo vixerint, atteſtantur: inutile tamen non erit, aliqua his ſuperaddere, quæ è cautibus & ſaxis Septentrionalium regionum ſunt eruta, ac palam univerſis latius per orbem reddere manifeſta, quæ ab antiquiſſimis iiſque rariſſimis ſcriptoribus in libros ſunt relata. Regiones igitur extremæ, alias in Charta mea Gothica annotatæ, videlicet Finmarchia, Biarmia, Scricfinnia, Helſingia, &c. adeo evidentia monumenta Gi-

Gigantum curiosis seu studiosis inspectoribus ubique exhibent, ut admiratione prævia credere cogantur, tam sublimem saxorum molem, tamque immanem collium congeriem, nullo naturæ compendio, sed portentosis hominum viribus fuisse congestam ac absolutam: etiam in campis, sylvis, ac montibus regnorum Sueciæ, Gothiæ, ac Norvegiæ, ubi similia saxa conspiciuntur. Quid vero Saxo Grammaticus, Danorum diligentissimus historicus, de sua tellure Danica in hac materia afferat, curiosus Lector præfationem historiarum ejus (quatenus libuerit) circa finem inspiciat: comperietque, Danicam regionem giganteo cultu quondam exercitam, prout eximiæ magnitudinis saxa veterum bustis ac speluncis affixa testantur. Quod si quis vi monstrosa patratum ambigat, quorundam montium excelsa suspiciat, dicatque, si callet, quis eorum verticibus cautes tantæ granditatis invexerit. Inopinabile nanque quivis miraculi hujus æstimator advertet, ut molem super plano minime vel difficile mobilem, in tantum montanæ sublimitatis apicem, simplex mortalitatis labor, aut usitatus humani roboris conatus extulerit. Utrum vero talium rerum autores post diluvium Gigantes extiterint, an viri corporis viri-

viribus ante alios præditi, testatur, se parum notitiæ ex Daniæ antiquitatibus invenisse. Forte si superioris Sueciæ atque Gothiæ cautes & saxa examinasset, præclarissima veterum gesta mirabili suo ingenio ad posteros transtulisset: cum Suetia & Gothia, mille trecentis septuaginta annis, Reges & Principes habuerint, antequam Dan primus Rex in Dania regnare cœpit: quorum magnifica gesta saxis insculpta, nostri temporis curiositas intuetur. Distinguit tamen ipse Saxo, triplices quondam sub specie gigantum ac pugilum mathematicos extitisse, atque inauditi generis miracula, discretis præstigiis exercuisse. Primi fuere monstrosi generis viri, Gigantes dicti, humanam magnitudinem corporum granditate superantes. Secundi Physiculatores, artem habentes pythonicam: qui quantum superioribus habitu cessere corporeo, tantum vivaci mentis ingenio præstiterunt. Inter hos & gigantes, assiduum bellorum de rerum summa certamen erat, donec Giganteum genus armis subigerent, sibique & regnandi jus, & divinitatis opinionem consciscerent. Tertii vero ex superiorum copula pullulantes, naturæ eorum, nec corporum magnitudine, nec artium exercitio respondebant. His tamen apud delusas præstigiis

men-

mentes divinitatis accessit opinio.

CAP. II.
De diversitate Gigantum, & Pugilum.

OLim in regno Helsingorum (qui nunc parent Regi Suecorum versus Septentrionem) gigas erat *Hartbenus* nomine, tanta præditus magnitudine, ut novem cubitis dimensio longitudinis ejus protenderetur. Habebatque duodecim athletas contubernales, quorum insignis proceritas dimidio inferior videbatur. Alter quidam Starchaterus, toti Europæ olim ob crebras (ut inferius dicetur) victorias nominatissimus. Similiter & Arngrimus, ac Arverodus: de quorum etiam excellentissimis gestis infra dicetur. Ne tamen à solis veteribus seculis exempla magnitudinis aut fortitudinis mutuare videar, viros aliquot modernæ memoriæ, tam à mineralibus, quam aliis Suetiæ & Gothiæ provinciis adducere congruit, tanta fortitudine præditos, ut quisque eorum in humeros sublevatum equum vel bovem maximum, imo vas ferri sexcentarum, octingentarum, aut mille librarum (quale & aliquæ puellæ levare possunt) ad plura stadia portaret. Visus est etiam quidam

dam equitem armatum ſubito obvium, non agilitate tantum, ſed viribus in terram dejeciſſe vel detruſiſſe.

CAP. III.

De ſobrietate Gigantum, ac Pugilum.

ASſerit clariſſimus Danicarum rerum ſcriptor Saxo ſuperius allegatus, ac inferius frequenter allegandus, inter alios Septentrionales fortiſſimos viros, gigantea magnitudine & fortitudine prędıtos, quendam fuiſſe Starchaterum Thaveſtum: cujus admirandas & heroicas virtutes ita digne extollit, ut raros ſui ævi ſimiles vix habuerit in Europa, aut toto orbe, nec forſitan adhuc habet, vel habebit. Cumque eidem excelſi ſpiritus viro, permultas virtutes accommodat, inter alias ipſam ſobrietatem, fortibus viris ſumme neceſſariam, huic relationi peculiariter ſtatui apponendam, ut pote ſpeculum prurientis ævi noſtri nunc attentius intuendum. Erat enim (eodem Saxone teſte) ejuſdem Starchateri fortitudo frugalitatis amatrix, & ab immoderato dapum uſu averſa. Semper voluptate omiſſa, virtutis reſpectum egit, vetuſtos continentiæ mores imitans; ac ruſticioris eſcæ paratum appetens, cœnæ ſumptuoſioris impendium faſti-

faſtidivit. Igitur profuſam dapum indulgentiam aſpernatus, fumidoque ac rancido cibo uſus, famem eo ſapidius, quo ſimplicius pepulit, ne veræ virtutis nervos externarum deliciarum contagione, tanquam adulterino quodam dulcore remitteret, aut priſcæ frugalitatis normam inuſitatis gulæ ſuperſtitionibus abrogaret. Cæterum indignanter ferebat aſſam dapem, eandemque elixam, unius cœnæ ſumptibus erogari: edulium pro monſtro accipiens, quod culinæ ardoribus delibutum, fartoris induſtria multiplicis temperamenti varietate perfricuit. Igitur ut Danicum luxum, Teutonum ritu (unde effœminati fierent) introductum averteret, inter alia patrio carmine, multis omiſſis, ſic cecinit.

STARCHATERI CARMEN DE FRUGALITATE.

Fortium crudus cibus eſt virorum:
Nec reor lautis opus eſſe menſis,
Mens quibus belli meditatur uſum
Pectori forti.
Aptius barbam poteras rigentem
Mordicus preſſo lacerare dente,
Quam vorax lactis vacuare ſinum
Ore capaci.

 Fugi-

Fugimus lautæ vitium popinæ,
Rancidis ventrem dapibus foventes.
Coctiles paucis placuere succi
Tempore prisco.
Discus herbosus vacuus saporis,
Arietum carnes dabat, & suillas.
Temperans usus nihil immodesto
Polluit ausu.
Lacteum qui tunc adipem liguris,
Induas mentem petimus virilem:
Esto Frotonis memor, & paterni
Funeris ultor.
Occidet nequam, pavidumque pectus:
Nec fugax fati stimulum refellet,
Valle condatur licet, aut opacis
Incubet antris.
Vndecim quondam proceres eramus,
Regis Hachonis studium secuti.
Hic prior Helgo Begathus resedit
Ordine cœnæ.
Hic famis primæ stimulum licebat
Aridis pernæ natibus levare:
Ventris ardorem rigidi domabat
Copia crusti.
Offulam nemo vapidam petebat,
Quisque communes celebrabat escas,
Simplici tantum stetit apparatu
Cœna potentum.
Vulgus externum fugiebat esum,

Nec

Nec fuit summis epuli libido:
Ipse Rex parvo meminit modestam
Ducere vitam:
Mellei temnens speciem saporis
Combibit tostum Cereris liquorem:
Nec parum coctis dubitabat uti,
Assa perosus.
Mensa perstabat modico paratu,
Exhibens sumptum tenui salino,
Ne quid externo variaret usu
Docta vetustas.
Amphoras nemo paterasve quondam
Intulit mensis: dolio profudit
Poculum promus: nec erat catillis
Copia pictis.
Nemo transacti venerator ævi
Cantharis junxit teretes diotas.
Nec cibis lancem cumulavit olim
Comptus agaso.
Non brevi concha cyathove levi
Prandium vanus decorabat hospes.
Nunc recens morum facies pudenter
Omnia pressit.

Talibus itaque argumentis, plurimos ad temperantiam & sobrietatem, ceterasque virtutes induxit, ut plerique invenirentur qui nunquam ebriosa potione indulsisse dicantur, ne præcipuum fortitudinis vinculum continentia luxuriç viribus eluderetur.

Tamque remotus ab omni lascivia eorum animus erat, ut penitus dedignarentur spectatores esse mimorum aut scurrarum: nec delicatam dapem parare, aut lautiori industria aliena culina paratam appetere, aut oblatam degustare: nec cuiquam perniciosæ voluptati animum aut vires effœminandas offerre: ne veræ virtutis nervos, aut bellicam claritatem aliqua vitiorum contagione commacularent.

Cap. IV.

De virtutibus fortissimi Starchateri.

HAbendo sobrietatem (ut proxime prædictum est) quam apte ad cæteras virtutes vinculum ampliare potuit, omnes qui gentilium operationes intuentur, agnoscunt: clariorque factus fuisset in meritis, si Christi doctrinæ, sicuti nativitati ejus, vicinitatem habuisset. Peregit tamen trium hominum secula fortis & invictus pugil, monstruosa & incredibili quadam virtute præditus, supra communem hominum staturam longe evectus, giganteam quandam molem præ se ferens, ita ut corporis magnitudini, virium robur & animi fortitudo responderet, & nulli mortalium virtute cedere putaretur: cujus tam late patens claritas

tas fuit, ut adhuc quoque celeberrima gestorum ejus ac nominis opinio perseveret. In omnibus enim Aquilonaribus regnis & eis vicinis, speciosissima sibi peperit monimenta. Primum in Vichari Norvegiæ regis jugulo, deorum favori facinorum suorum principia dedicavit: deinde piraticam agens, profligatis late provinciis, Russiam invasit, regemque ejus Floccum superavit, & ingenti thesauro spoliavit. Ob hæc tam præclara militiæ principia, ab athletis Biarmiensibus, qui tunc præstantissimi habebantur, accitus, cum plurima apud eos memoratu digna edidisset facinora, Sueonum fines ingreditur: unde septenni militia peracta, ad Daniam se contulit, deinde in Hyberniam, ne ultimæ rerum humanarum mansiones ab eo intactæ consisterent: ubi cum duobus præstantissimis athletis congressus, victor evasit. Mox in orientalia Russiæ, contra eximiæ opinionis gladiatorem Visinnum properavit. Is enim Visinnus vicinas longinquasque provincias omni injuriæ genere vexavit, illustriumque virorum conjuges, maritis spectantibus, raptas ad stuprum pertraxit. Cujus sceleris Starchaterus (ut alter Hercules) rumore excitus, tollendi autoris gratia Russiam petivit, raptoremque ad singulare certamen provocatum opprefs-

pressit. Deinde latius ad Orientem progressus, Byzantium pervenit, ubi invictæ opinionis gigantem, Tannam nomine, corporis viribus fretum, colluctando devicit, ignotasque terrarum partes proscripti titulo petere coegit. Igitur cum nulla fortunæ sævitia vires ejus victoria fraudare potuisset, Poloniæ partes aggressus, eximium athletam Vasche, vel Vaszam, duelli certamine superavit. Nec longe post, cum Hama pugile, apud Saxones gymnicis palmis clarissimo, congreditur: cujus Hamæ pugno primum ita obrutus memoratur, ut genibus nixus humum mento contingeret: quam corporis nutationem egregia ultione pensavit. Nam ubi resuscitato poplite, manum expedire, ferrumque distringere licuit, medium Hamæ corpus dissecuit: eaque victoria, Saxones Danorum subjecit imperio. Quo adeo severe abusi sunt, ut pro quolibet cubitali, indicem servitutis stipem quotannis pendere cogerentur. Sed non diu violentum duravit imperium.

Cap. V.

De patrocinio quod tulit oppressis.

AB Helgone Norvegorum Rege (qui cum novem eximiæ fortitudinis pugilibus,

bus, ipso nuptiarum die sub duelli provocatione sponsam rapere volentibus, congredi debuerat) suppliciter rogatus tanto discrimini auxilium afferre, tam prompto animo precibus assensit, ut Helgone ad locum pugnæ præcedente, interjectis aliquot diebus profectionem orsus, tantum locorum diali itinere pedester emensus probetur, quantum præcedentes diebus duodecim equestres peragrasse dicuntur. Interrogatus à pugilibus, an ei dimicandi virtus suppeteret: Non unum tantum, verum quotlibet admissos excipiendi certissimas sibi vires extare respondit. Sequenti die cum contemptu adversariorum campum ingressus, sub montis cujusdam clivo sessione quæsita, adversis ventis ac nivibus corpus præbuit. Tunc ac si verno tempore apricandum esset, deposita veste, demendis operam pulicibus dabat. Purpureum quoque amiculum quo nuper ab Helga (id erat nomen Regiæ sponsæ) donatus fuerat, sentibus injecit, ne contra sævientia grandinis tela, indumentorum umbracula mutuatus videretur. Tunc athletæ montem ex opposito subeuntes, aversum ventis sedendi locum petunt: accensoque igne frigus depellunt. Denique non viso Starchatero, quendam ad montis fastigium immittunt, qui tan-

quam è ſpecula ejus contemplaretur adventum. Is in devexa montis parte ſenem proſpicit, ſcapulis tenus nivali deſuper reſperſione contectum: quem percontatur an iſſit, qui promiſſas pugnæ partes agere debeat. Cumque ſe eſſe hunc Starchaterus aſtrueret, ſupervenientes cæteri, pariterne omnes, an ſingulatim excipere ſtatuiſſet, interrogant. At ille: Quoties, inquit, mihi triſte canum agmen oblatrat, ſimul, non viciſſim eos abigere ſoleo. Ita ſe cum univerſis, quam ſingulis confligere malle ſignificans, prius adverſarios dictis quam armis contemnendos putabat. Inito conflictu, ſex eorum abſque mutuo vulnerum receptu proſtravit: tres vero reſiduos, quanquam multis vulneribus ab eis affectus, fratrum exemplo conſumpſit: quæ quidem vulnera ſoli ruricolæ filio, ob officii venerationem, credidit reſtauranda. Is enim evulſas ſtomachi partes priſtino loco reſtituit, elapſamque extorum congeriem, nexili viminum complexione perſtrinxit. Ne autem indonatam juvenis humanitatem relinqueret, chlamydem vepribus injectam, oblatæ dignationis præmium effecit.

CAP. VI.

De exercitiis ejusdem Starchateri.

DUm autem Starchaterus apud Regem Suetiæ militaret, intellexissetque, Daniæ Regem Ingellum prorsus petulantissimis luxus illecebris mancipatum, vitiaque pro virtute complexum, intermissis Regiæ majestatis officiis, sordidum luxuriæ mancipium evasisse, dolenter tulit, tantæ indolis juvenem, tam incluti patris filium exuisse. Eximium igitur carbonum fascem, tanquam opimam sarcinam, humeris suis Daniam petiturus impendit: Rogatus ab obviis, quid tam insolitum onus deferret, Ingelli Regis hebetudinem ad acuminis habitum carbonibus se perducturum astruxit. Nec minus quam dixit, effecit. Tantum enim valuit fortissimi ac eloquentissimi viri monitio, ut Ingellus ex enervi & molli illecebrarum mancipio, magnanimus virtutum cultor evaderet, patrisque sui interfectores, quos ad primum familiaritatis gradum extulerat, trucidaret. Quo peracto, Starchaterus suis monitis satisfactum gaudens, gratiasque agens, multa præclara in laudem veteris militiæ, modo qui sequitur, inter alia complura cecinisse refertur:

Imberbis quando ductum auspiciumque sequebar
Militiæ Rex Hacho tuæ, lasciva perosus
Ingenia & luxum, nil præter bella colebam:
Exercens animum cum corpore, mente profanum
Omne relegavi, stomachoq; placentia fugi,
Fortia complexus animo, nanque arma professus,
Aspera vestis erat, cultusq; parabilis olim,
Rara quies, somnique breves, labor otia longe
Propulit, & parco fluxerunt tempora sumptu.
Non ut nunc quidam, quibus insatiata cupido
Ingluvie cæca visum rationis inumbrat.
Horum aliquis vestis operosæ tegmine cultus,
Molliter alipedem flectit, sparsamque renodat
Cæsariem, & laxos patitur fluitare capellos:
Discere sæpe foro, turpique inhiare lucello
Gaudet, & hoc studio vitam solatur inertem,
Venali celebrans commissa negotia lingua.
Vi violat leges, & ferro jura lacessit,
Obterit innocuos, alieno pascitur ære,
Stupra gulamque colit, risu convivia mordax.

Inse-

Insequitur, sic scorta petens ut sarculus herbam. *(scunt,*
Occidit ignavus, dum prælia pace quie-
In media si valle cubet, testudine nulla
Tutus erit qui fata timet: sors ultima vivũ
Quæque rapit, latebra lethum depellere non est.
Ast ego, qui totum concussi cladibus orbem,
Leni morte fruar, placidoque sub astra levandus
Funere, vi morbi defungar vulneris expers.

Semper præterea tam remotum à lascivia animum habuit, ut ne ejus spectator esse sustinuerit. Nunquam otium negotio prætulit, nec minimæ quidem luxuriæ assensor esse voluit, mollium & timidorum contemptor. Histriones, scurras, parasitos ubicunque inter bellantes comprehendit, cædendos curavit: satius ratus, in levium hominum agmen cuticulæ damno ridiculum dictare supplicium, quam pœna capitis funestum imperare discrimen. Eoque modo, jocularis ministerii sordidæque conditionis catervam, pròbroso verborum ludibrio multare contentùs extitit, ne clarissimas manus turpissimorum hominum exitio commodaret. Fuit ipse Starchaterus in eo famosissimo bello Suetico, quod Ringo Suetiæ Rex contra Haraldum Daniæ regem

gessit, præcipuum culmen. Eo siquidem bello nullum majus unquam in Aquilonaribus regnis factum memoratur. Victor Suecorum Rex Danis imperavit. Periêre ex Suecis XII. millia illustrium & procerum, ex Danis XXX. millia nobilium, at popularium utriusque partis nullus erat numerus.

CAP. VII.

De summa gestorum Starchateri.

DEmum post egregiam facinorum suorum laudem in senium vergens, hoc succincto carmine totius vitæ & militiæ suæ studium summatim sic expressit, authore Saxone:

At mihi (si recolo) nascenti fata dedere
Bella sequi, belloq; mori, miscere tumultus,
Invigilare armis, vitam exercere cruentã,
Castra quietis inops colui pacemque perosus
Sub signis Gradive tuis discrimine summo
Consenui, victorq; metu pugnare decorum,
Turpe vacare ratus, crebras committere cædes.
Egregium duxi, & strages celebrare frequentes.
Sæpe graves bello Reges concurrere vidi,
Et clypeos galeasque teri, crudescere campos
San-

Sanguine, loricas affixa cuſpide rumpi,
Vndique thoraces admiſſo cedere ferro,
Luxuriare feras inhumato milite paſtas.
Hic aliquis fortè egregii conaminis author,
Marte manuque potens medium dum pugnat in hoſtem,
Intentam capiti loricam diffidit: alter
Caſſide perfoſſa ferrumque in vertice merſit,
Quando ter Olonis ſummo diſcrimine nati
Expugnator eram: namque agmine prorſus in illo
Aut gladium fregit manus, aut obſtantia fudit.
Hæc gravitas ferientis erat. Quid quando Curetum
Littus & innumera conſtratum cuſpide callem,
Primus ligniferis docui decurrere plantis?
Namque aditurus agros confertos murice ferreo,
Armabam laceros ſubjecto ſtipite greſſus.
Hinc mecum egregiis congreſſum viribus Hamam
Enecui: mox cum Rino duce Flebace nato
Obtrivi Kurios, vel quas alit Eſthia gentes
Et populos Semgalla tuos. Poſt hæc Thelemarchos
Aggreſſus, caput inde tuli livore cruentum,

Quaſi-

Quassum, malleolis armisque fabrilibus ictum.
Hic primum didici quid ferramenta valerent
Incudis, quantum ve animi popularibus esset.
Teutonici quoq; me pœnas authore dedere,
Cum natos, Suertinge, tuos, Frothonis iniqua
Cæde reos, domini vindex ad pocula stravi.
Nec minus hoc facinus, quando pro virgine chara
Vno septenos necui certamine fratres,
Teste loco, qui me stomacho linquente perosus,
Non parit arenti redivivum cespite gramen.
Moxq; ducis Kerri bellum navale parantis
Vicimus egregio confertam milite puppim.
Inde dedi letho Vaszam, fabrumque procacem
Multavi natibus cæsis: ferroque peremi
Rupibus à niveis hebetantem tela Visinnum.
Quattuor hinc Leri natos, pugilesque peremi
Biarmenses: gentis Hybernæ principe capto,
Duflinæ populabar opes: semperque manebit
Nostra Bavellinis virtus conspecta trophæis.
Quid moror, excedunt numerum quæ fortiter egi;

Quod-

Quodque manu gessi, ad solidum celebrare recensens
Deficio; sunt cuncta meo majora relatu.
Vincit opus famam, nec sermo suppetit actis.

Sanè fuit hic vir haud dubiè dignus omni bellica laude, non animi solum vigore, sed etiam corporis viribus excellens, præcipuaque pedum pernicitate, ut uno die accelerando, à superiori Suetia in Daniam pedester pervenerit, quod alii diebus XII continuo gradientes vix assequuntur.

CAP. VIII.

De maximo ac terribili bello Suecorum ac Gothorum, cui Starchaterus præfuit contra Danos.

Cum causam & exordium, ac progressum & exitum acerrimi prælii Haquini Ringonis Suecorum Gothorumque Regis ac Haraldi Hildetan Danorum Regis, libro octavo, historiarum excellentissimus Danicarum rerum scriptor Saxo Sialandicus, omni ævo successuro notissimum tradiderit, ac post eum evolutis jam quinquaginta annis Albertus Cranzius idem prælium incidenter attigerit, novissimusque omnium charissimus frater, & antecessor meus, Jo. Magi-

Mag. Archiepiſcopus Upſalienſis, hoc vaſtum & incomparabile bellum in Gothicis ac Sueticis hiſtoriis ſuis, ex inevitabili propoſito veraciter (ut fidelem hiſtoricum decet) nuper conſcripſerit, ad me pertinere arbitror, ut ſaltem ejuſmodi formidabilis conflictus aliquam mentionem hoc in loco inter pugiles & gigantes interſeram, præcipue quia in nullo prælio Septentrionalium regnorum, & vix unquam in tota Europa, tot fortiſſimi utriuſque partis, tam terreſtris, quam navalis exercitus duces, cum tanta vehementia ac ardore belli ſeptennio præparati concurriſſe leguntur, quemadmodum in hiſtoriis ſatis concordibus ſupradictarum regionum ac Regum & Authorum fideliter ſcriptum habetur. Enumerantur in primis clariſſimi bellatores, unde, & quo ſtemmate inſigniores pro parte Danorum fuerint. Inter quos & fœminæ duæ, quibus virilem animum natura, arſque & experientia peritiam erogaverat militarem, Hetha ac Viſna, Sclavonicæ ſtirpis illuſtriſſimæ mulieres: quarum altera prima dux erat: altera vero apprime rei bellicæ perita, principale vexillum gerens, eo, dextraque in conflictu, urgente in acie Sueeorum Gothorumque Starchatero, (ut infra dicetur) privata fuit. Similiter ex parte

oppo-

opposita duces insigniores enumerantur, maxime quod Starchaterus Suetici Regis Ringonis principalis exercitus director fuit, atque in ejus exercitu Vegtbiorga puella acerbissima bellatrix, ut inferius ostendetur. Numerus navium Ringonis pro Suecis & Gothis, duo millia quingentæ repertæ: sed Danorum non impar erat. Præparatis igitur utrinque nunc cuneata, nunc corniculata acie, & reliquis ad prælium requisitis, lituisque canentibus, asperrimum fortissimarum gentium tanto tempore præparatum, tanto ardore de invadendo ac defendendo imperio conferitur bellum, ut crederes, repente (inquit Saxo) terris ingruere cœlum, sylvas camposque subsidere, misceri omnia, antiquum rediisse chaos, divina pariter & humana tumultuosa tempestate confundi, cunctaque simul in perniciem trahi. Nam ubi ad teli jactum perventum, intolerabilis armorum stridor incredibili cuncta fragore complevit. Vapor vulnerum repentinam cęlo nebulam intendebat, dies effusa telorum grandine tegebatur. Nec parum in acie funditorum opera valuit. At ubi pila manu aut tormentis excussa, cominus gladiis ferratisque clavis decernitur, tum vero plurimum sanguinis periclitatum est. Igitur fessis manare sudor

cor-

corporibus cœpit, mucronumque crepitacula eminus audiebantur. Illic Starchaterus, qui belli hujus seriem sermone patrio primus edidit, prior in acie dimicans, Haraldi Regis proceres, Hun, & Elli, Hort, ac Burgha, à se prostratos, abscissamque Visnæ dexteram, commemorat. Puella etiam in Suetica acie dimicans, Vegtbiorg nomine, Soth pugilem stravit: & ipsa quoque altero instante hoste interempta est. Tanta enim vi periti arcuum Guthones nervos intenderant, ut clypeos quoque jaculis trans verberarent: nec alia efficacior cædis extitit causa. Loricas galeasque perinde ac inermia corpora sagittarum acumina penetrabant. Centum quadraginta quatuor sagittis, Ubbo quidam fortissime pugnans, trans fossus interiit. Summa etenim sagittariorum vi instantibus Dalacarlis, recruduit semper bellum contra Danos. Tandem Danorum Rex Haraldus curru excussus, clava aurigæ proprii exterebratus interiit, procerumque triginta millia ex sua acie, atque duodecim millia similium procerum ex parte Suecorum, & Gothorum, popularium vero numerus erat infinitus. Regnoque Daniæ jussu Regis Suetiæ Ringonis præficitur Hetha, numero regentium XLVI. Cui successit Olo, per Starchaterum, ab insidiatori-

toribus introductum, pretioque corruptum, interemptus.

Cap. IX.

De morte Starchateri.

POstremo jam prolixa fatigatus ætate & labore, ne senii vitio pristinum gloriæ decus amitteret, egregium fore putavit, si voluntarium sibi conscisseret exitum, fatumque proprio maturasset arbitrio. Olim namque rei bellicæ deditis morbo perire probro datum est. Aurum itaque librarum Cxx. quod jampridem pro Olonis tyranni interfectione meruerat, collo appensum gerebat, emendi percussoris gratia: nihil aptius ratus, quam si aurum, quod pro aliena clade tulerat, damno propriæ salutis impenderet. Itaque Hatherum splendido loco natum, cujus olim patrem occiderat, obvium nactus, hortabatur ne à parentis sui interfectore pœnas exigere vereretur: hæc facientem, auro quod gerebat potiturum esse promittit. Et ut ejus in se animum vehementius efferaret, hujusmodi exhortatione usus esse traditur:

Prætereaq; Hathere privavi te patre Lenno.
Hanc mihi quæso vicem referas, & obire volentem

Sterne-

Sterne senem, jugulumque meum pete vindice ferro.
Quippe opem clari mens percussoris adoptat
Horret ab ignava fatum deposcere dextra.
Sponte pia legem fati præcurrere fas est.
Quod nequeas fugere, hoc etiam anticipare licebit.
Arbor alenda recens, vetus excidenda. minister
Naturæ est quisquis fato confinia fundit,
Et sternit quod stare nequit: mors optima tunc est
Cum petitur, vitæque piget, cum funus amatur,
Ne miseros casus incommoda proroget ætas.

Hæc dicens exertam crumena pecuniam promit. Hatherus autem tam fruendi æris quam paternæ ultionis capessendæ cupidine concitatus, obsecuturum se precibus, nec præmia repulsurum spopondit. Cui Starchaterus cupide ense præbito, pronam postmodum cervicem applicuit, ne timide percussoris opus exequeretur, aut ferro muliebriter uteretur hortatus: præfatus, quod si peracta cæde ante cadaveris lapsum caput ac truncum medius intersiliret, innocuus redderetur. Igitur Hatherus adacto vegete gladio, senem capite demutilavit: quod cor-

corpori avulſum, impactumque terræ, glebam morſu carpſiſſe fertur, ferocitatem animi moribundi oris atrocitate declarans. Percuſſor tamen promiſſis fraudem ſubeſſe veritus, ſaltu abſtinuit: quem ſi temere egiſſet, forte lapſi cadaveris ictu obrutus, occiſi ſenis pœnas proprio funere perſolviſſet. Verum ne tantum athletam buſti inopem jacere pateretur, corpus ejus in campo, qui vulgo *Reling* dicitur, ſepulturæ mandandum curavit.

CAP. V.

De Haldano, aliiſque pugilibus ab eo devictis.

Accedit præterea alius claræ memoriæ Gothorum pugil, Haldanus nomine, Gotho patre, videlicet Rege Carolo genitus, iiſdem temporibus florens: cujus admiranda geſta atque facinora eo diligentius præſentibus inſerta ſunt, quo inſigniori fortitudine deducta noſcuntur. Is primæ militiæ annis piratica tranſactis, certamini Suetico ſe immiſit: in quo dum pugilem Haquinum hebetandi carminibus ferri peritum adeſſe didicit, eximiæ magnitudinis clavam ferreis conſertam nodis, tunſionis uſibus adaptavit, perinde ac præſtigii vires ligneo

ligneo robore debellaturus. Deinde cum cæteris conſpicuæ virtutis habitu præmineret, inter acerrimos hoſtes, obnupto galea capite, ſcuti inops, clavam in objecta clypeorum munimina geminæ manus opere torquebat, nec ullum tantæ ſoliditatis obſtaculum erat, quod non fruſtratim clavæ impulſu obtereret. Quo evenit, ut occurſantem ſibi in acie pugilem, acriore geſtaminis impactione ſubrueret. Victus tamen, & ſaucius, Suecorum potentiæ ceſſit, in remotas terras dilapſus: viribuſque, opera veterani militis, qui medendi artem curatione propriorum vulnerum dudum didicerat, reſtitutus, quodam inſigni pugile Thorone in ſuam ſocietatem accepto, cum Suecis denuo ſtratagemate claſſico congreditur: victorque abſcedens, Sivaldum quendam cum ſeptem filiis natura habituque ferociſſimis, novum molientibus inſultum, ſub provocatione (ſatis informi clava uſus) pariter oppreſſit. Deinde Hartbenum quendam gigantem Helſingum, novem cubitorum proceritatem (ut ſuperius dictum eſt) habentem, quod raptas Regum filias ſtupro corrumpere gloriæ loco ducebat, illuſtres nuptias humilibus præferre, tantoque ſe clariorem exiſtimare conſueverat, quanto ſplendidiores concubitus per vim

vim assequi potuisset) malleo miræ granditatis, una cum sex suis athletis simili violentia ac scelere debacchantibus, valide contrivit. Præterea Egtherum Finnensem, quod piratica plurimos hinc inde molestaret, navalique prælio expugnari nequiret, ex provocatione secum decernentem oppressit. Deinde cum Hatheri Norvegiani Regis filiam Thorildam à Grimmone eximiarum virium athleta, sub duelli comminatione expeti comperisset, edictumque à patre esset, potiturum ea, qui pugilem amovisset: quanquam ad senectutem cœlebs pervenerat, non minus tamen Regis promissione, quam athletæ petulantia concitatus, pugnæ locum concessit. Grimmonem appetens, extremos loricæ nexus cum occidua clypei parte persecuit. Quod factum Grimmo admiratione prosecutus, Vetulum, inquit, acrius dimicantem non memini. Statimque ferrum exerens, objectum clypeum gladio convulsit: cujus immorantem ictui dexteram Haldanus ferro corripuit, vulnereque in femur misso, eum perpetuo reddidit mutilatum, utque reliquias languentis vitæ retineret, pecuniarum multatione coëgit. Postremo Ebbonem plebejum insignem Piratam, virtutis fiducia filiam Regis Gothorum atque dimi-

midium regni in dotem postulantem, ea audacia repressit, ut despicabiles generis sui sordes, eximiæ nobilitatis splendori misce-re non præsumeret, multominus regni consortium affectare. Atque ea prolata comminatione, die non suppetente, sub splendida Luna eum interemit, tanquam nocturnum certamen monstro exhibiturus.

Cap. XI.

De alio quodam Haldano, & gestis ejus.

NEc minori claritudine inter fortissimos pugiles memoratur alter quidam Haldanus, Borchari Norvegiani atque Drothæ regiæ prolis filius: cujus juventæ initia stoliditatis opinione referta fuêre, sequens vero ætas fulgentissimis operum insignibus illustris evasit, maximisque vitæ ornamentis inclaruit. Adolescens pugilem ingenuæ famæ, quod ab eo pueriliter obludens colapho percussus esset, gestamine, quod in manu habebat, petitum oppressit: augurio apud omnes relicto, quanta animi atque virium magnitudine in hostes triumphaturus esset. Ea tempestate Retho Ruthenorum pirata plures provincias rapinæ

&

& crudelitatis injuriis profligabat: cujus tam insignis atrocitas erat, ut cæteris extremæ captorum nuditati parcentibus, hic etiam secretiores corporum partes tegminibus spoliare deforme non duceret. Unde graves immanesque rapinæ Rethoranæ cognominari solent. Habebat & aliam torquendi sævitiam beluinam, quam verecundiæ causa volens prætermitto: qua indignitate motus Borcharus Haldani Pater, Rethoni se objicit: quorum, ut mutuum bellum, ita exitium fuit. Haldanus vero eam pugnam vulneribus affectus exiit: è quibus unum ori evidentius inflictum habebat adeò cicatrice conspicuum, ut cæteris sanatis, carnis excremento sarciri nequiret: quæ res, Contumeliosum os, nomen ei peperit, unde perennem gloriam, pro honestate & patria pugnans, æquius meruisset. Sed quid virtuti dignum unquam retribuit calumniosa interpretatio malignorum? Viguit tamen in eo tanta militaris claritas, ut ubique ob insignem fortitudinem formidabilis haberetur: unde & ea fiducia ductus, concupiscere cœpit consortium nobilissimæ virginis Giurithæ regii stemmatis eo seculo in Dania ultimæ hæredis: quæ cavendæ injuriæ gratia, conclave suum electo pugilum agmine tutabatur. Ad quam cum Halda-

nus semel forte venisset, abessentque pugiles, quorum ipse fratrem impubes extinxerat; Oportere eam, inquit, castimoniæ rigorem honestissimo conjugii decore permutare, ut lapsa regni gubernacula copulæ suæ beneficio reparare posset. Se ergo nobilitatis splendore conspicuum nuptialibus ab ea votis respici hortatur, quod ob dictam causam voluptati aditum datura videatur. Cujus responsione intellecta, se nedum generis claritudine imparem existimari, sed oris deformitatem sibi exprobrari, obsecrat, ne cui tori conniventiam præbeat, antequam reditus interitusve sui certitudinem cognovisset. Quem athletæ Giurithæ locutum indigne ferentes, discedentem insectari conantur. Quo viso, mox quercu succisa, atque in clavæ habitum redacta, solus cum duodecim manus conseruit, eosque spiritu spoliavit. Deinde augendæ claritudinis titulo Russiam ingressus, summa omnium dignatione suscipitur, atque in brevi (fervente inter Suecos & Ruthenos acerrimo bello) plures Suecorum pugiles duelli provocatione oblatos interemit: & in postremis proprium fratrem Hildigerum septuaginta pugilum oppressorem (dum pietatem fortitudini non præponeret) gladio panniculis (ne carminibus hebetaretur) obducto

occidit. Deinde Sivarum Saxonicum, quod nuptialibus triumphis ſponſam ejus Giuritham abducere vellet, celeri in Daniam emenſo regreſſu inter convivantes oppreſſit, ſponſaque læto applauſu potitus, ex ea genuit Haraldum Hildetam, de quo capite VIII dictum eſt. At finaliter à Veſeto inſigni pugile, in Sialandia pro reſtituenda lacerata patria pugnans, occiditur.

CAP. XII.

De Olone Vegeto.

OLo Vegetus tertio ætatis luſtro peracto: tirocinium virtute auſpicatur. Cum enim percepiſſet, Gunnonem proximas manſioni ſuæ ſylvas per atrox latrocinium obſidere, atque innocentes homines perdere, facinoris indignatione permotus, & ne virtuti debitum tempus inertia dilabi pateretur, arma à patre principe Norvegiano impetrat: caneque crudeli ſecum accepto, ac equo, profundam ſylvam ingreditur, hominumque veſtigia nivibus impreſſa cognoſcit. Quo ſigno ſuperatis multis periculis, tandem latronum ædes aggeribus obductas invenit. quorum ſtabularium artuatim confractum, primo interemit, tectoque tranſverſum injecit: deinde patrem,

 filium-

filiumque, tantæ ignominiæ vindices accurrentes, alterum ferro, alterum cane consumpsit. Sed ne ipse quidem incruentam gessit victoriam. nam adverso corpore suscepit vulnus, quod sedulo à cane perlinctum, citius sanatum invenit. Moxque stipitibus capita atque cadavera latronum, in signum restitutæ securitatis infigi jussit: qua etiam fortitudine duodecim pugiles, pudicitiam filiæ Regis Trondorum violare cupientes, in exigua insula (ut sequenti capite dicetur) oppressit. Erat præterea illi acre ingenium cum viribus conjunctum, ut facili manu ferocissimos hostes conficeret, aut fugaret: unico siquidem satellite muliebriter culto contentus, hunc modum servavit, ut suum comitisque ferrum cavatis baculis condendum curaret, donec cominus certaturus, baculo extractum, in quos vellet repente immergere posset. Eoque strategemate usus, potentes plerunque adversarios superavit. Deinde piraticam longe lateque militaribus armis exercens, LXX. maritimos Reges nauticarum virium certamine consumpsit. Quo evenit, ut insigniores pugiles ejus confœderationem peterent, atque plures effrenati ingenii juvenes ejus fierent stipatores. His viribus instructus, ita finitimos reges sola opinione castigavit,

ut

ut iisdem gerendorum bellorum manus, curam, audaciamque detraheret. Tandem ad Regem Suetiæ Ringonem pervenit: eo charior illi factus, quo cæteris ejus aulæ principibus singulari fortitudine similior erat: unde & princeps maritimæ classis(quę numerum duorum millium & quingentarum navium continebat, ut superius dictum est) constitutus, eam septem Regum manu consilioque, promptissimorum etiam sibi adhęrentium eę ordine ac studio gubernabat, ut Danorum potentissimam classem victorioso titulo superaret, prout Rex Ringo totius Suecorum terrestris agminis victoriosus ductor extabat. Tandem, ut dictum est, Rex Daniæ factus, ob meram crudelitatem à Suetico pugile Starchatero interemptus est.

CAP. XIII.

Adhuc de eodem, pro pudicitia victoriose pugnante.

ERant olim in montanis Norvegiæ, penes Occidentalium Gothorum limites, gemini pugiles, iidemque fratres, Schatus & Hiallus nomine, tantum præsumentes insolentiæ luxum, ut effreni petulantia, excellentis formæ virgines, parentibus crep-

tas, concubitu violarent. Quo evenit, ut Esam quoque Olavi Vermorum Regis filiam, raptui destinantes, patri mandarent, si illam externæ libidini famulari nollet, per se vel alium pro tuenda prole decerneret. Quod etsi paternæ clementiæ, sub incommodis decrepitæ senectutis suspiranti, maxime probrosum erat: attamen exhaustos corporis nervos, propinquorum ingenio & viribus, in filiæ justissima defensione erigere conabatur. Interim Olo adolescens Norvegicus, splendido loco & familia genitus, horrore sceleris permotus, oblataque pugnæ facultate gavisus, Olavi penates, agrestium cultum mutuatus, accedit: ubi cum inter extremos discubitu frueretur, mœrentem Regis familiam conspicatus, ejus filio de industria propius accersito, cur cæteri luctuosa facie essent, inquirit: quo asserente, sororis suæ pudicitiam, ni cujuspiam defensio ocius intercederet, proxime per acerrimos pugiles profanandam: rursum percontatur, quid præmii recepturus foret, qui salutem suam pro virgine devoveret. Super quo Rex per filium interrogatus, filiam propugnatori cessuram respondit: quæ vox præcipuam Oloni subeundi discriminis cupidinem attulit. Consueverat autem virgo (prout hodie Aquilonaribus mos est) hospitum.

ſpitum vultus propius accedendo quam curioſiſſimè prælato lumine contemplari, quo certius eorum mores cultumque perſpiceret, ut omnia ſigna, habitudine corporis notata, parentibus oſtenderet judicanda. Quæ more prædicto Olonem ſcrutata, inuſitato oculorum ejus horrere perſtricta, pene exanimis concidit, adeo vigorem ſtupor hebetat) cauſamque trepidationis ſuæ ilico parenti revelat. Quo conſiderato, adoleſcens pupillas, ne viſentibus formidini forent, palpebris arctius obſtringendas curabat, depoſitoque pileo quo facies obnupta erat, circunſtantes hilarem animum abjecto omni metu aſſumere juſſit. Nec ſegnius actum, quàm juſſum fuerat, mox evenit: ita unius hoſpitis benignum promiſſum communem omnium formidinem propulſabat. Interea Hiallus & Scatus cùm decem vernaculis ſupervenientes tanquam puellã Regiam ilico ſublaturi, Regem tumultuoſo clamore, ni filiam ſiſteret, evocant in pugnam: quorum debacchationem protinus Olo ſponſione certaminis excipit, pacti conditione, ne furtim tergum dimicantis inceſſerent, ſed adverſis tantum pugna congreſſibus ſtarent. Deinde gladio à majoribus relicto ſolus duodecim proſtratis, majus adoleſcente opus edidit. Cæterum pugnæ
 locum

locum insula dabat, unde non longe vicus abest nomina occisorum fratrum referens usque ad præsens. Igitur ex puella sibi in præmium victoriæ data filium sustulit Odmondum. Deinde clarior indies in arduis præliis evadens, ad ultimum in balneo insidiose occisus est, prout illi dudum à sene quodam vaticinatum est, dum Regulum Thoronem hospitii jura violando interemit.

Cap. XIV.

De Arngrimi & Arvarodi pugilum gestis.

HOc quoque loco prætereundum non est, quomodo consilio Regis Suetiæ Erici Diserti (cujus mentio posthac fiet) quidam Arngrimus insignis pugil Sueticus, contra Septentrionales Reges Scricfinniæ & Biarmiæ præliando triumphandoque socer factus sit Regis Daniæ Frothonis, quòd ejus imperio ultimos humanarum rerum terminos adjecisset, egregiisque operum titulis patentem ejus claritatem latè per orbem ampliasset. Sustulit autem, teste Saxone, XII. filios ex Osura. Hi ab adolescentia piratico muneri incumbentes, uno omnes navigio forte in insulam Sampse advecti,

vecti, duas in maritimis naves Hialmeri atque Arvarodi Norvegianorum piratarum reperiunt: quos pugna adorti, remigibus in absentia gubernatorum mox vacuefecêre, mœstiores facti, quòd principales eorum rectores non interemissent: unde & partam victoriam uti inanem, ita securitate vacuam contempserunt: animadvertentes, sequentibus præliis sese majora discrimina, & forte indigniore fortuna subituros. Quippe prædicti piratæ, quorum jampridem abrupto clavo tempestas navigia laceraverat, alterius excidendi gratia nemus ingressi, ligni rudem extenuavere materiam, dolabris eousque eam ambientes, donec formam indueret navalis instrumenti. Quod cum humeris impositum sociæ cladis ignari deferrent, ab Arngrimi filiis recenti oppressorum cruore madentibus lacessiti, duo cum pluribus ferro decernere coacti sunt. Nec par quidem congressus extabat, cum geminam bissena manus exciperet: cæterum victoria numero non respondit. Interfectis enim omnibus XII. prædictis, oppressoque ab eisdem Hialmero, victoriæ Arvarodum titulus non fefellit, quem solum ex tanto sociorum numero fortuna servavit: qui informem adhuc gubernaculi truncum incredibili librarum nisu, tanta vi hostium

adegit corporibus, ut duodecim unico ejus impulſu contuſos elideret.

CAP. XV.

Adhuc de eodem Arngrimo, & præſtigiis Finnorum.

PUgnavit etiam hic Sueticus pugil Arngrimus, contra potentes extremi orbis Septentrionales reges, Egbertum Biarmorum, & Tengildam Scricfinnorum, (de quibus in principio lib. IIII. aliqua mentio facta eſt) ut victoria ſuper his obtenta, pro meritis & triumphis filiam Regis Daniæ Frothonis Oſuram, acquireret contoralem, prout inde monſtravit eventus. Interim tamen cum ſylveſtri gente congreſſurus, exercitu valido ſe munivit, eoque proficiſcebatur: primumque reperit, ſe nedum contra homines feroces, ſed & elementa duriora moturum bella, quemadmodum inferius lib. XI, de bellis ſylveſtribus oſtendetur. His tamen hominibus acer telorum uſus eſt, ut dimicando latis & grandibus ſagittis utantur: nec minus incantationibus & præſtigiis aggrediendo, fugiendove in trabibus pandis inter medias nives, excipere, vel obtrudere norunt. Hos Arngrimus (referente Saxone) claritatis cauſa ſibi concilian-

ciliandæ adortus obtrivit: qui cum infeliciter dimicando fuga dilaberentur, tribus lapillis post tergum conjectis, totidem montium instar, hostibus apparere fecerunt. Igitur Arngrimus ludificati visus errore perstrictus, ab insectando hoste exercitum revocavit, magnarum se rupium interjectu coërcitum putans. Iidem postera die congressi victique, conjectæ in terram nivi ingentis fluvii speciem indiderunt. Itaque Suecis per summum visus errorem falsa rerum opinione delusis, inusitata aquarum moles obstrepere videbatur. Ita victore vanam aquarum imaginem formidante, fugam impetravere Finni. Tertio identidem die reparavere bellum, nec jam amplius ullum fugæ efficax remedium fuit. Videntes enim suas inclinari acies, potestati se permisere victoris. Deinde Egtherum Biarmorum ducem duello provocatum devicit. Post hæc spoliis trophæisque auctus, Suecorum Regis arbitrio mediante, Danorum Regis prædicti filiam suscepit Ofuram, ex qua (eodem Saxone teste) xii. filios genuit: nominibus hujusmodi annotatis: Brander, Biarbi, Brodder, Hiarrandi, Tander, Tirvingur, duo Hadingi, duo Hiorthuar, Hiartuvar, Rani, Angantir. qui omnes, ut prædictum est, piraticam exercentes, ad ulti-

mum fuerunt interempti.

CAP. XVI.

De occisione ursi, & epotatione sanguinis ejus.

INter aquilonares pugiles quidam erat Biarcho nomine, gladio semper utens longitudinis inusitatæ, quem voluptatis loco portavit in quoscunque insolentioris vitæ athletas duelli provocatione stringendum, ne moribus abjectissimis deditos claritudinem athleticam turpibus exemplis sineret infamare: unde & plurimos ea occasione aut insolentiam totaliter abjicere, aut vitam in periculum ponere coëgit. Talibus itaque operum meritis exultanti, novam de se sylvestris fera victoriam præbuit. Ursum quippe eximiæ magnitudinis, obvium sibi inter dumeta factum, gladio confecit, comitemque suum Hialthonem, quo viribus major evaderet, applicato ore egestum belluæ cruorem haurire jussit. Biarcho autem, dum à pugile quodam omni petulantiæ genere debacchante, & in conviviis nodosa ossa in consessore conjiciente, vehementem in capite ictum exciperet, indignum ratus gladii usu injuriam pensare, osse invicem in jacientem remisso, frontem ejus in

in occiput reflexit, idemque loco frontis intorsit, transversum hominis animum vultus obliquitate multando, forte ut ab ossibus amodo ejiciendis horreret. Præterea Regnerus quidam Norvegianus, dum illustris militiæ tyrocinium exerceret, vidit in sociorum castris puellam, ingenti fortitudine hostes undique profligantem: cujus amore captus satiari nequivit, donec immanem ursum, canemque ferocissimum, virginis conclave tutantes, interemisset, quos (etsi aditum amore prius solicitata spopondit) ea ratione opposuit, ut ferocissimarum bestiarum oppressorem intueretur, cui nervos diu tutatæ pudicitiæ crederet permittendos. Huicque puellæ Latgerthæ nomen fuit: de cujus fortitudine paulo inferius inter pugnatrices nonnihil ostendetur.

CAP. XVII.

De Regnero Pilosa bracca dicto.

Rex fuit Sueonum, Herothus nomine, cujus anxia mens ob custodiam pudicitiæ pulcherrimæ filiæ suæ, non parum urgebatur, an potius beluino præsidio (ut tunc quorundam principum mos erat) an humanæ fidei eam permitteret conservandam. Verum cum humanæ fiduciæ præferret bestia-

stialem crudelitatem.citius elegit, quod periculosius erat nociturum. Quippe sylvas venatione complexus, repertos à comitibus angues filiæ detulit nutriendos. Illa paterno ocius obsecuta præcepto, vipereum genus virgineis manibus educavit. Et ne eorum satietati conveniens esca subtraheretur, integrum bovis cadaver curiosus parens afferri jussit, ignorans, se privato pabulo publicam sustentare perniciem. Qui cum adulti pestilentissimo halitu viciniam urerent, Rex inertis operæ pœnitens, potiturum filia, qui pestem amovisset, edixit. Cujus rei summam Regnerus Norvegianus, Regia prosapia oriundus, inter plurimos virginis procos præcipuus, ubi publica fama didicit, laneum à nutrice sagulum, villosaque femoralia, quibus inflictos anguium morsus elideret, expetivit. Cumque navigio Sueciam appulisset, de industria frigoris rigori aquis superessusis, vestem indurari permisit: qua amictus, solus ense teloque munitus, procedit ad regiam. Procedenti duo inusitatę magnitudinis angues obvii allabuntur, juvenem strictura caudarum, ac venenato vomitu perempturi. At Regnerus gelati cultus duricie fretus, amictu venenum, & clypeo morsum, infatigabili belluarum conpressione sustinuit, ac repressit.

Ad-

Ad ultimum projectum manu amentatum telum ſtrenue corporibus eorum adegit. Deinde enſe bicipiti utriuſque præcordia lacerans, felicem ingenioſæ ac periculoſæ pugnæ exitum habuit. Cujus veſtitum Rex curioſius contemplatus, cum hiſpidum dorſotenus, præcipue incomptam braccarum ſpeciem, animadvertiſſet, eludens, *Lodbroch*, id eſt, Piloſam braccam, eum agnominavit: quem etiam, ut ex laboribus recrearet, cum amicis epulaturum accerſit. Ille prius reviſendos ſibi quos reliquerat ſocios ajebat: quos nitide una ſecum veſtitos, Regiæ menſæ præſentavit. Et demum ea peracta, victoriæ pignus accepit: ex qua plura præclaræ indolis pignora procreavit: eoque ſinceriori amore ejus ſolatio potitus eſt, quo majoribus periculis & ingeniis, eam ſuo conſortio partam agnoviſſet. Abſumpta tandem nobiliſſima hac conjuge, Thora appellata, in varia fortunæ ludibria incidit, ut toto orbe fulgidus armis ab inermibus Finnis & Biarmis (prout antea dictum eſt) ſuperatum ſe doleret: qui etiam poſtmodum ab Hella Hybernorum principe colubris objectus, vita functus eſt.

CAP. XVIII.

De Alfone pudicitiæ defenſore.

REx Gothorum Sivardus filios habuit Vemundum & Oſtenum, filiamque Alvildam: quæ tantam verecundiæ fidem ab ipſis incunabulis præferebat, ut os peplo jugiter obnuptum haberet, quominus formam ſuam alienæ libidinis irritamentum efficeret. Huic pater in arctam cuſtodiam relegatæ, viperam anguemque educandos commiſit; pudicitiam ejus adultorum tandem reptilium cuſtodia vallaturus: ut viris tantummodo fortitudine & virtute inſignibus, magnitudine diſcriminum ſuperata, virginis aditum annuere videretur: hoc adjecto, ut ſi quis id ipſum fruſtra tentaſſet, protinus amputandum caput, paloque refigendum præberet: ne quivis petulanti ingenio ſtimulatus, tantum facinus in Regium ſanguinem præſumeret attentare. Quo comperto, Alf Sigari Regis Danorum filius, non tam viribus quam ingenio confidens, periculumque eo clarius quo periculoſius tentandum exiſtimans, proci titulo beluas, virginei thalami ſervatrices, debellandas aggreditur, præſertim quod edicti ratione earum victori virgineus deberetur amplexus,

xus. Quarum ut fortius adverſum ſe excitatam rabiem ſuſtineret, cruda cruentaque corpus pelle contexit: qua ſuccinctus, mox ut ſepti valvas ſubiit, candens ferrum forcipe comprehenſum, hiantis viperæ faucibus immerſit, atque exanimem proſtravit. Anguem deinde ſinuoſa volubilitate accedentem, inter medios rictus telo abſumpſit, vel, ut antiquiores Gothorum hiſtoriæ tradunt, ardenti ferrea haſta, velut cultrato mucrone, oppreſſit. Cumque edicti ratione connexum victoriæ pignus expeteret, refert Rex Sivardus: Hunc ſibi generum placiturum, in quem filia ſolido arbitrio conſentiret. Cumque ſola puellæ mater proci votum difficulter exciperet, mentem filiæ ſecreto perluſtrat alloquio: quæ cum deprehenſa eſſet procum incautius ob virtutem laudare, mater eam conviciis lacerat, quod eliſis pudicitiæ nervis, ſpecierum illecebra caperetur, omiſſaque virtutis cenſura, adulantibus formæ blanditiis, laſcivæ mentis intuitum exhiberet. Quamobrem juſtam matris ſententiam tacite approbans, ingenium invenit, quo nedum pudicitiam (beluinis cuſtodibus interemptis) illæſam oſtenderet, ſed inſigniori aliquo fortitudinis auſu ſpecioſius illuſtraret & confirmaret. Moxque ad Danici juvenis contemp-

tum adducta, fœmineam vestem & animum in virilem permutavit, atque ex pudica admodum puella, ferocem piratam agere cœpit. Adeo nanque virtutem otio prætulit, ut cum regiis deliciis frui liceret, bellico discrimini, fœmineo furore adducta, se subito immerserit: omnesque viros tam pertinaci castitatis proposito aversari cœpit, ut firmiter secum statueret nunquam alicui viro copulari, sed deinceps in piratico exercitio virorum fortitudinem superare, aut æquare.

CAP. XIX.

De strategematibus Fridlevi.

EXtant Fridlevi cujusdam insignia gesta: cui præter insitam animo fortitudinem, etiam contemptrix ferri tunica vel lorica fiduciam ministrabat. Hac in publicis privatisque conflictibus, tanquam salutis cultu usus, plurimos potentes hostes acri prælio fatigatos oppressit, atque inter alios Gunholmum quendam, hostile ferrum carminibus hebetare solitum, crebro capuli ictu exanimavit. Dum autem mucroni manum cupidius inserit, elisa nervorum officia reductos in palmam digitos perpetuo curvitatis vinculo perstrinxerunt. Idem dum Dufflinum Hyberniæ oppidum obsideret, mu-

murorumque firmitate, expugnationis facultatem negari conspiceret, Hadingiani acuminis ingenium æmulatus, hirundinum alis inclusum fungis ignem affigi præcepit: quibus propria nidificatione receptis, subito flammis tecta luxerunt: quas oppidanis restinguere concurrentibus, majoremque sopiendi ignis, quam cavendi hostis curam præstantibus, Dufflino potitur. Post hæc apud Britanniam amissis bello militibus, cum difficilem ad littus reditum habiturus videretur, interfectorum cadaveribus erectis, & in acie collocatis, ita pristinum multitudinis habitum repræsentabat, ut nil ex ejus specie tanto vulnere detractum videretur. Quo facto hosti non solum conferendæ manus fiduciam abstulit, sed etiam carpendæ fugæ cupidinem incussit.

CAP. XX.

De ejusdem strategematibus per aves.

QUantum ad Hadingianum ingenium superius adductum, is est intellectus, quod Hadingus Danorum Rex, primis adolescentiæ suæ annis feliciſſime deductis, omisso voluptatis studio, continua armorum meditatione flagrabat, forti animo perpendens, omne vitæ tempus se spectatis mi-
litiæ

litiæ operibus exigere debere. Idem Handuanum Hellesponti Regem, apud Dunam urbem invictis murorum præsidiis vallatum, mœnibusque novatis resistentem, bello pertentat: quorum fastigio oppugnationis aditum prohibente, diversi generis aves loci illius domiciliis assuetas, per aucupii peritos prendi jussit, earumque pennis accensos igne fungos suffigi, quæ propria nidorum hospitia repetentes, urbem incendio compleverunt: cujus extinguendi gratia concurrentibus opidanis, vacuas defensoribus portas reliquerunt. Adorsus itaque Handuanum, cepit, eique redemptionis nomine corpus suum auro rependi potestatem fecit. Cumque hostem tollere liceret, spiritu donare maluit: adeo sævitiam clementia temperabat. Attamen quotiescunque postea obsidio aliqua imminebat, Regio edicto omnes domesticæ aves necabantur.

CAP. XXI.

De pugna Haraldi Regis contra draconem domesticum.

HAraldus illustrissimus Norvegianus Rex, in adolescentia sua apud Byzantinum Regem commoratus, & homicidii cri-

crimine damnatus, domestico draconi lacerandus objectari præcipitur: cui in carcerem eunti, ingenuæ fidei servus ultro se damnationis comitem obtulit. Utrumque is qui custodiæ præerat, curiosius observatum, per os antri inermem excussumque demisit. Itaque nudato ministro, Haraldum verecundiæ gratia linteo tantum discinctum excepit: à quo clam armilla donatus, pisciculis pavimentum instravit, ut haberet draco in quo primæ famis procursum effunderet, reorumque carceralibus tenebris obfusi oculi, vel parvulam prospiciendi copiam ipso squamarum nitore capesserent. Tunc Haraldus lecta cadaverum ossa angustiis telæ consertioris implicuit, iisdemque in unum globum coactis, veluti clavam effecit. Cumque allapsus draco in objectam perquam avide prædam irrueret, dorsum ejùs veloci saltu conscendens, cultellum tonsorium, quem secum forte tectum attulerat, umbilico, qui solus ferro patebat, immersit: sectionem enim rigidissimis squamis obsitus serpens, cætera corporis parte spernebat. Sed neque Haraldus, ob sessionis eminentiam, ingenti beluæ ore corripi, dentiumve acumine noceri, aut caudæ voluminibus elidi poterat. Minister vero compacto gestamine ossium usus, converberatum

beluæ caput ad ſanguinem & necem uſque crebris ictuum ponderibus contundebat. Quo cognito Rex, ultione in adminiſtrationem verſa, fortitudini ſupplicium condonavit, navigioque & ſtipendio donatos abire permiſit.

Cap. XXII.

De pugna Frothonis, & Fridlevi, contra ſerpentem.

FRotho Danicus pugil & Rex, vix pubertatis annos emenſus, ſolitario congreſſu, ſerpentem miræ magnitudinis & ferocitatis (impactum enim congredientis ferrum aſpero cutis horrore contempſit, & ſpicula quæ in eum conjecta fuerant, eluſo mittentis conatu irrita reſultabant) immiſſo in ventrem ferro conſumpſit. Nec minoris fortitudinis cenſendus eſt Fridlevus: qui tum experiendæ fortitudinis gratia, tum voluntate conſequendi theſauri abſconditi, anguem corporis robore & venenatis dentium morſibus admodum formidabilem adorſus, diu in ſquameum latus irrita tela conjecit, quippe ſpiculorum impulſum cruſtata corporis durities fruſtrabatur. Ipſe vero coluber crebras admodum ſpiras agitans, orbiculato caudæ flexu tactas obiter

arbores ſtirpitus evertebat, crebroque corporis tractu cavata ad ſolidum humo, præruptum hinc inde latus effecerat, ut quibuſdam in locis adverſi colles media valle ſequeſtrati conſpiciantur. Igitur Fridlevus invicta ſuprema beluæ conſiderans, ima gladio tentat: perfoſſaque inguinis parte, ſaniem palpitantis elicuit: qua extincta, pecuniam hypogeo erutam aſportavit. Item gigantem quendam, H.th.n nomine, monſtruoſum habitum mutuantem, cum Regis Tellemarchiæ filium pueriliter obludentem abduxiſſet, eoque remige uteretur, pede manuque curtatum, liberato captivo adoleſcente, devicit.

CAP. XXIII.

De eodem Fridlevo.

IS etiam duodecim pugiles Norvegianos, quamvis giganteis triumphis claros, trophæis gentium celebres, & ſpoliis locupletes, cum crebra vicinos irruptione vexarent non tam avaritiæ, quam virtutis ardore inductus, oppreſſit. Hic etiam Hiarnonem quendam regni competitorem, quod vitæ ejus, prætextu magnæ familiaritatis, & ingentium obſequiorum, acerrimus inſidiator eſſet, multitudine & atrocitate cicatri-

cum

cum in balneo deprehensum, duelli congressu interemit.

Cap. XXIV.

De piratica illustrium virginum.

ATrocem piraticam exercere cœpit Alvilda illustrissima virgo, compluribusque ejusdem voti puellis in commilitium accitis, eo forte loci pervenit, ubi piratarum agmen amissi bello ducis interitum deplorabat: à quibus ob formæ pulchritudinem, & animositatem, piraticæ princeps creata, majores muliebri virtute res edidit. Quam Alff crebris navigationibus insectari conatus, in Blacmannorum classem hyeme incidit: quo tempore densatæ frigoribus aquæ, atque glaciei moles, ita navigia firmare solent, ut eis nulla vis aut ars concedatur remigandi. Cumque frigoris diuturnitas, tutiorem conclusis sponderet incessum, jubet Alff suos, lubrico calceamentorum usu deposito, nudis caligarum soleis glacialem calcare planitiem, atque ita hostes unctis calceis infirma vestigia tenentes, facillimo congressu fatigare. His ita repressis, glacieque soluta, institutam navigationem in Finnos seu Finlandos dirigit: ubi contractiorem sinum Hangœ ingressus, missis explora-

ploratoribus portum invenit aliorum navigiis occupatum. Alvilda quippe easdem angustias prior classe intraverat: quæ cum ignotas eminus puppes adesse conspiceret, celeri remigio in eorum defertur occursum, irrumpere hostem, quam eo obrui satius judicans. Ut ergo navalem pugnam committere cœperunt, magnoque gloriæ & fortitudinis respectu utrobique continuarunt, juvenis majori ac recentiori milite cinctus, optato omine Alvilda proram insilente, in puppim usque (facta resistentium strage) progreditur. Cujus comes Borcharus, decussa Alvildæ galea, facieique gracilitate conspecta, animadvertit, osculis, non armis agendum esse, telorumque rigore deposito, blandioribus hostem efficiis attrectandum. Igitur Alff, quam terra marique tot obstantibus periculis indefesso labore quæsierat, supra spem offerri gavisus, cupidus apprehensam ornatissimo muliebri vestitu protinus exornavit, suoque toro, laudabili majorum lege servata, conjunxit: ex qua postmodum filiam Gyritham procreavit: quæ Haldanum sortita maritum, Haraldum Hildetam peperit, qui Daniæ regnum domesticis injuriis multipliciter laceratum, ad pristinum decorem, pace 50. annorum habita, restituit: duasque bel-

laces virgines, Sticlam & Rusilam in Regem Trondorum super regni dominio classe bellica decertantes, insigni astutia victas prostravit. Sed neque ejus nepori Odmundo Olone genito, par gloria cessit, dum aliam virginem Rusiam, cum fratre de regno Norvegiæ piratica contendentem; potentibus armis aggreditur. Nam ab ea fugatus, clandestina rebellione à popularibus molestatam, refugam fecit, atque fraternæ persecutioni, dum fugeret, impie objecit trucidandam. Neque omittendum est, quod potentissintus Hallandiæ Princeps Huirvillus, Rusilam virginem Norvegiæ, res bellicas æmulantem, insigni armorum virtute oppressit.

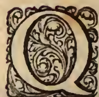
LIBRI V. FINIS.

OLAI MAGNI, GOTHI, ARCHIEPISCOPI UPSALIENSIS,

De Mineris & Metallis.

EPITOME LIBRI SEXTI.

PRÆFATIO.

VIA durum & indomabile genus bellatorum Septentrionis, Suetiæ & Gothiæ minerales montes inhabitans, ob ingentem animi & corporis ferocitatem & animositatem, ac etiam propter durissima exercitia quibus implicatur, gigantibus & pugilibus debite poterit assimilari. Ideoque eisdem gigantibus & pugilibus, in ordine rerum Aquilonarium annecti meretur, & subsequentibus, ob diversa armorum genera, quibus utraque pars utitur, anteferri. Hacque ratione, aliorum scriptorum ordine & forma non servata, nonnihil de mineralibus rebus inferendum erit, unde paramenta pro ostensione subse-

quentium præliorum, distinctius, quo fieri potest, assumantur. Montes igitur excelsi sunt, sed pro majori parte steriles, & aridi, in quibus fere nihil aliud pro incolarum commoditate & conservatione gignitur, quam inexhausta pretiosorum metallorum ubertas: qua satis opulenti fertilesque sunt, in omnibus vitæ necessariis, forsitan & superfluis aliunde si libet conquirendis, unanimique robore, ac viribus, ubi vis contra hæc naturæ dona intentata fuerit, defendendis. Acre enim genus hominum est, nullis bellorum asperitatibus, ob qualemcunque elementorum asperitatem, aut hostiles minas, cedens: prout infra de bellis campestribus erit ostendendum. Quam etiam feroces & impetuosi, agmine pedestri incedentes, hostibus imminere soleant, Dalacarli *dicti, externus testis Albertus Crantzius magna miraque, in bellis contra Reges Daniæ, præsertim contra Christiernum* I. *ac Regem Ioannem confectis, satis integre manifestat. Imo & ipse Christiernus* II. *qualiter viribus & furore, Rege Gustavo anno* 1521. *ducto.e illius gentis, à regnis Suecorum & Gothorum fuerat exturbatus, per infelicem experientiam pessimis consiliis circumventus agnoscit. Quam vero horribilis & immanis crudelitas, ejus regimini* com-

commissa sit in Septentrionalibus terris, inferius suo loco, secundum ocularem meam inspectionem, verissime ostendetur. Reservatus enim videbar ad videndum tam horrenda spectacula gentis meæ.

CAP. I.

De Mineris, & earum inventione.

MInerae Septentrionalium regionum satis multæ, magnæ, diversæ, & opulentæ sunt. Multæ, quia in vallibus & montibus sitæ, frequentius adhærentes extrahuntur. Item magnæ, quia inexhaustæ & amplæ, tam in superiori Suetia quam Gothia, & Varmorum regione, penes Norvegiæ limites reperiuntur. Item diversæ, quia argenti, cupri seu æris, & chalybis, & electissimi ferri. Item opulentæ, ut infra dicetur, cum in ejusmodi mineris bona pars Regii fisci seu tributi, veniet extrahenda. Et licet talium montium ac minerarum, ingens multitudo sit in antedictis regnis, tamen plurimis signis, natura monstrante, semper novæ recentesque scrutantibus offeruntur, præsertim ubi montes in summitate rotundi sunt, & in umbilico ac rotunditate non fissi vel fracti, sed nix in hyeme, propter sulphuris fumositatem, liquescens.

Ictu vero fulguris in vertice vel latere, aut pede tacti montes, elucentes argenti venas in fissuris ostendunt, suosque lucri cupidos allectos, magis magisq; ad ardorem inexplebilis avaritiæ incendunt, ut nullius respectu periculi, saxa cavando perveniant ad interiora: ubi non secus venæ in montibus, quam membra in hominibus, stantes sursum, deorsum, lævorsum vel dextrorsum divisæ videntur, eoque fulgentiores mineras annexas retinent, quo puriori petræ vel marmori connatæ videntur. Quæ enim versus Occidentem naturæ lineamentis diriguntur, majoremque gibbum ad Meridiem & Boream flectunt, optimæ sunt, & inæstimabiles: quoniam non aliter apparent venæ illæ, quam micantes armati, ordine suo bene locati. Hæcque voluptas utilitati conjuncta, non parvum solatium laborantibus ac possessoribus præstat.

CAP. II.

De situ Mineralium venarum.

PRæterea venæ à lateribus Orientis & Meridie in mixtum Occidentem & Septentrionem concurrentes, electiores esse perhibentur, non itidem aliorsum in alias cœli partes derivantes. Maturior enim mi-

narum

narum decoctio, ortivum Solem, & meridianum ſub Arctoo ſequitur. Sunt etiam venæ pendentes, atque jacentes dictæ. Pendentes deſurſum tegunt. Jacentes in plano ſitu recumbunt, augmentum & bonitatem ab ipſo exitu aſſumentes. Sunt etiam venæ ſurſum deorſumque obliquatæ, à prædictis omnibus dependentes.

Cap. III.

De modo cavandi metalla.

Effoſſores ſuſtinendis montibus crebros fornices, ligneaque ſuſtentacula inter ipſa montium latera, ac inferius, pro ſua ſecuritate reponunt: eaque dubia atque anxia firmitate fidentes, adhuc alio excogitato modo, ſeſe funibus inter invias rupes metalla cæſuri, vel argenti lineas lecturi, demittunt: quæ poſtmodum igne & aqua, arte adhibita, depurant. Cumque ſterilis quæſtus, atque inanis laboris eſſe videtur, quaſi in cortice & ſuperficie nullus aut rarus pinguiſſimæ mineræ quærendus ſit fructus, ſolidioris ingenii uſu reſumpto, prioribus longe fortioribus fornicibus intra montium latera columnas ſtatuunt, firmiter credentes, non niſi in profundioribus montium cavernis, ſagacioribus ſignis divitias eſſe quærendas,

 das,

das, & in infima abysso: ubi decoquente natura, uberius atque frequentius, argentea præsertim & ærea metalla fodiuntur.

Cap. IV.
De distinctione Mineralium venarum.

Distinctio ac divisio mineralium venarum, sive puteorum aut possessionum, certis signis montibus impositis ab inventoribus, aut eventibus, aut naturali situ & proprietate, specialiter fieri solet: quæ etiam mirabili ordine sunt inventæ, quotidieque (irato an propitio numine, ignotum est) inveniuntur: primo violentia fulminum, ac turbinum arbores comburentium, unde micantes argenteæ glebæ produntur: deinde ligonibus rasi vertices subterraneorum montium, ostendunt splendentes argenti venas: quas illico providus agricola fimo abscondit, potius agro pacifico contentus, quam argentea minera sponte se offerente; unde suam, suæque sobolis vitam educare posse cognoscit. Formidat enim solicitus agricola, nobilem vel fiscum, cujus ager est, visa argenti minera, majoris lucri causa eum à prædio amovere velle, ne amplius sit agricultura, ubi fertilis sit argenti minera.

ra. Ideoque, ut dictum est, præeligitur fertilitas agri. Olim ob hanc causam, tam agri, quam argenteæ mineræ, sic apparentes, sunt desolatæ: hodieque, quam diligenter fieri poterit, absconduntur: tantumque nocuit regentium inexplebilis avaritia, ut ubi erant putei, seu mineræ ferrariæ, æreæ, argentariæ sexcentæ, vix trecentæ hodierno die ad publicam utilitatem relictæ videantur: quorum nomina supervacaneum est hic enumerare, dum incolæ earum memoria insigniter contristantur, eo processisse fata, quo adversus numina violenta nihil audeant attentare.

CAP. V.

De rotis, instrumentis, & periculis laboratorum.

QUo pacto denique altissima rota, seu machina tractoria, humano vel jumentorum gressu circumagatur revolvaturque, preterea homines funibus insideant, atque ad ima descendant, ac rursum urnæ seu situlæ, mineris vel aqua plenæ, eleventur, id nunc significandum (prout omnibus est compertum,) quod hunc modum metallici laboratores necessario congruentem servant: imo quod & ipsa jumenta, equi

videlicet, ac grandes urſi, viciſſim & collateraliter, in rotis ob graviora elevanda vel deprimenda pondera revolvendis, deputantur, dum nullis cuniculis vel ſcalis egeſtæ mineræ ab antris infernis facilius educi poſſint. Foſſores verò, tam graves duroſque labores ſurſum deorſumque perpetuo ſubeuntes, hominum genus duriſſimum eſt, plerunque ob maleficia proſcriptionis titulo eo collectum, ſola Principis ſecuritate ibidem vivens, ne patria in exilium commutata, poſtliminio nunquam ad propria revertatur. Leges tamen laboratores illi, & jura montana ſequuntur: quibus etſi ad tumultus, ſeditiones, homicidia, ac mille injurias ſubito perpetrandas inclinati ſint: tamen ſeveriſſima conſtitutione, ne cuipiam malum inferant, conſtringuntur. In reliquis nullum expaveſcunt ſubire periculum, vel ruinam: quæ inter ſaxorum cadentia fragmenta, ſive in trabibus inter latera montium obfirmandis, ſive in lethifera minerarum exhalatione aut fœtore, ſive incluſi aëris gravitate, contingere poſſunt. Ideoque ſæpiſſime ſubduntur horribilibus fatis. Dum enim celerius, quam circunſpectius, impetuoſe laborant, ſuſtentaculis ruptis, ſaxiſque cadentibus, vel mox quaſſantur, vel diebus aliquot (ut prædictum eſt) cum

hor-

horribili clamore fame cruciandi ſuffocantur: quibus, ut vivi extrahantur, nullo conceſſo remedio, uno ſepulturæ ſignaculo, quomodo, quotque, ſcilicet 30, 60, vel 100, aut plures perierant in momento, oſtenduntur. Manet nihilominus in aliis foſſoribus indomitus vigor, ut vel his, vel ſimilibus ſpectaculis horrendis minime terreantur. Levi etiam tactu malleorum accedente, immenſo pondere maximi montes collabuntur.

CAP. VI.

De arte & ingenio fabrorum.

ETſi in multis Aquilonaribus regnis & provinciis mira fabrorum cujuſvis ductilis, vel fuſilis, vel tornatilis metalli fieri ſoleat æſtimatio, præcipue apud montanos Dalacarlos, invictum pugnatorum genus: tamen in regione Helſingorum (quæ olim ob magnifica geſta Regio titulo decorata fuit) verſus Septentrionem adeo periti & diligentes fabrilis officii artifices inveniuntur, ut vix pares habeant in toto Aquilone. Metalla etenim cruda, ad deformia, aquarum rotarumque ingenioſa directione, longo tractu ob earundem minerarum opulentiam diſtendere norunt, ut agilitate,

& impulſu talium machinarum, brevi temporis ſpatio opus aliquod ingentiſſimum reddatur conſummatum, etiam uſualia vaſa extenſi æris, aut ferramentorum: unde non exiguus quæſtus gentibus his accreſcere ſolet. Similiter in ferreis portis, ac feneſtris laminatis, ac cratibus retiariis, indiſſolubili connexione firmandis, quale opus in juncturis vix cernitur in tota Europa.

CAP. VII.

De diſtinctione fuſilium Metallorum.

EST & alius modus in opulentiſſimis montibus, argenti, cupri, ſeu æris, & ferri fundendi, vel malleandi, apud eoſdem artifices Aquilonares, tam utili ac commodo ordine diſtinctus, ut facile unumquodque metallum, juxta propriam naturam redigatur in maſſam. Argentum in ſua fuſione cavas fornaces, & liquidos ignes, tanquam pertioſius metallum, exquirit, ut reſolutum in fluidam molliciem, ſuppoſitis oblongis aut rotundis canalibus, in varias formas ab operariis deputatas extrahatur. Formæ quidem taliter effluentes argenti plerunque fiunt, ut uſuales menſæ vel ſedilia quadra, aut clypei militares: hocque potiſſimum ea ratione fit, ut Regis & regni ma-

magnificentia ac opulentia, tam quoad incolas, quam magnorum principum oratores, quibus hujusmodi argenteæ massæ donantur, debeant demonstrari. Cuprea autem, sive ærea metalla, oblongis fornacibus elevatis, ex argilla paleaque & ferreis filis, ac funibus confectis, multo follium numero hinc inde pro excitando ardentiore igne appenso, etiam in diversas formas absque canalibus in maximas massas, effossa tamen terrarum scrobe, funduntur: sed longe faciliori compendio subtus irrumpentium ventorum, quo continuati immensi caloris in mediis flammis stratum metallum, reducitur in varias formas, 100, 200, vel 600, aut 1000, libras & amplius continentes, etiam navalia pondera, vel stateras numero grossiore.

CAP. VIII.

Adhuc de eisdem Metallis.

FErreæ vero mineræ, non nisi adminiculo aquatilium rotarum flabella moventium, ut transeant in dissecabilem massam, ligonibus frustatim seu crustatim dividuntur, ea semper servata proportione, ut instar mediæ manus clausæ crusta ferrea, vel quadruplo majora, ad plura centena millia quot-

quotannis fabricentur: quæ crusta ferrea pondere quingentarum librarum, vel amplius, oblongis vasis instar barilium Romanorum imposita, vel exteras nationes, vel internas provincias maximo cum lucro exportantur. Chalybis etiam electissimi tanta copia illic est, ut & indigenis, & alienigenis ad omnem ædilium instrumentorum & quorumcunque armorum, thoracum, galearum ac gladiorum, & hastarum sufficiat indeficientem usum. Sed eo purior in grano, fortior in opere, & tractabilior in ferri mixtura redditur, quo ex ardentiori fornace extractus Chalybs, tractim, non subito suffocatur in aquas: quia si totus immittitur, ita ruptibilis, seu frangibilis redditur, ut nullam vim in sui flexura sufferre possit. Apud Montanos Septentrionis, crustata figura fit instar geminorum digitorum, numerorumque distinctione, videlicet centenario, millenario, &c. quasi foro, levissime venundatur.

CAP. IX.

De Metallicis Dæmonibus.

HOc in summa colligitur, quod in Septentrionalibus regnis magna sunt dæmonum exercitia ac ministeria incolis ea-

rum

rum regionum: frequentius tamen in ſtabulis, & mineris, in quibus ſaxa infringunt, cavant, & findunt: quæ & urnis, ſeu ſitulis ingerunt, rotulasque & cochleas, quibus machinæ tractoriæ ſurſum trahuntur, ſolicite adaptant, ſeſeque velut umbras, dum libuerit, in quacunque forma operariis oſtendunt, riſusque atque inanes cachinnos, ludicraque præſtigia, & alia infinita ludibria quibus infelices decipiunt, vocali ſono confingunt. Sed hæc mentita obſequia non niſi in perniciem, & noviſſime in interitum, columnas frangendo, convertunt: vel caſu petrarum, fractione ſcalarum, provocatione fœtorum, ſuffocatione ventorum, ruptura funiculorum, opprimunt aut conturbant, ut fractis cervicibus decidant, aut magnitudine periculorum Deum blaſphement, profundiorem dæmonum catenam ilico ſubituri. Idque potiſſimum faciunt in ditioribus argenti mineris, ubi ſpes eminet uberior infiniti theſauri inveniendi. Hacque ratione plurimæ mineræ ditiſſimæ, penitus deſolatæ videntur, ac penitus invalidatæ, maxime quod in metallicis locis ſex genera dæmonum cæteris maligniora inveniantur, quorum pavore, atque noxio inſultu, multi metallici laboratores periclitantur.

CAP.

CAP. X.

De fulgure montium Metallicorum.

MOntes minerales inhabitantes ſæpiſſime tonitru, fulgure, fulmine, aut coruſcatione flagrante, mirabiles effectus in exhalationibus minerarum experiuntur; craſſum videlicet ab antris vaporem, qui omnia obumbrat: gravem in ſuperficie montium circa exitum & introitum aeris ſtrepitum, qui arcet accedentes: & ſuper omnia intolerabilem fœtorem, ſulfureo fulminis odori admixtum: quem ſi quis inſuetus eo accedens hauſerit, ægritudinem incurret difficilime reſtaurandam, oppilationem videlicet meatuum gutturis: quæ calida cerviſia immixto butyro repente pota diſſolvitur, ut ſucceſſive majoribus adhibitis remediis repurgetur. Cooperatione tamen fortis naturæ potius læſi homines, quam virtute medicinarum, ibidem ſanantur. Contingit præterea ibidem ictu fulminum, novas argenti venas in lateribus montium clariſſimo nitore denudari: quo inde perpetuum ſortitæ nomen & uſum, fortunas multiplicant poſſeſſoris. Præterea ibidem tantum ſæviunt tonitrua, ac fulmina, licet interpolatis annis, ut plura armentorum agmina,

gmina, tempestuosissimo accedente aëre, per latos variosque campos occidantur.

CAP. XI.
De Aurificibus.

OStenso superioribus, quod maxima ac inexhausta sit copia argenti in montibus regni Suetiæ, & quomodo reperiatur, & extrahatur ibidem: sequitur, ut ejus usus vel abusus ostendatur, ne nobile metallum hoc non habentibus, & bene uti scientibus, ut habeant, relinquatur ignotum. Repetitis igitur antiqui temporis moribus, satis monstrari poterit, quam ingens auri & argenti, alteriusve pretiosi æris opulentia fuerit, quando (ut primo lib. præmissum est) templa idolorum, triclinia Regum & Principum, usque ad infantum cunabula, & equorum frenos, & phaleras, in eminentissimum ornamentum extendebantur. Sed auri minera, ut tunc abundans fuit, ita postmodum ob sævam mortalitatem, peste, gladio, fame, & tempestatibus excitatam, rarefacta cura ejus evanuit. Solam memoriam quorundam locorum, unde extractum fuit, ad posteros satis inexplebiles misit, quemadmodum extremis finibus Aquilonis superius fuerat enarratum: attamen non ne-

negandum arbitror, quin auri maxima vis ſit in Suetico cupro: quod emptum & exportatum, ac plerunque à naufragio repetitum, arte igneque expurgatum, poſſeſſoribus ſuis præſtat inſigne lucrum. Hancque artem puto Hungaricos artifices diligenter attendere, qui cuprum valde rubicundum & examinatum, atque in tenues laminas reſolutum, externorum negotiatoribus vendunt: qui demum per dominia Regis Poloniæ, uſu longarum navium, in flumine vulgatiſſimo Viſtula, uſque ad emporium Gedanenſe Ducatus Pruſſiæ deportandum eoque loco dividendum faciunt: reliqua domeſticis aurificibus (ſi arte ſecretiori aliquid auri è cupro vel ære exprimere poſſint) ſalva relinquuntur. Quantum ad argenti uſum, nullibi communius, aut ſplendidius in omni hominum conditione venundatur, quam in Suetia & Gothia: ubi vix domus vel familia reperitur, quæ non ſemper aliquid annua induſtria adjicit ad partam poſſeſſionem. Quæſtus etiam maximus eſt in magnis imaginibus Sanctorum, regni Tutelarium patronorum, quibus ciboria, ſive loca auro argentove conſtructa, reverenter deputantur. Similiter & ornatu virginum, in ampliſſimis capitum coronis, monilibus, pectoralibus, brachialibus, catenis,

tenis, murænulis, ānnulisque, à parentibus, paranymphis, vel amicis erogatis. Nec frustra. provide enim eis potius argento, tota earum vita & hæredum duraturo, quam sericeis vestibus esu vermium subito perituris, elargiuntur. Imo illustrioribus viris adaptari solebant antiquitus argenteæ cincturæ, vulgariter *Silffschena* dictæ, atque rotundi argentei nodi in vestibus undique perstringendis: imo etiam campanulæ argenteæ caudis equorum, ut sono percepto obvii caveant calcitrationem, alligantur. Præterea strepæ, frena, & pectoralia, plurimaque argentea, potius luxu, quam solido apparatu, fabricantur ornamenta.

CAP. XII.

De argenteo ornatu virginum.

EXtat apud Ostrogothos vetustissimum opidum Scheningia dictum, eo quod torrens certo tempore impetuosissime alluit latera ejus, Schena appellatus. Siccitate vero adeo pauculam reservat aquam, ut vix solis jumentis & pecudibus sufficiat adaquandis. Sed hunc defectum optimorum fontium abundantia ubique supplet, cum ex viva scaturigine perpetuas habeant venas. Opidum hoc, etsi vergens ad senium videtur proximum fore desolationi, tamen situ, fertilitateque sua, ac opulentia, simile non

non habuit in tota Septentrionali plaga. Situm, inquam, saluberrimum habet, ut puta inter fertilissimos agros, & prata, ac nemora quercina, valde utilia & opaca. Plateæ hujus opidi adeo ingeniosa industria à primis fundatoribus traductæ sunt, ut quasi ex omnibus circumferentiis, qualitercunque flectantur, ad publicum forum & prætorium, veluti centrum concurrant, in hoc foro stabat gigantea statua. Turonis longi nomine, instar Rolandi Bremensis insignita: ad cujus genua publica quæstione corripiebantur malefactores, præcipue adulteri, licet raro reperti: qui inter brachia statuæ, connexa ferreis catenis saxa, indicibili confusione ac aliis ludibriis, in collo elevata tenebant, maxime in terrorem fragilioris sexus haud corrumpendi. Erant olim in hac urbe maximo numero plebeiæ virgines, amplis argenteis deauratisque coronis palmari altitudine, solemnioribus festis incedentes: quarum etiam alius cultus & ornatus, sicuti & aliarum mulierum, totus & opulentus erat in argento, cujus copia ad omnes & singulos, etiam agricolas extendebatur & adhuc extendi creditur, ut gloria Principi detur, quod potius splendidis & opulentis imperat, quam egenis, veluti Rex Schacorum aut Latrunculorum.

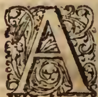
OLAI

OLAI MAGNI, GOTHI, ARCHIEPISCOPI UPSALIENSIS,

DE Bellicis inſtrumentis, ritu, cauſa, & cautelis prælíandi,

EPITOME LIBRI SEPTIMI.

CAP. I.
De artificibus balliſtarum & telorum.

PUD Septentrionales gentes, magnus uſus reperitur in arcubus, baliſtis & ſagittis: vixque datur incola terræ, qui in ſimilibus armis haud eſt proviſus: idque propter hoſtiles inſultus arcendos, ac noxias beſtias, ubicunque occurrerint, depellendas, ut ſunt immanes urſi ac lupi: contra quos latæ veluti novaculæ producuntur ſagittæ, ob pilorum denſitatem. Item ligneæ ſagitæ lato capite, pro marduris, zabellinis, ac pyrolis interimendis. Item bifurcatis, pro avibus ſylveſtribus

bus aucupandis: aliis in aquaticis incisivis, ob pennarum duritiem penetrandam: aliis ad alces seu onagros, gulones, vulpes, & similes bestias conficiendas. Verum de his & similibus, non ballistarum, sed reflexarum arborum sagittis, inferius de diversis animalibus venandis, plura ostendentur.

CAP. II.

De sagittis & telis bellicis.

QUantum ad præliorum congressum, attinet, certum omnibus relinquitur, Gothos cæteros in fortitudine ballistarum, sagittarum, lancearum, & gladiorum præcellere, eo quod vix in orbe majoris rigoris fiunt ballistæ, quam apud eos: neque majores gladii, qui hæreditario jure & munere, tanquam supellex argento locupletior, possidentur. Nec minor in fortibus ballistis affectus est, & rotulis earum attractivis, quibus mira agilitate dorso incurvato ballistæ extenduntur: talemque vim habet ejus vigore emissa ferrea sagitta, ut virum lorica, ac duplici thorace munitum, velut mollem ceram penetrare consueverit. Ideoque earum frequentior, quam aliorum armorum in præliaribus populis, etiam ob alias multiplices rationes, usus est, ut infra de ferreis

mœ-

mœnibus annectendum erit. Talibusque ſagittis ferreis non pauci duces exercitus in campis indigentes, multa earum millia ſecum diligenter ferunt: quoniam portatiles ſunt, & raro fruſtra projectæ, etiam tricuſpides & veneno tinctæ, ob hoſtium rabiem & immanitatem, ſine gravi vulnere emittuntur. Nec facile venenatis utuntur ſagittis, niſi ubi exploratum habuerint hoſtilem ferociam & crudelitatem; quod nemini ſit parſura.

Cap. III.

De ſubita convocatione communitatis ad arma.

Quoties imminent hoſtes in littore maris, ſeu limitibus regnorum Septentrionalium, tunc ilico juſſu præfectorum provincialium, accedente conſenſu & conſilio veteranorum in ſimili negotio valde peritorum, baculus tripalmatis communi eorum aſpectui, agilioris juvenis curſu præcipiti ad illum pagum ſeu villam hujuſmodi edicto deferendus, committitur, ut III, IV vel VIII. die, unus, duo, vel tres, aut viritim omnes & ſinguli ab anno triluſtri, cum armis & expenſis X. vel XX. dierum, ſub pœna combuſtionis domorum (quæ uſto bacu-

baculo) vel ſuſpenſionis patroni, aut omnium, (quæ fune alligato ſignatur) in tali ripa, vel campo, aut valle, comparere teneantur ſubito, cauſam vocationis, atque ordinem executionis prædicti præfecti provincialis, quid fieri debeat, audituri. Itaque nuntius ille quovis poſta ſeu veredario celerior, peracta commiſſione lente revertitur, ſignum afferens, omnia legaliter ſe feciſſe: continuóque momento vicatim unus & item alius curſor, qualiter agendum ſit, præſcripto loco demonſtrat. Talique modo, qui vel habitudine corporis, vel ætatis vigore idonei ad pugnam videntur, diurnali vel octiduano ſpatio, innumera multitudo cum armis & expenſis congregatur, imo agricolæ grandæviores, propter conſilia, & experientiam priorum conflictuum acceptorum, campos accedunt, ſicut & fœminæ in mœnibus urbium, vel arcium, ut ejiciant ſaxa, vel calcineas pultes.

CAP. IV.

De cuſtodia viarum & exploratorum.

ATqui ne hoſtilis exercitus, quid incolæ meditentur, agnoſcat, loco opportuno deputantur viarum cuſtodes: qui neminem ab ea multitudinis convocatione deſcendere

re ſinunt, imo nec nuntios hoſtium, quando deprehenduntur non pacis gratia, ſed explorandi cauſa adveniſſe. Volunt enim incolæ, inimicos, quanto numero congregati ſunt, quibuſve haſtis & armis, ſeu contis aut ſagittis utuntur, ignorare: quandoque enim haſtæ (vulgari Italico *Piche* dictæ) duobus aut tribus pedibus longitudine exuperant haſtas ſeu lanceas inimicorum, uti in erectione Regis Danorum Chriſtierni II. anno Domini M D XXI, ductu nobiliſſimi Goſtavi Ericſon, poſtea Regis, evenit: qui cum xx. millibus hujuſmodi haſtatorum montium inhabitatorum Dalacarlorum, ad campeſtria loca Aroſiana, ſub finem Maji, impetuoſe hoſtibus congreſſurus deſcendit, & in momento victor evaſit. Horror enim Chriſtiernianæ ſeveritatis non unam familiam, aut provinciam, ſed univerſos incolas agitabat in furorem, ut viritim exeuntes prorumperent in ultionem. Quo ordine cauſave factum eſt, ut idem Goſtavus ubique concurrente infinita multitudine, etiam illuſtrium & nobilium aſſenſu, primo proclamatus ſit Princeps, & inde Rex à tribus Epiſcopis, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ communionem habentibus, ſit coronatus: de cujus geſtis alibi diffuſius oſtendetur. Nuntiis igitur, vel curſori-

ſoribus, pro enunciando congreſſu multitudinis ad prælium, nil unquam celerius aut ſeverius excogitari poſſit, quia hos neque vis nivium, neque imber, neque æſtus, neque nox diſtinet, quin propoſitum ſibi curſum celerrime conficiant: quorum primus proximo pago denunciat: & ille propinquiori, & ita deinceps, donec è territorio ſeu diſtrictu, cuncti cognoverint, ubi, quandove, & propter quid ſit congrediendum. Nec ſatis ſecurus erit præfectus, ſi titubat, aut vacillat, quid provocatæ multitudini debeat imperare. Gratis enim pro patria militatur, ilico ſcire volunt, quid expediat peragendum.

CAP. V.

De directione multitudinis convocatæ.

CONgregatæ multitudini incolarum, mox adſunt prudentiores præfecti, qui uno tempore & agenda demonſtrant, & cohortes, turmas, ac legiones diſtribuunt, acieſque ſervandas prædicunt, vexilla committunt, cauſas belligerandi exponunt, hoſtium inſolentiam & damna inculcant, & quam neceſſarium ſit patriam tueri libertatem, univerſis & ſingulis manifeſtant: hacque

que celeri expeditione omnes audacissimos injuriarum vindices reddunt, ea potissimum ratione, quod domestico tirocinio prius didicerunt bellicos exercere congressus, idque pilis, sagittis, fundis, gladiis; quibus aliquoties, vel sæpius hostem interimere vel fugare consueverunt: quidve in bello fieri oporteat, non minus commode sibi ipsis præscribere, quam ab aliis addiscere norunt. Quo fit, ut dum in hostem non secus quam graves & luctuosæ tempestates uno impetu deferuntur, ferociterque irruunt, vel facultatem inveniant cædendi, sternendi, capiendi; aut omnia in hostilibus castris confundendi, prout natura loci concedit. Populoque mos est, tumultuaria atque cursoria pugna dimicare. Qui vero cæteros antecellunt in hastis, aut statario bello, suo ordini seorsum deputantur, ut suis sint auxilio, si resistentia hostium in ipso impetu retrusi fuerint, vel fugati. Alii vero turmatim conglobati, aut itinera custodiunt, ut hostem ad insidias & iniquiora loca contrudant: aut commeatum auferunt, vel impediunt, ut diuturnitate sufferendæ pugnæ defessum reddant: aut ad extrema pericula voraginum ac præcipitiorum cogunt, ut rupium faucibus ipsum hostem inclusum facili negotio conficiant, vel captivent. Summe-

que provident, quo novas recenteſque pugnatorum turmas bello invaleſcente inimicorum viribus inceſſanter opponant, ut in tuta munimina recipiant debilitatas.

CAP. VI.
De littoralibus prœliis.

IMminente maritimo bello mira diligentia utuntur Septentrionales populi, præſertim Gothi, Sueci, ac Finningi, in hoſtica claſſe arcenda, vel excipienda. Aut enim ex rupibus tanquam naturalibus præſidiis eminus hoſtem ſagittis arcent à littore, aut propius accedentem ſaxis è ſublimi projectis elidunt, aut in faucibus portuum ſtylos cæcos, denſaſque ſudes, ſub aquis infigunt, ut ſine defenſoribus aditum adverſariis valeant prohibere. Aliquando etiam hoſtium opinioni timidos ſe demonſtrant, in extremis ſylvarum brachiis latitantes, ut quo loco prædandi cauſa hoſtes advenerint, cornuum acutiore citato ſono, convocent reliquam multitudinem in abdito permanentem. Pleriſque enim in locis littoralibus acceſſus receſſuſque ſylvarum, teneris arboribus inciſis, inflexiſque crebris in latitudinem ramis enatis, ac rubis ſentibuſque interjectis, effecerant; ut inſtar muri, hæ ſe-

pes

pes munimenta præbeant, quæ non modo non intrari, sed ne facile introrsus perspici possint. Intra eas sylvas, quasi singulis provinciarum portubus objectas, maxima multitudo latitat incolarum: quæ eo celerius inimicis congreditur, quo diligentius speculatorum industria fuerit excitata, præsertim dum hostes per ædium incendia & agrorum depopulationes sævire videntur. Eo nanque scelere nullum truculentius indigenæ reputant, nec atrocius patria severitate compensant.

CAP. VII.

De fundis lapidum, & igniti ferri.

FLexibilibus catenis, ferreisque juncturis, fustibus ligneis alligatis, sæpius in castrorum obsidione, quam reliquis armis Aquilonares utuntur, præsertim ubi campus circumjacens sit lapidosus. Ubi autem saxa non sunt, quod raro videtur, crustatum ferrum ignitum scintillis micans, forfice in bursam fundæ impositum, vehementi jactu in castra emittunt. Habent enim semper ad manum vasa instar barilium Romanorum, plena crustato ferro, eoque in ignem misso, & fundis applicato, ac contra obsessos projecto, tam vehemens vulnus & cruciatum

infligunt, ut rara vel nulla medicorum ope valeant restaurari. Casu etenim, ob ponderis gravitatem & tactus adustionem, irremediabiliter lædit: sicque abditorum ferreorum crustorum terrore vel vulnere conficiunt hostem: cujus rei memoria recentior est in Danorum Rege Christierno II. qui talibus armis anno MDXXI. in civitate & castro Arosiensi perdidit potentissimum exercitum suum. Similiter & sagittis ignitis: quæ de flamma ereptæ, atque forsice balistis impositæ, repentino jactu eo atrociora vulnera indiderunt, quo minus manibus propter ardorem extrahi quiverunt. Sed miserabilius erat, quod ferreæ sagittæ, ac crusta ignita in pulverem bombardalem cadentia, quasi momentaneo excitato flammarum impetu, latius per circuitum plurimos astantes milites interemerunt: maxime etiam, quia montani, ferox hominum genus, mineralibus exercitiis educatum, sagittis, saxis, ferreisque crustis, quasi imbribus per fundas emissis, vehementer instabant. Vidi ego, exinde spatio CCL. milliarium Italicorum, navigio in regiam Suetiæ Holmiam plurimos sic miserabiliter sauciatos, eodem anno, terribile spectaculo, nempe naribus, oculis, brachiis, pedibusque evulsis, adduci: qui tandem insana-

ſanabili vulnere & cruciatu, præcipue Germani, Dani, & Scoti, miſerabili morte vitam efflarunt. Quæ ſors & mors, eiſdem militibus Germanicis, ac Danicis, præcipuè Juthis, & Holſatis, evenit, quod Montanos illos (Dalacarlos dico) deſpecto nomine inermes ruſticos, & ad prælia indiſciplinatos, homines ſtupidos & imbecilles, reputabant, & appellabant: etiam imprecantes, quo è cœlo myriades compluerent ruſticorum, quos omnes quaſi locuſtas uno momento excutere vellent, & poſſent; inanibus verbis inſultantes. Sed re ipſa compertum eſt ilico, verba & minas nil valere, dum appropinquarent qui verbera & mortem inferre valebant. Viſo etenim, impetu in meridie diei Pentecoſtes ipſorum Montanorum, ſeu Dalacarlorum, mille injuriis una cum reliquis regnicolis ad iracundiam provocatorum, non ſolum non attentatam pugnam, validiſſimo milite equeſtri & pedeſtri contra multitudinem inſtitutam, ſuſtinere nequiverunt, ſed turbatiſſimo metu in propugnacula, vitam defenſuri, ſeſe velociſſima fuga receperunt: in quibus, ut dictum eſt, ſagittis ignitis & ferro cruſtato interimebantur.

CAP. VIII.

De veltis Centurionum.

QUamvis tumultuaria manus, & inermis ruricularum turba, ubique per orbem militaris disciplinæ nullam credatur habere peritiam: tamen longe severior ratio deprehenditur in Septentrionalibus populis, qui comportatis expensis certi temporis, & armis, alacriter ad res bellicas æque ut ad tripudia congrediuntur. Validissimi enim sunt, præsertim Sueci & Gothi, in arcibus, fortalitiis, opidis, ac urbibus obsidendis, & impugnandis, idque multiplici modo, prout hoc libro variis capitulis inferius ostendetur. Hic tamen modus superius descriptus, cæteris forte periculosior existimatur. Incolæ enim gravissima lacessiti injuria & tyrannide, ut ea liberentur, in unum collecti, crudelibus præfectis celeriter amovendis subito congredi non formidant: unde & eos superatos, atque ad arces & opida confugere coactos, mox agminatim arcibus inclusos obsidione cingunt: conjunctisque viribus & animis, arbusta seu sarmenta colligunt, & hæc virentibus juniperis ubique crescentibus, cum pice, corticeque arboris betulinæ, ingenioso compen-

dio

dio restibus constringunt: idque adeo immani altitudine, & magnitudine, instar longarum turrium efficiunt, ut unamquanque congeriem (quam *Veltam* vocant) antrorsum movendo, circiter viri centum volvant, aut plures, prout immensitas hujuscemodi veltarum requirit: quæ etiam velta, talem securitatem motoribus suis ob vastam spissitudinem præbet, ut nullo sagittarum, scorpionum, aut tormentorum genere, in ejus admotione lædi possint.

CAP. IX.

De modo & tempore adducendi veltas.

VT autem expeditius animo suo ulciscendi, maturiore efficacioreque naturæ adminiculo satisfacere valeant, ex industria ventos expectant, & eligunt tempestuosos & austeriores, qui admotos & accensos veltarum fumos & flammas tectis arcium intrudant: alioque latere turmatim imminent sagittarii infestiores, qui vel obsessos in fenestris, vel scuta in manibus opposita, aut capita obsessorum, ita sagittarum ac telorum multitudine replent, ut formam induant ericiorum. Eoque finaliter vis ista progreditur, ut obsessis viribus destituti, vel

flammis & fumo devicti, horrendo spectaculo, nullis admissis conditionibus aut pactis, interimantur. Nescit enim effrenis rusticorum simplicitas alia tractare pacta, quàm sola mors amarissima præscribit obsessis, eo quod toties vaferrimis impiorum præsidum & hostium induciis illusam ac afflictam se meminit, ut potius eligat semel fortiter pugnando mori, quam ad tanta ludibria ac tormenta tyrannorum diutius reservari. Et hinc mos crudelissimus inolevit, ut milites gregarii cum Sueticis ac Gothicis ruricolis & indigenis publico certamine congredientes, desperatione vitæ retinendæ neminem captivent, nec econtra: sed sese mox interimunt furia quadam beluina, prout ubique per latissimos campos non Epitaphia, sed ipsa ossa rupibus ubique affixa demonstrant. Attamen hæc luctuosa calamitas plures externos milites variarum nationum, eo ob vilem vitæ venditionem confluentium, dira morte consumit, quam ipsos indigenas, qui viribus aucti quotidie fortiores, severioresque adversus quamcunque hostilem vim exurgunt. Testantur etiam hoc peregrini milites, qui numine propitio miserias has quandoque evasere, documentum cæteris omnibus præstantes, Suetici argenti spolium, vita & sangui-

gui-

guine ab extremis gentibus, dispari commutatione, fore emercandum.

CAP. X.

De sudibus, telis, & foveis insidiosis.

Milites seu Septentrionales populi, munitiones opponendo imminentibus inimicis, multa, quemadmodum & aliæ gentes, utuntur arte & viribus, tempus locaque considerantes quibus indubie exigua manu circumveniant hostem, tempus scilicet hyemis, veris, æstatis aut autumni. Hyemis itaque tempore si pugnandum erit, quia adminiculo nivis & glaciei, (ut infra dicetur) centum sufficiunt resistere mille. Si veris, tunc hostem eo provocant, ut incidat in saxa: quorum copia infinita ibidem est, frigore ad casum laxata, ut eques stabile vestigium non inveniat, quo tutus à lapsu & præcipitio sit, quacunq; virtute prælietur. Si æstatis tempore, tunc fossatis, sudibus, & stylis, pineorum ramorum adumbratione coopertis, aut paludoso loco excipiunt temerarios inimicos. Si tempore autumni, ad valles locaque declivia provocantur ab hoste, imbribus eum infatuant & enervant, ut ad angustos limites redigatur, donec plures congregati, non adjutorio, sed

miſerando ſpectaculo, & periculo, ſibi invicem noceant. Nihil enim ita equitibus nocet, ut locus anguſtus & voraginoſus: qui vix evitari poterit, dum ſtrenui equites ira concepta, quocunque cernunt ducem volitare, cum robore & impreſſione ſequuntur. Nec fuga ſaluti erit, propter equitatum à tergo inſtantem: nec dextrorſum aut lævorſum, ob præcipitia, limoſas paludes, profundas voragines, inſidioſas ſpecus & aquas, ac ſaltus, pericula evitari poſſunt. Tuncque deprehenditur, quod non ſolis enſibus, lanceis, ſagittis, contis, ac pugionibus dimicare juvat, ſed locis ſcabroſis & iniquis, ad quæ nimia præſumptione & improvidentia ſunt illapſi. Quod ſi victores evaſerint, durum eſt eorum ferociam reprimere, ſicuti & fugientium ignaviam & perfidiam revocare: & forte quia undique conclamatur ad arma, tela, & diverſa compendia mortis.

CAP. XI.

De ſtrategemate Regis Hachonis per frondes.

ATroces injurias quam vehementi ſpiritu & ſtudio Gothi vindicare ſoleant, parumper præſenti capite demonſtratur. Erat olim

olim in patria Gothorum potentissimus Rex Hacho nuncupatus, adeo præclaris & magnificis gestis addictus, ut cæteri proceres potius ea admirari, quam imitari valerent. Tanta enim circumspectione omnibus Reipublicæ partibus satisfecit, ut quemadmodum contra hostes in bellicis rebus incomparabiliter strenuus esset, ita in cives & amicos nullum benigni Principis officium præteriret. Hic potentiam & militiam suam divisit in duas classes bellicas: quarum unam fratres ejus, patriæ limites & populos defensuri, strenue gubernabant, dum ipse interim altera classe, militumque parte succinctus, arma Occidentalibus Oceani insulis inferret. In quibus constitutus, cum certis nunciis didicisset, duos fratres suos bello navali à Danis oppressos, tertium vero ignominioso mortis genere, in suæ familiæ, & Suetici Regis contumeliam, absumptum, nihil ulterius morandum ratus, totius exercitus sui robur ex Hybernia in Danos convertere properavit: quem licet Starchaterus pugil Sueticus, & nonnulli alii, causis adductis deserebant, tamen classe, residua militia, felicibus velis pervehit in littora Zelandiæ: rectoque ac celerrimo cursu, per saltus, & per nemora, usque ad regiam, in qua tunc Sigarum Regem versari intellexerat,

xerat, contendit. Nec accelerationi prospera fortuna defuit: nam primam & secundam vigilum stationem suspenso tacitoque itinere prætervectus, cum ad extremas sylvarum latebras devenisset, jussit abscissos arborum ramos singulorum suorum manibus gestari. Quod cum milites in tertia statione constituti adverterant, mox Sigaro nunciant, se insolitam & stupendam rei novitatem admirantibus oculis subjecisse. Visum quippe erat nemus suis sedibus evulsum ad regiam usque properare. Tum Sigarus, animo ad insidiarum considerationem converso, respondit, eo sylvarum accessu sibi extrema fata portendi. Moxque militem, quem inopinatus casus obtulit, contrahens, obviam advenienti hosti progreditur. Fit atrox & pertinax pugna, Suecis suo more vindictam vehementissime sitientibus. Cecidit eo prœlio Sigarus Danorum Rex. Hacho vero victoriam in crudelitatem convertens, nulli sexui aut ætati pepercit, regnumque Daniæ tam severiter opprimebat, ut illud nequaquam ad tributum aut subjectionem, sed ad extremam desolationem expugnasse videretur: nec quievisset, donec magnam ejus partem desolatam reddidisset, nisi morte patris ab eo conatu in Gothiam subito revocatus fuisset.

Sub-

Substituit tamen alterum ejusdem nominis ducem Hachonem, cognomento Fastuosum: quem cum Dani post Sueonum abscessum viribus destitutum viderent confestim ad arma reversi, statuerunt se à Suetico jugo ereptos in pristinam libertatem vindicare: filioque Sigari Sivaldo in Regem assumpto, prælium vehementius, quam unquam prius, instaurant. Fuit ea pugna adeo vehemens, & cruenta, ut prostratis antea multis millibus, tandem ambo exercituum duces Hacho & Sivaldus corruerint: erantque paucissimi, qui sibi post tam miserabilem cladem, fuga consulere potuerint. Et hic fuit finis infelicissimæ pugnæ: in qua omne Regii sanguinis stemma in Dania extinctum, ad unam fœminam Gyritham, Gothico regno oriundam, pervenit.

CAP. XII.

De hostilibus incendiis puniendis.

MEminit Saxo Danorum egregius scriptor, Suenonem Daniæ Regem tam pertinacibus armis & odiis Sueonum Gothorumque incolas impugnare statuisse, ut nulla pacis conditione admissa, aliquis salvus & tutus vivere permitteretur in sua vita ac libertate, etiam si Rex eorum in fœdera

ra quæcunque decerneret consentire. Hyberni itaque temporis beneficium nactus, expeditiora elegit itinera, rapinisque & incendio Finniam olim, nunc Finvidiam, meridionalem Gothorum provinciam, prædabundus aggreditur. Occurrunt indigenæ supplices, patriam seque dedentes: nec sic se prostravisse contenti, etiam commeatibus præbitis, hospitalitatis eum obsequiis prosequuntur. Propter quæ officia dum sese tutos non experirentur, fas putabant insidiis implacabilem corripere crudelitatem: unde & illustres viros, familiaresque eorum, cædis & rapinarum socios, majorem noctis partem in comessationibus extrahentes, temulentiaque graves, in horreum annona vacuum, pariter sobrietate exutos se recipientes, prædicti Finni igne & flamma, quibus antea penatibus in horrendo frigore privati erant, unanimiter congregati interemerunt. His namque altiore somno spirantibus, Finnenses foris valvas obicibus obserantes, igni sparsere tectum: jamque ejus major conspiraverat pars, priusque ædes in cinerem prope collapsa fuit, quam pressos mero sensus vis ardoris expugnaret. Postremo propiore flammarum fervore correpti, dum nudi valvas erumpere gestiunt, forinsecus eas occlusas cognoscunt.

Urgebat intus incendium, foris hostis vetabat egressum: sed præsens pœna sequentis metum levabat, instantisque mali periculum futuro tristius ducebatur. Quo evenit, ut Dani ferro, quam flammis opprimi præoptantes, validius connisi, præjecta foribus claustra convellerent, utque unum periculorum effugerent, in aliud ruere non dubitarent.

CAP. XIII.

De eodem periculo amovendo.

EGregiæ indolis pueri, quos sibi in clientelam prædicti duces, & illustres viri, respectu propinquitatis acciverant, absque ætatis miseratione sub Nicæ amnis glaciem nudatis corporibus Finvidorum ludibrio mersi, in eodem alveo fatum & tumulum recepere: ita paucorum agrestium fraude, hoc est, æqua vindicta, maximæ expeditionis labor exinanitus evanuit. Neque eo solum vetusto tempore id accidisse compertum est, sed quotiescunque Gothos ac Suecos hostilibus armis spoliandos Dani impetunt, toties in ædibus constricti, partim ignibus, partim aquis, partim ferro, aperte vel insidiose ut plurimum absumuntur: quod eo facilius fieri creditur, quo in ligneis ædifi-

dificiis undique combuſtibili materia circundatis, crapula fatigati profunde dormitant, ſtulte exiſtimantes; inter eos homines ſe fore ſecuros, quibus omnem violentiam & crudelitatem infligunt: eoque celeriores ac horribiliores pœnas ſubeunt, quo ſæva tyrannide petulantius in ædes ac fortunas incolarum ſunt graſſati. Privati enim domibus, in aſperrima hyeme, uxores & parvulos ſylvarum latebris abſcondunt, unoque impetu ac furore & deſperatione ducti, balliſtiſque & telis armati, rapaces incendiarios, per viarum inſidias quæſitos, occidunt, ut vita amiſſa, bona ablata, reaſſumantur à poſſeſſoribus juſtis. Quo fit, ut vel atrociſſimo periculo diſpereant, vel expeditiore (ſed fœdiore) fuga impetu ruricolarum elabantur: quippe ſpoliis inter hoſtes relictis, ſeſe ſpectaculum & ludibrium non modo externis, ſed domeſticis, nudi ſpoliatique, & plerunque ſaucii, domum ægre revertentes, oſtendunt. Stulte igitur bellum in hyeme contra colonos accipitur, quando juſſu dominorum, ſimili exorto inimicorum caſu includendorum, domos repagulatas comburere non formidant, quia abundantia propinquarum ſylvarum, novas ædes mutuo adjutorio erigere poſſunt. Domus autem nunquam in latere, ſed in cul-

mine

mine tecti fenestras habent, ideo foribus obseratis, facillime somno sepulti comburuntur.

CAP. XIV.

De custodia riparum tempore hostili circa lacum Meler, in superiori Suetia.

EST præterea in superiori Suetia lacus insignis Meler appellatus: de quo supra lib. 3. dicta fuerant plurima admiranda, precipue quod inter Septentionales aquas sit piscosissimus, atque plures illustrium ac nobilium hominum habeat arces & palatia, pro more gentis satis ornata: præterea aliquot insignes Ecclesias Cathedrales, Arosiensem, & Strengenensem: ubi vetusto tempore superstitiosus cultus viguit idolorum, maximumque certamen heroum, pugilum, ac gigantum: prout cernere licebit in immanibus saxis è campis & montibus in parietes Ecclesiarum translatis: in quibus literarumGothicarum longo atque obliquo ordine, leguntur gesta dictorum gigantum. In sinu etiam hujus lacus scopuli sunt inaccessibiles, ab incolis vocati Gallinarum pulli. Rupes enim media est, Gallinæ nomen habens, quemadmodum apud Norvegianos scopuli reperiuntur Ovorum, id est, *Eggia*

giafiord appellati. Præterea è mari in Gothiam & Suetiam navigantibus certi ſinus maris & promontoria objiciuntur, quæ menſarum, ſcamnorum, corvorum, porcorum, falconum, & præliorum hominibus nuncupantur: in quibus, ingruentibus inimicis, inter media ſaxa cum ſcaphis inſultoriis ſe abſcondunt: imo aperte conſervant incolæ, ut hoſtes intercipiant præſumptuoſe adnavigantes: quique, ſi littus ſolidum hoſtes ingreſſi fuerint, armatam multitudinem ubique in littoribus pro patriæ defenſione animoſe inveniunt congregatam, quemadmodum ſpecialiter in ſequentibus libris oſtendetur.

LIBRI VII. FINIS.

OLAI MAGNI, GOTHI, ARCHIEPISCOPI UPSALIENSIS,

De

Statu Regentium & Officiorum, ac exercitio militari,

EPITOME LIBRI OCTAVI.

PRÆFATIO.

DEclaratis primævi temporis Gothorum Sueonumque potentissimis Regibus, per charissimem Fratrem & antecessorum meum Ioannem Magnum Gothum, Archiepiscopum Vpsaliensem, in historiis suis nuper Romæ impressit, succinctior via relicta videtur, qua declarari congruit, quomodo, qualesve constitui solent Reges in Septentrionalibus regnis: scilicet post descensum Noæ ac filiorum ejus ab arca, prius quam in reliqua parte totius orbis iidem filii & nomen & gubernium patris institutione creduntur habuisse, atque

que demum inde totum mundum ampliasse: prout postea multis attestantibus gravissimis authoribus compertum est, ab eadem septentrionali plaga plus quam 34. Reges exiisse, & potentissima regna late per orbem instituisse. quemadmodum an. 1539 in charta mea Gothica, Venetiis impressa, lucidius declaratur: quorum gesta quam ardua, ac magnifica sint, ipse idem Frater meus antedictus in historiis suis, fidelissime scriptis attestatur. Quibus sic demonstratis, ostendendus insuper erit modus, quomodo Regia electio, vel stirpium successio, ac exercitia militaria, à vetustissimo tempore regentium, & officiorum, fuerint observata.

Cap. I.

De electione Regis.

Gloriosa majorum constitutio nomine municipalium successive seculis & generationibus tradita, in sui exordio præcipit, ut incolæ Regem electuri in Suetia, senatores ac proceres, nuntiique omnium provinciarum, communitatum, civitatumque regni prædicti, convenire teneantur in Archiepiscopali civitate Upsaliensi: unde non procul est lapis campestris amplus, ab inco-

incolis perpetuo tempore *Morasten* appellatus, in circuitu duodecim continens lapides paullo minori forma humi firmatos: in quo loco prædicti ſenatores, ſeu regni conſiliarii, ac nuncii, confluere ſolent. Ibidem ex ſenatu præcipuus oratione circumſpecta proponit, quam neceſſarium ſit, pro regni, omniumque incolarum libertate, in unum Regem ac principem conſentire, prout à majoribus ſupra talem lapidem, qui firmitatem ſignet, providentiſſime fuerit obſervatum: omnes exhortans, ut libero, quem velint, voto quantocius ex nomine proſequantur. Nec mora prolixa intervenit. Qui bonum publicum, regnique gloriam, pacem & concordiam, ſemper tueri viſus eſt: qui privato regimine nullum læſerat: qui victor in bellis frequentior fuerat: qui totius populi juſte vivendo favores ſortitus eſt: qui legis & religionis amantior eſt: is omnium nuntiorum provincialium unanimi conſenſu Rex appellandus elevatur: eo tamen reſpectu ut, ſi filius Regis, frater, aut conſanguineus, prædictas virtutes habuerit, non hæreditatis, ſed electionis jure cæteris omnibus anteferatur. Sed nec negari videtur, quintales omni diligentia, cura, authoritate, gratia, precibus, pollicitationibus, ſibi procurent populares favores. Nonnulli cõmi-

minatione externorum Principum: pariter & armato auxilio, violenter sibi Regium titulum asscribi festinant. Sed nulli infeliciores illis: quia violentum eorum imperium, populi contradicente voto, non erit diuturnum, etiam si inter munitissimas arces, vel sidera posuerit solium suum. Utcunque evenerit, ille semper securius intrat, durat & exit, qui voce populi satis providi vocatur ad regnum, quasi animo, virtuteque, sive inter suos, sive inter hostes, clarissimus ac strenuissimus reputatus: quia nihil prius aut antiquius illi videtur agendum, quam prospicere proceribus, ac populis suis, ut justum imperium, firmum præsidium, & perpetuam pacem habeant. Et cum hæc fecerit, populus non tolerat aliquem alium sibi Regios honores vendicare.

CAP. II.

De adoptione Illustrium per arma.

QUia morem vetustissimorum Principum Gothiæ adhuc sua ætate in filii adoptione servare non desiit potentissimus Rex Gothorum Theodoricus, idcirco epistolam ejus libro quarto Regi Herulorum transmissam, volui hic inserre. Per arma, inquit, fieri posse filium, grande inter gen-

tes constat esse præconium: quia non est dignus adoptari, nisi qui fortissimus meretur agnosci. In sobole frequenter fallimur. Ignavi autem esse nesciunt, quos judicia pepererunt. Hi enim gratiam non de natura, sed de solis meritis consequuntur, quando vinculo animi obligantur extranei. Et tanta in hoc actu vis est, ut prius se velint mori, quàm aliquid asperum patribus videatur infligi. Et ideo more gentium, & conditione virili, filium te præsenti munere procreamus, ut competenter per arma nascaris, qui bellicosus esse dignosceris. Damus quidem tibi equos, enses, clypeos, & reliqua instrumenta bellorum: sed quæ sunt omnimodis fortiora, largimur tibi nostra judicia. Summus enim inter gentes esse crederis, qui Theodorici sententia comprobaris. Sume itaque arma, mihi tibique profutura. Adoptat te talis, à cujus gente tu potius formideris. Nos arma tibi dedimus, gentes autem olim in virtutum pignora perstiterunt. Salutantes proinde gratia competenti, reliqua per illum, atque illum, legatos nostros, patrio sermone mandamus, qui vobis literas nostras evidenter exponant, & ad confirmandam gratiam, quæ sunt dicenda, subjungant.

Cap. III.

De eadem adoptionis forma.

ERat præterea tam rigida apud veteres Gothorum Reges obſervatio in armorum experientia, ut eorum legitimi filii cum patre in publica aut privata menſa cibum non ſumerent, antequam armis idonei ab externis Principibus declararentur: quod & Pau. Diaco. libro primo cap. 23. atteſtatur. Dum enim Longobardi peracta victoria ad ſedes proprias remeaſſent, Regi ſuo Oduin ſuggeſſerunt, ut ejus filio Albuin convivia fierent, cujus virtute in prælio, Regis Gepidarum occiſo filio, victoriam cepiſſent, ut qui patri in periculo, ita & in convivio comes eſſet. Quibus Oduin reſpondit: ſe hoc facere minime poſſe, ne ritum gentis infringeret. Scitis, inquit, non eſſe apud nos conſuetudinem, ut Regis cum Patre filius prandeat, niſi prius à Rege gentis exteræ arma ſuſcipiat. His Albuin à patre auditis, quadringentis juvenibus ſumptis, Turiſmundum Gepidarum Regem, cujus filium alias in bello occiderat, inſignia armorum petiturus acceſſit: quem Rex benigne ſuſcipiens, inſtituto convivio ad dexteram collocavit, ubi ſedere conſueverat filius

lius ejus alias interemptus: quod tamen pater revolvens, alta suspiria traxit, gravem existimans filii mutationem Ob quam cum Regis alter filius,& aulici, telis eductis vindicare contenderent, Rex eosdem sub dira interminatione compescuit, asserens, eam victoriam esse impiam, cum quis hospitem in domo propria occiderit: unde & singulos in læta convivia redire decrevit: sumensque arma filii sui interempti, ea Albuin tradidit, atque cum pace & incolumitate ad Patris regnum remisit. Dehinc patris conviva factus omnia ordine narravit, insignemque laudem pro tanta audacia meruit: sed multo majorem Turismundus, pro constantissima fide in hospitem efferatissimum observata. Est etiam recepta hominum opinio, velut sanctio militarium virorum, ut Rex militem equestris ordinis, id est, Equiriatus dignitatis, creare possit, qui ante suam coronationem in eo ordine assumptus non fuisset: quia sub authoritate Regii culminis hoc includitur, velut sertum ex rosis super aureum diadema.

CAP. IV.

De militari educatione illustrium ac nobilium puerorum.

ERat apud veteres Gothos non postrema cura, de rigida educatione puerorum, quos militaribus exercitiis & bellis communi lege satagebant, ut tales omni casu patria haberet defensores, quales olim in vetusto seculo majorum instituissent imitatores. Isque modus in primis servabatur, qui & præsenti tempore durat. Olim pueri recenter cunas egressi, virgas & mammas experiebantur: primum in balneis calidissimis graviter ad sanguinis effusionem cædebantur, deinde in algidissimam aquam fere ad periculum mortis detrudebantur, unde compactiora membra referrent: quo ipsi pueros suos ad tolerandos æstus atque algores obdurabant: etiam pueri ad aram sic verberibus afficiebantur, ut multis è visceribus sanguis exiret, nonnunquam etiam ad suspicionem necis: quorum non modo nemo exclamavit unquam, sed ne ingemuit quidem, ut jam vitæ severitatem ab infantiæ cunabulis & cum lacte materno imbiberent. Siquidem noviter etiam natos pueros ad flammam primum deferebant, sævoque

que gelu durabant, & undis: deinde adolescentiores facti gravissimas plagas in corpus & vultum excipientes, eo silentio ferunt, ut ne oculorum motu, aut metu impatientiam testari audeant. Plumarum mollitiem vitant. Durum tegmen illis amictui est. Cibus, potusque fortis. Tabulatis plus, quam plumatis lectis incumbunt, & similibus asperrimis rebus, ut membra induant solidiora, & ad omnes adversos casus aptiora. Quia vero Rex Hungariæ Ludovicus delicatissime nutritus erat, plurimum arguere solebat promos suos, ne forte è bello fugiens, dape rustica qualicunque sorte quæsita, vitam redimere posset, prout postea probavit eventus.

CAP. V.

De ratione & modo equitandi.

DEinde equitandi, jaculandi, sagittandique studio, diligenti veneratione apud Principes habenda, juvenes attente instruuntur. Atque inter alia capiti eorum imponitur gravis galea, atque longus in manu contus, ut non tam robuste, quam decenter erecta semper cervice morem equitandi discant, & conservent. Præterea clypeus dorso appenditur, ut sciant retrospi-

ciendo occurrentes insidias attentius præcavere: etiam quia vetustissimus Gothicæ nobilitatis mos est, talibus insigniis, videlicet galea, lancea, & clypeo, publicos Principum conventus accedere, atque armis hujusmodi patriæ libertatem & justitiam defensare. Præterea ne militaris experientia aliarum gentium ignoretur, mittuntur hujusmodi adolescentes in longinquas Principum curias, ut addiscant mores, linguam, discrimina personarum, ingenia regionum, pugnarum acierumque ordinem, ne rudes ad gubernacula surgant. Aliquibus tamen non prius contingit in patriam redire, quam regnare. Erat etiam mos veterum Principum, mutuo filiorum capillos suscipere, ut cæsariem incidentes, patres efficerentur, talesque remittere Regiis muneribus decoratos. Gothi tamen non tondent capillos, sed strictas galeas, seu cassides ac loricas alligant, equos fortiores ascendere præcipientes, hyeme vero horrenda venationes insequi, alternoque tempore sub algidissimo frigore armatos simulare stationem, quasi vitæ periculum in aliqua hostili obsidione aversuros: quod hyeme frequentius, quam æstate fieri solet.

CAP. VI.

De electione tironum ad arma.

HIc ostendetur, quo ritu Reges Gothorum, Suecorum, ac Norvegianorum, aliique Principes Septentrionis, Regia atque provincialia officia antiquitus instituebant, modernoque tempore partiuntur. Illos itaque tirones militaribus armis cæteris omnibus clariores existimabant, qui in ipso pueritiæ flore maturis moribus lubricam frænarunt ætatem: qua nihil est sceleratius, malis habitibus relaxata. Nec enim Principi fidelis, nec patriæ utilis, nec sociis portabilis, nec cuiquam grata esse putatur, nisi militari severitate ad strenuos mores reducta fuerit; ut eo casu fortissimi patriæ propugnatores institui possint, quibus dirigendæ provinciæ securius committantur. Verum ne continuo rigore hujusmodi juvenes militaribus disciplinis constringantur, Regia liberalitas eosdem semper erigit, & exaltat, ac specialibus donis, quibus firmioribus obsequiis Regiæ fidei sese constringant, adaptat, quasi intrepidos in quovis certamine, & vitæ periculum subituros. Dona igitur; gladii, ballistæ, pharetræ, galeæ, thoraces, loricæ, umbones, frameæ, & equi

militares, ac grandiores, atque annexa feuda: quibus omnibus vetere ritu speciales verborum formæ ac rationes sigillatim, cur dantur accipiunturve, sunt annexæ.

Cap. VII.

De eodem per ritum externum.

GOthis ætatem legitimam virtus facit, ut qui valent hostem confodere, ab omni jam vitio astringantur se vendicare. Quod & Paulus Diacon. lib. 1. testatur de Longobardis qui, ut bellatorum possent ampliare numerum, plures à servili jugo ereptos, ad libertatis statum perducunt: utque rata possit haberi eorum ingenuitas, sanciunt more solito per sagittam; immurmurantes nihilominus ob rei firmitatem quædam patria verba; quæ tantum sonant, Dii te hac sagitta nobilitent; conficiantque, ubi patriæ ac Principi fueris infidelis. Nec prætereundum est Saxonis testimonium libro 2. quod olim ingressuri curiam proceres, famulatus sui principia alicujus magnæ rei voto Principibus obligare solebant, virtute tirocinium auspicantes. Attamen fidei integritatem in externis Regiis aulis Gothiæ, & Suetiæ, nunquam meriti sunt, nisi strictum gladium, vel pugionem,

per cuſpidem, Principis manu & munere, fidelitatis juramento præſtito, ſuſcepiſſent, ne capulo ſumpto ipſum gladium retorqueant in viſcera porrigentis: prout dudum accidiſſe compertum eſt, dum vindicem ſuſtinere paſſus eſt, qui capulum pro cuſpide, variata veterum conſuetudine, ingrato conceſſit. Vexilliferos autem, ſeu primipilos viros, virtute ac nobilitate claros, & ſingulari fortitudine præditos, ſolius ſigni exhibitione conſtituunt, quod militari lege ſeſe agnoſcunt æque ac honorem & vitam defenſuros: quibus & applicant audaciſſimos cuſtodes, bipennes acutas habentes, ac ferreos globos ad cingulum pendentes: quibus dum opus fuerit, cominus hominem imminentem jactu proſternant, ubi gladiis bis acutis nequeat ſuperari.

CAP. VIII.

De ritu veteris militiæ Gothorum.

HAbebant olim caſſides graves, non ſatis polita manu juxta rudem illam ætatem fabricatas, præterea thoraces ſpiſſos, partim ferreos, partim coriaceos, partim filtrinos, lino lanaque conſutos: ſimili modo brachialia ferrea, & manuum chirothecas. Ferebant & denſas haſtas, ac longas, prout

Procopius his verbis libro secundo meminit: Primos nanque omnium Gothos cum densis ac longis hastis venientes, Persæ non sustinentes, in fugam se verterunt. Utuntur & cataphracti contis longis. Equorum itidem pectoribus æreos thoraces circundant: circa fræna & phaleras aurum adhibent, ferro, atque argento nil prorsus utentes: quorum in regione, cum immensa sit auri atque æris copia, ferri tamen atque argenti nihil est. In patria autem eorum originali, videlicet Gothia, auro tanquam digniori metallo, pro reverentia suorum numinum in ornatu supremi templi (uti libro primo dictum est) indicibili magnificentia olim utebantur. Hodie etiam constituta lege cautum est, ut campanulæ æreæ, vel argenteæ, alligentur detruncatis calcitrosorum equorum caudis, ut imbelle genus hominum sono percepto periculum evitet. Quibus vero argenti cultura major, balteos latos (*Silffschena* dictos) tam pro ornatu, quam munimine in medio dorsi erectos habent, necnon & alia insignia, quibus colitur aulicum decus.

CAP. IX.

De reliquis antiquitatibus Equestrium.

VTebatur & illa vetusta ætas inusitata magnitudine in calcaribus oblongis, atque radiorum amplitudine latis. Præterea ocreis satis inepta reflexura in recurvanda anteriori parte, nullo prorsus subsistente commodo fabricatis, prout in pueritia mea ante sexaginta annos vidi: jamque pro spectaculo in arcibus quorundam nobilium reservantur. Præterea vestes, seu tunicellæ militares, adeo breves, & complicatæ erant, quo vix clunes tegerent inferius, ac ita cancellatæ & divisæ superius, ut nec scapulas cooperirent, neque frigoris injuriam defluentes pili excluderent, præsertim in stipendiariis militibus, quibus prolixior coma non concedebatur, sed solis Principibus, maxime filiis Regum, qui à pueritia intonsi manebant, ut à tergo iis defluerent crines, qui utrinque à fronte discriminati pendebant, non tamen more Turcarum implexi, squalidi atque sordidi, vel alias calamistrati, sed pretiosis unguentis superinfusi.

CAP. X.

De militaribus exercitiis & disciplinis.

MOs erat antiquitus constanter observatus, qui & in hodiernum diem apud Aquilonares observatur, ut equites integris armis induti, de plana terra, atque quocunque loco natura iniquo, equos adscenderent altos, & ephippiatos, præsertim in lubrica glacie, atque nivalibus campis, ubi frequentiora atque acriora bella fieri solent, prout inferius de hyemali certamine ostendetur, maxime propter gravem armaturam, hastasque densas, quibus communiter in hostes utuntur: quod absurdum apud eos minime æstimatur. Præterea alia Gothorum disciplina militaris est, quod in præcipiti equorum cursu sese totaliter armatos ab uno in alterum, & deinceps in tertium equum, urgentibus præliis terram non tangendo, transferre solent: etiam quod ex equo se supinent, elevent, vel inclinent, sursumque se moveant, pilam vel hastam variando.

CAP. XI.

De armis & cautelis equestrium.

INgressuri Septentrionales equestre certamen gravibus lanceis, & densis, earum cuspides exornant caudis vulpium, aut luporum, in despectum quorumcunque inimicorum. Nunquam etiam vexillatis hastis more Persarum aut Græcorum utuntur. Ballistis tamen seu arcubus chalybeis, atque corneis, ob maximum ictum, & vehementiam ejus robore concitandam, utuntur: sunt etenim fidelissime fabricati, prout omnimodæ sagittæ eis conjunctæ. Demum gladiis tam longis, quam strictis, & incurvatis: quibus, perfractis lanceis, punctim, vel cæsim utuntur. Similiter & latis ensibus, utraque manu versatilibus. Item malleis ferreis unco incurvatis, quibus districtius galeas penetrant, & infringunt, quàm quovis alio præliari instrumento: imo ejusmodi malleis aut equitem à jumento extrahunt, aut ipsum equum excerebrant, ut sessorem exturbet. Item cominus pugnando, multo ac vario genere utuntur pugionum, & telorum, stricto videlicet, & lato, bicipiti, curvato, ac hamato. Tegmina equorum chalybea sunt, aut ferrei thoraces, vel coria-

coriacei, calce viva macerati, & ferreis filis ob gladiorum sectiones præmuniti. Eoque modo instructi, acies plures, à se invicem paululum, si opus sit, distantes, providentius instaurant, ut una alteri hoste ingruente mox advolatura succurrat: summeque nituntur, ut hostem, instar turbinis, circulo includant, ne ejus astutia, aut longis strategematibus, ipsimet involvantur: utque id opportunius faciant, certis signis speculatorum, tibicinumque, diriguntur.

CAP. XII.

De tyrannica severitate, & exactione præfectorum.

IN Septentrionalibus regnis uti multæ & potentes sunt provinciæ, ita & in illis dirigendis diversæ sortis & linguarum præfecti à principibus constituuntur, tanquam radii à Sole emissi, ut in toto terrarum circuitu æquitas & justitia custodiatur, securitasque permaneat omnibus populis inviolata. Verum ne diuturna permaneat hæc felicitas regiminis æquitate parta, malignorum hominum consiliis alibi per regnum tales constituuntur præfecti, qui avaritia & malitia obcæcati, innocentes torquent, sceleratos exaltant, jura omnia pervertunt, totum

tum regnum in ruinam, se ipsos in calamitatem, & Regem in ludibrium, infamiam, miseriam, & exilium, brevi momento transmittunt. Verum ne res hæc careat documento, inter cæteros sanguinarios & avaros præfectos, quos Ericus Rex Suetiæ, ex ducibus Pomeraniæ ortus, &c. evisceranda Suetiæ præfecerat, erat quidam Danus *Iusse Ericson*: is super Dalacarlorum regionem constitutus, tam crudelem se omnibus exhibuit, ut putarentur omnes omnium malignorum tyrannorum spiritus, qui unquam antea fuerant, in hunc perditissimum nebulonem confluxisse. Narrat Cicero, crudelem Verrem fumo ex putridis lignis educto, unum hominem innoxium perdidisse: at hic *Iusse* ejusdem malignitatis spiritu obsessus, non ûnum innocentem, sed ex Dalacarliæ incolis sine numero innocentissimos fumo suspensos (licet viribus sese rebellando liberare poterant) occidit. Quo pacto ne non satis ingeniosus carnifex in exquirendis novis tormentorum generibus videretur, uxores maritorum tam crudeliter occisorum, in locum jumentorum trahendis aratris applicare non erubuit: imo inter primas delicias, videre & audire, eas inter tantas angustias fœtus ex se mortuos abiicere, & rursus aratro apponi, donec

mor-

mortuæ aut semianimes collaberentur. Possent hic horribiliora ejusdem Danicæ tyrannidis facinora adduci, quæ tunc non solum per illum, sed per omnes Regios præfectos committebantur: at satis est dixisse, eos his artibus ultima fata in se, & exilium in Regem suum impiissimum procurasse. Rusticorum nanque furore crudeliter occisi sunt, quando audaciores erant ad prædandum, quam præliandum. Rex vero Ericus Pomeranus à Danis, quorum consiliis in suam, multorumque ruinam usus fuerat, derelictus, urgente viro potente Engilberto, centum millibus incolarum ad arma provocatis stipato, ad parvam Gotlandiæ insulam velut profugus in miserabili senectute se recepit.

CAP. XIII.

Adhuc de eisdem pessimis præfectis.

ETsi superiori capite visa est tota regio purgata tyrannide crudelium præfectorum, tamen damnabiles reliquiæ, simili astutia & arte, in eorum complicibus, & alumnis, velut toxico perseverarunt: qui quanto mentitis obsequiis magis fidem Principibus ostentare poterant, tanto putabant se Regiis secretis & officiis præ cæteris omni-

omnibus fieri ſuperiores, Nec opinione fallebantur. Dum enim primum ſupplices ac humiles in municipalibus ſcientiis expertos ſeſe Regibus exhiberent, maxime in exactione tributorum & mulctarum, mox ad præfecturas ſine ulterioribus meritis ſuper ſimplicem populum erigebantur: taliumque præfectorum tyrannide cooperante, potentiſſimus Gothorum, Suecorum, ac Norvegianorum Rex Carolus, prædicti Regis Erici ſucceſſor. coactus eſt fideliſſimæ gentis ſuæ ſuſtinere rebellionem, ac tandem exilium ſufferre, Cum enim Rex ipſe ob immania ſuorum præfectorum ſcelera, atque ſacrilegia, obſidione praviſſima in ſua regia incolarum potentia clauderetur, fruſtraque à ſuis præfectis, qui liberius per regnum vagabantur, expectaret auxilium, hærebat, quid in tanta perplexitate pro remedio conduceret tutiore, miſitque denuo ſecretos nuncios antedictis præfectis, mandans ob eorum honorem & fidem, ac præſtitum juramentum, ut ejus calamitati ſubvenirent. Sed fruſtra, nihil enim aliud didicerant, quam ſuperbe dominari ſupplicibus, pecuniam extorquere ab incolis, injurias irrogare miſeris, ſupplicio afficere innoxios. Tum Rex in arcta neceſſitate poſitus, tutiſſimum præſidium in fuga prævidens,

dens, naves aliquot in horrendissimo frigore mensis Januarii celerrime, divitiis ingentibus impositis, adaptari jussit. Cumque jam anchoræ levandæ restarent, quidam ex præfectis Regem interrogat, an aliquid in terra neglexisset: quo audito Rex suspirans, respondit: Neglexi sane, ante plures annos te, & tui similes, in furcam suspendere: quod tunc si fecissem, nunc quietius in trãquilla Republica remanerem. Moxque erectis velis in Gedanum Prussiæ celeberrimum, magis grata, quam jucunda navigatione pervenit, à Casimiro Rege Poloniæ humanissime exceptus, donec septem annis evolutis, in pristinam dignitatem & potentiam reciperetur, factus omnibus charissimus, qui antea publico odio laborabat. Præfectos nanque instituit, qui virtutes vitiis, justitiam injuriis, honestatem utili præferebant. Quid vero Rex Daniæ Christiernus ejus nominis secundus, in Regnis Aquilonaribus, ob sævitiam crudelium præfectorum passus sit, nemo qui acta ejus legit, ignorat. Inter cæteros autem quendam impium sanguinarium præfectum habuit, Nicolaum Holste appellatum: cujus unica voluptas erat, Regem severum præcedendo, elevare excelsas furcas, quibus infelices regnicolas immani morte afficeret, nisi certo

auri

auri argentique pondere quantocius redimerent vitam: asserens, longos fures altas decêre cruces. Nec defuit prœconi justum fatum, Regia nanque sententia, quod à multis innocentibus pecuniam extorsisset, condemnatus, & in eadem furca, quam aliis parari jusserat, ipse suspensus fuit: licet nihil magis securitatis à furibundo populo Regi partum est, quin fugeret omni momento. De hoc autem Christierno Rege, & gestis ejus, nonnihil oculata fide inferius scribam, quia præsens horrenda vidi.

CAP. XIV.

De causis perpetuæ discordiæ, quam Sueci sive Suecones, & Gothi, contra Danos gerunt.

SUeci ac Gothi, cur tam ferocibus animis & armis contra Danos ferantur, ipse Danorum diligentissimus historicus in sedecim libris suis hincinde usque ad summum horrorem apertissimam reddit rationem. Ubique enim meminit gentis suæ tam violentum & truculentum regimen in subditos, ac dolosam amicitiam in vicinos, & utrunque in omnes confœderatos, ut quilibet prudens & sensatus homo merito cavere debeat, quam tutus in eorum societate,

te, aut naturali vinculo, vel alia jurata confœderatione, fieri possit. Asserit nanque primo Libro, Lotherum Regem, illustrissimum quemq; vita aut opibus spoliare, patriamque bonis civibus vacuefacere, probitatis loco duxisse. In 2. Libro, quod Helgo Rex adeo projectus in Venerem extitit, ut ambiguæ existimationis esset, tyrannide magis, an libidine arserit: unde & Thoram virginem stuprum pati coëgit, quæ postea tam detestabile nefas excogitavit, ut contra eam mire exclamet Saxo. Tertio lib. Fengonem testatur insidiis positis fratrem trucidasse, ejusque uxore abusum, incestuosam libidinem patricidio adjecisse. Quam atrocitatem quanta benevolentiæ simulatione texerit, patricidiumque pietatis nomine colorarit, satis exponit ipse Saxo. Fœminam enim à se oppressam, omni mansuetudine plenam, nullum lædentem, & sine fœminam, ad hoc induxit, ut confiteretur, suum maritum Regi insidiantem, à se interfectum fuisse. Nec irrita persuasio fuit, dum apud principes fides mendacio non deest, ubi scurris interdum gratia redditur, & obtrectatoribus honos. Libro quarto fol. ultimo, Saxo testatur, Danos suos, mentiri & fallere, inter vitia & sordes non ducere, quemadmodum mos est apud Parthos. Libro

bro 5. folio 2, quam fœdi mores ac turpissimæ petulantiæ simul & violentiæ aulicis inesse monstrentur, sane totus orbis, & universa barbaries horret. Libro 6. in Saxones, post eorum pugilis cædem, adeo Danorum insolevit imperium, ut pro cubitalium membrorum quolibet, indicem servitutis stipem quotannis pendere cogerentur, donec quidam Suertingus civium afflictione motus, se & Regem, convivii simulatione susceptum, incendio consumpsit. Libro 7. in principio, Frotho proprium fratrem à quodam familiarium occulte interfici jubet, & ne scelus à conscio proderetur, eundem insidiarum ministrum tacite trucidandum curat. Sed à filiis occisi fratris canum specie nutritis, tandem incendio consumptus pœnas patricidii luit.

CAP. XV.

De eisdem causis.

INter alia satis diffuse Saxo prosequitur, portentosam Jarmerici Regis crudelitatem, à pueritia usque in provectam ætatem truculenter continuatam: quæ sicut omnem beluinam rabiem excedit, ita & à quovis sensato homine sine gravi horrore legi nequit, vel audiri. Inaudita enim tyrannide

de exquisitissimis tormentis sæpe afflictos trucidavit. Regem nanque & Reginam eorum, à quibus jure belli captus, & summæ libertati restitutus, atque in numerum amicorum & primum familiaritatis locum translatus & sublimatus extitit, admoto furtim incendio, per summam ingratitudinem occidit: deinde 40. Teutones captos, applicatis totidem lupis, laqueo adegit. Nec sic poterat ejus sanguinaria mens satiari. Quippe optimates eorum primo tibias loris trajectos, moxque immanium taurorum ungulis alligatos, molossisque incessentibus, raptim in cœnum voraginesque pertractos, lachrymabili spectaculo consumsit. Demum Comites, Duces, Principes Teutonicæ gentis, captos, trajectis fune tibiis, equis in diversa raptantibus præbuit lacerandos. Sed nec in ea summa feritate sibi resistendum putavit. Nam propriam Reginam, Hunnorum Regis filiam, quamvis innocentissimam; & pudicissimam, humo alligatam, equinis obterendam calcibus præbuit: cujus corpus adactus jumentorum grex crebris vestigiis confodit, & laceravit. Imo etiam suis ex sorore nepotibus insidiose comprehensis, laqueo spiritum eripuit. Optimates quoque, qui eorum tutores erant, convivii simulatione contractos, eodem exemplo con-

consumendos curavit. Deinde eodem libro Haquonis cujusdam Dani crudelitas adeo infanda conspicitur, ut merito cunctos mortales terreat, ac pactis aut victoriis ejus gentis se tutos agnoscant. Lib. 9. in principio idem autor notat, publicam pietatem privato furore Regis fuisse laceratam & post multa, Regem Haraldum ex splendido sanctitatis autore infamem factum apostatam, & desertorem. Et Lib. 10. quod Dani Sembia potiti, necatis maribus, fœminas sibi nubere coëgerunt, resciissaque domesticorum matrimoniorum fide, externis avidius inhærentes, suam cum hoste fortunam communi nuptiarum vinculo partiti sunt. Demum quod Rex Haraldus pecudalibus jugis humanas alligasset cervices. Deinde quod D. Olaum Norvegiæ Regem sicariis pecunia corruptis, & postremo Blacchonis proditoris opera S. Canutum occidissent. XI. quod Sueno Rex potius sacræ religionis, quam incestæ nuptæ desertor sit inventus. XII. quod violentiore morte captivos Teutones Dani consumerent: revinctos post terga manibus, palis affigendos curabant: deinde ventrium cava cultro rimari, nudatis extis, primaque viscerum parte protracta, cætera stipitibus explicabant: nec ante supplicium remiserunt, quam tortos,

extis funditus alvo egestis, horridæ rapacitatis spiritum profundere coëgissent. quod spectaculum ut specie triste, ita re nostris per quam utile extitit: non solum enim reis pœnam inflixit, sed etiam cæteros consimilem cruciatus causam vitare præmonuit. Itaque non minore visentibus documento, quam afflictis supplicio fuit. In reliquis vero libris, quia satis multa & horrenda inter pauca bona commemorantur, potius justo Lectoris arbitrio, quam huic onerosæ ostensioni meæ, quatenus opus fuerit, perscrutanda relinquo, satis legitimam existimans causam, cur Sueonum ac Gothorum, imo aliarum nationum, insecura societas sit cum illo populo, cui ob præmissas causas, (ut verbis Saxonis libro 10. utar) quisquis humanitatem, atque obsequium erogat, ingratis beneficium præstat.

CAP. XVI.

De eisdem causis. ex libro 24 historiæ Gothicæ Ioan. Magni, Auctoris fratris.

ANno Christi 1512, incidit inter Stenonem & Gostavum Erici Trolle filium, Archiepiscopum Upsaliensem, discordia nimium perniciosa: ob quam non solum illi duo, sed tota patria ad extremam ruinam de-

devenit. Erant ambo juvenes, ambo illustrissimo sanguine nati, ambo vehementis spiritus: sed Steno justior & modestior in sua causa videbatur, utpote qui legibus Ecclesiasticis & bonorum virorum arbitrio se parere velle affirmabat. Fecitque, Gostavum tam per Leonem X. quàm per regni Sueciæ Pontifices sufficienter admoneri, ne patriæ tranquillitatem tolleret, aut turbaret. Sed durior erat in Archiepiscopo animus, quàm quod permitteret sibi aliquam concordiam persuaderi cum Stenone, qui patrem Ericum à tam amplo principatu seclusisset, spemque maximam in Danorum rege Christierno se reponere ostendebat.

Tum Steno, considerans, Archiepiscopum nullo ingenio, nullaque admonitione ab illo implacabili odio revocari posse, collectis militum copiis ipsum in castro *Almerstech* inclusum obsedit, exercitumque Danici Regis (qui ut eum obsidione liberaret, advenit) debellatum profligavit. Deinde obsessum, & Danica auxilia frustra exspectantem, ad deditionem coëgit, eversaque funditus arce, ipsum in monasterio Arosiensi (quod Insulense vocant) inclusit Quo facto, causam ejus coram summi Pontificis legato Joanne Arcimboldo in comitiis Arbogensibus exponi fecit. Estque interce-

dente legato & regni Senatu à Stenone ſub ea conditione in gratiam receptus, ut de cætero ſe in UpſalienſemArchiepiſcopatum non ingereret, ſed in paternis bonis paci & tranquillitati ſtudens reſideret. Patrem quoque ejus Ericum, ut nonnullos alios Danicæ factionis proceres, in arce Stocholmienſi captivum incluſit. Deinde regnum circuiens, publico omnium incolarum favore excipitur, ſeque illis, & illos ſibi, jurejurando obſtrinxit. Factus enim erat in oculis omnium ſubditorum ſuorum gratioſus, & maxime popularis, quia alias patri Suantoni, cum populum tributis oneraret, ad genua procubuit, & tributorum laxationem impetravit. Quocirca jam in Principem aſſumptus, non modo tributa à benevolis ſubditis, ſed ipſam eorum vitam pro ſua ipſius ſalute in mille mortis pericula paratam & promptam expertus eſt. Itaque tot populis ſuffultus, tam potens evaſit, ut multorum Regum ac Principum viribus reſiſtere potuiſſet, præſertim ſi parem prudentiam in ſuis quotidianis conſiliariis cum magnitudine potentiæ ſuæ conjunctam habuiſſet. Sed erant in ejus camerario conſilio ad aſſentationem plurimum, ad publicam verò utilitatem minimum loquentes, quippe qui nec ſatis prudentes erant, nec alios pruden-

tiores

tiores in Principis consilium admittebant, sed detractionibus, susurrationibus, suggillationibus, cæteros innocentes, apud juvenem Principem lacerabant. Unde brevi effectum erat, ut ob eorum malignam imprudentiam, & imprudentem malignitatem, plerique optimi & prudentes viri ab eo se removentes, alium rerum statum quàm præsentem expectarent.

Quod cum Christierno Danorum Regi compertum esset, cogitabat, idoneum tempus advenisse, quo Danicæ telluris angustias rumpere, & spaciosa Gothorum Sueonumque regna potenter subjugare posset. Magnum igitur & potentem exercitum ex Saxonibus, Frisiis, Westphalis, Scotis, Danis, Gallis educens, Stocholmiam Sueonum regiam valida manu obsedit. Sed non poterat Steno tot populorum favoribus & obsequiis præmunitus à Dano superari, cujus nomen apud Sueones publico odio laborabat. Immo Christiernus in ea obsidione, qua Stenonem obsidere videbatur, tam duriter à fame, à commeatuum penuria obsidebatur, ut magna exercitus pars inedia periclitaretur. Proinde revocatis ab obsidione copiis, classem qua venerat in Daniam reducere parat. Sed postquam se ad reditum parasset, & ventis vela committenda essent,

ventus vehemens & contrarius ejus profectioni objectus est: qui, cum totis quatuor mensibus pertinacissime flaret, Christiernum ad intolerabilia incommoda adegit. Nam regredi in terram obsistente Stenone, & progredi in Daniam resistente vento impossibile erat. Tum Steno, generosi & magni animi Princeps, comperta inimici necessitate, rarissimæ humanitatis officio in ipsum usus, tantum commeatuum & expensarum ad eum liberalissima donatione misit, quantum sustentando toto ejus exercitui sufficiebat. Christiernus autem percepto eo beneficio, legatos ad Stenonem dirigit, asserens, se cum eo ad familiare colloquium super publica pace descendere velle. Parum aberat quin Steno Danica astutia persuasus, ad ipsius classem se contulisset: sed suorum fidelium consilio revocatus, Hemmingum Gaddum, & nobilissimum adolescentem Gostavum Ericson ad eum pro pace aut induciis inter utranque partem componendis emittit: quos ipse confestim erectis velis secum in Daniam captivatos deportavit. Et hic quidem erat finis belli, quod anno Christi millesimo quingentesimo decimo octavo contra Stenonem & civitatem Stocholmiensem per Christiernum gestum erat. Qui deinde evolu-

voluto anno exercitum majorem quam unquam antea congregatum per congelatas aquas in Sueciam direxit. Quem Steno animosius, quam circumspectius, in terris Vestrogothorum pugna glaciali excipiens, primasque in acie partes strenuissime agens, ictu bombardæ in femore accepto vulneratur, statimque vehiculo impositus ad Stocholmiam defertur: ad quam cum fere pervenisset, animam super constrictum glacie lacum Meler exhalavit: dignus profectò longiore vita: quam utique habuisset, si imprudentes & malignos consiliarios à se longius removisset. Interea Stenonis relicta vidua Christina, paucorum procerum partes ejus tuentium persuasa consilio, per speciales nuncios, liberali promisso stipendio pro ulciscendi mariti sui morte, frustra à Rege Poloniæ Sigismundo ejus nominis primo copias postulat auxiliares. Mortuo igitur Stenone, numerosus Sueorum exercitus, cum à nullo dirigebatur, dissipatus est: Dataque est proceribus, qui Danico Regi favebant, occasio, ut mox eum in Sueciam advocarent, & Regia corona in civitate Stocholmiensi insignirent. Sed cum consideraret, se à minima procerum parte in regnum accersitum, atque ob id suam coronationem à cæteris in libertatem restitutis

 caf-

cassari posse, plurimos Regni Senatores & proceres eadem coronationis die scilicet ipsa Dominica infra Octavas omnium Sanctorum, anno millesimo quingentesimo vigesimo, convivio contractos, & se ob Regiam fidem securos putantes, apprehendit, & nimis severiter trucidari fecit. Quæ quidem severitas, cum jam in omnem historiam diffusa videatur, nolo me in enarranda hujusmodi tragœdia diutius occupare: quæ non minora incommoda Danis, & eorum Regi, quam Sueticæ Reipublicæ inferebat. Quippe ipse Rex in tanto procerum numero bonam eorum partem occidi fecit, per quos fuisset in amplissimo principatu diu conservandus: à quo confestim, & eodem mense, quo venerat, exclusus, in suam Daniam est reversus: documentum singulare omnibus Regibus & Principibus effectus, qui severius imperare, quam clementius præesse contendunt.

CAP. XVII.

De severitate Regis Christierni secundi.

REx Daniæ Christiernus, ejus nominis secundus, diversis temporibus & ingeniis procurato per quosdam Danicæ factio-

nis

nis in regnis Suetiæ & Gothiæ proceres, Danorum consanguineos, & affines, (inter quos erat infelicissimus Gostavus Trolle Archiepiscopus Upsaliensis) aditu in regna prædicta, adeo ferox & severus evasit, ut nullo præstiti juramenti, aut sigillatarum literarum, aut acceptionis tremendi Dominici corporis habito respectu, aut cujusvis commiserandæ rationis compassione, una die, scilicet 8. Novemb. 1520, diversorum ordinum principes, magnates, consules, ac cives, numero 94, me vidente ac trepidante, impio ferro, impiissimo malignorum consilio stimulatus, detruncari juberet, atque triduo ante prætorium urbis Holmensis, inhumata eorum corpora, donec extra civitatem comburenda deportarentur, remanere. Profecto horrendum spectaculum, quod ipsi Christierno procul dubio mille miseriis postmodum vexato occurreret, ut instigante crudeli consilio, quos in gratiam receptos & perendie amicabiliter invitatos hospites ad Regale convivium habuisset, atrocissimè sic puniret, idque non usitato sæviendi modo: nam cruci affixit quendam Magnum Joannis, præfectum, patriæ suæ validissimum defensorem, humi in terra tabulaque ligatum: ut primum pudendis, demum corde excisis, & in vultum patientis

contumelioſorum verborum inſultu projectis, ad majorem rabiem & perpetuum horrorem actum fuiſſe oſtenderetur. Poſtea ejuſdem diei inſequenti nocte, infeliciſſimæ viduæ, quarum mariti ferro conſumpti ante ora beſtiarum in publico foro jacebant, pecunia & omni ſupellectile, per inſatiabiles Daniæ præfectos ſpoliatæ, inconſolabiliter ingemiſcebant. Certe turpiſſimi, & immaniſſimi erant officiales illi, ſolo terrore Regii nominis, vel pendentis crudelitatis, cunctos maxime innoxios, pudicitiæ & omnis verecundiæ honeſtate profligata, deprædantes. Nec melior erat pupillorum & orphanorum conditio, qui in parentibus torquebantur, & omnibus fortunæ bonis ſpoliabantur. Longa & terribilis per me, tanquam ſingula lachrymoſe videntem, texenda foret hiſtoria, ſi ſingulas hujus calamitatis partes enarrare vellem, quomodo videlicet divina & humana confundebantur. nulla promiſſæ fidei ratio, nullus religioni reſpectus. omnia temeritate ſacrilega agitabantur. ubique mors. nullibi conceſſum effugere: atque vivere inter diſtrictos gladios & efferos homines, impoſſibile. Servabatur vigilantiſſimo cuſtode civitas, ne quis ex eo communi omnium civium carcere erumperet, ut regni incolis patratę crudeli-

delitatis feriem denunciaret: quam si libera populi multitudo subito persensisset, nihil commissi facinoris inultum remansisset.

Cap. XVIII.

Adhuc de severitate ejusdem Regis.

QUod cum Rex adverteret, in sola fuga salutem suam reponens, paucis postmodum diebus, inde versus suam Daniam se recipere est coactus: in quo itinere plures rotis, furcis, alioque horrendæ mortis genere, quartando mortificari jussit: præsertim apud Ostrogothos in Vasteno, terra sanctæ Birgittæ: demum in Nydalensi monasterio, Novæ vallis dicto: ubi licet humanissimo hospitio susceptus esset, tamen die purificationis divæ Virgini dedicato, Abbatem cum septem monachis, peracto altaris sacrificio, manibus à tergo ligatis in rapidum flumen submergi jussit: unde cum Abbas naturali fortitudine funibus ruptis ad littus enataret, à Regiis satellitibus ferro excerebratus interiit. Ita & parvuli illustris familiæ Ribbingorum Vestrogothiæ, quibus hostilis barbaries ignoscere solet, ante ejus conspectum gladio sublati sunt. Quo factum est, ut sub eo congregatis triginta millibus incolarum armatorum, ipse

ſibi conſcius, per devia ac invia, potius nocturno quam diurno tempore, curſu ſe reciperet intra limites ſuæ Danicæ ditionis. Ubi neque diu ſine ſimili formidine ſecurior eſt relictus. Adeo velox fama factum ejus ante adventum ubique monſtravit, maxime apud ſubditos Cæſareæ majeſtatis in terra Batavorum, Brabantorum, ac aliarum nationum: ubi dudum, cum in honore eſſet & ſublimi gloria, ante tam immanem ſtragem in pleroſque innocentes commiſſam, habitus erat glorioſus. Dicat hic Saxo Danorum hiſtoricus libro duodecimo, in omni circunſpectione ſua, uti ſuperius capite trigeſimo ſeptimo allegatum eſt, an hoc ſpectaculum ut ſpecie triſte, ita re ipſa Danis utile extitit, an crudelium pœnarum ac torturarum inflictione, an clementia, modeſtia, æquitate, & reliquis virtutibus Regiis quærantur regna, & maneant parta: certe per experientiam agnoſcet, Danicam ſeveritatem, ſuperioribus libris, & hoc Chriſtierniano facto ad memoriam revocatam, plus infamiæ, horroris, crudelitatis, & deſpectionis, regno & Regibus ejus parere, quam ſi humani, & juſti eſſent: niſi forſan gloriari velint in malitia, quando adhibitis fraudibus potentes ſe putent, in iniquitate, ut novacularum more faciant

faciant dolum, quod absit. Quis etenim secure commercium cum his intentare, & fumum manere cogitat? qui (ut Saxo ultimo capite, libro quarto asserit) mentiri & fallere, inter sordes & vitia non ducunt. Sit ergo sermo eorum, Est, est: non, non: & omnes credent eis. Nec credant me boni homines, hæc supradicta propter odium, aut simultatem in Danicam nationem illam, & vetusta ejus gesta, aut Regis Christierni severitatem, in omnibus ostendisse, sed longe terribiliora ex industria, quæ sine suspiriis & horrore legi nequeunt, & multo minus in libros referri, reliquisse. Danica tamen nobilitas post exactum Regem Christiernum antedictum, quadraginta quatuor articulos in Urbem, & totum orbem, pro sua excusatione, cur ab eodem Rege defecerat, publice legendos emisit. Ita & Senatores regnorum Suetiæ & Gothiæ, ac Norvegiæ, tam antea quam postea repetitis vicibus, libris & literis sese excusarunt. Quod autem ego amarius cæteris, verius tamen & parcius scribo, audax testimonium facit, quia cum gravi meo periculo, & mœrore, omnibus iis tragœdiis inspiciendis interfui, ut dolenter viderem mala gentis meæ, quæ nunc millies aucta videntur, & insuperabiliter, ob impias legum consti-

tutiones, & subditorum oppressiones, deteriora.

LIBRI VIII. FINIS.

OLAI MAGNI, GOTHI, ARCHIEPISCOPI UPSALIENSIS,

De Bellis Campestribus,

EPITOME LIBRI NONI.

Cap. I.

De gladiis versatilibus in rotis.

ANTIQVI Gothi, similes rotarum machinas & gladios versatiles, aciebus equestrium & pedestrium sæpius infringendis, præcipitem structuri accessum vel recessum objecisse reperiuntur, modernoque tempore, licet rarius solito, ubi locus expostulat, diligenter opponunt; cujus

cujus tamen machinæ ratio ſic capiatur. Videntur in primis tres rotæ, duæ altiores in axe volubiles, & tertia inter has media, quæ uni earum mutuis conjuncta dentibus, motum neceſſarium ſua agilitate in bicipiti gladio anteriori ſtipiti affixo cauſat: quo quidem gladio ſic verſatili lateraliter à peritis motoribus elevato, & admoto, non parum objectæ acies lacerantur ac infringuntur. Attamen id caveri ſolet, ut rotarum radii ſint aſſerculis, ſeu planis tabulis in latum cooperti, ne haſtis inter eos inimicorum induſtria projectis, rotæ deſtituantur à curſu. Quanto etiam rotæ ſunt altiores, ac agiliores, tanto extenſior ipſius gladii ampliatur ſciſſura. Suntque ſtipites, ſeu ligna, quibus dirigitur enſis, trium, aut quatuor pedum longiora, quam quævis lancea militaris, ut ab inſultu equeſtrium tutiores ejus ſint directores, qui à tergo balliſtariis turmatim muniuntur. Axes vero rotarum pro faciliori curſu citando, inungi ſolent pinguedine phocarum, ſeu vitulorum marinorum, igne purgata, ac bene defæcata, qualis ſuperabundat apud mercatores Septentrionales: unde diligentia negotiatorum comparata, per vaſtum mare in vaſis magnis incomparabili quantitate tam ad inferiores, quam ſuperiores Germanos, quæ-

ſtus

ſtus & lucri cauſa deportatur. Hac igitur machina hoſtile robur plerunque veluti vaſtiſſimum lignum acuto & robuſto cuneo vel infringi ſolet, vel in ipſa ſtatione turbari.

Cap. II.

De curribus falcatis.

HAc ſimilitudine, curribus falcatis & hamatis, inter præcipuos bellorum apparatus olim uſi ſunt Sueonum & Gothorum pugnatores: præſertim in acrioribus præliis contra validiſſimos exercitus Teutonum, Danorum, & Ruthenorum, eo videlicet modo, ut exploratis hoſtium acceſſibus, quibus videbantur venturi, vacuos currus axibus bene unctis, in declivibus montium lateribus, firmis trabibus, alligarent, ſaxiſque repletos velut pendulos pontes in funibus ſtatuerent, foliis virentibus, aut ramis undique cooperientes, donec hoſtes præcipiti acceſſu, trepida ſimulata fuga, ad obducta diſcrimina incitarent, atque curruum diſſolutorum celeri curſui vel lacerandos ſubjicerent, aut aciales cuneos infringerent diſpergendos. Quo facto, & qui prius viſi ſunt fugere, & aliæ ſociales turmæ, ſive equeſtres, ſive pedeſtres, agminatim irruere ſolebant in diſperſos. aut reſiſtentes: curri-

bus demum eiſdem veluti propugnaculis mobilibus, ubi opus fuerat, in reliquis certaminibus ſemper utentes: eo moderamine inviolabiliter obſervato, quod curruum directoribus, ſeu aurigis, duplo magis, quam equitibus ſtipendium & ſpolium redderetur: itidem & his, qui bigas, ſive curricula, ſtipitibus lateraliter antrorſum ferratis cuſpidibus, hiſque mucronatis, inter hoſtes diſcurrendo, in invia ac præcipitia coarctabant.

CAP. III.

De æreis equis ignivomis.

NEque hoc loco omittendum eſt, quod Saxo de Regis Regneri aſtutia, & ſtrategematibus ejus, lib. 9. meminit. Inquit enim, Helleſponti Rege Dian poſt varia bellorum diſcrimina occiſo, Regnerum à duobus filiis interemptum, Dian videlicet & Daxon, ſevera certamina ſuſtinuiſſe. Ii etenim filii olim Rutheni Regis filias maritali ſorte complexi, impetratis à ſocero copiis, ardentiſſimo ſpiritu paternæ vindictæ negotium rapuerunt. Quorum Regnerus immenſum animadvertens exercitum, diffidentia copiarum habita, equos æneos ignivomos, ductilibus rotulis ſuperpoſitos,

ac versatilibus curriculis circunductos, in confertissimos hostes maxima vi exagitari præcepit: quæ res tantum ad relaxandam adversariorum aciem valuit, ut vincendi spes magis in machinamento quam milite reposita videretur: cujus intolerabilis moles, quicquid impulit, obruit.

CAP. IV.

De Septentrionalium bombardis.

SUnt bombardæ in plerisque civitatibus ac arcibus Suetiæ & Gothiæ, tantæ magnitudinis, ut vas ligneum, barile Romanum latitudine ac longitudine superans, ferreo globo, ac ferreis crustis instar pugilli manus, librarum DC. & amplius repletum pulvere, & igne excitatum, vehementissimo impetu, veluti tempestuosus turbo vel imber emittatur, & quodcunque obstaculum vim ejus sufferre non possit: idque nedum in terrestri, ac glaciali (prout infra dicetur) certamine, quoties opus fuerit, intentatur. Sunt & mediocres, ac longissimæ bombardæ, terreos globos evomentes. Præterea petrariæ, quæ lapides sublimiori ictu casuros emittunt: eoque formidabilius fit certamen, quo talibus bombardis (quæ vastitate & violentia cæteras præcel-

lunt

sunt (non uno impetu; atque horribiliori crepitu, sed successivis ictibus in loca quassanda solvuntur: atque ad earum impulsum pulveres ex disjectis parietibus, vel aliis obstaculis, turbineos videntur excitare fumos.

Cap. V.

De bombardis triangularibus.

BOmbardarum triangularium apud Suenones, & Gothos, major alias in earum inventione usus erat, quam modo reperitur. Poterat enim hac tripartita machina, immanis hostilitas,acie reparata, sæpiusque admota dispergi, ubi rotarum objecta volubilitate, quivis equestrium impetus condensato agmine accelerans, exigua manu impediretur. Sed fraude doloque bombardalium magistrorum quandoque evenit, ut pro ferreis globis stupam vel chartam bombardis imponant,vel hostes audaci aggressu radios rotarum solius hastę immissione impediant, ne è loco moveantur.

Cap. VI.

De organicis bombardis.

HAbebant etiam inter alias bellorũ machinas populi Septentrionales, hostibus

bus prȩcipue equeſtribus congreſſuri, bombardas collaterales, more organorum aut conjunctarum fiſtularum colligatas, ut eas vel pariter vel ſucceſſive excitato igne in inimicos relaxatas, citius iterum pulveribus globiſque immiſſis, opponerent ad omnem motum eiſdem inimicis: quibus etſi viſi ſunt, ſereno præſertim tempore, gravia intuliſſe bella, propriaque perſtrenue defendiſſe caſtra: tamen quia frequentiora acerbioraque prælia (prout infra dicetur) evenire ſoleant in Aquilonaribus regnis tempore horribilis brumæ, dum nives excidunt denſiores, quibus bombardarum uſus in excitando igne prohibetur: idcirco rarior factus eſt earum uſus in campis, & nihilominus frequentior in caſtellis, ad arcendos obſidentes.

CAP. VII.

De fundamentis arcium comburendis.

IN planis ac campeſtribus locis, ubi vel ex condicto, vel electione hoſtium, vel eventu temporum ac occaſionum exoritur præliandi facultas, incolæ terrarum, ut fortius inimicum aggrediantur, vel cautius ad tempus declinent, curulibus utuntur bombardis, quæ & curulia caſtra vocantur: quorum

rum aurigæ, non minus quam vexilliferi, vel alii exercitus ductores, ſunt armati, imo & ipſi equi indurato boum corio in collo & tergo. Quatuor itaque hac arte periti bellatores, vel plures, exonerandis ex utroque latere bombardis deputati, impetum, quem ſors dederit, aurigæ concurrente ingenio & audacia, exercent in hoſtem, ut à fronte vel latere diſciſſus, equeſtribus armatis perfacile non reſiſtat.

Cap. VIII.

De fundamentis arcium comburendis.

VEteris ruinæ veſtigia in Aquilonaribus regnis ſatis clare demonſtrant, quomodo quamplurima fortiſſima loca rupibus ac inviis acceſſibus impoſita, artificialibus flammis è ſubterraneis ſpecubus excitatis, velut tonitruis concuſſa diſſolutaque repe riuntur. Cum enim fortalitia hujuſmodi ob continua latrocinia, ex his limitaneis præcipuæ provinciarum locis ſuſcitata, deprehenderentur, communibus armis, unanimi gentis conſenſu, judiciſque decreto, incolæ convocati, ea adorti miris ingeniis demoliebantur, eo ſcilicet modo, ut loca montium magis ruinoſa introeuntes, eadem malleis, dolabris cuneis, cæteriſque inſtrumentis, ad

lapi-

lapides excidendos murosque demoliendos accommodis, validissima manu perfregerint, aut si spelunca fuit naturalem habens concavitatem, usu similium instrumentorum sensim ejus fastigia ex ea parte praeciderint, qua praesidiorum fundamenta denudarentur, erectas trabes ex ordine subiicientes, quibus murorum innixa moles sustineretur, ne statim compages ipsa corrueret, aut dissolveretur. Ut autem decisorum atque cadentium lapidum fragor haud exaudiretur, ex altera arcium parte armatis, cum clamore & strepitu horridiorem, vel simulatione, vel serio inferebant insultum. Verum ubi jam murus eo spatio, quo supra specum porrigebatur, pendulus totus est factus, ita ut lignis duntaxat incumberet, aridiore undequaque collecta materia, igneque injecto, confestim ipsa sustentacula correpta perfringebantur, & imposito ponderi concessere: praesidii autem pars omnis, quae tignis sublevata detinebatur, in vacuum collabendo subsedit, turresque ea è regione, & propugnacula, celerrime à caetera compagine divulsa, in declive deferebantur, foribus atque portis arctissime cohaerentibus, simili ruina concussis.

CAP. IX.

De crudelitate adulatorum, proditorum & advenarum, sæpius in regia civitate Stocholmiensi sævissime perpetrata.

Stocholmia celeberrimum emporium totius regni Suetiæ, imo Septentrionis est: in quod ex omni gente & natione, maxime autem ex Germania inferiore, cives conscribi consueverunt: & inter eos non raro miscentur illi, qui vel ob æs alienum, vel turpe aliquod facinus in sua patria nequeant commorari: hi cresentibus divitiis solent sæpe naturam, quam paupertas occulerat, aperire, & patriæ à qua benigna hospitalitate excepti fuerant, extremam moliri perniciem, maxime quando Principem talem assequuntur, sub quo omne libitum licitum esse putaverint. Tales igitur Teutones in civitate Stocholmiensi tempore Regis Alberti CLXX. inventi fuerunt: qui occulta conspiratione colligati, se Cucullatos fratres appellabant: crevitque postea eorum numerus ultra mille quingentos. Horum studium præcipuum erat, conjectis in Sueones & indigenas convitiis, ad rixas & lites provocare, ut demum apud

Regem delatos, vita, aut fortunis, vel pariter utrisque spoliarent, prout postea actum est. Nam ut eos exquisitis tormentorum generibus crudelissime dilaniarent, aptabant ex ligno serras, quibus eorum præstantiores ita ad mortem usque tormentabant, ut magis ad horrorem tam crudelis facti ingemiscere, quam scribere oportet. Tandem reliqui cives Sueci sub mediæ noctis silentio ex arce Regia, ubi captivi detinebantur, per naves ad proximam insulam jactu balistæ distantem, *Keplinge* dictam, exportati vivi, in domo quadam inclusi, digitis in perforato pariete cuneorum impressione affixis, superjecto igne combusti fuerunt, majore quidem numero, quam affirmari possit: nam ut oves colligati, plures intrudebantur comburendi. De hac urbe AlbertusCrantzius in hunc modum meminit: Stocholm insigne Suetiæ emporium, insigni clade afficiebatur. nam de cælo fulmine tactum, pene totum conflagravit. Perierunt mille sexcenti homines. Sed miserabilius, quod sequitur: Fœminæ proles, & sine numero puellæ, navibus res suas invexere cum parvulis. at ob nimiam confluentium pressuram incendium fugientium, in ictu oculi pariter suffocati periere.

CAP.

CAP. X.

De origine & situ hujus Regiæ.

PRæcipuam hanc Sueonum civitatem, Regiam Stocholmiam, à fundamento illustris & fortissimus vir Regius tutor Birgerus Ierl à fundamentis erexit, murisque & mœnibus fortissimis communivit, in loco adeo opportuno, & necessario, atque invincibili, ut nihil unquam commodius per eum excogitari potuisse credatur. Est enim locus torrentibus undique munitus, (quondam solis piscatorum usibus usurpatus) atque inter aquam salsam & dulcem ita positus, ut porta totius Sueciæ appellari possit. Prius enim Estones, Moscovitæ, Russi, Tavesthi, per eas fauces continue ingrediebantur, & clandestinis incursionibus Suecones, nullam hostilitatem suspicantes, adorti prædabantur: factaque ingenti hominum strage, libere & impune atque maximis spoliis onusti, in suas terras evaserunt: quo incursu Joannem secundum Archiepiscopum Upsaliensem in sua propria mansione *Almesteck* occiderunt, & nonnullos alios clarissimæ stirpis & memoriæ proceres. Sed hac Stocholmia extructa, omnes & singuli diuturnam pacem assecuti fue-

fuerunt, hostes vero sempiternam formidinem: qui viso tam insuperabili præsidio contra quoslibet inimicos in reliquum tempus erecto, à diripienda Suecia abstinuerunt. Quam tamen Holmiam si quis obsidione cingere, viribusque superare præsumpserit, nunquam proficiet, etiam si pertinax perseverare posset in omnimoda ejus obsidione. Sita enim est in profundissimis aquis, & rapidissimis fluminibus, duas solum portas longis interpositis pontibus ex Austro & Aquilone tenens; quæ portæ pontesque plus Regibus Daniæ constant in frustrata impugnatione, quam decem majores sui regni civitates. Nec obsideri poterit, nisi tribus fortissimis exercitibus in insulis solida terra & aqua distinctis: qui tamen exercitus nullo tempore à sagittariis terrarem subito congregandis securi videbuntur. Probet qui velit, & inveniet terribiliora.

Cap. XI.

De situ montis Bruncaberg extra Regiam Holmensem, & prælis in eo factis,

Extra hanc Regiam urbem versus Aquilonarum plagam, mons est seu collis eminens, & arenosus: super cujus verticem & ob-

& obliqua latera, multorum principum, nobilium, civium, & plebejorum acerrima certamina, tam vetustis, quam recentioribus seculis, tamque per internos, quam externos hostes sunt commissa. De quibus quia charissimus frater meus D. Joannes Archiepiscop. Upsaliensis complura verissime nominatimque in Suecicis ac Gothicis tangit Historiis, non est quod iis repetendis fastidio afficiam Lectorem: uno tamen salvo, quod Christiernus Rex Daniæ ejus nominis primus, fugiendo ex hoc monte, urgentibus Dalacarlis in acerrimo prælio, ad præsidia suæ bellicæ classis, quatuor supremos dentes ictu manualis bombardæ amiserit, prout inde progrediens ætas in cantionibus & compotationibus meminisse gloriatur. Præterea Christiernus II. fame & morbo laborantem exercitum suum, ægerrime ex hoc monte transferre potuit per aquas, ad classem retro montes ante hanc Holmiam Meridionali situ conservatam. Sed nec ibi eundem famelicum exercitum reficere potuit, nisi subdolis pactis, ipsius urbis & regni Principi & incolis sub fide violanda oblatis, sumptus & escas necessarias, à stulte credulis civibus, pro eodem exercitu, imo sua regia mensa, liberalissima donatione recepisset. Quomodo autem

O hono-

honori ſuo regio, pro æterno ævo conſulens ſatisfecit, dudum ante hanc relationem per alios relinquo pro parte enarratum, quod ſcilicet rupta fide ſex nobiliores regni obſides ſecum in Daniam pertraxit invitos. Hic etiam mons à quodam Brunchone regni proditore, & turpi adultero, nomen ab eventu ſortitus eſt. Erat etiam in hoc monte olim ſubterranea ſpecus, ubi aliquo tempore victitabant eremitæ: qui monita ſalutis præbebant exeuntibus ab ea urbe, donec ſuperveniente hoſtilitate (qua frequentiſſime ea civitas vexatur) aliorſum emigrarent, & locus ille in ſpeluncam latronum verteretur: quibus iterum purgata, repleta jacet humo, ne cuiquam deſerviat homicidæ, vel ſcelerata negotia meditanti.

CAP. XII.

De paſcendis pecoribus in tectis obſeſſorum.

ACcidit præterea, urbes obſeſſas adeo duris & pertinacibus armis terra marique comprimi, ut nihil ſolatii aut alimentorum pro reſtauratione obſeſſorum invehi concedatur, ſed extremo diſcrimine ac armata potentia ab hoſtibus ipſis violenter eripiuntur, ac exportantur:

tur : fitque multoties ea occaſione tam atrox prælium , ut pro raptu aliquot paucorum pecorum , plura millia pereant armatorum : dumque funeſtius certatur pro beſtiis , campi replentur funeribus militum occiſorum. Sed nec eo cruore furoreque reprimuntur obſeſſi. Viribus etenim primis annis, demum (milite ſtragibus continuis diminuto) artibus, dolis, & inſidiis obſidentium ſurripiunt commeatum, præſertim pecudes, quas ſecum abductas, in herboſis domorum tectis paſcendas imponunt. Quod autem in tectis commode paſcuntur pecora, ritus Gothicarum gentium in primis eſt attendendus. Ædificant enim domus lapideas, ſublimes, ac amplas, ligneaſque: quas tignis abietinis, & corticibus arboris betulæ, exquiſita induſtria tegunt, terram herbiferam quadrata figura à campis exciſam ſuperimponentes: quam ſubmiſſo avenæ vel hordei ſemine, firmioribus radicibus nectunt: quo fit, ut tecta hujuſmodi pratorum virentium ſpeciem & virtutem æmulentur. Sed ne herbæ tectorum, priuſquam evellantur, areſcant, viciſſim cum pluviis domeſtica diligentia aquas aſpergunt. Ita neceſſitas homines fortes inſtruit, ut ſupra humanas vires obſidentibus reſiſtant, &

illudant, ac penuriam omni contempta adversitate superent.

Cap. XIII.

De aquarum defectu sublevando.

Occasione insuper hic orta super defectu recentium carnium, & forsitan graviore aquarum, hic ostenditur modus Septentrionalium obsessorum, quomodo inter cætera necessitatis remedia etiam curam ineant de aquis inveniendis. Evenit nanque obsessis tanta scaturientium aut putealium aquarum (ob hostile impedimentum) penuria, ut vel se dedere cogantur obsidentibus, vel incurabili morbo, vel inevitabili nece perire. Quocirca prudentes arcium aut civitatum præfecti, velis vel telis, concava flexura, longaque extensione, è superioribus tectis suspensis ac dilatatis, & funibus cuneato situ versus ima depressis, desuper casuras pluvias aut rores præstolari disponunt. Nec frustra: quia imbres frequenti nivium resolutione adeo copiosos torrente sole è montibus descendentes excipiunt, ut cunctis tam hominibus, quam bestiis sufficiant ad optatum usum & necessitatem. Demum qui venas salsi maris, arcium fundamenta, vel fontes intran-

intrantes habent, per vaſa arenis plena pluries diſtillando purificant, & inveniunt aquam dulcem, & tractabilem ad omnem uſum, & æquè bonam, per hanc ſimplicem artem, prout ante paucos annos quidam patricii Veneti (qui in ſalſis aquis & alga habitant) talem diſtillandi modum à quodam alchumiſta ſunt mercati.

Cap. XIV.

De panum defectu ſublevando.

INgreſſuri Gothi Suecique hoſtiles terras Moſcovitarum, ſæpe reperiunt eos, ob adventum formidabilis exercitus, nedum ad latebras ſylvarum ac rupium repente fugere, ſed & quæcunque ad uſum humani victus neceſſaria ſunt, domibus incenſis ſecum in vaſtam ſolitudinem aſportare, nil penitus quod mandi poterit, venturo hoſti relinquentes. Quo caſu providi exercitus præſides more veterum Gothorum, ne prius fame, quàm ferro numeroſus exercitus corruat, bonam ſiligineæ farinæ quantitatem in ſaccis ad hoc diſpoſitis, retro ſellas equitum unà cum lamina ferrea alligare ſolent, confeſtimque ubi res poſtulat, igne ſtructo, laminæ ferreæ ſuperpoſitæ paſtas imponunt panum tanquam in clibano con-

ficiendorum : qua nihilominus lamina more clypei (in cujus modum formata eſt) corpora ſua protegentes, geminam ac ſummè neceſſariam militaris induſtriæ opem ex una re prudentiſſimè mutuare videntur. Faciunt etiam panes ſubcinericios, ex farinæ maſſa ſubtilibus arborum populearum corticibus & foliis involuta, ignitiſque cineribus cooperta : qui etſi viles eſſe videntur, primum tamen voracitatis ardorem eligibilius tollunt, pluſque durioribus ſtomachis conveniunt, quam quivis alter primarius vel ſecundarius panis. Eſt præterea tertius modus facilior ſupradictis, quo in planis montibus, qui ſæpius occurrunt, panificia fiunt. Struunt enim copioſum ignem in una atque altera & tertia montis parte: (quia undique gratis habent ligna) donec ſufficienter calefacta purgataque eadem parte, paſtam rotunda lataque forma ſuperimpoſitam citius decoquere poſſunt. Interim tamen, propinquam & continuam montis partem eodem igne actis combuſtibilibus ſuccenſam, pro novi panis decoctione diſponunt, eamque priori modo purgatam, ſimili uſui commodiſſimam reddunt, eoque compendio plura milia panum brevi conficiunt : quorum ſatietate integer exercitus à mortifera fame diebus multis liberatus,

beratus, terras inimicas ingreditur, & ubilibet easdem (nisi pactis obviatum fuerit) cædibus ac flammis evertit: tantisque onustus rapinis egreditur, ut nulla, vel exigua reputetur perpessa calamitas, quam tantis solatiis & divitiis viderint compensatam.

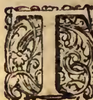
LIBRI IX. FINIS.

OLAI MAGNI, GOTHI, ARCHIEPISCOPI UPSALIENSIS, DE Bellis Navalibus.

EPITOME LIBRI DECIMI.

CAP. I.

De prœliis paluſtribus, & ruptis pontibus.

Ota Septentrionalis regio fere montosa, ac nemorosa est, habetque loca plurima naturaliter tam aquis, quam rupibus ab hostium incursibus premunita,

nita, ita ut contra equestrem, vel pedestrem exercitum, paucorum manu securitatem inveniat fere ubique optatam: imo & plurimæ paludes ita inviæ ac cœnosæ sunt, ac profundæ, quod vix etiam in algidissima hyeme congelari videantur, ut peditem sufferant leviter gradientem. Talisque inter cæteras, alioquin valde voraginosas, locus *Rotabro*, ist elt, Pons ruptus, appellatus, itinere horarum duarum à Regia civitate Stocholmiensi prædicta distat: de qua civitate cum remotius prædandi causa hostilis exercitus, ab externis inimicis, Germanis vel Dacis, advectus, in terras opulentas exire præsumpserit, illico mediis sylvis incolarum congregatorum munitionibus & sagittis retrusus, unde exierat revertitur, vel viribus actis incolas ipsos cedere cogit in alium quem poterunt locum: sicque (quod raro accidit) ad hunc palustrem pontem profugientes, immobiles in quocunque acerrimo certamine perseverant. Rupto nanque longissimo ponte ligneo, ac stricto utroque latere voraginosa, non est quod hostis ullam inveniat occasionem naturæ vim inferendi, fortissimis viribus præmunitæ. Habita sunt in loco sæpius atrocissima bella diversorum Principum tempore, prout cantiones patrio rhythmo passim usque in hunc diem convi-

vali

vali more exhilaratis vocibus & jubilo fieri solitæ atteſtantur, videlicet quod arte, natura, viribus, & experientia veteranorum militum, præfectorumque induſtria & fide, parta ſit victoria, & ampliter augmentata.

Cap. II.

De forma & uſu antiquorum navium Septentrionalium.

PAluſtrium bellorum progreſſus & exitus in Septentrionalibus regnis, hanc ſortem & viciſſitudinem circa externum hoſtem retinent, ut rebus infeliciter geſtis, (quemadmodum frequentius ob locorum ignorantiam accidit) per invia, ac devia, ſylvarumque compendia ad navigia certo loco repoſita, refugium habeant duces: dumque ab initio, quoties unus alterum, aut pariter ambo alterutrum ſe mutuo, levi forſan ratione,ad prælia provocabant, continuum iter habuerunt, utputa propter raptas virgines, aut arripiendas, (prout Saxo Danorum hiſtoricus in Aquilonaribus regnis inter potentiſſimos Principes frequenter meminit, etiam interveniente cruentiſſimo bello, fuiſſe factum) inglorii; & non ſine clade redierunt. Forma igitur vetuſta-

rum navium, juxta fluctuum brevem vel ſpacioſum curſum, lata vel oblonga fabricatur: veluti in mari Oceano verſus Norvegianos, ubi ſpatioſæ, ſicuti Hiſpanici maris, undæ longas lataſque recipiunt naves: quemadmodum in mari, Gothorum Sueonumque littora alluente, brevia, lataque navigia, oneraria præſertim, ob ſtrictas, ſæpiuſque reflexas undas, adeſſe oportebit. Antiquitus unaquæque provincia, etiam à mari diſtans, penes littora in aliquo tuto portu & plerunque in littore, ſub tecto ſervabat naves ſuas, & earum ſingula ornamenta: quales in littoribus Norvegiæ, & demum Sueciæ, vidi. Quæ quidem naves ingruente neceſſitate, ſubito motu ad uſum impoſitis inſtrumentis, commeatu, & hominibus armatis, quantum ea ætas tulit in aquam & expeditionem in magno vel parvo numero, juxta Principis edictum emittebantur: quæ tamen ita ſignis, coloribus, & nominibus diſtinctæ erant, ut quocunque claſſico ſurgente cum hoſtibus congreſſu, ſemper ſine confuſione nutu ſuorum præfectorum dirigerentur: niſi rapida vertigine ventorum, præſertim Circii, pluſquam adverſa claſſe, diſgregentur in mari: is enim ventus quaſi exitialis hic eſt, ut Helleſponticis Subſolanus.

CAP. III.

De alia specie navium Septentrionalium.

OMissis pluribus navium generibus forma quidem cum aliis quarumlibet aquarum nationibus fere congruentibus, sed nomine patrio discrepantibus, de his solis hic mentio fiet, quæ communiori vocabulo generali notitia demonstrantur: ut sunt naves actuariæ, onerariæ, lembi, lintres, &c. hippagogæ; quæ ob multitudinem equorum ab Aquilone ultra mare ad Germanos evehendorum maximæ sunt. Præterea bellicæ naves, quarum una Gostavi Regis Sueciæ tantæ magnitudinis erat, ut mille armatos, nauclerosque trecentos, qui optimi bellatores sunt, una cum aliis ingentissimis navibus classico certamine deputatis, emittere posset. Præterea idem Rex primus usum biremium, triremium ac quadriremium, circa annum Domini 1540, in mari Gothico, ac Suecico, manu artificum Venetorum liberali stipendio conductorum, introduxit, maxime ut prædones Moscorum, ac Esthonum, pluries violatis induciis terras suas invadentium, celerius corripiat vel captivet. Jamque gens sua Finno-

nica lignariæ artis peritiſſima, ea compagine & robore, vel forſitan meliore, triremes conficere novit, uti inſigni induſtria apud Venetos fieri vidi: ſed non ea celeritate, ut illi qui omnibus neceſſariis ad navigandum velificandumque, cum armis & bombardis ac commeatu 60. vel amplius, ex rudi ligno, ſpatio unius menſis uſque ad bellicum congreſſum educere poſſunt. Habebant præterea lembos, cymbas, parones, celoces, myoparones, ſcaphas & ſimiles. Lintres præterea plurimum in uſu apud Septentrionales ſunt, eo quod facile è grandibus lignis abietinis, & quercinis cavantur, 20 vel 30. hominum capaces: ſed qui minoris quantitatis ſunt, piſcatorio uſui deputantur.

CAP. IV.

De mutua ſtrage mercatorum pro portubus Iſlandiæ.

MIſerabile ſpectaculum negotiatorum, mutua ſtrage ſeſe ob quæſtum uſque ad vitæ periculum & diſcrimen bonorum omnium, etiam ulciſcendæ ſtirpis, ſive domi ſive foris impetentium, ut oculis apertis, & clara luce, intueri non valeant, quantis deprædationibus ubique ſint ſubjecti, niſi

& ipsi arma acuere scirent, & in propriam extendere calamitatem. Inter quos Vandalicarum urbium Bremenses, Rostochienses, Vismarienses, ac Lubecenses Principales existimantur: demum Anglorum, Scotorumque mercatores: qui de primatu & privilegio Islandensium portuum occupandorum, adeo pertinaciter instar navalium bellorum litigant, & mutua strage ob quæstum lacerant, ut sive is, sive alter se strenuum victorem existimet, semper fisci speculator assistat, qui utranque partem tam ordinaria quam extraordinaria exactione, tam in ære quam corpore, gravissime corripere novit.

CAP. V.

De punitione rebellium nautarum.

QUemadmodum in cunctis hominum statibus & generibus, constitutæ sunt leges & regulæ, quibus honestius, justius ac cautius vivatur: ita in nauticis officiis rationalibus usus & consuetudines conditæ, ac rigide observatæ reperiuntur. De quarum speciebus (licet innumeræ sint) nonnullas saltem generaliores ostendere, existimatur opportunum. Qui igitur seditione mota gladio patronum, aut rectorem navis inva-

invaserit, aut invadere præsumpserit, seu malitiose nauticum gnomonem, aut compassum, & præcipue portionem magnetis, unde omnium directio dependet, falsaverit, & similia horroris scelera in navi commiserit, ut plurimum (si vitæ parsum fuerit) gladiolo vel cultello firmatam manum (cujus officio frequentius utitur) ad malum, seu principale lignum navis, mediam scindendo retrahere oportebit. Qui vero tumultuarius, aut injuriosus fuerit, funiculo ligatus uno latere navigii subtus immersus, ex altero sub dorso navigii retrahitur: atque, si propter absorptam in gurgite aquam opus fuerit, supinus reponitur, aut pronus, ne intereat suffocatus. Quidam vero enormitate sceleris, aut rebellionis, proditionisque, præsertim in bello navali manifeste notati, totaliter vivi mittuntur in mare, ne totam classem versuta machinatione disperdant. Reliqui pro minutis facinoribus immunitatem in prora celerrime petita repositam habent: vel antequam eam intraverint, sociorum manu apprehensi, ter natibus ad antennam vel malum torti, eum impetum sentiunt, ut quasi meridie suspiciant stellas. Hæ & similes pœnæ, imo graviores, ex constitutionibus vetustissimæ urbis Visbycensis in insula Gothlandiæ, dominio-

minio Regis Sueciæ & Gothiæ perpetuo jure ſubjecta, quatenus opus fuerit, extenſiori modo repetuntur. Et licet urbs illa potentiſſima, ac opulentiſſima, quondam fuerit, & pro minima occaſione, nempe fractione unius feneſtralis vitri, vix valoris obularis, humiliata ſit: tamen leges maritimæ, & deciſiones omnium controverſiarum, ſingulariter longe lateque, uſque ad columnas Herculis, & ultimum mare Scythicum, ex ea petuntur, & datæ obſervantur, ut cuncta ſub debita tranquillitate peragantur, quæ pacificis commerciis valeant & debeant convenire.

CAP. VI.

De equeſtrium natatione.

QUamvis non minus infauſtum, quam temerarium ſit, armatum equitem vel peditem gurgiti natando ſe committere: attamen quia Gothi omnia temporum momenta ad excolendam militiam collaturi erant, nullas partes militari exercitio idoneas experiri omiſerunt. Quocirca artem & uſum aquas innatandi, adeo perfecte calluerunt, ut plerunque armis onuſti, atque equis invecti, magna fluminum ſpatia inter hoſtiles exercitus, ad reſiſtendum vel fugiendum

dum transnatarent. Nec minori equos industria, quam se ipsos, ad natandi consuetudinem instruebant, prout Cornelius Tacitus asserit de Germanis: quorum nobilissimum institutum erat, equos ad natandi studium informare, audacterque sese fluminibus cum equis natare peritis immergere. Nec testimonium Saxonis in hoc casu omittendum est. Is enim dicit, Biornonem quendam Norvegianum, insignem pugilem, equum habuisse præstantem corpore, præpetem velocitate, adeo animosum, ut indefessus obstrepetem vorticem superaret: cujus aquæ lapsus tam cito, ac præcipiti volumine defertur, ut animalia nandi vigore defecta, plerunque pessundare soleat. Eo tamen equo, tum Fridlevo pugile fortissimo (de quo superius in 5. lib. dictum est) urgente, tum scrupeo atque iniquo loco privatus est, & ad ultimum hostili strategemate, equi errore captivatus. Ita nullibi terrarum, species aut natura videtur deficere equi Seiani. Quod autem Gothorum equi ejusmodi natandi artibus perhibentur instructi, necessariam causam, magnitudo, latitudoque immensorum fluminum ubilibet administrat. Vix enim ulla certamina apud Orientales, Occidentalesque Gothos, aut Finnos, Ruthenos, & Moscos, instaurari

vel

vel perfici possunt, nisi aquarum vastitas, & vorax impetus superetur.

CAP. VII.

De natatione pedestrium armatorum, & præsertim pinguium.

LIbet hic ex Saxone singulare exemplum afferre de quodam Sivardo Norvegiano: qui post multa præclaraque facinora in bellis edita, ab hostibus interceptus, cum navi in alto mergendus veheretur, quasi funus suum inferiis præcessurus, empta de industria potione remiges oneravit, quibus exhilaratis, gubernandi potestatem supremi beneficii loco impetravit: nautasque impensius edere remigium hortatus, cum vehementissimum navigii cursum animadverteret, projecto gubernaculo præceps in undas insiliit; priusque littori, quam concitatę ratis impetus concessisset, restitutus, Regem Haraldum improvidum occidit. Deinde navali prælio dimicans incredibili & præstantiori fortitudine, solus aliquandiu, consumptis sociis, navigium ab hostibus vindicavit: quorum multitudini tandem cedere coactus, singulari nandi peritia fretus, quanquam hybernum tempus instabat, armis militaribus onustus, profundo se credi-

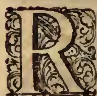
credidit, atque ſub undis enatans, dubium effecit, majoris audaciæ ſpecimen in puppi præbuerit, an inter undas agilitatis ediderit. Siquidem loricam, qua corpus munierat, quo liberius enataret, cum reliquis armaturis ſub undis ſibi detraxit, ac demum cum capeſſendi ſpiraculi gratia fluctibus emerſiſſet, à quodam familiari ſuo per habitum hoſtibus indicatus, tunicam, qua ſe prodi ſuſpicabatur, rurſum corpus aquis occultando depoſuit. Sed cum ne ſic quidem proditoris notitiam fefelliſſet, ad extremum ſe veſte nudavit. Nec tamen adhuc indice ludificato, cum ſolus ex ſociis ſupereſſet, ſeque hæc omnia, quæ & callide, & animoſe tentaverat, fruſtra expertum animadverteret, tandem fati ſimulatione profundo diutius immorans, inſidiatoribus, an viveret, dubium reliquit. Ad ultimum, cum humanæ reſpirationis conſuetudine ſuperne aërem capeſſere debuiſſet, cujuſdam forte navigii gubernaculum pertinaciſſimis brachiorum amplexibus apprehendit, eique aliquandiu tacitus inhæſit, donec cujuſdam curioſius cultum contemplantis indicio deprehenſus intercipitur, & morti adiudicatur.

OLAI MAGNI, GOTHI, ARCHIEPISCOPI UPSALIENSIS,

DE Bellis Glacialibus,

EPITOME LIBRI VNDECIMI.

CAP. I.

Eperiuntur in annalibus Septentrionalium regionum, tam vetuſto, quam recenti tempore, inter Ruthenos, ſeu Ruſſos, aut Moſcovitas, & Sueones, ſive Finnos, ob diverſas, ſed arduas cauſas, tam in mari, quam in terra, atque plana glacie, & denſis altiſque nivibus, ſæpius atrociſſima fuiſſe commiſſa certamina, ſorteque militari & fortuna variata, nunc uni, nunc alteri (ut fieri ſolet) ſtrenuam victoriam adjacuiſſe: quæ rurſus devictæ, in horribilem prolapſa ſit calamitatem. Hujuſque diſcriminis cauſa eſt, loci temporiſque, ac gubernatorum circunſtantia, quæ in talibus celerrimam accelerant occaſionem.

nem. Duæ igitur ſunt fortiſſimæ arces: quarum altera interjecto profundo & verticoſo gurgite, dominio magni Magiſtri Livoniæ (ſic enim maximæ provinciæ Princeps appellatur) ſubdita eſt: altera vero magno Principi Moſcovitarum pertinet. Una tamen *Narven* regimini Chriſtianorum Livonienſium, & altera ſchiſmaticorum Moſcovitarum ſubjecta eſt: quæ arx Moſcovitis ſubjecta, tanto naturæ munimine, ob circum currentes aquas & armatas vires, ſe tutam perenniter dudum credidit, ut nullius etiam potentiſſimi hoſtis inſultum expaveſcere vellet. Sed hæc inſania uti fallax extitit, ita & inevitabilem experta eſt calamitatem. Nam Suecorum Gothorumque illuſtriſſimi Principes, Steno Stur antiquior & Suanto, multis & gravibus Moſcorum injuriis ac perfidiis provocati, poſt arduiſſima bella, ac damna eorundem Moſcorum, potentibus provinciis ac populis illata, exercitum quinquaginta millium armatorum prædictamque arcem Moſcovitarum aggredientes, ferro flammaque (ſpeculantibus amicis Livonienſium caſtris) inſuperabili furore expugnarunt, ut Moſci cruciabiliter vulnerati, multis interemptis, ac combuſtis, vix fuga ſibi pepererint ſalutem. Hacque arce ſuperata, inæſtimabile ſpolium

lium argenti, & pretiosarum pellium zebellinarum, Principibus Suecis, & Gothis antedictis,& exercitui eorum,cessit in prædam, ut inde perpetuo gloriarentur, pro gravibus arduorum præliorum molestiis, tam æstu quam frigore perpessis, maximis spoliis onustos triumphasse. Sed hæc opima spolia, uti superatis hostibus irrecuperabili damno dolorique fuerunt: ita & Principibus prædictis, & amicis, ac terris eorum ob discordiam pretiosissimę prædæ hinc inde usurpatæ, perniciosum ac inextinguibile odium (unde postmodum regnorum ruina orta est) excitarunt. Hanc itaque arcem ab hostibus militari fortitudine erutam, cum magnus Magister à Suecis victoribus gratis & dono oblatam, suo dominio formidaret adjungere, flamma imposita, exportatisque ingentibus spoliis, per Finlandiam in Sueciam, & Gothiam, victor exercitus est reversus. Tanta tamen copia ceræ (quæ Orientalium negotiatorum immensus quæstus est, & dominorum dives tributum) in eadem arce, ob impottabilem gravitatem, relicta est, ut flammis resoluta navigabile iter per magna locorum spatia exundatione sua reddere posset.

Cap. II.

De conflictu glaciali.

NEque minori bellandi impetu Sueci ac Gothi contra Moſcovitas ſeu Ruthenos, pacta conſtitutæ pacis ob ardorem rapinarum in finibus Finnonici maris violantes, ſuper aperta glacie, quam in ipſa ſolidiſſima terra confligunt: imo, ut prius dictum eſt, ubi antea æſtivo tempore acerrima commiſſa ſunt bella navalia, eiſdem in locis glacie concreta, aciebus militari modo inſtructis, bombardiſque ordinatis, habentur horrendi conflictus. Adeo ſolida glacies eſt in equeſtribus turmis ſufferendis, ampliter vel ſtricte collocatis. Neque mirum, aut incredibile cuipiam, Latiali præſertim homini, videatur, quomodo equorum ungulæ in lubrica glacie firmari poterunt, ut nedum impetuoſiſſime curſitent, ſed & in gyrum verſi, atque ad curſum agitati, armatum ſuſtineant pugnatorem. Equi etenim ad eo firmati ſunt in pedibus adunco ferro, & clavis acutis, ut nuſquam, quantumcunque plana ſit glacies, ſeſſori de lapſu ſit formidandum: imo talibus equorum ferramentis glacialia fruſta, impetu fugientis exciſa, in faciem immittuntur inſequentis,

tis, ut ilico moribundus corruat, vel vulnus recipiat, non facile curandum.

CAP. III.

De irruptionibus Moscovitarum, seu Ruthenorum.

MAgno gentis suæ numero non tantum ad præliandum, quantum prædandum, pro majori parte, exiguo, vel nullo servato ordine militari, ad bella proficiscuntur Moscovitæ, præcipue qui limites regni Sueciæ, ac magni ducatus Finlandiæ, præliaturi aut prædaturi accedunt: prout in annalibus eorundem regnorum, præcipue circa annum Domini M.CD,XCV, viribus sexaginta millium hominum factum fuisse commemoratur. Causam moræ irruptionis posuere trium parochiarum collimitanearum, scilicet *Egrebpe, Lasche, & Savalox*, atque de fluminibus eorum repetitionem, quasi æquius ad eorum pertinerent ditionem, quam regni Sueciæ jurisdictionem. Sed revera stimulatione Joannis Danorum Regis tanta colluvies eo ingressa est, ut maxima regni Sueciæ provincia subjugata, partem juri & dominio Moscorum subiiceret, & partem dominio ejusdem Regis Danorum subjugaret: quemadmodum pau-

paucis inde evolutis annis, anno M. D. poſtea in Regia civitate Holmenſi legati Moſcovitarum eidem Regi Joanni in quadrageſima propoſuerunt, aſſerentes, pactum hoc oſculo ſanctæ Crucis inter utroſque Principes, pro humilianda ac uſurpanda corona Suetiæ, ſolenniter fuiſſe ſtabilitum. Sed utraque pars in meditationibus ſuis ſubito fuit exinanita, ut Rex Joannes in ſuam Daniam (relicta Regina Chriſtina, de Ducibus Miſniæ, muliere optima) fugere ſit coactus, & ipſa Moſcorum turma hoſtiliter humiliata, atque more prædonum repulſa ad patrias redire habitationes, ea memoria cladis accepta, ut Danorum perſuaſione nunquam dominia Regis Suetiæ, aliena ſtimulatione, vel proprio auſu, præſumpſerit impugnare. Utcunque ſe res habet, cum Daniæ regnum parvulæ telluris anguſtiis (teſte Saxone) claudatur, importune, & aſtute providere ſolet, ut ampliſſima vicinorum regnorum Suetiæ, Gothiæ, & Finlandiæ dominia, multorum Principum confœderationibus & auxiliis uſurpare poſſit, præcipue Moſcovitarum, ſeu Ruthenorum ex Oriente, Scotorum & Gallorum ex Occidente, & Germanorum ex Meridionali plaga: quæ nationes ſimul conjunctæ in Suetiam ſubjugandam venientes, citius tu-

mu-

mulum inveniunt, quam triumphum.

Cap. IV.

De specu horrisono, Smellen vulgariter dicto.

Visum est superiore capite, glaciei tantam inesse fortitudinem, ut equestres pedestresque bellatrices turmas facillimè sufferre possit. Jamque intuendum erit, specum subterraneam esse prope littoralem urbem, Viburgum appellatam, eisdem Moscoviticis terris plurimum vicinam: quæ ejus secretæ virtutis est, ut animali vivo in ipsam projecto, tam horribilis sonus excitetur, quo sua excellentia aures prope positorum suffocet, ne audire, aut loqui, vel stare possint: qua virtute multo plures, quam vehementissima bombarda, interimit, vel debilitat in momento. Sed neque hoc naturæ opificium videtur esse ociosum. Ingruente enim hostilitate, præfectus terræ jubet omnium aures concludi cera, cellariisque ac antris abscondi victuros: & demum se muniens, animal aliquod vel fune præcipitat in os speluncæ: unde tam horridus excitatur sonus, ut hostes obsidentes in circuitu, quasi mactanda pecora collabantur, lapsique (si incolis visum est) longo inter-

 vallo

vallo remaneant ſpoliandi. Sed nulla voluptas ultionis ſumendæ victoribus ineſt, quando naturæ potentia tam fortiter opprimi videntur inimici: qui mox ut ſenſum ceperint, non præliandi, ſed fugiendi tempus aſſumunt, ne ſono iterum excitato, tandem moriantur, vel mortifera ægritudine contracta, paululum etiam fugientes ſupervivant. Quo caſu evenit, ut qui armis & viribus à bellico furore reprimi non potuerunt, ſolo terrore mugientis naturæ tabeſcant, priſtinum vitæ robur tarde vel nunquam recuperantes.

CAP. V.

De eodem.

MIſerandum & infelix hujus calamitatis exemplum plus cæteris hoſtibus Rutheni ſeu Moſcovitæ, multis millibus ſuorum amiſſis, quandoque ad poſteros reliquerunt, ne vicinas gentes, maxime Finnos, ſuperba multitudine gratis opprimere pergant. Hi etenim Finni & mutuis præſidiis, & Gothicis ac Sueticis armis, magiciſque artibus, & elementorum ſecretis viribus, ſeſe ſuaſque terras inconcuſſe ſervare ſolent. Hujus autem ſpecus ratio, undecunque conſtat, à provido ſemper viro dirigi ac cuſtodiri

ſtodiri debet, etiam intra plures circumpoſitos muros: quia ejus, ut aliarum rerum, ſecreta natura in maxima potentia ſita eſt.

Cap. VI.

De præliis Finnorum contra Moſcos.

QUemadmodum ampliſſimus ac potentiſſimus eſt principatus maximi Ducis Moſcovitarum, ac Ruthenorum, ita & titulum ſuæ ditionis amplificat, & extendit, prout literæ ejus noviſſime per quendam Demetrium Clementi Septimo tranſmiſſæ, atteſtantur in hunc modum: Magnus Dominus Baſilius, Dei gratia Imperator ac Dominator totius Ruſſiæ, nec non magnus dux Volodemariæ, Moſcoviæ, Novogrodiæ, Permiæ, Vetchæ, Bolgariæ, &c. Dominator & magnus Princeps Novogrodiæ inferioris terræ, Cernigoviæ, Razaniæ, Volotchiæ, Rozeriæ, Belchiæ, Roſchoviæ, Jaroſlaviæ, Belozeriæ, Vdoriæ, Obdoriæ, Condiniæque, &c. Datum in civitate noſtra Moſcovia, anno ab initio mundi milleſimo triceſimo ſeptimo, tertio Aprilis. Verum hunc titulum tam magnum & amplum, vicinæ nationes plus mirantur, quam ejus vires formidant, maxime Finni, qui ſæpius provocati, non deſinunt tam potenti-

 bus

bus ejus titulis & populis insidiari. Sed non tam frequenter in campis (nisi asperrima hyems fuerit) quam aquis in plurimos amnes lacusque divisis: verum ut plurimum latrunculi sunt pro utraque parte, ardore (ut supra dictum est) rapiendi præliantes. Sed neque ob hanc minutam rationem Principes Apuilonis in apertam hostilitatem ruunt.

CAP. VII.

De modo latrocinandi Moscorum.

RUtheni, seu Moscovitæ, quam perniciosam in piratica seu latrocinandi studio peritiam ac astutiam habeant, his paucis declarabimus. Dum enim Carelos, sive alias vicinas gentes, latronum more invadere prædisponunt, societate congregata, atque certis legibus & pactis instructa, lembos abietinos longos ac leves, 20. aut 25. hominum capaces, in solitudinibus diligentius asseribus planis & subtilibus fabricant: eo videlicet ordine, ut pars dolabris eos cavet: pars picem in subterraneis specubus (ne fumo prodantur) ex pinieis stipitibus, aut scandulis, concoquat: pars cuspides jaculorum, ut indurescant, adurat: pars arcus & nervos, sagittasque adaptet. Pro omnibus

mnibus enim similibus instrumentis materiam aptissimam habent solitudines illæ. Quibus videlicet lembis paratis, pariter eos in aquas velut classem latrunculi immittunt, & armis instaurant. Deinde vicos, villas, castella, navesque onerarias, in Albo lacu, vel Venedico sinu, vel Livonico mari, sub anchoris stantes, spolia rapturi aggrediuntur. Nec bona spoliasse aut diripuisse contenti, sed etiam innata crudelitate, sine quocunque discrimine & discretione, homines talibus ingeniis superatos, in gurgitem mittere suffocandos satagunt.

CAP. VIII.

De eodem.

TAlique prosperitate freti adeo insolentes evadunt, ut naves majores, marina tranquillitate retardatas, circa tabulas aquis viciniores, obterebraturi, aggredi & molestare non formident: sagittis enim, ne superne à propriis defendantur navigia, satis acriter avertere contendunt. Attamen rarissimam pro tantæ præsumptionis audacia victoriam consequuntur, quia tormentis, ballistis, & jactilibus saxis frequentius repelluntur. Deinde dum considerant, se non satis diu post illatam violentiam,& ra-

pinam, inter homines afflictos permanere securos, aut ulteriori omnium dispendio publicam exercere piraticam, lembos humeris impositos, in abdita sylvarum referunt, quorum secretiora loca intimius cognoscunt: ut rursus eisdem pro similibus latrociniis exercendis opportuniore tempore uti possint: interim præsidia in nemoribus firmantes, ut in his tanquam secretioribus eremi locis, spoliorum abundantia se nutriant, ac armis tueantur. Verum, uti facinus eorum horridum est & perniciosum, ita promptissimos vindices ilico invenit in sui ultionem. Venatorum nanque diligentia & sagacitate primum latronum sylvestria præsidia explorantur: deinde turmatim exeunt populi furvis armis induti, hostium vires usque ad extremam internecionem deleturi. Neque tamen id sine cruenta victoria venit, dum latrones sceleris conscii, pro vita tuenda quasi agonizantes decertant. Ad extremum tamen viribus fracti, partim ad montium antra, partim ad terrarum cavernas, partim ad densos arborum ramos scandendo se recipiunt, eo securiores se putantes, quo secretiora hæc loca antea ad tantum facinus perpetrandum præelegerant in ea solitudine vasta. Sed Dei vindicta exigente, neque eo modo aut

loco

loco vitam aut immunitatem merentur, qui tam diris cruciatibus innocentes opprimere consueverunt. Omnes enim sine ulla clementia lembis & præsidiariis ædibus impositi, comburuntur. In cavernis vero & antris latitantes, grandibus admotis saxis & palis, vivi prolixiori fame relinquuntur interimendi. Qui densis arborum frondibus se tutos opinantur, latratu canum proditi, nisi de vita redimenda paciscantur, mox sagittis opplentur, ut decidant in terram morituri. Nec alia apud eos efficacior vis est investigandi sylvestres grassatores & fures, quam odoratu & latratu canum venaticorum.

CAP. IX.

De modo recipiendorum Oratorum apud Moscovitas.

PErhibent nonnullæ Septentrionalium regnorum veteres historiæ, quosdam Principes Moscovitarum miris præstigiis Regum & Principum legatos excepisse, atque adhuc excipere solere. Siquidem elegerunt, nuncque pro tempore ex plebeja multitudine quam plurimos procerioris staturæ viros, insigni canitie, & prolixioris barbæ forma spectabiles, elegantissimo cul-

tu, veſtitu ſcilicet Principis eos exornantes, eligunt, ut in ampliſſimo nobilium cœtu hinc inde cum ſilentio ſedentes, ſui ornatus ſplendore & multitudine oculos perſtringant ingredientium Oratorum: qui tanto apparatu faſcinati, aut territi, nihil auſterum proponant, vel propoſitum communibus eorum ſententiis annuant concludendum Sed is apparatus, uti mentitam magnificentiam continet, ita & frequentius in ſuo exitu vileſcere judicatur. Longe etenim ab ea æſtimatione aberrant, quam ſe putaverant conſecuturos. Nam expeditioribus legatis, qui latius arduis deductis negotiis penetraverunt orbem, totus ille ſplendor præſtigioſuſque cultus contemptibilis apparet, & pudendus. Præterea mos eſt apud Tartaros, ut Legati, antequam eorum Imperatori commiſſa proponant, inter duos ignes ire cogantur, ea potiſſimum cauſa, ut ſi venenum portaverint pro intoxicando Principe, ardore ignis in portatorum necem prius diſſolvatur. Noluntque aliter eoſdem legatos audire, niſi munera ferant, flexiſque genibus commiſſa loquantur, cæteraque cœlicolis debita homini mortali impendant: & hæc facere recuſantes, vix ſine vitæ periculo abſolvuntur. Ut autem hic ritus recipiendorum legatorum apud Moſcovi-

ſcovitas clarioribus oſtendatur exemplis, inſerendam eſſe volui Sereniſſimi Regis Poloniæ legationem, anno Domini M.D. LI, ad ducem Moſcorum, ordine quo ſequitur, inſtitutam. Orator Regis Poloniæ Matthæus Barthlomievicza *Kneze Gedroitzki*, vir nobilitate inſignis, per milliaria Germanica CC. à Vilna civitate celebriori Lithuaniæ, ad Moſquam Moſcoviæ metropolim perveniens, ingreſſurus, conſummato prædicto itinere; ab aliquot equitibus ad hoc à magno Duce deſtinatis ſuſceptus eſt: ac poſtea paucis diebus elapſis, ad tradendum Regias literas, ſolenni pompa (uti Moſcovitis viſum eſt) in arcem deductus eſt, per duo atria, quæ homines proceræ ſtaturæ, ac prælongam barbam nutrientes, & plerunque ſervilis conditionis, in ſubſelliis orbiculatim ſedentes, ſplendidiſque ſatis amicti veſtibus, ad magnum Ducem pertinentibus, ut poſſit ſolummodo ex longinquis oris venientibus oſtentare ſuæ aulæ magnificentiam, occupabant: ad palatium tandem, in quo magnus Dux una cum ſuis Principibus, etiam ejuſdem formæ indutis veſtimentis, morabatur, introductus eſt. Magnus autem Dux in ſella aliqua, ab aliis Principibus multum ſeparata, longa talari tunica ex ſerico villoſo, cujus extremæ oræ mar-

garitis unionibusque prætextæ, indutus ſedebat: ac ſcipionem, ſive baculum, ſuperiore ex parte inauratum, inferiori vero, argento inductum, cui innitebatur, manu tenebat: denique capiti ſuo mitra (quod illi ſua lingua *Kalpak* appellant) de præſtantiſſimis ſubnigris vulpinis pellibus (quæ iſtis in terris maximo in pretio ſunt, longeque ſuperant zebellinas pelles, quoad æſtimationem) impoſita erat. Quando autem legatus palatium ingreſſus eſt, ilico qui eum adduxerant, ac magno Duci præſentabant, in pavimentum coram eo ſe proſternebant, ac capite terram terque quaterque (quemadmodum Moſcovitis moris eſt hoc modo reverentiam ſupremam ſuo Domino exhibere) quatiebant. Verum oratori ad fores, diſtantia L. pedum à magno Duce, una cum famulis ſuis, quorum 12. cum illo advenerant, conſiſtere, per Procuratorem ſibi (quē illi *Prziſtavv* vocant) conſtitutum, juſſu magni Ducis injunctum eſt, nec propius ad eum progredi permiſſum: ibique, donec ad magnum Ducem orationem haberet, ac Regias literas Secretario ad hoc deſtinato traderet, perſtitit: cujus quidem Regis literas Orator magni Ducis, alias dum in Polonia eſſet quod ſuum Dominum *Czar Ruzki* (hoc ſonat Cæſarem Ruſſiæ) à Metropolita-

litano iſtius terræ ſic creatum minime compellarent, atque hanc ob cauſam idem Dux proprium Oratorem poſtmodum miſiſſet, recipere recuſarat. Poſtea dictus Regis Poloniæ Orator à Procuratore iterum in hoſpitium ſatis magna pompa, oſtentandi gratia deductus eſt. Hæcque de modo recipiendi Oratores apud Moſcovitas ſufficiant.

Cap. X.

De Italico Oratore crudeliter occiſo.

INſuper Albertus Crantzius Hiſtoricus Germanorum inſignis, in ſua Vandalia aſſerit, Oratorem Italum, eo quod caput ſuum totaliter coram Principe Moſcovitarum verba facturus non nudaret, crudeliter fuiſſe interemptum. Cum enim Orator patriæ ſuæ conſuetudinem (qua nullius dignitas vel majeſtas tecto capite orantis offendi putaretur) allegaret, efferus Princeps ferreo clavo tegumentum cerebro conjungi juſſit irriſorie aſſerens, ſe ritum hujuſmodi tali memoria non violaturum, ſed confirmaturum.

Cap. XI.

De ingenio negotiatorum Moſcoviæ.

NEgotiatorum Moſcovitarum mos eſt, novas, ſcilicet diverſis occurrentibus ſtagnis & fluminibus, fabricare naves, & merces eiſdem immittere comportandas. Iter enim quæſtus cauſa in Septentrionalibus terris inſtitutum, ad ccc. vel cccc. leucas ſe extendit: in cujus ſpatio cum ſylva atque longi amnes, vel lacus, frequenter occurrunt, comportatis rebus, navibus jam fabricatis aut fabricandis utuntur. Nec eſt qui de injuria, aut incisione ſylvarum, vel piſcatione talium mercatorum querulatur, modo ultra hæc naturæ dona alia non uſurpaverint, patronis ignorantibus aut invitis, veluti jumentis pro eorum navibus pertrahendis, aut edendis pecoribus, loco quorum carnibus ferinis, inter itinerandum ſagitta quæſitis, abunde utuntur. Merces autem eorum ſunt pelles pretioſæ, & omnigenæ ſortis apud eos in pretio, videlicet zebellinæ, mardurinæ, & varolinæ, alias vulgari Italico Doſſi dicti: de quibus ſuperius ac inferius nonnihil eſt annotatum, & annotandum.

CAP. XII.

De diversis modis prœliādi Finnorum.

CUm apud Finnos seu Finlandos, populos Septentrionales, ob eorum nimiam ferociam, gravibus pœnis seu censura Regia edictum sit, ne domi in mutuam perniciem bellicis armis utantur, videlicet lanceis, telis, jaculis, gladiis, aut pugionibus oblongis: attamen securium dolabrarumque usum pro domestica necessitate levanda omnimode permissum habent: quibus etiam conficiunt structuras admirandas. Verum ne defensoris armis, quibus sese à Moscovitis latrocinantibus, nimium vicinis, oportuno tempore defendant, carere videantur, hastatis fundis primos insultus sufferunt, aut repellunt. Deinde comminus certaturi, jactilibus saxis cingulis eorum alligatis se tuentur. Fortissimi enim sunt brachiorum, atque plurimum jaciendo experti, ita ut nullus frustra pereat jactus. Habent etiam longissimas hastas abietinas, Sole arefactas: quarum cuspides clavis vel sudibus acuunt. Hisque velitum, seu levium equorum impetum primi repellunt. Quidam restibus instar retium ferinorum ductilibus sublimi jactatione utuntur. Ubi enim.

nim cum hoste congressi sunt, iniiciunt eos restes quasi laqueos in caput resistentis, ut equum aut hominem ad se trahant. Quidam etiam lapide pugillaris quantitatis, funiculo quatuor palmorum longitudinis (quibus ferrei, vel plumbei globi, vel catenulæ ferreæ non sunt) baculo alligato, equitum brachia vel equorum pedes involvunt, trahendoq; in casum repentinum retorquent. Nec minus eisdem Finnis adjutorio sunt maximi ac mordacissimi canes: quos non minus equi Moscovitarum horrent, & fugiunt, quam Persici equi camelos. Hi etenim canes saltu & morsu (prout disciplinati sunt) naribus equorum insidiantur: quo evenit, ut ea formidine subito se in posteriores pedes erigant, equitem abiicientes, ilico interimendum vel captivandum.

CAP. XIII.

Adhuc de eorundem armis, & munimentis.

VTuntur & iidem Finni pro corporum munitione, partim thoracibus è corio phocarum calce macerato, partim corio alcium jubato: quod superfusa aqua (si hyeme bellandum sit) congelari permittunt; nec

nec glacies pilis forinſecus adhærens, ſudoribus portantis concepta duritia relaxatur. Galeis quidam eorum inſtar ſquamarum piſcium, ex ungulis alcium ſive rangiferorum, aut boum, ingenioſe connexis utuntur: quidam vero certarum volucrum exuviis intrinſecus filis ferreis diligenter contextis: quidam coriariis galeis, ex ſpiſſa humidaque cute, calce decocta, ſuper ligno ad formam capitis contracta, eaque aëre ſenſim ſiccata, tutiſſime muniunt caput. Verum galeas hujuſmodi, ne capite incaleſcente flacceſcant, ſubtili cortice arboris populeæ intus piſcium viſco (qui liquoribus reſiſtit) confirmant.

CAP. XIV.

De præfectis Septentrionalibus Regis Sueciæ.

QUemadmodum ſuperius dictum eſt de præfectis Iſlandiæ, id eſt, terræ glacialis, qualiter edicto Regis Norvegiæ jura reddendo, lites pro portubus illius terræ motas averterent, aut inter mercatores Germaniæ flagrantes, juſta pœna corriperent eo navigantes, ne vel ipſi negotiatores legitimo quæſtu, vel ipſi incolæ ſuo commodo, vel ipſe Fiſcus debito tributo, & omnes

omnes amœna commutationis pacificæ ſocietate privarentur: Ita & in his Finnonicis terris populoſiſſimis & opulentis, Regis Sueciæ præfecti, viri ſagaces & prudentes, ſtrenui & manſueti, ut jurgia tam indigenarum, quam alienigenarum, recto juſtitiæ tramite auferant,&pacem unicuique adjudicent, conſtituuntur. Quanto enim ferociores, auſterioreſque,eo ſub climate reperiuntur populi, (prout revera ſunt) tanto prudentioribus viris opus eſt, qui magis ſuadeant, (ſalva juſtitia) quam rigide cogant, ſpolient, vel tormentent. eoque caſu nedum præſcripta tributa alacriter exhibent ſed ad quævis imperata, etiam ſi periculis mortiferis annexa ſint, ut eis obediant, ſeſe promtiſſimos reddunt. Talibus præfectis prudentibus, juſtis, & moderatis, ſemper floruerant Aquilonaria regna cum Regibus & Principibus ſuis, ut ſuaviter recordari congruit antiqui Stenonis Sture, XXIIII. annis duriſſimum populum ſpatio bis mille Italicorum miliarium ſtrenue & pacifice moderantis: & rurſus Regis Caroli,ob avaros, contumelioſos, ac violentos omnium ſuarum provinciarum præfectos, VII. annis exulantis.

CAP.

CAP. XV.

De arcibus violentorum Præsidum comburendis.

RUricolæ seu communitates, sentientes, se quandoque incessabili violentia ab iniquis præsidibus præter omnem æquitatem vexari, ad amaritudinem provocati, fortissimas arces ampla glacie circundatas, cohortibus ac turmis, quasi vir unus, modo quo sequitur, aggrediuntur debellandas. Quoties enim in Septentrionalibus regnis intolerabilia vulgi onera (nullâ exigente necessitate) vel aliæ crudelissimæ oppressiones inducuntur, toties vi publica armorum gravaminibus tam atrocibus perpetue infringendis obviatur, ita videlicet, quod incolæ, seu rustici, (qui semper potentes, & uniti ibidem sunt) hujusmodi fortalitia demoliturі, condicto tempore plura millia ejusdem territorii in sylva, ac glacie arcibus viciniore, conveniunt, communi ferocia repente quid faciendum sit consulentes, & concludentes. Inter quos viri acrioris ingenii, brevi exhortatione ad multitudinem furentem super passis ac patiendis gravaminibus exposita, unicuique agmini sub ductoribus severioribus officia distribuunt oppor-

opportuniora: aliis, ut machinas fortissimas ac altas, subito è lignis super glaciem construant: aliis, ut multa millia fasciculorum penes eos è sylva excisa comportent: aliis, ut magistros operis, ballistis & armis, per excubias à tyrannicis incursibus tueantur, donec omnibus paratis, unanimiter institutum negocium aggrediantur. Quo fit, ut primum machinas, sive propugnacula, contra hostium tormenta vel sagittas, securissime antrorsum in lubrica glacie trudant, manipulatimque fasciculos, infinita multitudine & humeris & vehiculis congestos, super muros & mœnia jactent, donec eorum altitudine vel superata, vel æquata, ignibus immissis flamma & fumo absumantur inclusi: qui neque periculum hoc avertere, neque sese ob immensam combustibilis materię molem defendere possunt, aut æquam conditionem apud inexorabiles & furiosissimos hostes invenire: neque fugere conceditur, ob multitudinem ad omnem cædem & truculentiam excitatam. Nec aliter quam stupa exardescenti comburuntur hæc fortalitia: quæ incendiis obnoxia sunt. Majore enim parte non latere cocto, aut campestribus saxis, sed ex densis sylvis (ob arcendum frigus) coagmentatis lignis concamerata ædificia constituuntur, prout infra

infra dicetur de domibus Aquilonarium regionum.

CAP. XVI.

De machinis glacialibus.

VTuntur etiam Gothi ac Sueci in aggrediendis diripiendisve fortissimis arcibus castellis & urbibus, machinis seu propugnaculis obliquis, è trabibus abietinis validissime fabricatis: quas quidem machinas facillimo compendio super ipsam glaciem impetuosa manu admotas, mœnibus opponunt, earumque præsidio muniti, omnem saxorum trabiumque jactum, directe vel superne emissum, ne noceat, avertunt. Nihil enim vel altitudinis impetu, vel gravitatis impulsu, quantumcunque violenter demissum fuerit, machinas ipsas propter earum obliquitatem infringere vel dissolvere potest, imo nec ignibus immissis ab obsidione clausis comburi: quia continue aquam in vehementi frigore desuper effusam, spissius congelari procurant, paulatimque propinquius ad portas & mœnia, vi armata protrudunt, ac turmis militaribus firmant; eadem fere sub machinis & castrensibus præsidiis utentes commoditate, qua perfrui solent viatores in glacialibus casis, ubi

ubi pro frigoribus arcendis copiosa suppetunt ligna, itidem & commeatus sufficientes, ac stipendia liberaliter distribuenda: & ob id atrociorem obsessis inferunt difficultatem. Quo viso trepidum militare agmen obsidione clausum, intra muros & mœnia acrius se tueri compellitur, dum nullus insidiarum locus, pro conficiendo vel abigendo hoste, undique attentatis occurrit. Non enim combustilibus fomentis hostiles machinas propter circundantem glaciem comburere possunt, nec dolosis cuniculis ob terram saxea duritie congelatam erumpere, nec bombardis, aut tormentis minimo saltem loco hostes conficere, vel sagittis aut fundis deturbare, nec aperto congressu eisdem tute resistere, nec arcibus relictis sylvarum latebras ob asperrimum gelu fugiendo recipere. Constantibus tamen armis & animis iidem inclusi sese defendunt, donec obsidentes, formidine glaciei resolvendæ, machinas ipsas aut sponte comburant, aut longe remotius in littora fugientes secum abducant. Neque sic ab eorum atroci impugnatione securi redduntur obsessi. Machinas enim easdem, subito in latissimas rates conversas, eodem loco super apertas aquas, quo alias in solida glacie steterunt, facillime reponunt, aut

ſinunt eas majori, ſuper inducta amplitudine, in ipſo gurgite liquefacta glacie firmiter permanere, additis lembis, ſeu lintribus, alioque navigiorum genere, quo peritiſſimi ſagittarii rates hujuſmodi valeant defenſare, & nocturnas vigilias, ne quiſquam obſeſſorum evadat, diligenter obſervare. Idemque faciunt campeſtribus propugnaculis ubique præſidentes. Pari enim atrocitate perſequuntur obſeſſos, quorum impia crudelitate ad tantum vindictæ ardorem diutius fuerant provocati. Quo fit, ut pro majori parte tam duris cuſtodiis conſtricti, ſæpe imaginentur, an laqueo, an aqua, an igne, an præcipitio, an veneno, an mutuo jugulo ſe ipſos occidant.

CAP. XVII.

De vehiculis igniferis.

CUm Gothis ac Sueonibus glacialis pugna, per equeſtres vel pedeſtres turmas, à Moſcovitis, Danis, Germanis, vel internis hoſtibus, intentatur: iidemque hoſtes diutius ad vim inferendam ſuas munitiones in faucibus montium, vel vallium, collocate diſponunt, unde irruptiones faciant in regnicolas: qui pro ſua defenſione ſimili propoſito in armis congregati; ne

eiſdem hoſtibus tantillulum degraſſandi ſpatium temporis, vel locum, concedant, ingeniis & viribus utuntur opportunis, tunc vehicula oblonga aridis ſarmentis & cæteris combuſtilibus materiis replent, ut aterrimum fumum, intolerabilemque fœtorem, igne directorum audacia accenſo, attractuque equorum ſylveſtrium & furioſorum, inimicis opponant: idque celerius committitur quo collateraliter equi ligati ardore ignis retropoſiti ſtimulantur ad curſum: nec currere deſinunt, donec hoſtilem aciem turbaverint, ut vel eo loco, vel alibi, à latere armatis incolis impetuoſiſſime inſultantibus cedant, vel eoſdem fugam ſimulantes, quaſi certi victores inſequantur; ut ſic educti diſperſique, potius ſecretis glacierum voraginibus, quam armatorum inſidiis interimantur. Hiſque ex aliis ſylvarum anguſtiis (ſi opus fuerit) agminatim populus erumpens, balliſtis & telis armato hoſtium certamini ſeſe immittit; & opponit; nec perſequi ceſſat, donec hoſtem abegerit ſeveriſſima ultione. Glaciales vero hæ pugnę, ubi fieri ſoleant, aut in quibus lacubus, aut locis, ſequentibus capitulis diffuſius oſtendetur.

CAP.

CAP. XVIII.

De bombardis, ac globis evehendis, & modo sagittandi.

HIc jam ſatis apertè declarabimus, quibus ingeniis & artibus Septentrionales populi in promovendis præliis, ſive ſuper campos, ſive ſuper glaciem, intrepidè adverſus inimicos, injuria vexati, uti conſueverint. Utique vehicula habent (ſic enim hyemalia ſeu glacialia plauſtra vocantur) oblonga antrorſum, ob majorem flexibilitatem & agilitatem cuneata ſeu incurvata: quorum tanta commoditas & firmitas eſt, ut ad objectos viarum gibbos ſive tumentes glacierum aut nivium colliculos, uno vel pluribus equis trahentibus, plus oneris ponderisve ſuſtineant, quàm 5. vel 6. rotati currus in itineribus complanatis & communitis. Tamen uno potiùs utuntur equo in lubrica glacie, tritaque nive, quàm duobus: ut occurrentibus plauſtris in viis ſtrictis, parumper declinando cedere poſſint, imò propter altitudinem nivium tortum vehiculum (lege pœnali conſtituta) & graviora plauſtra vertere teneant. In glaciali autem itinere ob infinitam latitudinem nulla difficultas occurrit, niſi in certis ru-

pturis

pturis glacierum, vehementia inferioris exhalationis, quasi vi tonitruorum, ob pinguedinem fundi, causatis. Dico quasi vi tonitruorum, quia tantus sonus tamque horrendus mugitus subtus glaciem longo tractu veluti in lateribus densarum nubium hinc inde auditur, ut necessarium sit, quasi fulgurum vehementia generari scissuram unius pedis, duorum, trium, vel sex, in amplitudine exhalationis impellentis, & spiritus à fundo excitati.

CAP. XIX.

Adhuc de eodem, & modo penetrandi rupturas glacierum.

QUas quidem rupturas ut pertranseant viatores, subito ex obliquo latere integras partes glacierum repertas, dolabris & securibus adaptant, & reponunt, quasi petras redactas in pontes. Si verò jumentum non prævisa ruptura in vastis tenebris immersum fuerit, tunc ilicò chordis & liguis subtilibus semper comportatis, assueta agilitate extrahitur viatoris. Si verò homines inter glacies (ut sæpius accidit) inciderint, mox eruti jucunda memoria prosequuntur adjutores. Nec terrorem exinde concipiunt, quod ilicò circunstante frigo-

frigore glaciantur in veste: motu enim, cursuque continuo causante, celerius restituitur calor. Igitur in his vehiculis tempore glacialis prælii, commeatus, globi, pulveres, ac alia ad usum præliorum necessaria, constituto laboris pretio ab incolis facillimè comportantur, quemadmodum æstate usu navigiorum in eodem maris vel aquarum sinu, vel curribus rotatis, industria aurigarum, vel nautarum, fieri solet: imò vehicula hæc in maximo numero multiplicata, veluti propugnacula, aut aggeres, ipsis hostibus opponuntur, (velut carri in Cimbricis bellis:) sagittæque arcualés, vel bombardales, ex iis in hostem facillime excutiuntur, donec vel interposita pace mutua concordia abeant, vel timore glaciei resolvendæ præpropere cedant, aut in pertinacia perseverantes, velut plumbum in aquis vehementibus demergantur.

Cap. XX.

De impedienda aquarum congelatione.

MUnitissimæ civitates, & arces, hyberno tempore, dum omnia loca invia ac pervia glacie constricta sunt, arcta obsidione premuntur, quæ alias æstivo tempore

re quaſi inſuperabiles & inacceſſæ videntur. Quocirca hic dicendum erit, quomodo ſe muniunt, qui talibus anguſtiis & periculis ſunt ſubjecti. Imminente igitur publica vel privata hoſtilitate, ſi loca ſita ſunt in mediis aquis fluvialibus vel ſtagnatis, valde ſoliciti ſunt incluſi, ut dolabris ac ligonibus in modum circundantium foſſarum aperiant glaciem, ad minus ſpatio XXIV. vel XXX. pedum, glacialia fragmenta introrſum trahentes, ut ſuper glaciem relicta, aucto gelu & frigore, in modum aggeris congelentur: eaq; apertura confecta, mox pinguedinem balænarum, phocarum, vel vitulorum marinorum infundunt, haſtiſque ſufficienti & & magna quantitate infuſam commovent & dilatant. Quo fit, ut aquæ ſic congelatæ, hoſtibus ſpem adimant, ne propius accedentes diu cupita victoria potiantur: imò ſæpius evenire conſuevit, ut prius glacierum voragine, temerario auſu & acceſſu, ſuffocati intereant, quam conſpiciant vel accedant obſeſſos vel obſidione claudendos; non quod glacies ipſa in profundo lacu vel flumine debilis ſit, ſed eo forſan loco audax & minax inimicus aggreditur, ubi labentibus è littore paludinoſo rivulis, glacies ipſa ſubtus exciſa ſit, & debilitata.

CAP.

CAP. XI.

De mœnibus glacialibus.

EST præterea alius in obſidione glaciali ſervatus vel ſervandus muniendi modus, is videlicet, ut cum pertinax hoſtis, equis dimiſſis, vel voragine aquarum perditis, aperturam aquæ, foſſæ pinguedine prædicta (ne congeletur) impletam, tranſire volet, trabes longiſſimas ſuprapoſitis tabulis ſeu aſſeribus in modum ampliatæ ſcalæ connexas, nocturno præſertim tempore, impetuoſius quam poterit per aquas, verſus obſeſſos vel obſidendos, ut marginem glacialem penetret, præcipiti ſervato curſu intrudat, quaſi ſolido ponte uſurus. Contra quem impetum, ubi ſagittarum bombardarumque reſiſtentia, præ nimia hoſtium feſtinatione ac ferocia non attenditur, tunc incluſi, aquas ſuper mœnia atque ad latus infundunt; quæ ſubito magis magiſque adaucta, aſperrimo gelu cooperante, longiſſimo urbium tractu veluti ſpecula conſpiciuntur. quæ mœnia uti ab imbellibus fœminis, pueris, juvenibuſque, multiplicatis & apportatis aquarum urnis, hyeme & glacie conſtricta ſunt: ita & frigore durante quemcunque globorum jactum infracta

fortitudine sustinere non horrent. Mulieres etiam subductis supra genua vestibus, inter glaciatas aquas porrigunt urnas aquarum plenas. Ita in angustia inventionis necessitas cogit omnia audere, & attentare. Sed dum homines hujusmodi strategematibus inter se dimicant, finem tandem, quẽ Deus voluerit, vel una, vel altera pars, etiam nova suborta difficultate, consequetur, licet non incruenta victoria, quæ tot trophæis quot funeribus, invicta cohorte bellicis cincta legionibus, conquiri solet. Itaque suspensis super glaciem machinis, tam foris quam intus constituti, ad complusculos dies, septimanas, vel menses, mutuo conflictu sese molestant, donec resolvenda glacies indomitos obsidentes (si propriam vitam servare voluerint) celerius abire, quam alias advolavere, compellat. Dignum risu spectaculum, (si cui in tali casu ridere vacaret, & alienum periculum & turpitudinem spectare voluptati foret) præsertim ubi majus certamen contra aquas, quam arma, subeundum erit: quod etiam eo terribilius adesse & urgere dignoscitur, quo repentina suborta tempestate, & rupta glacie, quasi in abyssum demergi videntur, ubi paucis antea diebus instar triumphantium victorum aggredi & ingredi continuo credeban-

debantur.

CAP. XXI.

De glacialibus excubiis, & nocturnis.

ARcium & civitatum, castrorumque obsidionum Aquilonares armati milites, tam equestres, quam pedestres, in campis vel aquis solidissima glacie rigentibus, servaturi vigilias longissimæ noctis, viginti fere horarum, in medium divisæ, diligenter attendunt: atque custodes mutant, non cornibus, aut campanulis, quasi dormitare videantur personantes, sed signis secreto retentis, ut nocte aliunde accedentes ex verbo responsionis, unde, & qui sint, intelligere queant: quod verbum signum forsitan per oblivionem amittens, non secus ac proditor à Principe (si jus militare extendi debeat) in vita vel bonis omnibus condemnari meretur: quod adeo rarissime evenit, ut pro portento reputandum veniat, si quispiam ea negligentia inculpetur. Sed major vis est in equorum impatientia, propter frigus, quo stridor pedum in collisione glacierum, unde sonus excitatur altior, continue causatur: ubi sessores armatos, etiam pellibus indutos, in frigore portant: licet hi pervigiles exsomnesque custodiunt com-

missam stationem: eoque diligentius & cautius, quo nox progreditur ad auroram, circa quam violentiores committi solent insidiæ, dum humanæ vires stupore somnoque graviore ligantur: tuncque insidiatores omnium temporum quasi ex constitutis articulis sunt attentiores.

CAP. XXIII.

De fortunatioribus prœliis matutinis.

MOs igitur fortissimorum militum est, diluculo obequitare, aut in classe navaliter pugnare, nec grandinum, nebularum, pruinarum, nivium, frigorum, nec hostium expavescere injuriam: & hoc non tantum Principis charitate, sed æmulatione fortium virorum dura quæque pati, & jurejurando statuere ac firmare, sese nullo terrore locum deserturos, pœna addita. Si eques discesserit, nedum armis, & equo exuitur, sed & legali fama, honore, ac fideli existimatione privatur, imo & circunstantiis ponderatis, gravissima pœna multatur. Si pedes, certo plagarum numero cunctis aspicientibus castigatur, pœna nihilominus perpetuæ infamiæ penes utrosque, quasi cicatrice indelebili, remanente. Si vero fortissime pugnando, vel constantissime stationem servando, adustione frigoris perpe-

tuo

tuo debilitatus fuerit, tunc unicuique juxta qualitatem honoris, & generis, liberale subsidium, quo in reliquum tempus commodissime vivat, more veteris militiæ deputatur à fisco: quod & Principis munificentia favorabiliter ampliatur. Pro remedio tamen adusti corporis in frigore, utuntur medicina speciali, cinere scilicet combustę pellis leporinæ, quo applicato optime linitur infirmitas pedum: de quo etiam aliquid de medicinis simplicioribus Aquilonarium gentium infra dicetur.

Cap. XXIV.

De oppugnatione arcium in glacie munitarum.

Est & alius pugnandi modus super glaciem valde tritus & usitatus in Septentrione. Ubi æstatis tempore ob aquarum voragines, accessus hostilis intentari non possit; orto demum immenso frigore, glacieque concreta, ultionem contra arces immanium præfectorum assumere volentibus, in glacie lubricissima, castra seu munitiones imponere, facillimus offertur accessus. In quo non segnius in arcem & hostem enituntur sagittæ, quam si in campo fortissimo firmata præsidia forent. Ubi vero arx est

insularis, admotis machinis, quadrato agmine sine intermissione oppugnari videtur: eoque acrius proficiunt obsidentes quo magis uniti fuerint & concordes, unius scilicet gentis ritus, & mutuæ confortationis: quod exercitus ex diversis hominum generibus collectus, sibi invicem nondum vel lingua, vel usu vivendi notus, alter alteri diffidens, efficere sit ineptus: quoniam exinde discordia nascens, fictum aggressum, vel fugam apertam, aut proditionem ostendit: maxime quia tales extranei milites frigoris impatientes, ita assueti non sunt, ut incedere vel accurrere valeant, eminus aut cominus pugnaturi. Longe etenim alia ratio est in glacie, vel nivibus, (ut alibi etiam ostendetur) quam montibus, campis, sylvis, vallibus vel arena præliandi. Glacialis congressus fit in laneis calcibus, non pellibus, aut coriis unctis. Vis etenim frigoris, quodcunque sit unctuosum, convertit in lubricitatem glacialem. Usus tamen armatorum est, ut tribulis, sive triangulis ferreis, seu triplicato stylo, pro firmiori cursu vel statione muniantur. Quidam vero præmeditato congressu, vel insultu, in medio noctis silentio cineres super glaciem late dispergentes, securissimam efficiunt præliandi stationem aut cursum.

CAP.

CAP. XXV.

De oppugnandis navibus inimicorum congelatis.

ACcidit plerunque in littoribus Gothici maris, ut inimicæ naves, tam roſtratas falces, quam harpagines aliaſque terribiles munitiones & noxia inſtrumenta habentes, contrario flatu diutius vexatæ, repentino gelu ſuperveniente, quaſi in muris intra anguſtias glaciales fortiſſime concretæ perſtringantur, nec ſe eruere, neque tranſmarina auxilia petere, aut expectare, aut aſſequi, neque ſociales naves eadem cauſa tempeſtatibus intercluſas, commeatum ferentes, accipere poſſint. Quare difficultatibus his, vel ſimilibus, præcipue caritate lignorum in aſperrima hyeme conſtricti, neceſſitate mortifera urgente, ſe dedunt, vel præſentiſſimam mortem incurrunt. Porro vero ſceleris immanitate (qua inter circumpoſitas gentes in cædibus, ſpoliis, & crudelitatibus ultra morem humanum ſævierant) obſtante, multoties ad extrema vitæ remedia concurrentes, infatigabili labore in mediis tenebris glaciem confringere ſtudent, quo forte ſucciſa glacie, interſtitio quatuor vel decem miliarium vel plurium Germa-

nicorum, ad apertum mare evadere possint. Interea tamen incolarum (ad debellandum, spoliandumque eos) accedentium sagittis quasi imbribus per aëra sublimius ad eorum navigia directis & cadentibus, in periculo occisionis velut desolati consistunt: imo frigoris horrore plerunque mortui, sociorum manu (dum terra sepeliri nequeunt) urna inclusi, per forata glacie demerguntur in aquas. Vel si nobiles, aut alterius reputationis insignes viri sunt, sine horrore fœtoris, quasi ligna virentia, saxea duricie congelati, à sociis à periculo evadentibus, ad honestiorem tumulum, ne in hostili terra permaneant, reservantur. Attamen petitis & obtentis induciis, si cadavera sua humo sacra recondere poscunt, nunquam eis denegatur: imo nobiles & præstantiores terrarum incolæ adsunt in eorum honorabili sepultura: quod & in campestribus prœliis hostilis terræ satis ceremoniose servatur. Veluti recentius exemplum est, de quodam potentissimo equite aurato D. Achone Hanson Vestrogotho, anno M. D. X. in Schoningia haud satis feliciter pugnante, ac lancea veteris sui familiaris Dani transfosso: qui totius terræ nobilibus accurrentibus, honestissimæ traditus est sepulturæ.

CAP. XXVI.

De pœna infidelium servorum per aquam gelatam inflicta.

PUtabat Paulus Jovius Episcopus Nucerinus, externarum regionum curiosus scrutator & scriptor, furum latronumque, & similium malefactorum, gravissimam fore pœnam, quod frigidis aquis guttatim super colla eorum dimissis tanquam durioribus tormentis, commissa flagitia confiterentur. Ita enim in Sarmatiæ sua testatur: Fures, sicarios, latrones, per quæstionem examinant Moscovitæ eo modo, quod aquam gelidam super caput ex alto paulatim dimittant: hocque habent pro intolerabili tormento. Hæc ille. Sed revera vel ludibriose bonus præsul à versuto Moscovitici Principis nuntio, Demetrio dicto, tempore Clementis VII. informatus est Romæ, vel aliis rebus curiosioribus intentus, non integre referentem patrios mores intellexit, hoc scilicet pro terribili tormento in ea durissima gente reputari, quæ flammis & eculeis adhibitis, vix, ut acta revelet, tantillulum commovetur. Hos tamen Moscovitas robore exsuperant Sueones & Gothi, qui Calendis Januarii solum in rebel-

les, diſcolos, & inſolentes has pœnas infligunt, ea præſertim cauſa, quod Principes & Dominos ſuos ad ſacra Chriſti natalitia primum nocte, demum die accedentes, ſequuti non fuerint, ac permanſerint: imo etiam quicunque in aliqua privata æde vel familia idem non fecerint, aut turpia verba ſcandaloſaque facta commiſerint, hos ſocii, teſtes, accuſatores, & judices, ſonoro æris tympanorumque ſtrepitu, longo ordine ad congelatas aquas eductos, genibuſque enixos, nudato collo, & prono vultu in genua preſſos, guttatim gelida aqua omnium applauſu perfundunt. Quibus tamen compendiariam pœnam (promiſſa erratorum emenda) celeriter infligere decreverint, ea gratia conceditur, ut ſimul & ſemel toto nudato capite, juſtæ quantitatis & menſuræ urna totaliter perfundantur. Soli Æthiopes ob verticis nimiam nuditatem, hanc pœnam horreſcunt, qui licet raro perveniant ad Aquilonares regiones, veniunt tamen inter ſubſidiarios milites, à Rege Gallarum Regi Danorum ad impugnandum Sueciam & Gothiam miſſos. Plerunque ergo his Æthiopibus pariter & Danis infeliciter pugnantibus, non frigida aqua infligitur, ſed dura captivitas, & inevitabilis ſepultura.

CAP. XXVII.

De eiſdem pœnis.

EST & alius modus omni alio tempore hyberno contumacibus & obſtinatis à majoribus decretus, ſcilicet ut perforatis glacierum foraminibus xx. vel xxx. pedum ab invicem diſtantibus, chorda ſub brachiis ligati, per unum foramen ſubtus glaciem immiſſi, fune altero prætenſo ad aliam pertrahuntur glacialem aperturam. Si celeriter id factum fuerit, gratiam referunt amicis, quod feſtinanter, & fideliter expedierint eorum cauſam: ſin autem protractius, ſic forte exigentibus demeritis animi pertinacioris) tunc extractus experitur ſe habuiſſe cenſores & fautores rigoroſos, quia in gravi periculo fuit ſuffocationis. Quod ſuper glaciem inſtar ſpeculi lubricam agiliter hæc fieri videntur, mirandum non eſt, quia triangularibus uncis ferreis ſolitariis, aut calceis affixis, non tantum ad hunc, ſed quemlibet actum in glacie perficiendum, ſecure (ut infra de piſcaturis glacialibus dicendum erit) utuntur. Moſcovitis tamen ſchiſmaticis hæc aquarum ſubmerſio religionis cultu deputatur, quia ſub glaciem perforatam infantulos ſuos immergentes,

ritu

ritu ſuo baptizant: qui ſi rapido fluminis impetu ſub glacie deferuntur in longum, arbitrantur eos ad ſuperos illico evolaturos.

Cap. XXVIII.

De curſu equorum pro pallio vel bravio.

Repletis vehiculis, (ſic enim gens hyemales rhedas aut currus appellat) pluribus hominibus, uno tantum præmiſſo equo, curſum impetuoſiſſimum ad quinque vel ſex miliaria Italica intendunt homines, ut non currere, ſed velociſſime volare videantur, maxime quia uncis acutiſſimis, & ferreis clavis in ungulis firmati ſunt equi. Bravium vero (ut primo libro in ſimili curſu hominum monſtratum eſt) veſtis, ſive equus victus, aut certa menſura ſalis, aut annona ſeminanda, ilico ſolvenda taxatur ad certum tempus: quo nunquam (niſi ſolverit obligatus) habebitur liber.

Cap. XXIX.

De onagris ſeu alcibus, in nivoſa glacie currentibus.

Onagrorum, ſive alcium, vehementiſſimus etiam curſus in nivoſa glacie eſt

apud

apud Sueones Septentrionales, maxime ultra regiam Holmensem versus superiores partes Aquilonis. Inferius vero ad plagam Meridionalem, etsi in magna multitudine vastorum nemorum sunt, ob Regium tamen edictum in usu non habentur, ne scilicet eorum currendi celeritate (quæ longe superat omnium equorum velocitatem) proditores utantur, ad secreta regni inimicis quam ocissime revelanda. Famis etenim ac sitis, laborisque patientissima est hæc bestia, ut diem noctemque immensa spatia ducentorum miliarium Italicorum, currendo valeat perficere: privata cibo. Cæteras ejus animalis virtutes, infra de animalibus liber monstrabit.

Cap. XXX.

De rangiferis in nive currentibus.

MAgna etiam multitudo alterius generis rangiferorum est in Septentrionalibus locis, quorum usus est nedum pro curribus trahendis (ut infra de animalibus ostendetur) sed etiam in onerariis vehiculis super cacumina nivium petrahendis. Et hi quoque rangiferi (à tractoriis instrumentis ita appellati) edicto regni prohibentur à ministerio meridionales partes inhabitantibus

tibus quovis modo exhibendo. Miræ etenim velocitatis, ut onagri ſunt, in abſolvendo brevi tempore longum ac difficile iter. Vehicula autem eorum ab aliorum formis differunt, quia antrorſum inſtar calceorum ſunt cuneata ad penetrandum nives, veluti marina navigia ad dividendum fluctus & undas.

Cap. XXXI.

De ſuffocatione hoſtium in vallibus nivoſis.

DUm Sueci & Gothi hyemale certamen adverſus Teutones, Danos, aut Moſcovitas, gravibus provocati injuriis inſtaurare coguntur, modis omnibus hoſtilem exercitum, quanta equeſtri vel pedeſtri potentia præditus ſit, explorant: compertoque, quod egregiis ac grandibus equis, majori parte cataphractis, numero & apparatu quaſi invincibili accedunt, quæcunque reſiſtentia ſuis viribus proſtraturi, in eorum occurſum non tam armati, quam animati viritim incolæ exeunt, maxime ut hoſtes tam atroces, virium atque locorum congreſſibus attritos, jugulent, ac prædentur. Certa enim experientia norunt, talem hoſtem haud difficulter ſuperandum fore, qui plu-

pluribus gravis armaturæ impedimentis inter altas nives, opacas ſylvas, abdita præcipitia, & nivales glacialeſque voragines irretitus & illuſus, etiam ſi adverſarius aliquis patriæ defenſor non obſtaret, neceſſario corruet urgente natura: eoque celerius id ipſum eiſdem inimicis evenit, quo delicatius enutriti ſunt, & locorum ac periculorum ignari, dum ipſi Aquilonares populi, cæli terræque injuriæ aſſueti, per montes & devia, in ipſa ſæva hyeme nivibus denſatis, vel occurrentibus inimicis congredi non formidant: unde & bello imminente, ſuperbos hoſtes ſimulata fuga, vel in loca nivoſa, ubi gravitate armorum velut in limoſa voragine immerſi, more ferarum retibus conſtrictarum, ab inermibus ruricolis interimuntur, vel in paludes, ſtagna, lacus, & amnes, propter latentem ſub nivibus aquam, educunt, ut caſu continuo ruant ſubmergendi. Apparet quidem nix ſolida in ſuperficie, ſed ſubtus ſecreto fluminum eſu, adeo infirma, ut vix lupum, minus hominem, & maxime armatum, ſufferre poſſit.

CAP.

CAP. XXXII.

De globis nivalibus equorum ungulis impressis.

EST præterea equestribus inimicis aliud spectaculum seu periculum, inevitabiliter formidandum, quod ungulæ equorum ferratæ, ob frigiditatem nivi connexam, accedente inferius aqua, vel desuper pruina, cito generantur nivei globi in formam pilarum, usque ad magnitudinem capitis puerilis: & ita rotundati, ac congelati adhærent, ut impossibile sit, quin eques à jumento, vel cum eo concidat occidendus, vel captivandus. Non enim quartum aut sextum saltum, ob globos niveos pedibus adhærentes, in rectum vel obliquum efficere potest, quin illico cadat: quantoque magis calcaribus equum stimulaverit, ut currat, aut saltet, tanto velocius fatum accelerat, ut subito lapsus, corporeque fractus expiret, vel in aliam emigret miseriam, nece forsitan deteriorem. Qui vero pro defensione patriæ militant in ipso certaminis aggressu equos ferramentis sub pedibus totaliter denudant, ut niveis globis non adhærentibus expeditius irruant in hostem. Qui hac commoditate ac securitate non audet

uti,

eti, quia refugium non habent, quemadmodum incolæ regni locum habent & amicos. Neque minus periculum hostibus eisdem imminet, quando vallium montiumque latera, lubricis glaciebus veluti speculum micantibus circumfusa ascendere, aut descendere constringuntur, quin adhuc majorem collisionem incurrant, quando præcipuè glacies hujusmodi cooperitur tenuissima nive, vel ipsa vi ventorum coacta, fauces & præcipitia claudit, voraginesque & specus profundas veluti campestrem planitiem coæquat quam Teutones & Dani, vel Moscovitæ locorum ignari, præcipiti cursu illapsi pari calamitate ac nobilitate confodiebantur: imo & quam plurimi milites bellicosissimi, qui cædibus & flammis alibi concusserunt orbem, ibidem in nivibus facillime conficiuntur.

LIBRI XI. FINIS.

OLAI

OLAI MAGNI, GOTHI, ARCHIEPISCOPI UPSALIENSIS, DE Structuris Aquilonaribus.

EPITOME LIBRI DUODECIMI.

CAP. I.

De varietate & forma saxorum.

PRæter manualem artem, reperiuntur in plerisque montibus Septentrionalibus provinciarum lapideæ moles, ita à natura indiversitate figurarum, præcipue quadratarum & oblongarum, formatæ, ut vix aliquid præter politum splendorem, ad ornatum pulchriorem eisdem superaddi possit. prout apparet in vasto quodam monte *Amaberg* dicto, non procul ab insigni monasterio Vastenensi per illustrissimam mulierem S. Brigittam (cujus corpus in celeberrima memoria, & filiæ ejus beatæ Catharinæ primæ Abbatissæ, ibidem requiescentis, habetur) ædificato. imo & alio-

alio quodam cœnobio divi Benedicti, *Alvastra* appellato: ubi lapides varii coloris, præsertim atri, ad quævis ædificia incolarum gratis extrahuntur, ac ratibus seu dromonibus deportati, in pulcherrimum & commodissimum usum, à fundamentis, fenestrarum interpositione, ad culmina tectorum rediguntur, hoc opinabili relicto judicio, quod vel natura artem, vel ars ipsa naturam superare videatur. Dixi gratis, quia nec pretio, nec precibus emuntur à possessoribus loci, ob inexhaustam hujusmodi saxorum abundantiam, ut deputentur ad publicam & privatam utilitatem. Nec mons ille omni amœnitate plenissimus, latus & sublimis, à longe navigantibus aliter, quam civitas aliqua turrita mœnibusque cincta, apparet. Extant hodie plura ædificia prædicti cœnobii *Alvastra*, atque civitatis Lincopensis, ejus generis saxorum vetusto tempore, quadrato opere satis polita, sicut & alibi fabricata. Sunt præterea alii montes Ostrogothorum, versus Orientaliora littora maris Gothici, lucidos lapides adamantinæ speciei, forma hexagoni, instar crystallorum, longo ordine hinc inde producentes: è quibus (si supervacaneus luxus æstimatorem haberet) splendidi parietes, admiratione pleni, formari possent. Præterea

terea apud Vestrogothos mons est eminentissimus *Kindaberg* dictus, in circuitu marmorea saxa adeo pulchro colore naturaliter variata habens, ut cuivis structuræ applicata, plurimum decoris afferant & utilitatis. Demum in suppolaribus insulis magnetum montes reperiuntur, quorum fragmentis ligna fagina certo tempore applicata, in saxeam duriciem, & vim attractivam convertuntur. Deinde tam vivi campestres lapides diversarum formarum, quam coacti, in maxima quantitate, nedum pro tectis, sed & muris, ubique applicabiles reperiuntur.

CAP. II.

De domibus fabricandis, & earum varia forma.

DIversitates ædificiorum miræ multæque sunt in Septentrionalibus regnis, videlicet pyramidales, cuneatæ, arcuales, rotundæ, & quadratæ, Pyramidales scilicet ex solis hastis sursum connexis, deorsumque ampliatis, idque pro tempore æstivo, ne fumo & flamma pariter cum Solis ardore molestentur operarii manuales. Cuneatæ ædes fere omnes in altum porrectæ sunt, ut densæ onerosæque nives citius vento arceantur

ceantur, ne deprimant tecta, quæ corticibus betulæ, vel tegulis, vel fissilibus scandulis è pino, ob innatam picem, vel abiete, vel quercu, vel fago confectis, divitum vero tecta, vel cupreis, vel æreis, aut plumbeis laminis, quemadmodum templorum, sunt cooperta. Arcuales structuræ satis artificiose contra vim ventorum, casumque nivium, tam muro quam lignis, ad varium & valde necessarium usum fabricantur. Talesque reperiuntur in ædibus magnorum pro supellectilibus domesticis, aut rusticanis conservandis. Rotundæ, & hæ plurimum raræ, ut diversi artifices pari luce è culmine reflexa, in exercitiis suis potiantur. Quadratæ autem domus frequentiores sunt: sed lignis grossissimis mira combinatione in angularibus juncturis (quibus magistrale artificium ostenditur) coaptatæ: & hæ quoque fenestras habent plurimum in tectis elevatas, unde lux introrsum super quemlibet descendere possit. Muratæ autem ædes portas habent proportionatas, sed strictas fenestras, ob intensissimum frigus, & pruinosas nives. Nam si majores, amplioresque more Italico essent, confestim minutissimis nivibus vento valido (veluti pulveribus) turbine agitatis, ædes ipsæ importabili mole ilico casuræ replerentur.

CAP.

Cap. III.

De eodem.

FEneſtræ communiores Aquilonarium ædificiorum, præſertim in vaporariis, ſunt in obliquis firmatæ tectis, per quæ purior lux, è cœlo deſcendit. E vitro autem, vel tela picata, pro pluvia arcenda ponuntur. A latere vero in urbibus, propter vicos anguſtiores, ferreas habentes craticulas, & clauſuras, portæ incolarum extremos limites regnorum inhabitantium, ex induſtria ſtrictæ, depreſſæque ſunt, ne prædonibus pateant, & inimicis. Imo ut eiſdem & apertis hoſtibus ſagittando reſiſtant, parietibus utuntur perforatis. Similiter & egeſtæ terræ ſecretis foſſis, culmo vel ſtipitibus frondoſis ſeu aridis contectis, ne forte eo modo conficiant hoſtem. Tecta vero trabibus, & tabulis abietinis, corticibus populeis, & germinantibus terreis glebis, gemino ordine interjecto pauco avenæ vel hordei ſemine, combinantur: & hoc, ne fulgure comburantur, imo verius ut ſupereffuſa aqua tempore hoſtili paſcua præbeant ovibus & agnellis, prout ſuperius reperitur oſtenſum. Quidam etiam in urbibus eo conſtringunt loco ædium ſtruendarum

darum, ut mutuo sumptu, & consensu, conjunctis quinque vel sex lateralibus ædificiis, constituant unum castellum, unicuique portam ferream fortissimam præfigentes, ut etiam si hostis muros & mœnia superarit (quemadmodum in regia Sueciæ Holmensi à culmine domorum ubique arcetur) resiliat ab incepto. Materiem autem ædificiis aptam & fidelem, ad vetustatem inducendam & conservandam, periti architecti noverunt invenire, imo ab arboribus abstinere, quæ ædificiis impositæ, difficultatem parietibus ingerunt, & miseras mortes.

CAP. IV.

De maxima multitudine & magnitudine arborum in Septentrionalibus terris.

ABietum & Pinorum, ac Juniperi, Laricisque maxima abundantia est in Aquilonaribus sylvis, tantæque proceritatis, ut altis turribus æquari possint: & ob id, quæ mari sunt propinquiores, ad antennas, malosque magnarum navium adaptantur, & præcipue pineæ arbores: quæ ob cognatam resinam & picem, sui natura imbribus, ne cito putrescant, sed diutius durent, resi-

ſtere ſolent. Abietum tamen fructus, vel pinorum, in nullo uſu ſunt, quemadmodum in Italicis oris, unde voluptuoſa medicina conflatur. Arbores pineæ navigiorum tabulatis operiendis, ſerrarum ſectione, dolabriſque aptantur. Harum etiam dulcibus medullis in cacumine (quæ cerebrum vocantur) regnicolæ, præſertim Lappones, in principio æſtatis recollectis, loco panis, ut Parthi palmis, utuntur. Rami Abietum pro vaſorum circulis, imo & ſæpibus agrorum, ac arcubus balliſtarum, ſicuti & larices, quaſi flexibiliores coaptantur. Trabibus vero abietinis perpetuus honos attribuitur, quia tecta templorum durabili earum firmitate & levitate teguntur, eoque proceriores ſunt, quo locus nativus ſabuloſior inveniatur: macro tamen corpore, quia arenoſis fomentis haud nutriuntur, unde pinguiſſimus ſuccus reſinam, ſeu picem emittens, connaſci videtur. Præterea betulæ arboris copia maxima eſt in toto Septentrione; cujus hæc eſt virtus, ut incisa infra corticem & librum, lachrymas potabiles emittat, uti fructus ejus tempore famis habentur pro pane, cortexque tegumento. Similiter & Juniperi legumina, imo & radices ejus, loco panis habentur, licet anxium acceſſum ob aculeos præbeant: in qui-
bus

bus aculeis, seu spinis, prunæ vivaces, ignisque per annum durat: quem nisi restinguant incolæ, suborto cæli turbine, ac tempestate, sylvestre incendium excitatum, quasi vagabundum, circumjacentes agros depopulatur.

CAP. V.

Adhuc de arboribus Septentrionis.

QUercus incorrupta sub aquis durat, & ob id utilissima navium costis. Corticibus vero ejus coria præparantur, & perficiuntur, ut infra de glacialibus structuris ostendetur. Sunt & aliæ arbores durioris naturæ e quibus detornantur annuli pro usu antennarum, ac utres, & amphoræ, resina, ne intus putrescant, liniendæ. Præterea aliæ ignoto nomine sponte nascentes: quæ tamen ob effectum in pondere, colore, duritia, rotunditate, proceritate, & fructibus utiles æstimantur. Cotoneæ autem, & sambuci, cum jujubis dulcissimis, ibidem reperiuntur. Itidem & salices duplici genere annotatæ: quibus ad premendam famem lepores utuntur. Et hæ licet steriles sint, densissima tamen sobole excisis ramis & plantatis renascuntur, ut reliquæ lignorum cæduæ sylvæ germinantes, rursus à ra-

dice succisæ. Multæ etiam arbores inveniuntur, quæ quia altas multasque radices habent inextricabiles, nisi turbine, vel fulmine tàngantur, continue perseverant: quarum facilis ratio non datur, cum aliæ alibi nascantur. Hedera prætĕrea veluti adulatrix, adeo communis est & onerosa, ut nivium fomento paulatim muros & mœnia, nisi extirpetur, absumat.

CAP. VI.

De diversitate arborum.

SUnt prȩterea multiplicis generis arbores in eisdem frigidis locis, & hæ præcipuæ, præter superius dictas, ut populeæ, fraxineæ, & aliarum juniperorum, quæ ob proceritatem commodam propter annexum odorem quasi cupressinum, ȧptantur ad electas mansiones, & ignea fomenta, tam tempore pestis, quam alio quotidiano usu. Sponte enim hujusmodi arbores genitæ, perpetuitate stirpis indesinenter accrescunt, & inextirpabiles coalescunt, ita ut productȩ ad robustam ætatem (ut jam dictum erat) sublimibus & imis structuris, tanquam fortiores trabes, coaptentur. Quercus vero, & fagi, ultra septuagĕsimum elevationis poli Arctici gradum, versus zonam frigidam non

non reperiuntur: imo paucæ reliqui generis, nisi betulæ, veluti incurvati frutices, in extremis Oceani Scythici littoribus, ob frequentes tempestates. Verum in terris versus meridionalem plagam, maximus est proventus arborum fructiferarum: quarum fructu, glandium scilicet, & corylorum nucum, ac fagorum, tempore sterilitatis incolæ loco panis pariter cum cæteris animantibus utuntur: quæ tamen animantia, ut mures, glires, & aves, futuræ famis arcendæ ultra humanam sagacitatem hoc habent, ut hos fructus ad antra cavernasque comportent, unde & providi terrarum incolæ imminere famem futuram cognoscentes, diligentius solito prospiciunt eventibus suis. Fagorum nuces triangulæ sunt, rubeo cortice munitæ, subintra barbatum calicem habentes: quarum esu, sicuti glandium, mire impinguantur porci, sola inspecta differentia, quod laridum his durius, illis vero mollius, seu fluidius reperiatur.

CAP. VII.

De fructuum qualitate.

NUces corylinæ adeo abundanter ibidem crescunt, ut indigenis & advenis sufficiant ad omnem optabilem usum: quo

fit, ut quæstus causa ac mercatorum lucro, aliquot millia vasorum è Septentrione in Germaniam exportentur: etiam stipites coryli ni, quorum tortuosa flexibilitate fere omnia vasa commodissime colligantur. Poma vero, ac pira, diversorum generum ibidem vel seminata, vel transplantata, satis abunde crescunt: quorum etiam aliquod genus generosissimum est, ut instar olivæ (quæ nusquam in Aquilone crescit) in summo frigore maturescat: etiam sylvestria poma, quæ sibi ætatem à natura retinent propagatam, ut in Decembri primum maturescant: & hæc vinosum saporem habent, idcoque in potum, musti nomine, torcularium pressura disponuntur. Aliqua etiam tantæ acerbitatis reperiuntur, ut aciem gladii succo suo perstringant, iisque loco aceti utuntur. Quædam rotunditatem habent mali, quædam turbinationem piri, quædam figuram ovatam, quibus natura honorem tribuit peculiarem. Sed quæ exotica sunt, & ultramarina, quia carnosiora, dulcioraque judicantur, pretio majori æstimantur. Similiter & pira, ac pruna siccata: non enim nisi duo genera in Aquilone nascuntur, alba scilicet & nigra. Cerasa etiam in duplici genere, sylvestria scilicet, & hortensia: quæ tamen nimia acerbitate edentibus generant

nerant ſtuporem, aceti loco deputata: & hoc, quia in opacis, umbroſiſque locis ſine Solis attactu enaſcuntur. Quæ vero Sole tanguntur, ſatis grato ſapore placere ſolent. Sunt præterea quædam arbores ignotæ virtutis, quæ ſine floribus producunt nivales fructus. Fructiferæ tamen arbores gaudent mutatione, & dulceſcunt. Sylveſtres vero ferinum habent ſaporem, forte propter canos arborum villos, Solis ardorem excludentes: alioquin aliqua poſſent blandiri ſuavitate veſcentibus.

Cap. VIII.

De Gummi abietino, ſive Reſina, & origine Ambræ, ſeu Succini.

QUia maxima varietas in ſcriptoribus de origine & natura, ac qualitate Succini, ſeu Ambræ reperitur, præcipue Perotto referente, qui inſigni diligentia, concordare niſus eſt multorum opinionem ſingularem, unde, & quomodo naſcatur hic liquor gracilis & mirandus: idcirco quid veriſimilius eſt ex Aquilonarium ſententia, hic veniet attendendum. Abietes, ſeu pinæ arbores, natura ſua reſinoſæ, excelſa proceritate ſive ſuper litora maris, ſive ſuper rivos, vel alias ſylvarum declivitates

crescentes, succinum sudant, maxime dum maturis frugibus Solis fervor (ut infra latius dicetur) torrentibus ipsis Junio Julioque mensibus incendiosior, Cancri atque Leonis tetigerit metas. tum istæ arbores æstu valido fissis corticibus, succinum sui liquoris in subjectos latices, seu fluvios, indurandum emittunt, sicq; stillando, quodcunque objectum corpus sui tenacitate tanquam glutinum involvit: quo fit, ut ranæ, mures, culices, araneæ, muscæ, aristæ, legumina, & his similia, in resinoso hoc visco rapta involvantur, ac indurentur, etiam si in arenam ceciderint continuatæ guttæ, quia imbre superessuso ad rivos, inde in flumina, & tandem in mare deferuntur: ubi instar aliarum arborum tantum certo tempore indurantur, ut saxosa duritie coctum, dira tempestate per mare Gothicum, seu Finnonicum, ac Livonicum, evomatur in Prutenicum littus, scilicet Meridionale, directe oppositum Septentrioni: & hoc omni tempore, quo flatibus undæ volvantur ad Prutenicam terram: in qua ob Principis edictum, nulli nisi deputati & jurati laboratores succinum hujusmodi colligere possunt.

LIBRI XII. FINIS.

OLAI MAGNI, GOTHI, ARCHIEPISCOPI UPSALIENSIS,

De Agricultura & humano victu.

EPITOME LIBRI XIII.

Cap. I.

De diversitate messium colligendarum.

Aturæ admiranda dispensatio est, ut aliter, alioque tempore, modo & industria colatur terra Septentrionalis, ut dictum est: aliter Æthiopica, vel Afrorum: aliter etiam novarum Insularum. Quoad Aquilonares, hoc certum est, in plerisque agris Vestrogothorum, parte objecta meridionali plagæ, hordeum spatio 36. dierum à semine projecto maturum colligi, hoc est, à fine Junii usque medium Augusti, & aliquando celerius. Ea nanque maturitas ex soli natura, aërisque

clementia, ac humore lapillorum fovente radices, Soleque torrente, necessario provenit, ut ita nascatur, ac maturetur: talesque spicæ sex ordines in numero aristæ habent, aliis tamen communibus minores: quæ cervisiæ coquendæ satis commode adaptantur. Reliqua vero semina in principio Maij projecta, circa medium Augusti mutua ope ruricolarum, non tam labore, quam alacritate, & voluntario impetu colliguntur, ne superveniens frigidus flatus messem exurat. Nec aliam diurni laboris mercedem desiderant, quàm jucundam convivationem vespertinam, in qua juvenes utriusque sexus, ob fideles agrorum labores, providorum parentum judicio & assensu, ac permissione, eliguntur futuro conjugio copulandi: non tamen ad delitiosa connubia, etiam si illustres sint, sed ad solicitudinem domesticæ honestatis & utilitatis, pro familia sagaciter & suaviter dirigenda.

CAP. II.

De Pistrinis, & coctione panum.

QUia receptum est apud veteres, quomodo Ceres frumenta invenerit, & Pan conspersas fruges coxisse perhibetur (unde & nomine ejus panis est appella-

tus:) ita & illa prædicata eſt quod reperit, & iſte laudatus, qui decenter humanis uſibus applicavit. Ideoque videndum hic erit, quæ frugum genera ad hunc neceſſarium uſum afferuntur, & quibus hoc efficium competit apud homines Septentrionales: qui ut in regiones multiplices tam ſitu quam moribus diſtincti differunt, & ſeparati ſunt: ita etiam terræ naſcentia, pro qualitate regionum & climatum, variata videntur. Quanto igitur magis ad Aquilonem acceditur, tanto minor tritici ubertas, & major ad auſtrum ubilibet invenitur. Sueonibus tamen, ſive Suecis, immenſa vis tritici, ſed major ſiliginis eſt conceſſa. Gothis vero tam Orientalibus, quam Occidentalibus, utentibus hordeo & avena, indeficiens abundantia pro cibo & potu propitio numine eſt largita. Omnium tamen harum frugum utrobique uſus eſt. Sed diligentior ſiliginis præparatio apud Sueones: quorum fœminæ ita noverunt purgare ſiliginem, ut colore, ſapore, ac ſanitate exuperet frumenti bonitatem.

Cap. III.

De torrendis frugibus duraturis.

Diebus calidiſſimis fervente Sole, pannos inſtar velorum navalium, ſive ipſa

vela, late super faciem terræ vel planos ac nudos montes extendunt, ac desuper torrendam frugem diebus sex, vel pluribus, aut paucioribus, juxta Solis ardorem imponunt: deinde eam purgatam, in quercinis repositoriis collocant, vel in farinam redactam simili custodia servant: multosque in annos sic torrefacta, integritate salva perdurat. Attamen si molita farina non sit, sed fruges, expedit ut interim Soli objiciatur semel in anno retorrenda: eoque modo nova fruges tosta poterit illi, ne deficiat, quoties opus fuerit, sagaciter commisceri. Farina autem in quercinis vasis, aut cupis, forti ligneorum malleorum impulsu intrusa, locoque sicco reposita, sine quacunque verminum corrosione pluribus annis durare solet.

CAP. IV.

De ritu bibendi Septentrionalium.

NEc displicet curiosis inspectoribus interpretationem admittere, qualis sit modus Septentrionalium gentium in bibendo. In primis, quod religiosum sit, stando, pro reverentia Numinum ac Principum, bibere: & quasi in agone per sudorem contendere, quis uno, vel altero, vel multiplici haustu

haustu amphoram evacuet capitolinam. Videntur itaque in mensa quasi coronati sedere, ac certa forma vasis potare: quod forsan inexpertis generare posset admirationem. Sed mirabilius esset longo ordine intueri ministros, quasi cornutorum cervorum pastores gregatim incedere, ut ea vasa cereali liquore repleta propinent convivis. Sed neque his contenti ceremoniis, etiam contendunt monstrare sobrietatem, ut vase tam alto, repletoque, nudo capiti superposito, choream gyrando reducant: similiter & alia vasa manibus utrisque allata, vino, cervisia, medone, aut mulso, vel musto repleta, convivantibus ad æquales haustus exhibeant epotanda.

Cap. V.

De diversis modis coquendi salis.

APud Sueones sive Suecos & Gothos nulla fit decoctio salis: non quia è fundo maris extrahi non possit aqua salsa, sed quia gens aliis rebus abundans, facilius exoticum sal comparat, quàm superfluis expensis id decoquat in littore suo. Adventu enim grandium navigiorum Hollandiæ ac Germaniæ, ab Hispanicis & Gallicis ac Britannicis portubus, Ulysbonico præsertim

&

& Brovaſo portu, ſal acceptum juſto precio venundatur. In Polonia vero montes profundiſſimi ſalis ſunt, præſertim in Vieliſca & Bochna: ubi videndi cauſa, M. D. XXVIII. quinta Januarii tranſcenſis L. ſcalis fui, & vidi in profundioribus locis laboratores, nudos ob calorem, ferreis inſtrumentis eruere opulentiſſimum theſaurum ſalis, veluti aurum & argentum ex mineris inexhauſtis.

Cap. VI.

De difficultate advehendi ſalis in Aquilonaria regna.

At ubi inciderint maritima bella in Baltico mari, ut defectu ſalis videantur ab hoſtibus premi poſſe Septentrionalia regna, tunc arte quæſita domeſticum ſal conficiunt, ne ea penuria ſuam libertatem ſubjiciant inimicis. Ut tamen id expeditius, etiam ad perpetuum lucrum, continue efficerent incolæ Nortlandiæ, id eſt, Septentrionales, R. D. Jo. Magnus Gothus Archiepiſcopus Upſalienſis, chariſſimus frater & anteceſſor meus, alias 1523. Hadriani VI. Pontificis legatus, & demum electus evolutis duobus inde annis, Upſalienſem diœceſim viſitans, propriis ſuis ſumptibus, emptis ſcilicet

licet & datis instrumentis ubique sufficientibus, modum & artem ab expertis acceptam, præcipuis in locis aptioribus incolis communicavit: quibus ex tunc & in perpetuum necessario salis beneficio, quacunque imminente hostilitate, libere & facili labore uti possent.

CAP. VII.

De maxima copia butyri.

TRanscurrendo singulas provincias Septentrionalis plagæ à 52. usque ad 84 gradum elevationis poli Arctici, ubique propter fertilissima terrarum pascua, & armentorum abundantissimos greges, maximam butyri copiam reperire licebit: non tamen æquali virtute, tum propter salis varietatem, tum etiam propter floridiores ac tenuiores herbas, longè à se invicem distantium provinciarum nutritivas. Ubi enim pascua sunt grossiora, saleq; butyrum conditum grossiore ejus efficaciæ non est, ut alterius, conditi in pascuis herbarum minutarum. Modus tamen conformis est omnium regionum, vel sale grosso, vel tenerrimo & candido, multo magnorum vasorum millia negotiatoribus ultramarinis vel pretio, vel rerum commutationibus (nisi

Regio-

Regio edicto, instante vel flagrante bello, prohibitum fuerit) distrahendi vel venundandi, quemadmodum in annona, lardo, atque aliis necessariis nutrimentis, ne hostibus afferantur, caveri solet. Insula præterea est Meridionalis Gothiæ, Oelandia appellata, ubi aëris salubritas cum pinguis arvi fœcunditate consentiens, herbas producit dulcissima qualitate conditas: quarum pastu vaccarum turba saginata, lac tanta salubritate conficit, ut quibus multa medicorum auxilia vel consilia prodesse nesciunt, solus videatur potus ille è butyro expressus optabilem afferre sanitatem, hocque butyrum tanquam aromaticum, & cæteris omnibus salubrius, appretiatur.

Cap. VIII.

De magnitudine & bonitate caseorum.

SI Parmensis aut Placentina, vel aliæ terræ, ac villæ Longobardorum, de magnitudine, multitudine, ac utilitate caseorum ubique commendari poterunt, profecto origini suæ nativæ, scilicet Scandianæ peninsulæ, & præcipue regioni Vestrogothorum in regnis Septentrionalibus, gratias sunt acturæ. Hi enim Vestrogothi super omnes

omnes incolas Aquilonares maximam commendationem obtinent, quod nulla gens illis similis est in confectione caseorum: quod provenire videtur ex uberrimis pascuis: in quibus & militares equi, fortes, alti, & robusti, bovesque proceri innumerabili multitudine procreantur. Caseos itaque tam magnos plerunque conficiunt, ut duo valentes viri vix unum ad breve spatium deferre possint. Virorum tamen manu & arte nunquam fiunt, sed mulierum: quæ vicatim ex pagis vicinioribus, adducta lactis multitudine, æstatis tempore in domo volentis caseos coagulare, confluentes, magnis caldaribus lac calefactum, adhibito coagulo, ligneæ formæ quadrangulari præcipue imprimunt, caseolosque alias Sole aëreque siccatos in particulas comminutos, eidem lacti quasi fervents imponunt, veluti fit in grandibus muris, qui lapillorum & cementi infusione compactiores exurgunt. Nec vir quispiam huic operi fœminarum interesse meretur, etiam si precibus hoc impetrare conaretur. Habent enim fortissimæ mulieres illæ divisa exercitia domestica seorsum à maritis, in quibus illi sese nunquam intromittunt, ut nere, texere, panes & cervisiam coquere, cibos parare, & proles ornare, ac vestire, lectosque & tegmina apta-

aptare, & agnellis, vitulis, aliisque minutulis animalibus providere: ubi viris graviores incumbunt labores, ut agros colere, messes triturare, equos domare, (quod & fœminæ plerunque faciunt) arma acuere, atque sepes agrorum aratraque & agros dispónere. Ostrogothorum vero casei lacte pecorino in maxima multitudine formati, mira commendantur bonitate: ita & superioris Suetiæ, præterquam apud Helsingos & Norvegianos: qui caseos quasi putres habentes vermium scaturigine, & repletione visa, lætantur in eorum bonitate: imo exesa interiori substantia, eorum corticibus loco clypei, instar indurati corii, utuntur in bellis. Estque caseorum laudatissimus sapor apud Finningos, qui conspicuos eos multorum millium pondo faciunt à lacte caprino: quibus laudem augent, & saporem, submisso paululum myrtino fumo, ut sine vermibus servari valeant ad plures annos, præsertim in obsidionibus castrensibus tolerandis. Apud Septentrionales scilicet Vestrogothos naturæ beneficio ita temperati sunt, ut aromaticis speciebus, ad senium vergentes, redoleant, cum gratissimo sapore. Talibus etiam utuntur nautæ, dum tempestatibus, ne alia coquant arcentur ab igne.

CAP.

CAP. IX.

De textoribus.

TExturis lineis laneiſque Aquilonares fœminæ, miro ingenio callentes, incumbunt: exceptis Lapponum mulieribus: quæ ex nervis animalium (ut alibi dictum eſt) conficiunt telas, & de pellibus diverſarum beſtiarum accommodas veſtes: quia in ea regione extrema linum non creſcit, neque oves gignuntur: Ubi vero in calidioribus locis Septentrionis linum habetur, talia fila ex eo confecta colorant, & texunt, ut opus in medio Latio ingenioſe contextum judicaretur. Vidi olim apud eas gentes textile opus lineum, varietate linearum cœleſtini coloris pulcherrime elaboratum: quale demum Italiam & Romam ingrediens, quaſi una manu reperi ad ſimilitudinem illius omnimode per texturam factum & ordinatum: hoc ſolo diſcrimine viſo, quod uti Romanæ fœminæ, vel potius viri, textores ſunt ingenio vivaciores. ita & in opere manuum reperiuntur ſubtiliores: & forte quia exemplaribus inſignium pictorum utuntur, ubi mulieres Aquilonares ex floribus, iride, aut frondium umbris ſuper aquas ſole ſplendente reflexis, excipiunt for-

formas. Retiaria tamen intexta filorum opera, qualia videntur in domibus Principum Romæ, facillime reliquos orbis artifices videntur excellere mulieres Aquilonares, dum huic exercitio etiam illustres personæ ad evitandum otium, quasi hæreditario domorum ornatui præcipua subtilitate intendunt. Ædes enim diurno usui deputatas, candidissimo illo opere retiario, quod *Spraagning* vocant, totaliter, etiam sub tectis, perpetua communique consuetudine exornant, exceptis proceribus, sericeis pannis ornantibus palatia sua: & hoc quoad thalamos, & ornatum illustrium fœminarum, ac nuptialium festivitatum.

LIBRI XIII. FINIS.

OLAI

OLAI MAGNI, GOTHI, ARCHIEPISCOPI UPSALIENSIS,

DE

Variis conditionibus Aquilonarium populorum.

EPITOME LIBRI XIV.

PRÆFATIO.

Irari quispiam non debet, in amplissimis Septentrionalium terris, præsertim peninsula Scandianæ, (quam Plinius, ob incompertam magnitudinem, alterum orbem, & Iornandes, ac Paulus Diaconus, vaginam sive officinam gentium appellant) diversitatem fore habituum, ac vestimentorum, pariter & morum ac conditionum, circa incolarum convictum, & cohabitationem adventantium alienigenarum, ac judicia utriusque, & quam syncera tranquillitate veteribus institutis olim adhærentes, singuli concorditer vivere dicebantur; ubi nunc, crescente discordia, paucissimi sua sorte contenti videntur:

dentur: in quo rursus mirandum non est, dum eo processit astuta hominum pernicies, ut quisque suæ destructionis factus sit artifex ingeniosus, foris scilicet habitu discissus, & intus in mente corruptus: foris legibus parere simulans, & ubique disseminans dolos: quorum tandem effectu, & exitu, ad ultimum infamia plenus, & omnibus odiosus, è vita discedit.

CAP. I.

De diversitate habituum.

LOnge aliter olim vestitus in Septentrionalibus regnis & populis, quā nunc est, formatus erat, præsertim in exteriori interiorique ornatu mulierum. Exteriori inquam, quia vetusto tempore illustres fœminæ tunicis utebantur, ad pectus & brachia strictissimis: sed in extensione fimbriarum monstrosa videbatur longitudo, adeò ut vix una sufficeret ancilla in fimbriis hujusmodi comportandis: quæ etiam in hoc abusu aliqualiter dominæ suæ conformabatur, In capitibus verò subtilissimis pannis lineis, negociatorum quæstu ab exteris regionibus longo maris circuitu importatis, sub his tamen tegumentis, aureas coronas lapidibus pretiosis intextas, secundum qualita-

litates ſtirpis & opulentiæ portabant: ad umbilicum vero pro cingulo, vel zona, aureis filis, contexta vel fuſa extenſaque in longum aurea aut argentea lamina, latitudine duorum digitorum, utebantur. Reliquæ mulieres latiſſimas habebant manicas, ſed has in medio cuneatas, ac argenteis vel deauratis nodis quaſi tenaculis clauſas. Præterea capitis ornamentum erat è panno rubro ſuperius ſtrictum ac cuneatum, ſimiliter argenteis nodis claudendum vel aperiendum: & hæ quoque coronis deauratis ſub lineis pannis, valde ſubtilibus, ornabantur. & uti earum togæ, præſertim nobilium pariter & plebejarum, (excepto valore panni) erant ſtrictiſſimæ ac breviſſimæ: ita urbanorum longiſſimæ, deauratas & quadratas in anteriori parte laminas, à collo uſque pedes ſuper fimbriis ex utroque latere dependentibus, habentes. Scapulari autem virgines utuntur, quo pudicitiæ obſervantia deſignatur.

CAP. III.

De pudico virginum ornatu, & rigore pudicitiæ.

VIrginum ergo ornatus in pretioſis & amplißimis aureis vel deauratis coro-
nis

nis in capitibus erat: & pro pudicitiæ custodia, è collo antrorsum retrorsumque dependebat sericeum vel lineum candidi coloris pallium: quale nunc religiosi *Scapulare* vel Patientiam nuncupant: quo habitu vel pallio, omnia corporis membra, tanquam freni moderamine, incedendo vel conversando, cum admirabili modestia & verecundia (visu vel colloquio virorum nusquam, nisi parentum licentia permisso, utentes) dirigebant. Tantaque inerat eis pudicitia, ut vix rogatæ virum publico in cœtu, donec conjugali vinculo stringerentur, raroque tunc, inspicere vellent. Adeo casta celebritate oculos ubique, etiam à licitis, refrænabant. Mira etiam & pertinax Aquilonarium fœminarum suæ pudicitiæ custodia, ut etiam admisso honesto conjugio, certis temporibus refrenent amplexus, ea scilicet constantia, ut in toro interpositione districti gladii mutuum sibi coarctent congressum, veluti Saxo de quadam Thira Regis Angliæ filia meminit, & insuper de singulari castitate multarum virginum illius ævi.

CAP. III.
De benedictione Catholicorum Regum.

CAtholico ritu in populo fideli regnaturus, multis & magnis benedictionibus, ut Deo acceptior, & populo utilior, ac sibi ipsi securior fiat, repleri solet. Sed in primis sponte per sancta Dei Euangelia jurat, & coram Deo, & Angelis ejus, promittit, ut legem, justitiam & pacem, Ecclesiæ Dei, populoque sibi subjecto, cum observatione jurium & privilegiorum, ac omnium bonorum, custodiat: & hinc benedictionem Ecclesiæ postulat, & illi tribuitur, ut in donis gratiarum multiplicetur, dextera potentiæ Dei ubique circundetur & protegatur: ut Abrahæ fidelitate, Mosis mansuetudine, David humilitate, Salomonis sapientia decoratus, Deo in omnibus complaceat, juste incedat, in hostes crucis Christi fideliter triumphet, & optabilem pacem in omnibus servet. Deinde visibili oleo, sanctissimis verbis benedicto, inungitur, ut dona invisibilia percipere, & temporali regno justis moderationibus executo, æternaliter cum Deo, Regum omnium Rege, glorietur. Insuper orat Ecclesia, ut efficacia illius sacræ Un-

ctionis, principatus sit super humerum ejus, atque ut sit justus, fortis, fidelis, providus, & indefessus regni & populi gubernator, infidelium expugnator, justitiæ cultor, Ecclesiæ sanctæ & fidei Christianæ defensor, ad decus & laudem gloriosi nominis Dei. Demum virtute Dei dato gladio, ad vindictam malorum, & laudem bonorum, ut in hoc æquitatem exerceat, iniquitatem destruat, & sanctam Dei Ecclesiam ejusque fideles propugnet ac protegat, atque falsos Christianos disperdat, viduas & pupillos clementer adiuvet & defendat, desolata restauret, & ea conservet, quatenus in hoc virtutum triumpho cum mundi Salvatore, cujus typum gerit, sine fine regnare mereatur. Insuper corona capiti ejus imposita: qua gloria & honor, ac opus fortitudinis intelligitur: ut participationi ministrorum Ecclesiæ Christi in omni adversitate defensor adsistat, regnoque à Deo dato, & Pontificali benedictioni, vice Apostolorum, qui per fidem vicerunt regna, omniumque Sanctorum ejus regimini commissis, utilis executor perspicuusque regnator semper appareat: ut inter gloriosos athletas virtutum gemmis ornatus, & præmio æternæ felicitatis coronatus, cum Christo sine fine glorietur. Deinde accepta virga, seu sceptro, intelli-

telligit,se obnoxium, mulcere pios, terrere improbos,errantes reducere,lapsis manum porrigere, superbos disperdere, & relevare humiles. Postea inthronizato Regi in solio sedenti dicit Archiepiscopus, qui eum cum assistentiaCoëpiscoporum introduxit:Sta,& retine amodo locum tibi à Deo delegatum, per autoritatem omnipotentis Dei, & traditionem nostram,omnium scilicet Episcoporum, cæterorumque Dei servorum : & quanto clerum sacris altaribus propinquiorem prospicis, tanto ei potentiorem in locis congruis honorem impendere memineris, quatenus mediator Dei & hominum, te mediatorem cleri & plebis in hoc regni solio confirmet, & secum regnare faciat Iesus Christus. Ultimo Metropolitanus inter alia orationem super Regem ad Deum facit: Sis ei contra acies inimicorum lorica, in adversis galea,in prosperis sapientia,in protectione clypeus sempiternus:& præsta,ut gentes teneant illi fidem, proceres habeant pacem, diligant charitatem, fugiant cupiditatem, loquantur justitiam,custodiant veritatem, ut semper maneant tripudiantes, & in pace victores. Reginę etiam,mutatis mutandis,quæ sexui fœmineo congruunt, plurima ex supradictis à Deo reverenter optantur. &c.

CAP. IV.

De equitibus auratis, & eorum juramento.

FActa igitur juxta præmissas ceremonias (apud Deum & homines omni ęvo commendabiles) coronatione, ipse Rex secundum formam antiquarum legum regnorum suorum, nova privilegia diverso hominum statui, quatenus, & quibus opus sit, liberaliter concedit, vel pridem ab antecessoribus suis concessa restaurat, & auget. Demum milites auratos, feudis abundanter distributis, cingulo, & ense, ac clypeo præstitis, tali tamen interveniente juramento, in manibus alicujus Prælati assistentis facto, creat: Ego N. opto mihi ita Deum propitium, & beatam Virginem, ac sanctum Ericum, quod volo juxta extremum meum posse per vitam & bona mea, defendere fidem Catholicam, & sanctum Euangelium, & tenere ac protegere Ecclesiam & ejus ministros in sua libertate, & stare contra omne quod iniquum est, & confortare pacem & justitiam; & defendere pupillos & orphanos, virgines, viduas, & pauperes, & fore fidelem meo Regi, & regno seu patriæ meæ, & juste exhibere & exercere meum mili-

militarem ſtatum, ad honorem Dei, ſecundum ultimum poſſe meum. Sic me Deus adiuvet, & omnes ſancti ejus. Amen. Hocque juramentum adeo fideliter & ſtricte obſervare ſolebant, ut audita proclamatione belli contra hoſtes fidei, maximè ſchiſmaticos Moſcovitas in Orientali limite regni Suetiæ, & Finlandiæ, imo & à ſummis Pontificibus prędicata Cruciata contra Turcas, ilico propriis expenſis armata & valida manu alacriter prælia Domini bellaturi ſeſe in expeditionem conferrent, vel ad terram ſanctam peregrinantes, accepto ad ſepulchrum Chriſti militiæ cingulo, ſe in numerum fidelium armatorum contra eoſdem Turcas pro religione præliaturi, voluntariè immiſcerent: quo plerunque evenit, ut glorioſi victores redirent in terrenam patriam, & tandem coronam ſuſcepturi, in patriam cœleſtem ac ſempiternam.

Cap. V.

De nuptiis plebeiorum.

MOS plebeiæ multitudinis apud Gothos, Sueones, & ſponſalia contrahere cupienteis, pluribus uti ceremoniis, diverſo tempore; modo, ordine ac teſtimonio repetitis, præſertim hac ratione, ut ſtabiliores

permaneant in mutua cohabitatione, ut nullo ſit opus divortio, etiam à lege permiſſo. Parentes nanque puellæ ad conjugium petendæ, cujus ſtirpis, honoris, famæ, vel infamiæ, probitatis aut improbitatis, morum & induſtriæ ſit procus, imo an legitimo toro procreatus, diligenter inquirunt: compertaque virtute viri, præſentibus duobus ex paterna maternaque linea teſtibus, pater præſentat filiam ſub his verbis aſtanti proco: Do tibi meam filiam ad honorem, & uxorem ad medium lectum, ad januas, & claves, & ad omnem tertiam pecuniam poſſidendam in mobilibus bonis ac immobilibus, & ad omne jus, quod ſuperior Suecia à S. Erico habet, & ipſe S. Ericus dedit. In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, Amen. Eoque caſu ſponſalitia pacta vigorem ſuſcipiunt, & accelerata maturitate, melioribus ſupperadditis ſolennitatibus abſolvunt, talibus præſertim, ut affines, agnati & conſanguinei, ſub prudenti virorum ductore, ac honeſta mulierum ductrice, ſtatuta die in equeſtri pompa undequaque ornatius ad Eccleſiam confluant parochialem: ubi ardentibus faculis mirificè factis & incenſis, ſacerdotali benedictione coronata ſponſa producitur: eaque ante ſummum altare lateraliter cum ſponſo collocata, utriuſque ſolen-

lenniter requisito cohabitationis in prospe-
ris & adversis consensu, per annuli impositionem, & nuptialem benedictionem, omnes premissæ ceremoniæ ratificantur. Nec silendum est, quod ipsa annuli impositione dorsotenus pugno sese astantes impetunt, ut eadem ratione actum corroborent, uti in Aurati militis creatione, ut memor sit, servari solet. Qui talibus adsunt nuptiis, ut agnati, cognati, affines & amici, dona plurima, videlicet equos, boves, pecora, lectos, pannos, & fruges liberaliter offerunt: ut iis felicibus auspiciis incipiant & perficiant lætiorem cohabitationem. Specialibus tamen ceremoniis equus, ac bos, & securis traditur: ut sciant, se venire ad eum laborem, periculorumque societatem, qua idem nolle & velle permanere debeat, donec vel divortio, si lex ursferit, vel morte solvatur. Sunt & multæ ceremoniæ circa tori introitum, ut parochialis sacerdos, si adsit, vel clericus, canat hymnum, Veni creator Spiritus; cum invocatione divini auxilii, ut novis conjugibus prospera cuncta desuper elargiantur. Præterea mos est, ut aliquot delicatiora fercula in lecto sedentibus nuptis exhibeantur, ut iis cum astantibus brevi mora vescantur. tandemque valedicentibus amicis, sua pace fruuntur. Sequenti tamen die nova nupta

crinibus absconsis, affabili incessu convivis argenteos scyphos electiore liquore repletos, in signum, quod materfamiliâs effecta sit, liberaliter propinat.

CAP. VI.

De adulteris, & eorum pœna.

MUlier adulterans, testimonio sex virorum deprehensa, perdit dotem, & quicquid secum tulit in cohabitationem viri: qui ea suscipiet: imò vitæ utriusque potestatem habet & hæreditatis eorundem, vigore municipalium legum patriæ Gothorum & Sueonum. Si verò mulcta contentari velit, etiam eam ex municipalibus præscriptam habet: quam & volens hic pertranseo, licet Regi, Episcopo, & Fisco civitatis pars ejus debeatur, cuilibet separatim. Si pœnam pecuniariam dare nequierit adulter, tunc duo saxa mulieri humero tenus imponi debent: & ipsa, virilibus adulteri funiculo ligatis, ipsum per plateas civitatis aspicientibus cunctis pertrahere, ac demum abjurare civitatem, deinceps non ingrediendam, cogetur. Si unus conjugum simile scelus commiserit, eadem pœna partialiter fiet, altero innocuo declarato. Verum ministro civitatis in talibus servienti, speciale pecuniarum munus sive præmium deputatur.

LIBRI DECIMIQUARTI FINIS.

OLAI

OLAI MAGNI, GOTHI, ARCHIEPISCOPI UPSALIENSIS,

DE

Diverſis hominum exercitiis.

EPITOME LIBRI XV.

CAP. I.

De puerorum exercitiis.

NE autem Gothorum pueri & adoleſcentes ignavia & otio torpeſcere permittantur, aut damnatis artibusprimos annos tranſigant juventutis,pro conſuetudine ſemper ſervatum eſt, ut diverſis exercitiis inſtruatur exilis ætas, præcipue militaribus exercitiis reſervanda,in ſagittatoria arte, juxta uniuſcujuſque ætatis capacitatem, ut ſe diligenter exerceant: eo videlicet modo, ut non panis quidem pueris exhibeatur, niſi ſagitta prius tetigerint metam, inſtructorum induſtria collocatam. Reperiuntur itaq; pueri vix duodecim annos egreſſi, tanta peritia ſagittandi inſtru-

cti, ut iussi telo trajicere caput, pectus, pedesque minimarum avium à longe positarum, infallibiliter tangant: nec minus senes oculorum aciem adhuc retinentes. Hujus rei monstrosum exemplumSaxo Danorum historicus de quodam sene adducit: cujus ballista tam portentoso cornu portendebatur, ut denos nervo calamos adaptaret: hi vegetiore jactu pariter in hostem detorti, totidem numero vulnera confecerunt.

CAP. II.

De ritu fugandæ hyemis, & receptione æstàtis.

SUecis Meridionalibus, & Gothis, longissimo provinciarum spatio à polo remotis, alius ritus est, ut primo die Maji, Sole per Taurum agente cursum, duplices à magistratibus urbium constituantur robustorum juvenum & virorum equestres turmæ, seu cohortes, tanquam ad durum aliquem conflictum progressuræ. quarum altera sorte deputato duce dirigitur: qui hyemis titulo & habitu, variis indutus pellibus, hastisque focalibus armatus, globatas nives, & crustatas glacies spargens, ut frigora prolonget, obequitat victoriosus: eoque duriorem se simulat, & efficit, quo ab vapo-

rariis

rariis ſtiriæ glaciales dependere videntur. Rurſumque alterius equeſtris cohortis prę-fectus æſtatis, Comes florialis appellatus, virentibus arborum frondibus, foliiſque & floribus (difficulter repertis) veſtitus, æſtivalibus indumentis parum ſecuris, ex campo cum duce hyemali, licet ſeparato loco & ordine, civitates ingrediuntur, haſtiſque edito ſpectaculo publico, quod æſtas hyemem exuperet, experiuntur.

CAP. III.

De eodem.

VNde & acriter utraque parte triumphare cupiente, illa vehementius alteram urget, quæ eo die ex aëris clementia vel auſteritate videtur mutuare vigorem. Si hyemis aſperitas adhuc ſuum gelu ſpirat, depoſitis haſtis, cineres vivis ignium ſcintillis commixtos, urnis vel ſacris extractos, obequitando, hyemis perſona, ſuper aſpicientes effundit. Similiter & hi, qui eodem cultu & habitu, quaſi auxiliares turmæ adjuncti ſunt, in equis ignivomos globos ejiciunt in aſpicientes. Ne autem æſtatis perſona ob defectum ramorum virentium florumve, cum ſua equeſtri cohorte privetur honore cupito, longe antea betuleas fron-

des, seu tiliæ virgas, vaporarii calore & irrigatione artificiose virentes, quasi è sylva productas, clanculo elatas, sed aperte reductas ostendit: quo casu ob defraudatam naturam, hyemis propugnatores infestius instant, ne dolo quæsita victoria emergat, aut sistat in placida pompa: quæ tamen, favorabili astantis populi asperrimum hyemis dominium per amplius sufferre negantis judicio, digna justaque sententia convincitur, ut æstati pro publica lætitia victoria cedat, victoriamque partam splendido instructo convivio æqualibus perficiat, & corroboret haustibus, quam assequi vix potuit hastis.

CAP. IV.

De Majalibus festis.

DEmum omnibus tam sylvis quam pratis & campis virescentibus, & florescentibus, Sole per Cancrum transeunte, hoc est, in Vigilia natalitii ortus D. Joannis Baptistæ, (quem diem miris festivitatibus servabat antiquitas, celebrique cultu posteris servandum docuit, & præcepit) populus omnis utriusque sexus & ætatis, turmatim in publicis plateis urbium, aut planicie camporum, ubique copiosis accen-

fis.

sis ignibus, pro choreis tripudiisque exercendis, concurrere solitus, vetustorum heroum domi forisque magnifica gesta ubilibet in orbe peracta, saltando decantat: etiam quid illustriores fœminæ pro æternis assequendis laudibus, amore servandæ pudicitiæ perfecerunt. Præterea quid degeneres ignavique nobiles, crudeles tyranni, & turpes fœminæ exclusa honestate fecerunt, patriis cantionibus & rythmis, sonantibus citharis, ac tibiis alternatim adductis, exolvunt. Insuper puellæ, matrum doctrina præmonitæ, quot quantaque mariti vitia, in lusibus alearum, rixa tabernarum, luxu vestium, societate scurrarum, & continua ebrietate & crapula exerceant psallendo resolvunt. Sed rursus ingeniosiores adolescentuli concinere norunt, quam pigerrimæ, fallaces, indomitæ, rixosæ, garrulæ, furaces, nugaces, & infidæ sunt mulieres, ne sola querela maritos sugillent. Deinde quid perfidi cives, versuti artifices, vagi negociatores, stertentes nautæ, rusticique infideles, & avari crudelesque terrarum præfecti efficiunt, varietate cantionum, & musicis instrumentis exponunt: ea potissimum ratione permoti, ut tenera juventus agnoscat, quam excelsa ac splendida virtus sit, æternisque laudibus digna, bono-

bonorum inhærere veſtigiis, & à peſſimis reſilire ac præcavere exemplis.

CAP. V.

De luſu Aleæ & Schacorum.

MOs eſt apud illuſtriores Gothos & Sueones, filias ſuas honeſto conjugio collocaturos, procorum animos miris ingeniis & paſſionibus examinare, præſertim in ludo Latrunculorum, ſeu Schacorum. Eo enim ludo ira, amor, petulantia, avaritia, ſocordia, ignavia, aliæque plures dementiæ, paſſiones, & animi motus, fortunæque vires & proprietates demonſtrari ſolent: ſcilicet an procus agreſtis animi ſit: quod ſubito triumphando indiſcretè exultet, aut injurias illatas cautius pati, vel modeſtius avertere norit.

CAP. VI.

De chorea gladiatoria, vel armifera ſalutatione.

HAbent præterea Septentrionales Gothi & Sueci pro exercenda juventute alium ludum, quod inter nudos enſes, & infeſtos gladios ſeu frameas, ſeſe exerceant ſaltu: idque quodam gymnaſtico ritu & diſcipli-

ſciplina, ætate ſucceſſiva, à peritis, & præſultore, ſub cantu addiſcunt: & oſtendunt hunc ludum præcipue tempore carniſprivii, *Maſchararum* Italico verbo dicto. Ante etenim tempus ejuſdem carniſprivii, octo diebus continua ſaltatione ſeſe adoleſcentes numeroſe exercent, elevatis ſcilicet gladiis, ſed vagina recluſis, ad triplicem gyrum. Deinde evaginatis, itidemque elevatis enſibus, poſtmodum manuatim extenſis, modeſtius gyrando alterius cuſpidem capulumque receptantes, ſeſe mutato ordine in modum figuræ hexagoni ſubjiciunt: quam Roſam dicunt: & ilico eam gladios retrahendo elevandoque reſolvunt, ut ſuper uniuſcujuſque caput quadrata roſa reſultet: & & tandem vehementiſſima gladiorum laterali colliſione, celerrime retrograda ſaltatione determinant ludum: quem tibiis, vel cantilenis, aut utriſque ſimul, primum per graviorem, demum vehementiorem ſaltum, & ultimo impetuoſiſſimum, moderantur. Sed hæc ſpeculatio ſine oculari inſpectione vix apprehenditur, quam pulchra honeſtaque ſit, dum unius parciſſimo præcepto, etiam armata multitudo quadam alacritate dirigitur ad certamen: eoque ludo clericis ſeſe exercere, & ei immiſcere licet, quia totus deducitur honeſtiſſima ratione.

Cap. VII.
De arcuali chorea.

ALia etiam juvenum exercitatio eſt, ut certa lege arcualem choream ducant atque reducant, aliis quidem inſtrumentis, ſed eadem ut gladiatorum ſaltantium diſciplina reducta. Arcubus enim ſeu circulis incluſis, primum modeſto cantu, heroum geſta referente, vel tibiis aut tympanis excitati, gyrando incedunt, ſeque dirigentis (qui Rex dicitur) ſola voce reducunt. tandem ſolutis arcubus aliquantulum celerius properantes, mutua inclinatione conficiunt (veluti alias per gladios) roſam, ut formam ſexangularem efficere videantur. Utque id feſtivius ſonoriuſque fiat, tintinnabula, ſeu æreas campanulas genu tenus ligant. Eſt & alia quædam choreæ ſeu ludi ſpecies, qua machina quadam lignea homines per aëra, rotarum more & impulſu, jactantur: vel alio modo agilitate corporum inſignes ludunt: ut haſtis, circa quas ſe volvunt: funibus etiam, ſupra quos reciproci ambulant: item circulis, per quos ſe more piſcium tranſmittunt: item tabulis, è quibus in aëre pendent, uno brachio ſe ſuſtinentes: hicque ludus Petauriſticus appellatur, quod juvenes

nes

nes levioribus saltibus moventur. Pilarum etiam projectilium atque fustium impulsus, aliarumque infinitarum specierum ludi, secundum varietatem temporum ibidem, currendo, luctando, saltando, pedibusque sursum erectis super manus ambulando, fiunt. Sunt etiam bellicrepæ armorum saltationes, quæ clypeis ac ensibus, tibicinis moderatione, tardius vel celerius variantur ad saltum.

Cap. VIII.

De Pyrrhi saltatione.

MOs est ante aulas Septentrionalium Regum & Principum, tempore frigoris copiosos ignes, ex arboribus abietinis præcipue, quarum ibidem copia est, instruere: quia ex earum combustione tantus enascitur sonus & stridor, ut à longe non videntes sed audientes, existiment corruere trabes, & tecta. Ne autem fragor ille naturæ videatur ociosus, quasi tympanis excitati circumsedentes ignibus fortissimi quique viri, in gyrum saltumque convertunt, tantoque impetu saltando constringunt, ut necesse sit postremum quemque, quasi rupta fortissima catena, in ignem illabi: moxque exiliens saltantium applausu in sublimiori sede reponitur, ut ilico pro Regii ignis

gnis violatione,amphoram unam atque alteram, bene magnam, fortioris cervisiæ epotet. Eo enim potu saniſſimo, sobrie tamen exhausto,animam viresque resumens, celerrime revertitur ad suos congyrantes & saltatores, qui similiter motu, igne, sitique agitati, non inviti retrahuntur ad pœnas affixas, exceptis his, qui alias flammarum saltibus fuerant excitati: quibus ars & robur inest, ut amplius haud poſſint in ignem intrudi. Fortius nanque tenendo,per experientiam didicêre in tali spectaculo subsistere cautiores. Ideoque majori mensura bibendi honorantur, licet minime deliquerint in Regium ignem. Reliqui vero succeſſiva alacritate etiam in profundam noctem saltum continuantes, quasi omnes alternatim præcipitantur in flammam: talique modo roboris firmitatem, varioque agitationis genere tirones militiæ plurimum consequuntur, ut constantiſſimos mores in igne, saltu, & duro tactu firment, quatenus seriosis instantibus bellorum congreſſibus,æquanimiter sufferre valeant turbationes vehementiores. Sortiuntur etiam taxillis adhibitis, quis ignem vestitus transiliat. Si vero quis januam Principis malitiosa pręsumptione jocum excedens offenderit, vix ignem,quod in eo non comburatur,evadet.

OLAI

OLAI MAGNI, GOTHI, ARCHIEPISCOPI UPSALIENSIS,

DE

Ecclesiasticis Disciplinis,

EPITOME LIBRI XVI.

CAP. I.

De ritu orandi in Ecclesiis.

Entes Septentrionales ex pagis remotissimis ad Parochias baptismales provecturæ, aliud genus armorum, præter ballistam, gladium & securim, non ferunt. Ballistas inquam, propter feroces bestias, ursos præcipue immanes, & insatiabiles lupos, qui tribus mensibus, Ianuario, Februario, & Martio, plus solito ferociunt, quam reliquo anni tempore: quod interimantur eo, apud Deum præmisso voto, atque servata fide, ut pelles feræ percussæ, quasi pro sacrificio, scabellis sacrorum altarium sub pedibus celebrantis offerantur.

Et

Et hinc eſt ortum, quod maximo ac horrendo vigente frigore, ſuper urſinam pellem ſtant ſacerdotes celebraturi. Si vero lupina pellis, aut lyncea, vel vulpina, aut alterius generis retibus excepta fuerit, pretium ejus pro cereis Eccleſiæ fideliter adaptatur. Dixi præterea gladios, ut vim vi, ſi in inſidiis occurrerit, repellant. Deinde ſecures, propter arbores diris tempeſtatibus per tranſverſam viam ejectas, ut libere tranſeant excidendas & amovendas, vel pontes ſubita inundatione perfractos celerius reſtaurent. Ferunt etiam lanceas loco baculi, ob aqueas foſſas tranſiliendas. Habent nihilominus baculos annales, ſeu Calendarios, (de quibus libro primo dictum eſt) pro geſtamine manuum: quibus docent, diſputant, interrogant, & concludunt lunares conjunctiones, & oppoſitiones, ac curſus: feſta mobilia, ac fixa: pariter & ſigna dierum, infallibili experientia, quaſi è libro declarata legerent, exponuntur & interpretantur.

CAP. II.

De Principum funeribus & ſepulturis.

MOS antiquorum erat, cadavera principum in frondoſis arboribus, præſertim quercinis, tanquam ſacris locis numinibus

bus consecratis, suspendere, aut flammis juniperini ligni comburere, vel certis monticulis grandibus saxis, vel quadrato vel rotundo ordine circunseptis, humi cum gladio & clava recludere, quemadmodum Saxo lib. 8. de victo & mortuo Danorum Rege Haraldo meminit: cui victor Rex Sueciæ Ringo fastuosissimum adhibuit funeris cultum. Hæc etenim pietatis conditio est, ut victum victor inferiis prosequatur: & qui defuncto hosti (teste eodem Saxone libro 3. justa persolverit, superstitis sibi favorem adsciscit: vivumque beneficio vincit, quisquis extincto studium humanitatis impendit.

Cap. III.

De varietate ægrotantium, morborum, & medicinarum.

MOrbi Aquilonarium peculiares hi sunt, Tussis, calculus, dentium oculorumque dolor, tormina intestinorum, febris, pituita, scabies, & Gallicus morbus, ac puerorum morbilli: pestis etiam quo rarius venit, eo seritus interimit homines, in crapula præsertim infatuatos. Est & alius morbus castrensis, qui vexat obsessos & inclusos: talis scilicet, ut membra carnosa stupiditate quadam

dam densata,& subcutaneo tabo,quasi cera liquescens, digitorum impressioni cedant: dentesque veluti casuros obstupefacit: colores cutium candidos ac ceruleos reddit: torporemque inducit cum nausea cupiendarum medicinarum: vocaturque vulgari lingua gentis *Schoerburb*, Græcè *Καχεξία*, forsitan à subcutanea mollitie putrescente: quæ videtur esu salsorum ciborum, nec digestorum, nasci, & frigida murorum exhalatione foveri. Sed vim tantam non habebit,ubi muri interius tabulis quòrumcunque lignorum sunt cooperti. Insuper si diutius grassatur iste morbus,absinthiaco potu continuato illum arcere, sicuti & calculi radices, per decoctionem veteris cervisiæ cum butyro epotæ,tollere solent: quæ,passiones hujusmodi calculi & renum totaliter auferre, vel in magna parte alleviare solent.

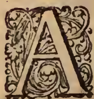
LIBRI XVI. FINIS.

OLAI MAGNI, GOTHI, ARCHIEPISCOPI UPSALIENSIS,

De Animalibus Domesticis,

EPITOME LIBRI XVII.

PRÆFATIO.

Nimalium genera uti multa variaque sunt in toto terrarum orbe, suis provinciis & naturis appropriata, ac distributa, ut elephantes, cameli, leopardi, leones, struthiones, tigrides, simiæ, & id genus reliqua, sine pilorum densitate in calidis terris numero incomparabili multiplicata: Ita & in frigidis regionibus complures reperiuntur bestiæ, sed valde pilosæ, propter asperrimas hyemes exuperandas: ut sunt ursi albi, uri nigri, alces alti, rangiferi proceri, lupi feroces, gulones voraces, lynces perspicaces, lutræ fallaces, castores medicinales, damulæ pavidæ, vulpeculæ astutæ, nigræ & albæ, atque aliæ alibi inusita-

sitatæ naturæ & nominis bestiæ, successivis capitibus inferius per ordinem diligentius insinuandæ: ea potissimum causa, ut pius inspector agnoscat, quam admirabilis excelsi Creatoris affectus & amor est in omnibus creaturis suis, ubique terrarum suæ dispositioni subjectis, maxime in frigidissimo climate Septentrionalis plagæ (concessa naturali sagacitate) conservandis: scilicet ut undique conclusa nivibus & gelu tellure pastum prohibente, nedum vivere, sed & genus producere atque alere posʃint, & inter asperrima elementa illæsa manere.

CAP. I.

De Arietibus & Agnis.

INsula est in Gothico mari, regno Gothorum, seu Sueciæ, subjecta, Gothlandia, id est, bona terra, ab omnibus eam frequentantibus sic nominata, eo quod inter Aquilonares insulas merito felix & abundans, ob plurimas naturæ dotes, computari debeat, & magnificari. Hæc arietes, sive verveces, cęteris robustiores, & proceriores, producit: quibus quaterna, vel octona cornua crescunt: tantumque ferociæ à cornibus mutuant, ut tempore coitus, nisi serra vel lima demantur, cæteris animantibus sint nocumento,

mento, ipſique paſtori rebelles. Lanam habent longam, & mollem: quam aliquando Romæ,exigua veſte reſolutam,artifices birreta facientes mire commendarunt. Habet etiam totaSeptentrionalis regio magnorum arietum & ovium multitudines: in quibus & fœminæ cornua gerunt arcuata. Sunt & multa loca verſus polum Arcticum, ubi nec arietes, nec oves cornua habent,neque tauri, aut vaccæ.

Cap. II.

De Bobus & Vaccis.

Regna Aquilonaria, præſertim Vermelandia ac Dalia, propter paſcua uberrima, boves habent electiſſimos, etiam provinciæ Veſtrogothorum: hique boves ſingulis annis non tam proceritate corporis, quam numero magno multiplicantur. Habet Norvegia, Suecia, & Finlandia,ſimiles, ad æſtivalia ſeu hyemalia plauſtra,ſeu etiam agrorum uſum, aptiſſimè diſpoſitos:quibus, ſicuti & equis, ad vomeres volvendos utuntur. Sed nunquam vaccæ plauſtris trahendis aut agris præparandis aptantur: imò nec ulli oneri, ob ſpem vitulorum gignendorum, ſubduntur. Sed hi adhuc tenerrimi à matribus ſegregati, ſæviente frigoris hor-

rore, in æſtuariis ad hoc ſpecialiter ordinatis, nutriri ſolent: hyemeque productiore aſperioreque invaleſcente, putaminibus quercinis, loco fœni vel culmi, jumenta veſcuntur. Aeſtate verò, in lucidiſſimis noctibus paſcua ſumunt ſub cura paſtorum, propter improbos vermes, & bruchos: quos ipſi cuſtodes piceis fumis, ubique pinorum combuſtione flammantibus, exurunt, aut arcent. Sed non ex integro, quia ingruente autumnali tempore, bruchi ingrediuntur cutes macrorum boum, ibique hybernant, ut tempore vernali cutem exedant, ac hoſpitem vexent: veluti erucæ, folia arborum depaſcentes, quarum ſeminario foliolo inhærentes, hyemem tranſigant quietiorem. Boves tamen, quibus vermes hujuſmodi ſunt infeſti, è cœtu aliorum, quantum induſtria permittit, ſeorſum impinguandi mactandique ſegregantur: tuncque dorſotenus velut cribrum cutis perforata apparet, pretium ſui diminuens aliena labe. In iis autem locis ſanius conſervantur, celeriuſque impinguantur, ubi nec muſcarum aculeis, nec bruchorum ſtimulis agitantur & fatigantur, & herbarum virentium ſatietate non privantur.

Cap. III.
De Equis Septentrionalibus.

NOrvegici equi ſtatura mediocres admirandæ fortitudinis & pernicitatis ſunt in montibus ac viis ſaxoſis penetrandis: Suecici verò ac Gothici, paludes & colles altos, profundoſque ſaltus, indifferenter longiore diæta, magnaque celeritate abſolvunt. Oelandici, quia parvuli ſunt, ludicro magis ſpectaculo, quam labori deputantur: licet & in illis egregii laborioſique, diſtincto genere reperiantur. Equi etiam Finnonici bonæ qualitatis ſunt.

Cap. IV.
De Equis prœliaribus.

MAximi verò equi,quos Septentrio producit, præſertim in regno Veſtrogothorum, non ſolum publico edicto hippagogis educi prohibentur, ſed ut militaribus exercitiis, & diſciplinis, ad omnem armorum uſum pro patriæ defenſione enutriri, cuſtodiri & adaptari debeant, ſatis ſtrictè jubetur. Tales etenim equi hyemalibus bellis, quæ in Aquilonaribus regnis fiunt, ob connatum frigus aſſueti, hyemis patientes,

animositate ac fortitudine armatum sessorem, quocunque direxerit, inoffenso accessu, ac valido cursu, intrepide comportant: & ob id omnibus generosis equis, quos Hispania, Neapolis, Gallia vel Germania gignit, assimilari possunt, si præferri non merentur. Licet Africis, Numidicis, aut Turcicis equis in celeritate cursus non comparantur: hanc tamen velocitatem mira audacia & fortitudine recompensantes, pro natura populi, loci, & temporis qualitate, maximis bellis satisfacere deprehenduntur.

CAP. V.

De Felibus seu Cattis.

FEles seu Catti, Græco vocabulo Aeluri nuncupati, satis magni, frequentesque, candidi præsertim coloris, in Septentrionalibus terris reperiuntur: qui nedum domos, humanasque habitationes, horrea atque granaria, sed & agros ædibus viciniores, mira sagacitate murium gliriumque præda compurgant. Qui verò sylvestres sunt, avibus & minutulis animalibus insidiantes, vescuntur. Harumque felium pelles vestibus subductæ, mirè prosunt adversus hyemales asperitates.

CAP. VI.

De Hircis & Capris.

HIrcorum & Caprarum in Aquilonaribus terris longè major eſt abundantia, quam in reliquis Europæ locis, ob montana paſcua, & paſtorum caprariorum diligentiſſimam curam. Hirci itaque ibidem ſunt magno corpore, craſſis cruribus, brevi & plena cervice, auribus flexis & depreſſis, parvo capite, longo, ſpiſſo ac nitido collo, cornibus altis & latis, animoſi, bellicoſi, & robuſti, ita ut lupis mediocribus, canum tamen auxilio, congredi non formident. Ferè omnes colore albi ſunt: ita & capræ. Hyeme paſcuntur pinearum arborum corticibus, atque muſco, & populeis virgis. Pelles eorum maximis navigiis quæſtus & lucri cauſa, decadumque numero, exportantur ad Germanicas oras: ubi rurſus amplius diſperguntur in orbem. Similiter & caſei, propter efficaciam nutrimenti, ac medicinæ, ſcilicet ſtupidæ ac ingroſſatæ carnis, vel turgentis. Carnibus caprinis crudis, Sole, ſale ventoque ſiccatis, incolæ avidius veſcuntur, quam ilico mactatis: idque tempore æſtatis, & agriculturæ.

CAP. VII.

Quæ munera dentur novis nuptis.

POpulis Aquilonaribus mos est, novæ nuptæ plebejæ conditionis, pro initiandis augendisque armentis, & domestica supellectile, liberaliter donare porcam, ovem, & vaccam, atque marito equinos pullos, canem, felem, & anserem.

CAP. VIII.

De Rangiferis.

IN partibus Septentrionis utriusq; Bothniæ, (sic enim extremi Aquilonis terræ, quasi à fundo vasis vocantur) & magnæ Lapponiæ, bestia tricornis est, de genere cervorum, sed longe procerior, robustior, ac velocior, Rangifer duplici ratione dicta: una, quod in capite ferat alta cornua, velut quercinarum arborum ramos: alia, quod instrumenta cornibus, pectorique, quibus hyemalia plaustra trahit, imposita, Rancha & Locha patrio sermone vocantur: quorum cornuum duo cæteris majora, eo loco, quo cervus habet: sed ramosiora ac extensiora, ad ramos quindecim aucta. Aliud vero in medio capitis, ramusculis circun-

ſtantibus cæteris brevioribus, ſitum eſt. Caput undique contra inimicas beſtias, præcipue lupos, armatum reddens, imo admirationis decus inter cætera monſtra præſentans. Cibus hujus beſtiæ eſt, muſcus montanus, candidus, præſertim in hyeme, nivibus in ſuperficie ſoli coopertus : quas nives, licet denſas, naturæ inſtinctu (quaſi ſylveſter equus) perforat, cibum quæſiturus. In æſtate vero foliis ac frondibus arborum, ſtando eundoque melius, quam ſe inclinando floribus ac herbis, propter cornua nimis antrorſum incurvata, veſcitur : idque laterali & obliqua capitis inclinatione. Jubatum habet collum, veluti equus : ungulas biſulcas, & fere rotundas, à natura tributas, eo quod ejus tranſitus, aut curſus, etiam admiſſo ſeſſore, fit ſuper altas nives, in vallibus, campis, aut montibus condenſatas.

CAP. IX.

De utilitate hujus animalis.

MAnſuefacta hæc animalia, veluti armentarii greges, maximam præſtant dominis ſuis utilitatem, videlicet in lacte, pelle, nervis, oſſibus, ungulis, cornibus, pilis, ac carnibus ad victum delicatiorem,

CAP. X.

De curulibus plaustris Rangiferorum.

Videndum est, duo esse genera Rangiferorum, sylvestrium videlicet, & domesticorum: qui usibus humanis subdita mansuetudine fideliter inserviunt, ubi feræ naturæ reliqui in solitudine relicti augmento generis se sociant, ut interim venatione premantur. Qui domestici sunt, curulibus plaustris aptantur, optimeque gravissima plaustra per rura camposque deducunt, res scilicet pretiosarum pellium, pannorum, piscesque diversæ speciei continentia: eo quod pro majori parte Lappones ichthyophagi sunt, inexhausta fertilium aquarum piscatura viventes, ut & infra de eorum diversis exercitiis erit aperiendum. Iter itaque eorum est in vallibus planis, Norvegiam (ad quam frequentius proficiscuntur) respiciens, tanquam in rerum commutatione locum viciniorem, ac populum fidelioris amicitiæ servandæ commodiorem. Qui vero his curribus præfecti sunt, vulgari gentis nomine *Quenar* appellantur, singulis diebus, si ita beneplacitum est, aut exigit necessitas, centum & quinquaginta millia passuum, id est, triginta miliaria Gothica, sive Germa-

nica, conficientes: curſuſque eorum animalium non minoris gravitatis, quam equorum reputantur.

CAP. XI.

De vehiculis hyemalibus Rangiferorum.

HYemalium vehiculorum uſu miram commoditatem aſſequuntur prædicti Lappones, maxime quod lubricitate hujuſmodi vehiculorum cum nive conformi, longa peragunt itinera, ad loca rerum communicationibus deputata, prout ſuperius libro 11. de forma eorum extitit declaratum: & edicto, ne externis hominibus ob maximam celeritatem accommodentur. Hic vero oſtenditur, quod ea velocitas cauſatur ex pellibus tenerrimorum Rangiferorum, vehiculis his hyemalibus ſubductis, hac præcipue arte, ut anterior pars pellis antrorſum conſuatur ſub rheda: quo fit, ut pili foras everſi, nedum lubricitatem generent progrediendi, ſed & reſiſtendi firmitatem, ne retro labatur auriga: alioquin in collibus altis nunquam haberetur, aut perficeretur optatum iter. Imo eo compendio viatores arcubus ſagittiſq; extenſis, ſylveſtres rangiferos venatu acquirere ſolent.

CAP. XII.

De commoditate partium hujus animalis.

LAc deputatur ad uſum domeſtici nutrimenti, ac ſerum illius, ad potum convenientem. Pellis pro tegumento humano, tam corporis, quam lectorum: imo equeſtrium ſellis, culeis, & follibus artificum diverſorum aptatur: valde enim tenax & fortis eſt, ac durans. Nervi loco lini (ibidem ob frigora non creſcentis) ad indumentorum uſum, inſtar fili præparati, deputantur, prout ſuperius lib. 4. de colligatione navium, ferro deficiente, fuerat interpretatum. Oſſa atque cornua, arcuum & balliſtarum artificibus, avide ea pro rerum commutatione quærentibus, applicantur. Similiter & ungulæ ſpaſmaticis proſunt. Pili pro farciendis mollificandiſque ſellis equeſtribus, atque pulvinaribus, pro hoſpitibus honorandis, & hyeme reprimenda. Carnes ejus animalis optimæ & ſalubres ſunt ſale ventoque ſiccatæ, durabiles ad plures annos: licet interim mos genti ſit, ex venatione veteribus adjungere recentiores.

LIBRI XVII. FINIS.

OLAI MAGNI, GOTHI, ARCHIEPISCOPI UPSALIENSIS,

De Animalibus Sylvestribus,

EPITOME LIBRI XVIII.

CAP. I.

De Altibus seu Onagris, & captura earum.

VAgantur Alces instar Cervorum gregatim in vasta solitudine, insidiisque extensorum telorum, industria venatorum sæpissime capiuntur, vel maximorum canum insultu retruduntur in antra rupium, ut inde raro vivæ evadant: imo quiescentes humi, vel erecti stantes onagri maximi, à minima quandoque mustela guttur insiliente mordentur, ut sanguine decurrente ilico deficiant morituri. Adeo insatiabilis est hæc bestiola in cruore sugendo, ut vix similem suæ quantitatis habeat in

in omnibus creaturis. Hacque beſtia cannis impoſita, chordaque directa, quidam prædantur nidos hirundinum, columbarum, & gallinarum, ut eorum extrahant pullos: quibus mire inſidiatur, hoc ſolo inſtinctu, ut ſanguinem ſugat, quaſi ventrem haberet elephante majorem.

CAP. II.

De pugna Alcium, ſeu Onagrorum, contra Lupos.

SEd nec ſufficit commodo atque utili animali, homines ſuſtinere venatores telis aſperis, ſagittiſque latis, millenis inſidiis ſeſe in vaſta ſolitudine impetentes: imo & beſtiolas contemptibiles, muſtelas ſcilicet præmiſſas, reſpectu tam proceræ altitudinis ſuæ: niſi & ferociſſimos lupos, montanos præſertim, ſufferat inſidiatores: eo videlicet modo, ut quum aſperrimæ hyemes ſint, denſæque nives, ipſi lupi fame preſſi, eremi latebras vaſto agmine circumeuntes, expoſtulent prædam: lacubuſque congelatis onagros ineſſe ſpeculantur: in quos irruentes, & ungulis & cornibus vel interimuntur, vel effugantur. Tanta enim vis eſt in ictu ungulæ, ut ilico tactum lupum interimat, aut fodiat: quod ſæpius in canibus robuſtiſ-

bustiſſimis venatores experiuntur, imo clabente cane oppoſita arbor eliditur, quaſi fungus adeſſet. Onagri naturæ inſtinctu, norunt apta certamini loca, ſcilicet in lubrica glacie, in qua mucronatis ungulis ſunt ſolidiores, ubi lupi quaſi in vaginis ungulas retinent viribus vacuatas: atque ita in conflictu manentes, non procul abſunt venatores qui fatigatam partem prœlio excedentem, ad interitum uſque ſubſequi ſolent, alieno periculo prædas opulentiores conquiſituri. Fit enim atrox certamen, ut pauci onagrorum, at multi luporum lacerati linquantur: quos ob pellium valorem venatores acceptant, atque interim onagri ſeu alces in tuta recedunt. Lupi procul dubio ſuper congelatum nivium cacumen, tanquam levius inſultantes, exciperent victoriam, ubi alces gravi pondere nivibus immerſæ, lupis fierent eſca. Ita providens natura unicuique animanti, idoneum campum pro ſui defenſione diſtribuiſſe videtur.

CAP. III.

De Cervis & Damulis.

Licet in Septentrionalibus terris, plus quam in alia orbis ulla regione, videntur aſperrima frigora prædominari: tamen

innu-

innumerabilis ibidem etiam ignoti generis animalium multitudo reperitur, ut partim dictum est, atque per amplius ostendetur. Inter quæ ad esum humanum prædicti onagri, & hic dicendi cervi, damulæ, atque capreoli, nobiliorem sortiti sunt æstimationem: & ob id eorum venatio solis nobilibus, atque eorum officialibus, & privilegiatis regnicolis, ut sunt hospitum receptores, & Ecclesiarum presides, antiqua lege reperitur admissa: atque etiam ne aviditate venatorum (quorum maximus ibi numerus est) solitudines evacuentur in sobolis propagatione. Cornibus tamen in nemoribus, tanquam pignore futuræ prædæ relictis, utuntur occupatores: licet non facilius sit ea invenire, quam cervas prospicere parturientes, aut onagrum liberum in terra salsuginis rugientem.

Cap. IV.

De Castoribus.

Maxima horum animalium abundantia est in Septentrionalibus aquis, eo quod quietiores sunt, quàm Rheni, vel Danubii: ubi strepitus est, & incessabilis navigantium labor. In Aquilone infiniti fluvii sunt, & arbores aptissimæ pro domibus ædificandis: quas

quas & mira fabricant arte, docente magiſtra natura. Gregatim ad cædenda ligna incedunt, dentibuſque ligna præſcindunt, & præſciſſa ad ſua latibula miro modo comportant. Nam unum ex ſuo grege laboribus inutilem, deſidem aut ignavum, vel ſenio confectum, ſed maximè alienæ ſocietatis & gregis, profugum, pro vehiculo pedibus elevatis ſupinum, in terram dorſotenus ſternunt: inter coxas & crura, ligna ordinant, & componunt; & eum trahentes ad ſuas manſiunculas, à lignis exonerant: iterumque exeunt & redeunt, donec inſtitutæ domunculæ fuerint elaboratæ, ſitu ſcilicet bicamerali, vel tricamerali, ut corpus ab aquis emineat, atque cauda in eis quieſcat. Quæ, ut pedes poſteriores, pro piſcibus in eſcis habetur. Eſt enim cauda inſtar piſcium ſquamoſa, coriacea, tum denſitate ſuffulta, atque nodis latentibus mire diſtincta, delicatiſſimam præbens eſcam, atque medicinam iis, qui ſauciis inteſtinis elanguent. Nec periti coci ejus præparationem ignorant, ſive pro cibo, ſive pro medica refocillatione ſit præparanda. Dentes habet acutiſſimos, ut arbores juxta flumina, quaſi ferrea novacula cædat: quin & hominis, venatoris præſertim, parte comprehenſa, non ante quam fracta concrepuerint oſſa, morſu reſolvit.

CAP.

CAP. V.

De gulonibus.

INter omnia animalia, quæ immani voracitate creduntur insatiabilia, Gulo in partibus Sueciæ Septentrionalis præcipuum suscepit nomen, ubi patrio sermone *Ierff* dicitur, & lingua Germanica *Vielfras*, Sclavonicè *Rossomaka* à multa comestione: Latino verbo non nisi fictitio, Gulo, videlicet à gulositate, appellatur. Grossities ejus, ut magni canis: aures & facies, velut catti: pedes & ungulæ asperrimæ: corpus villosum, & prolixorum pilorum subfuscorum: cauda ut vulpis, licet brevior, sed crinium densiorum; unde optima conficiuntur hyemalia capitum tegumenta. Hoc igitur animal voracissimum est. Reperto namque cadavere tantum vorat, ut a violento cibo corpus instar tympani extendatur: inventaque angustia inter arbores, se stringit, ut violentius egerat: sicque extenuatum, revertitur ad cadaver, & ad summum usque repletum: iterumque se stringit angustia priore, repetitque cadaver, donec eo consumpto, aliud solicita venatione inquirat. Creditur à natura creatum ad ruborem hominum, qui vorando bibendoque vomunt, redeuntque ad men-

menſam, noctes & dies continuaturi, prout Mechovita in ſua Sarmatia opinatur. Caro hujus animalis omnino inutilis eſt ad humanam eſcam: ſed pellis multum commoda, atque pretioſa. Candet enim fuſcata nigredine, inſtar panni Damaſceni, diverſis ornata figuris: atque pulchrior in aſpectu redditur, quo artificum diligentiore induſtria, colorum conformitate, in quocunque veſtium genere fuerit coadunata: ſoli Principes & magnates eo indumento tunicarum more confecto, hyemis tempore utuntur: quia calorem adducit citius, & eum diutius ſervat inductum: idque non ſolum in Suecia & Gothia, ſed & in Germania, ubi raritas harum pellium majorem ſortitur æſtimationem, quando navigiis una cum cæteris mercibus fuerit appretiata.

Cap. VI.

De honeſtandis hoſpitibus in harum pellium tegumentis.

NEque incolæ terrarum quæſtus cauſa permittunt has pelles educi in alienas regiones, cum & earum tegumentis tractent in hyeme hoſpites honorabiliores: argumentum oſtendentes ſufficiens, ſeſe nihil amœnius clariuſque ducere, quam bonos hoſpi-

hoſpites quovis tempore & ordine magnificare, etiam in vehementi frigore, quando inter alia beneficia lectos tam pretioſis pellibus ſtratos, eiſdem exhibent præparatos. Sed neque ſilendum exiſtimo, quod dormientibus ſub harum pellium tegumentis, evenire ſolent ſomnia, quaſi ejus animalis vitæ naturæque conformia, in inſatiabilitate devorandi, & beſtiis inſidiis faciendis & præcavendis: quod forſan ſub ratione fit, ut qui ſpecies calidas, zinziber, aut piper comedunt, comburi videantur; & ſaccharum manducantes, aquis ſuffocari credantur. Videtur & aliud ſubeſſe naturæ ſecretum, ut iis pellibus induti, bibendo & comedendo nullum ſaturitatis veſtigium relinquant. Inteſtina hujus animalis, citharœdorum opera ad uſum chordarum (voluptate gentium) formata ſeu extenſa, raucum generat ſonum: qui temperamento chordarum dulcium cito reſolvitur in amœnitatem. Ungulæ in modum circuli vertiginoſis capitibus, ac tinnientibus auriculis, appenſæ, celeriter recuperandæ ſanitati proſunt, Sanguis ejus aquæ calidæ admixtus, venatoribus eſt pro potu: imo etiam melle rariſſimo conditus, in nuptialibus triumphis propinatur. Arvina ſeu pinguedo ejus, putridis ulceribus per modum unctionis adhibita, celerrimè ſanitati

tati confert. Dentium usus incantatoribus patrocinatur. Ungulæ prædictæ recenter extractæ, catos canesq; fugant, si monstrentur, quemadmodum aviculæ viso vulture, vel erythrotaone.

Cap. VII.

De modo venandi Gulones.

VEnatorum arte varia acquiritur hoc animal insidiosum solo respectu pretiosæ pellis, hoc modo: Portatur in sylvam cadaver recens, ubi frequentius hæ bestiæ vagari videntur, præsertim in nivibus altis. (æstate enim nil valent pelles.) quo cognito per odorem, & apprehenso, vescitur, donec ventrem instar tympani extensum, inter arbores angustas, non sine cruciatu cogatur exonerare: sicque occupatum, lata dimissa sagitta venator occidit. Est & alius modus hujus bestiæ capiendæ, per trabes tenuissima chorda distinctas, ut ejus levi motu, cadaver edendo, strangulетur: vel etiam in effossas scrobes seu cavernas obliquas incidens, capitur, si cadavere immisso fames urgeat ut vescatur. Aliaque via vix conceditur, ut à canibus apprehendatur, cum ungulas dentesque adeo acutos habeat, ut ejus congressum formident canes, qui in

in ferocissimos lupos vires extendere solent.

CAP. VIII.
De Leporibus.

QUia in frigidis nationibus Septentrionis maxima est Leporum multitudo, volui paucis eorum naturam saltem in mira colorum mutatione declarare. Est igitur certissimum, omnes lepores Aquilonares post æquinoctium autumnale, primo præsertim nivium casu, candidum (dimisso griseo) induere pilum. Vidi & ego mures candidum saccharum continue comedentes, album induisse colorem, atque itidem eundem exuisse, sacchari comestione subtracta. Quantum ergo ad escam leporum Septentrionalium regionum, certum est, eos (frigore ac nivibus conclusa terra) vesci corticibus arborum pinei, quercini, tremulei, ac populei generis, & aliis sagacitate naturæ conquisitis, non autem nivibus, ut Plinius opinatur lib. VII. in mensibus hybernis. Somnumque capiunt sub densis abietum ramis, altitudine nivium (fovea relicta) condensatis. Habet nanque hoc genus arborum majus frigoris temperamentum, propter densitatem ramorum, & latebras secre-

ſecretas, in animalibus conſervandis, quam quodvis aliud fruticum genus. Æſtate vero in rupibus & petris domicilium eligit ſecurum, cum ſe novit, naturali cooperante timiditate, omnibus animantibus datum in prædam: quam ſola velocitate & fuga, ubi poterit, evadere meditatur. non autem quando ludit cum muſtela: quia hæc, etſi luſum oſtendit, tamen collo ejus in tantum premendo ſe aſtringit, ut ilico guttur leporis, quantumcunque valide currentis, dentibus, ut ſanguinem eliciat, confringat, & manducet. Ita dolo, non viribus beſtiolæ, ſuperatur: etiam accipitris velocitate: contra quem, ut flexuoſo curſu adverſus canem, vix aut raro ſe reſervat immunem. Leporum cibus valde communis eſt, & uſitatus in Septentrione, maxime elixus, cum juſculo atro pro more gentis, ſatis ſalubri, atque ejus generis carnibus aſſis. Unam tamen infelicitatem pleræque mulieres uterum gerendo incurrunt, ut vel eſu, vel ſaltu ſuper caput leporis facto, generent infantulos oris leporini, inter os & nares diviſa labia perpetuo retinentes: niſi ſtatim à principio aſſuant particulam pectoris tenerrimi pulli, ilico occiſi, & ſanguinolenti. Qui podagram patiuntur, pedes imponunt juſculo leporis cocti, temperato calore relicto.

Renes

Renes etiam leporini inveterati, pedibus alligati, podagram levant. Contra dolorem pedum frigore aduſtorum (ut plerunque ibidem accidit) cineres pili combuſti apponuntur, & proſunt. Pellium leporinarum, candidarum præſertim, maximus quæſtus & uſus eſt apud inſtitores Moſcovitarum: qui plura millia veſtium vel vendunt, vel pendunt Tartaris, ut redimant quietem pace ſecuriore fruituri.

CAP. IX.

De Lyncibus, & pellibus eorundem.

LYnces in Septentrionalibus ſylvis non adeo frequentes generantur, ut lupi, licet impares haud ſint in aviditate prædarum. Natura igitur lyncis eſt, ut non reſpiciat retro, ſed continuo progreſſu & ſaltu præcipitet curſum. Cibus illi ſylveſtrium cattorum frequentior, aut ſuavior eſt: quia ſicut illis libentius veſcitur, ita & eorum latibulis, ut rapiat, inſidiatur. Pelles ejus, mollioribus plumis & pulcrioribus maculis præditæ, ſatis care venduntur, præſertim in aſperrima hyeme prædatæ: tunc enim in virtute & colore ſunt aptiores, uti æſtate viliores, imo deteriores.

CAP. X.

De Lupis, & sævitia eorundem.

SIcut Africa & Ægyptus inertes parvosſque lupos gignunt: ita frigidus orbis Septentrionis hos aſperos & truces emittit. Et vere ſic eſſe, ſævitia & malitia eorum oſtendit, præſertim tempore coitus, & frigoris immenſi, quando viatores armatos incedere oportebit, ut ſe, jumentaque ſua, illæſos conſervent, præcipue mulieres partui viciniores, quibus lupi capto odore magis inſidiantur. Ideoque nulla fœmina ſola permittitur itinerari, quin armatus cuſtos illi aſſiſtat. Evenit enim plerunque menſe Januario, ut hyemalibus vehiculis homines itinerantes, agminatim ab utroque latere accurrentes lupos, ſi vivere velint, arceant ſagittis & bombardis: unde fit, ut non ſecus viatores, ad privata negotia, etiam Eccleſias rurales, tranſituri, armis prædictis ſint proviſi, quam ad publica certamina forent profecturi: imo in tantam ſæpiſſime ferociam & rabiem, urgente fame, frigore, & naturali congreſſu, incidunt, ut humanas habitationes intrantes, rapta jumenta ibidem celerius devorent, vel ſecum in ſylvas lacerata deportent. Sed neque impune hoc fa-

faciunt: habent etenim & in his malis remedia ruricolæ, quod falces ferreas alligato cadavere ponant in nivibus: ut lupi, prædam voraturi, pedibus amputatis pœnas luant; vel sagittis impetiti ilico moriantur; vel subterraneis specubus, aviditate prædæ, immersi, fame macerentur.

Cap. XI.

De multiplici genere Luporum.

Sunt in montibus Doffrinis, Suecica ac Norvegiana dominia dividentibus, lupi albicantis coloris, gregatim, ut pecora, partim in vallibus, partim in montibus evagantes: quorum esca sunt animalia imbecilla, ut mures, talpæ, &c. Sylvestres & communes lupi sunt, qui armentis incolarum mira importunitate insidiantur, ut vaccis, vitulis, capris, ovibus, &c. Contra quos, pauperiem incolis facientes, venatio publica, loco, die, & hora instituitur, ut retibus, canibus, ac reliquis insidiis interimantur. Non enim tantam curam habent pro veteribus lupis intercipiendis, quam catulis, ne coalescant, interficiendis. Quidam etiam ex catulis sic interceptis, etsi domestici fieri videantur in vinculis clausi, tamen sævissimi generis non obliti, quibusvis aliis etiam vo-

latilibus insidiantur. Fœtus tamen ex iis & cane domestica procreatus, valde inimicus efficitur in omne aliud luporum genus, quod gregibus insidiatur. Est & genus luporum *Thoes* dictum, cæteris longitudine procerius, sed brevitate crurum dissimile, velox saltu, venatu vivens, innocuum homini: habitum, non colorem mutat: per hyemes hirtum, æstate nudum.

Cap. XII.

De Lutris & earum diversitate, ac pellium falsitate.

Lutræ quadrato ore mordaces, ut castores: quibus similes in pellibus, triplo tamen longiores: & in Septentrionalibus aquis, præsertim superioris Sueciæ, Helsingiæ, Medelpadiæ, Angermanniæ, Jempthiæ, & Bothniæ utriusque, reperiuntur. Quarum pelles, sicut castorum, atque aliorum animalium, mira multitudine versus Moscovitas, & exinde versus Tartaros exportantur: quia in iis locis frigidioribus, pro humanis tegumentis, rerum commutationibus potius, quam nummis, avidissimè comparantur. In Suecia autem apud quosdam magnates adeo cicurantur seu domesticantur lutræ, ut signo dato per cocum, vadant in piscinam, piscem magnitudine ab eo desi-

gnata

gnata suscipientes, rursumque alium & alium, donec sufficit imperatis satisfecisse. Caro ejus solummodo valet pro bestiis venatione apprehendendis. In magno etiam usu gentium Aquilonarium pelles earum sunt, ad fimbrias (propter corii tenacitatem) vestium ampliandas. Numero decadum, ut castorinæ, atque vulpinæ, seu mardurinæ, &c. divenduntur: carbonibusque & piceo fumo falsificantur, ut appareant nigredinem tenere resplendentem: sed mox linteo albo attritæ, colore relicto, sophisticationem ostendunt. Ita & luporum pelles, carbone ac creta pulverisatæ, linteo confricatæ demonstrant falsificationem. Ita & sciurinæ (*Dossæ* Italice dictæ) pelles, creta resperfæ, se ipsas panno adhibito atro ostendunt, quis naturæ vel artis color sit inveniendus & æstimandus.

CAP. XIII.

De Sciuris.

HOrum animalium minutorum infinita est multitudo in Septentrionalibus sylvis, pilorum densitate & colore distincta: una adjecta infallibili regula, quod quanto magis tractus terrarum vergit ad Septentrionem, tanto pulchriores (frigore causante colorem) sunt harum bestiarum pelles,

ſub elevatione poli ſcilicet 77. graduum incipiendo verſus ſupremum polum: in quo ſpatio venatores magis fatigantur, quam ſatiantur, hac infinita præda ubique in arboribus veluti grege piſcium in aquis abundante, ea præſertim commoditate, quod arbores non ſunt ſublimes, in quibus hæc animalia ludunt. Sed reflectendo ad Meridionalem regionis ſitum, quanto magis reditur ad Auſtrum, tanto deteriores & magis fuſcæ occurrunt pellis. Caro hujus beſtiolæ aſſa venatoribus eſt pro eſca ſuavi. Dentes verò præſtigiatoribus ſerviunt, ut iis detegant futuros eventus.

CAP. XIV.

Adhuc de eodem animali, præſcio futurorum.

TRanatat hæc beſtiola per amnes exiguo ligno, caudam habens pro velo expanſam: non enim ei natura alium conceſſit natandi modum, propter exiguum corpus, & nimiam pilorum denſitatem in cauda villoſa: qua cito imbuta aqua, mergeretur in fundum. Neque pedes habet huic neceſſitati accommodatos. Alioquin ſagaciſſima eſt tempore caloris, ut cibos habeat pro parte longæ hyemis reconditos,

ubi

ubi dormiendo & quiescendo reposuerat nidos: quos claudit ad latus, vel aperit, juxta flatuum asperitatem. Nuces autem corylinæ, & faginæ, sive pinei pampini, sunt cibus earum. Estque alia earum species, quæ somno pascuntur pro cibo. Miræ pernicitatis sunt in saliendo de una arbore in aliam: caudaque librant motum, & agilitate ungularum acutissimarum in ramis exultant, ludosque pulcherrimo spectaculo super congelatas nives ostendunt. Harum pelles decadum numero ad plura millia fere ad totam Europam navigiis institorum exportantur, pretii augmentum viarum longitudine atque voluptate eas concupiscentium accumulantes. Senibus quidem utilis & honestus est: sed minime deservit armatis aut fortibus viris, quibus congruit lupina pellis, vel gulonina.

CAP. XV.

De Marduris, & Zebellis, ac pellibus eorum.

MArduri ac Zebelli, frigidarum regionum animalia sunt, universis in nomine tantummodo nota: paucis tamen in proprietate virtutis: nisi ex qualitate pellium, quales bestiæ sint, agnosci possint. Id au-

tem in eis deprehenditur, quod valde agiles ſunt in curſu, & ſaltu prævalentes. Fere etenim ut ſciuri, cauda quaſi pro temone utentes; de arbore in arborem, ramos ungulis apprehendendo, ſaltant: ſed morſu terribiles ſunt, pro ſui generis exilitate. Dentes enim natura eis quaſi novaculas dedit, & ungulas valde ſubtiles & acutas. Sed ut caro ad nullum uſum valere dicitur, ita & pelles horum animalium ſunt plurimum appretiatæ, apud remotas præcipue nationes: quæ luxui magis intendunt quam commoditati. At earum differentia in hoc deprehenditur, quod mardurinæ groſſioris pili ſunt à vertice ad caudam, non autem econtra contrectatæ, pulchrum ordinem habentes: haud ita zebellinæ, quia à cauda ad verticem contrectatæ, æqualem ſervant decorem: quia villoſiores ſunt, & denſiores pili: quæ ob id citius à vermibus conſumuntur, quam reliquæ pelles, niſi ſint in continuo motu, aut abſinthii ramis interpoſitis conſerventur. Et ſi pelles zebellinæ ad apertum Solem ſiccandæ appenduntur, plus uno die conſumuntur, quam ſi tritæ vel portatæ forent per unum annum. Vivens enim beſtia ſemper latitat in umbroſo ſaltu, ex inſidioſo quæſtu avicularum quærens victum: libidinoſum animal, & valde fœtidum

dum in naturali congressu, ut infra de muribus Ponticis seu hermelinis ostendetur. Utræque tamen pelles, hæ scilicet & istæ, pilos habent tactu blandiores, satis supervacaneum generantes luxum: quia vermibus tandem consumitur, ac moritur ho.is suis, postquam tanti empta sit voluptas aliena. In extremis Moscovitarum sylvis zebellus nascitur, & magno terrarum mariumque spatio deportatur ad alienigenas.

Cap. XVI.

De Hermelinis, quos secundum Plinium mures Ponticos opinor.

Conduntur (ut Plinius libro VIII. cap. XXXVII. scribit) in hyeme Pontici mures, & ii duntáxat albi: quod qualiter intelligi poterit, salvus sit sensus unicuique, sine injuria tamen naturæ philosophanti. Si hyeme perpetua clauderentur, & asperrimo gelu, nunquam appareret albior pellis hujus bestiolæ, quæ æstate subrufa videtur in fine Maji, quando deposita albedine, propagationi intendit inter novas herbas, prout fateor me obiter inter equitandum vidisse apud Helsingos populos Septentrionales, Anno Dom. M. D. XVIII, ita ut in congressu propter nimiam conjunctionem,

in curſu velociſſimo cohærerent, atque dentibus ſtriderent, tantum fœtorem in magna parte ſylvæ diverſarum arborum (quia ibidem plures congrediebantur) relinquentes, ut vix meminerim me deteriorem ſenſiſſe unquam. Aſſerit idem Plinius lib. X. capite LXV. mures lambendo generari, quod in his animalibus ſimile vero haud videtur, quia more communi beſtiarum coëunt, licet volens taceo modum copulationis. Hæ autem beſtiolæ ſingulo quoque triennio, ut plurimum, præ nimia comeſtione, ad maximum lucrum mercatorum amplianttur, ac prolongantur in pelle: quod eo modo nedum in Norvegia, ſed & in prædicta Helſingia atque vicinis provinciis Diœceſis Upſalienſis evenit, ſcilicet ut beſtiolæ quadrupedes, *Lemmar*, vel *Lemmus* dictæ, magnitudine ſoricis, pelle varia, per tempeſtates & repentinos imbres è cœlo decidant: incompertum unde, an ex remotioribus inſulis, & huc vento delatæ, an ex nubibus fæculentis natæ, deferantur. Id tamen compertum eſt, ſtatim atque deciderint, reperiri in viſceribus herbas crudas nondum concoctas. Hæ, more Locuſtarum, in maximo examine cadentes, omnia virentia deſtruunt, & quæ morſu tantum attigerint, emoriuntur virulentia. Vivit hoc

hoc agmen, donec non gustaverit herbam renatam. Conveniunt quoque gregatim quasi hirundines evolaturæ: sed statuto tempore, aut moriuntur acervatim cum lue terræ, (ex quarum corruptione aër fit pestilens, & afficit incolas vertigine, & ictero) aut bestiis, dictis vulgariter *Lekat*, vel *Hermelin*, consumuntur: unde iidem *Hermelini* pinguescunt, & reddunt pellium mensuram longiorem. Et hæ quoque pelles decadum numero, præsertim XL. pelles in quolibet fasciculo, ut zebellinæ, mardurinæ, vulpinæ, castorinæ, ac sciurinæ, vel leporinæ, venundantur, atque navigiis in regiones longinquas exportantur.

CAP. XVII.

De venatione Hermelinorum.

QUaliter autem Hermelini (ut vocabulo Italico, imo & Gothico utar) à venatoribus capiantur, & ad quem usum deputentur, paucis ostenditur, & in primis supradicta positione transversorum lignorum subtilissima chorda adhibitorum: quæ (ingredientibus hermelinis tribus, quatuor, vel octo simul) mota, repente eos in sua pressura claudit: taliaque ligna ob nimiam multitudinem harum bestiolarum, passim sunt

extensa Item sunt & foveæ seu fossæ oblongæ, quibus substernuntur subtilissima ligna, atque super ea nix, ut quasi appareat continuus atque solidus campus, in quam fossam magno numero cadentes bestiæ, à patrono loci vel ejus substituto captæ, occiduntur. Item sunt & canes adeo celeres & sagaces, ut eas comprehensas morsibus occidant, & comportent, vel ante pedes patroni cumulando colligant. Item sagittarii inter adolescentes, plurimi adeo triti sunt, ut nec in sagitta, nec in præda arripienda fallantur. Caro autem hujus animalis, propter esum vilium escarum, nihil valet: sed pellis sola: quæ propter candidissimum colorem in summis Principum utriusque sexus venera-tur aulis. Licet ipsa bestiola sit luxuriosissima, ut prædictum est: in uno tamen admiranda, quod ad finem Maii certis diebus operam præstet propagationi: & ita naturæ legibus est contenta. Illustres personæ utriusque sexus his pellibus continuo candore, interpositis raris caudis nigris, utuntur, maximè in amplissimis vestium fimbriis, antiqua honestate servatis.

CAP.

CAP. XVIII.

De natura Taxorum.

TAxi, quia in ſpecubus ac ſubterraneis antris naturaliter habitant, manſionem mirabili modo confingunt, ita videlicet, ut unum taxum conſtituant terræ pedibus ſuis effoſſæ vectorem: qui ſupinatus extenſis cruribus, & erectis, ſupra ventrem ſuum terra effoſſa accumulatur, oneraturque: per pedes ab aliis exportatur, totieſque hoc faciunt, quouſque manſionis latitudo habitatoribus ſufficere poſſit. Sed habitationem hujuſmodi tanto labore partam, non ſine difficultate poſtea tuentur, Primam nanque hoſtilitatem patiuntur ab inſidiis vulpeculę: quæ quum domum nunquam fabricat, dolis confiſa malignis & ſolitis, taxorum foveam ingreditur, ac fœtore ſtercoris tantum inquinat, ut præ horrore ſuam domum relinquere cogantur, & ſecuritatem. Attamen ne inſidioſæ vulpis impunita perduret aſtutia, ſæpiſſime venatorum induſtria canum proditione comprehenditur, & excoriatur.

CAP. XIX.

Adhuc de eisdem.

EST igitur Taxus animal agreste, magnitudine vulpis, licet staturæ humilioris: quia tibias habet curvas, pilosque plures albos, quam nigros, præsertim in dorso & in latere: caput in medio nigrum, & in lateribus album. Pili ejus duri sunt, & spissa pellis, ac fortis: dentes acuti, ideoque mordax. Unde à canibus vel aliis bestiis molestatus, se ipsum resupinat, & dentibus pedibusque repugnat: præcipue contra vulpes: à quibus haud aliis armis quam fœtido stercore è propriis ædibus abiguntur. Duplex eorum genus est: Domesticum videlicet, valde ludicrum: & sylvestre, rigidioribus setis respersum. Dicitur etiam taxus caninus, quia in varia findit pedem, ut canis: etiam porcinus, quia in duo findit ungulam, uti porcus. Ibi etiam vulpibus sunt majores, pellem habentes villosam, & setis rigidam, atque tenacem: de qua pharetras omnes & militares cooperiunt, & venatorias, ut sagittas à pluvia & nivibus illæsas conservent. Fiunt & vestes integræ habitus virilis, prout & ex lupis, ex hac pelle, contra frigora & omnem casum nivium sufferendum. Morsus ejus

fortis-

fortiſſimus eſt, & exitialis, ac venenatus, propter nimiam vermium, reptilium, ſcarabæorum, & murium comeſtionem.

CAP. XX.

De Vrſis piſcantibus.

VRſi albi maximi & fortiſſimi, qui unguibus glaciem rumpunt, foramina multa faciunt, in Iſlandia ſæpius prænominata reperiuntur: per quæ glacialia foramina ſe in mare immergunt, & ſub glacie piſces capientes, eos extrahunt, & ad littus deferentes, inde vivunt: idque toties, quoties opus fuerit, reiterant, pro ſua ſuorumque catulorum ſuſtentatione: quos etiam, ut ſimiliter piſcari debeant, naturali inſtinctu informant. Pelles horum urſorum albæ, per venatores offerri ſolent ſummis altaribus Cathedralium vel Parochialium Eccleſiarum, ne ſacerdos celebrans in pedibus, tempore horrendi frigoris, gelu patiatur. In Eccleſia Nidroſienſi, id eſt, Metropoli regni Norvegiæ, continuis annis tales reperiuntur albæ pelles, voto venatorum fideliter in omni præda raptæ atque oblatæ, etiam pelles luporum, pro cereis emendis, atque ad reverentiam Sanctorum comburendis.

CAP.

Cap. XXI.

De Vrsis ingeniose interficiendis.

DE nigris ac ferocibus ursis, in Aquilonaribus regnis capiendis, is servari solet modus, ut, cum in Autumno maturis certis arborum rubeis fructibus, instar uvarum conglomeratis, arbores ascendendo, vel humi stando, arbore ad terram tracta, vescitur, sagax venator ballistis adaptatas latas sagittas, quæ pilos bene penetrent, in eum relaxet: ex quo terrore & vulnere tantum subito concutitur, ut impetu quodam esos fructus, quasi grandines & lapillos per secessum emittat: & mox in occurrentem statuam, instar hominis vel spectri ex industria collocatam, irruit: atque in ea dilanianda laborat, donec aliam lethalem recipiat sagittam ab ipso venatore post saxum vel arborem sese abscondente. Mira etenim furia accepto vulnere: atque viso sanguine, quodcunque occurrens ferit, & maxime ipsa ursa, quando catulos alit.

Cap. XXII.

De insidiosa venatione Vrsorum.

ATtendunt quam diligentissime ursi cervorum transitum, & maximè enixis catu-

catulis ipsa fœmina: quæ non tam fame urgente, quam metu ne rapiantur catuli, in omne objectum animal sævire consuevit. Illa etenim hujusmodi violentiis provocata, ursi fortitudinem, dolos, & insidias, ut raptum vindicet, longe superat & excellit. Latitat enim inter densos arborum ramos, & virgulta: cui si cervus, cornuum gloria, aut narium virtute, vel cursus celeritate confidens, incautius appropinquat, mox in eum irruit jugulandum: & si primam sui defensionem triumphumque in cornibus ponat, illorum tamen nodositate & pondere fessus, ursinaque rabie agitatus, ad humum deprimitur, ut viribus & vita destitutus, ilico corruat devorandus. Accedit deinde cornutum taurum, simili astutia utens, se super dorsum ejus projiciens: cumque ursam abigendo, cornibus se liberare nititur, ipsa cornua scapulasque tenet ungulis, donec pondere fatigatus corruat moriturus. Deinde dorso, velut sarcina, imposito tauro, bipes sylvarum latebras ingreditur, ut eo vescatur. Verum quum hyeme committitur in hanc præda: ursa canibus vel nivalibus vestigiis prodita, non facile evadet ilico venatores undique concurrentes. A trigesimo die conceptionis, quinos ut plurimum catulos, paulo muribus majores, informes, & candidos

carne

carne, ſine oculis, ſine pilo, unguibus tamen apparentibus, parere ſolet: quos paulatim lambendo matres figurant. Nec quicquam rarius hominibus, quam parientem videre urſam. Ideo mares quadragenis diebus latent, fœminæ quaternis menſibus. Specus ſi non habent, ramorum fruticumque congerie ædificant manſiones impenetrabiles imbribus, molli que fronde & muſco conſtratas. Septenis diebus gravi ſomno premuntur, ut vulneribus vix excitari queant: tuncque mire pingueſcunt, ſuctu præſertim dextri pedis. Fœtus rigentes apprimendo pectori fovent, idq; veluti volucres ova ſua.

CAP. XXIII.

De Erinacei ſive Echini cum Urſo conflictu.

LIcet erinaceus pinnas habeat cacumine aculeatas, quibus ſibi poma colligit ad victum, atque recondit in cavis arboribus, & urſum in nido moleſtat: attamen mole opprimitur urſi, ingenio adhibito, quando ſcilicet convolvitur erinaceus in formam pilæ, ne quid in eo præter aculeos comprehendi poſſit: quo tamen remedio, aut urinæ aſperſione, contra urſum, ulciſcentem hoſpitium violatum, prævalere nequit: neque

que ursus eam prædam, licet miseram & inopem, quasi spinosam escam, vorare potest. Quocirca rediens in cavernam suam quiescit, atque suctu ungulæ vivit,& impinguescit: casuque quo caperetur, & caro ejus assaretur, præter morem omnium carnium nigresceret, licet nullum argumentum minimi humoris, in alvo ejus inveniatur, neque circa cor, nisi exiguæ guttæ, nihilque sanguinis in reliquo corpore. Procedunt vernali tempore mares præpingues: cujus rei causa non prompta est,quippe qui nec somno quidem saginentur ultra 13.dies Est etiam pugna ursorum contra apros, sed rara victoria: quia plus præsidii habent in dentibus, quam cervi vel tauri in cornibus aut celeritate. Equas gravidas dentibus ac calcitratione pedum validi caballi defendunt ab ursis. Pulli agilitate cursus se defendunt,attamen pavorem semper retinent ut inutiles sint ad bellum: in quo sub strategemate, solet aliquis armatus occurrere in pelle ursina, propter equos ab ursis alias vexatos.

CAP. XXIV.

De occisione Vrsorum per ferream clavam.

CUm in Aquilonaribus terris, maxime Podolia, Russia atque vicinis locis, ob infinitam apum multitudinem, domestica alvearia non sufficiant: facile terrarum incolæ sinunt, ut ad cavas arbores arte ad eum usum aptatas, vel à natura sic relictas, evolent, stirpem multiplicaturæ. Ursis igitur ad rapinam mellis assuetis, eo modo parantur mortiferæ insidiæ, ut (cum debilissimum caput habeant, uti leo fortissimum, quod aliquando alapa accepta exanimentur) clava lignea, ferreis cuspidibus circundata, super foramen egredientium apum ex altiori ramo, vel alias, suspendatur: quæ impatientis ursi, mella rapturi, à capite rejecta, revertens interimit rebellantem, ut vita privatus carnem & pellem dominó exhibeat, pro exiguo melle. Carnes sale conditæ, quasi suillæ asservari solent, sicuti & cervinæ, alcinæ, vel rangiferinæ, pro castrensibus cibis: arvinaque, pro medendis vulneribus quacunque occasione susceptis.

CAP.

CAP. XXV.

De raptu puellæ, & generatione Vlfonis, astutissimi ac fortissimi viri.

NIsi Saxo Danorum scriptor, atque reliqui post eum, tot circunstantiis recenserent puellæ raptum, parum referret hujus historiæ meminisse. Attamen quia simile nonnihil apud alios autores ostenditur, indignum non erit opus naturæ potius admirari, quam temere tantillulum in abditis ejus rebus convitiari. Quantum igitur ad raptum puellæ attinet, sic ut sequitur, ex nova historia charissimi fratris & antecessoris mei, Joannis Magni, Archiepiscopi Upsaliensis, libr. 18. ex relatione Saxonis acceptà, diffusius manifestatur. Ait enim: Cujusdam patrisfamilias in agro Suecico filiam liberalis formæ, cum ancillulis lusum egressam, eximiæ granditatis Ursus, deturbatis comitibus, complexus rapuit: exceptamque unguibus præ se leniter ferens, ad notam nemoris latebram deportavit: cujus egregios artus novo generè cupiditatis aggressus, amplectendi magis quam absumendi studium egit: petitamque laniatui prædam in usum nefariæ libidinis vertit. Continuo enim ex raptore amator effectus, famem con-

concubitu ſolvit,ardoremque gulæ Veneris ſatietate penſavit. Quoque eam indulgentius aleret, crebris incurſionibus vicinum acrius inceſſabat armentum: nec niſi lautioribus ante veſci ſolitam, ſparſis ſanguine dapibus aſſuefecit. Adeo enim captivæ ſpecies efferatam raptoris ſævitiam fregit, ut quem ſanguinis ſui cupidum extimeſcebat, amoris avidum experiretur, paſtumque ab eo perciperet, cui fore protinus alimonia metuebat. Tandem fera à canibus & retiariis circumventa, ac venabulis occupata, confoditur. Ut ergo duplicis materiæ benigna artifex natura, nuptiarum deformitatem ſeminis aptitudine coloraret, generationis monſtrum uſitato partu edidit,ſylveſtremque ſanguinem humani corporis lineamentis excepit: natoque filio paternum nomen à neceſſariis imponitur: qui tandem agnita ſuæ propaginis veritate, à patris interfectoribus funeſta exegit ſupplicia: cujus filius Trugillus Sprachaleg, nihil à paterna virtute deficiens, Ulfonem genuit: à quo Rex Sueno, & cætera Danorum Regum ſtemmata, ceu quodam derivata principio, longo ſucceſſionis ordine (teſte Saxone) profluxerunt. Quomodo autem ſimiles partus judicabuntur, Aug. de civ. Dei plurima dicit de ſimili propagine, utri ſexui magis ſit attribuenda.

CAP. XXVI.

De raptu fistulantium Subulcorum.

SAtis tritum est, ursos, sicuti & delphinos, cervos, oves, atque vitulos, imo & agnos plurimum delectari musicis melodiis, rursusque certis horrisonis cornibus, seu tubis, adeo ab armentis arceri, ut sono percepto, in longos sylvarum recessus abscedant. Quod quia non ignorant pecorum pastores, bicornibus fistulis ludentes, aliquando per ursos rapti, continue sufflant, donec fame urgente ursus discedat alimoniam conquisiturus. Quocirca accepto caprino cornu, interdumque vaccino, sonum horridum excitant, ut territa fera, immunes ad armenta dispersa recurrant. Quod bicornem fistulam, vulgari gentis *Seecpipe* dictam, secum ad pascua ferant, ita naturæ usus docuit, ut oves & armenta avidius escam sumant, atque compressius pascantur in herbis.

CAP. XXVII.

De chorea Vrsorum Lituanicorum.

RUssi ac Lituani, Sueonibus & Gothis in Orientalibus plagis viciniores, pro sin-

ſingulari voluptate ducunt, ferociſſimas beſtias ſemper ad manum habere domeſticatas, ac omni eorum arbitrio ſingulariter obtemperantes. Unde ut id celerius fiat, in caveis vel catenis eas recenter è ſylvis captas (præſertim urſos) aliquantulum fame macerandas obſervant, unum vel plures magiſtros conformiter veſtitos, eis eſcas porrecturos, deputantes, ut eo pacto ad luſum ac tactum cum eis etiam ſolutis aſſueſcant. Adhibent & dulcem ſonum fiſtularum, quo plurimum gaudent: ut eos ad ludicros geſtus & choreas aſſuefaciant: ac tandem diſſona tubarum voce ad pedes erigendos, tanquam acriore ſigno, inducunt: idque finaliter, ut à choreæ inſpectoribus, matronis præſertim & virginibus, pilo anterioribus ungulis porrecto, bipedali inceſſu mercedem ſaltus exquirant: quæ ſi illiberalior viſa fuerit, directoris nutu murmurant, atque capite moto nummum petunt augeri. Ita mutus interpres, linguæ ignarus in exteris terris, ubi hæc ſpectacula fiunt, mutæ feræ ſignaculo præſcribit aſtutum quæſtum. Nec tamen id fieri videtur, quod ſolùm eo exili quæſtu vivant ita proficiſcentes: quia ii urſorum ductores ſunt ad minus ſex vel duodecim valentes viri: in quorum ſocietate quandoque ſunt filii magnorum nobilium

&

& magnatum, ut remotas nationes, mores, locorum distantias, arma, concordiam Principum, iis ludicris artibus agnoscant. Verum cum aliquando deprehensi sunt in Germania viatores spoliasse, atque ursis objecisse devorandos, technis his oppositę sunt leges gravissimæ, ne amodo eo ingrediantur.

Cap. XXVIII.

De agilitate Vrsorum.

OCcurrit & aliud spectaculum, quo ursi capti deportantur navi, atque per funes ascendendo, vel descendendo, ludicras exhibent exercitationes, aliquando etiam utiles, pro rerum inopinato eventu. Nam accidisse meminere provincialium historiæ, quendam a pirata æmulo suo liberatum fuisse, hac occasione, quod territus erat is pirata in accessu sceleris perpetrandi, ex eo quod à longe funibus vidit ascendentes & descendentes hominis (ut putabat) pro defensione navis, ut moris est, è sublimiori malo navis. Nec alii erant, quam juvenes ursi, in funibus colludentes. Præterea amœnius est spectaculum, quod eis ad aquas extra naves aspicientibus, maxima multitudo marinorum vitulorum admirabunda occurrit,

rit, ut quasi innumeri porci videantur hinc inde circumnatare navem : fitque ut hastis longis, atque hamatis, affixa chorda capiantur a nautis. Similiter & cæteræ bestiæ, quæ captum vitulum marinum ejulantemque more porcorum juvare conantur: imo & ipsi ursi ad natandum dimittuntur, ut ab eis admirantes vituli capiantur, vel alias orta tempestate, cœloque tonante, eminentes extrahantur.

Cap. XXIX.

De ursis volventibus rotas:

NE autem domesticati ursi escas, quasi solis spectaculis reservati, inutiliter consumant, rotis applicantur in curiis magnatum, ut uno vel duobus sociis aut pluribus annexis, pondera aquarum, vel alias res elevent à puteis: idque convenientibus urnis magnæ quantitatis capacibus, ad hoc specialiter ordinatis. Nec solum in hoc juvaminis genere, sed & magnis plaustris pertrahendis applicantur: quia magna fortitudo eis inest in brachiis, ungulis, & lumbis. Sed nec invisum est, ut in pedes erecti, saccos vel ligna ad locum designatum comportent, aut in portis magnatum pro custodibus, ne noxiæ intrent bestiæ, deputentur.

Mirum tamen ludum dum parvuli ſunt, cum pueris domeſticis impunè exercent.

CAP. XXX.

De Vulpibus, & earum dolis.

SUnt in Septentrionalibus ſylvis vulpes nigræ, candidæ, rubeæ, crucigeræ, in dorſo, alięque cæleſtino colore reſperſæ omnes tamen in eadem malitia atque aſtutia participantes. Nigræ pelles precioſiores cæteris æſtimantur, quia Moſcovitarum Principes frequentius his utuntur. Deinde crucigeræ pelles, hoc eſt, quæ nigra cruce dorſotenus ſunt à natura ſignatæ, propter majorem ornatum, & pellium magnitudinem: quam non niſi in maturiore ætate vulpes conſequitur. Hæque pelles, ut nigræ, magno commercio Moſcovitarum & Ruſſorum, & Tartarorum, appreciantur; quamvis nigræ annexam habent ſuſpicionem, quod atro colore, fumo videlicet picearum tædarum, ſint adulteratæ. Candidæ pelles minoris ſunt reputationis, & coloris cæleſtini, aut aſurini, propter multitudinem, & pilorum caſum: minus enim cutibus adhærentes durant. Attamen qui curioſitati ſtudent, aut utilitati, mixtura diverſarum pellium operimenta arcendi frigoris, pro uſu dormien-

tium conficiunt, quia magnum calorem cito inductum conservant, levesque sunt, senioribus convenientes. Rubeæ vulpes prædictis omnibus frequentiores, ubique reperiuntur, facileque vestigiis post se in nivibus relictis, venatorum sagacitate, & canum celeritate capiuntur, prout & lepores, ursi, cervi, lupi, lynces, propriis vestigiis se venatoribus produnt, æstate vero odore canum.

Cap. XXXI.

De doloso ingenio Vulpium.

VUlpes pressa fame, frigore, & nivibus, accedendo ædes humanas fingit latratum canis, ut confidentius domesticæ bestiæ eam accedant. Insuper fingit se mortuam, ac resupina flatum attrahit, lingua porrecta. Tunc aves incaute descendentes quasi cadaver comesturas, aperto ore rapit & vorat. Præterea quando esurit, nec invenit quod manducet, rubea terra se involvit, ut appareat quasi cruenta: projiciens se in terram, retinet flatum: quam videntes aves non spirantem, linguamque ore ejectam, mortuam putant. Sed mox ut descenderint, eas attractas devorat. Præterea quum videt non posse propter aculeos superari echinum, se resupinat, atque ita mol-

lem

lem corporis partem lancinans enecat. Vesparum etiam quandoque multitudinem cavens, simulans se abscondit, extante cauda: circa quam ut illas certatim occupatas, villoque denso implicitas animadvertit, egreditur, atque ad saxum sive arborem perfricando obterit, ut extinctis deinde pascatur. Eodem fere commento cancris & pisciculis insidiatur, ripam oberrans: caudaque in aquam demersa, illi novitati occurrunt, villisque obvoluti ilico extrahuntur. Præterea cum pulices habet, fasciculum mollis fœni ore accipit pilis involutum, seque paulatim posterius inchoando in aquam mergit, ac totum corpus; ut pulices aquam fugientes, ad caput ascendant. Deinde caput immergit, ut in fœnum fugiant: quo facto, fœnum relinquit in aqua, & mox enatat. Præterea cum famem patitur, ludum simulat cum lepore: quem ilico rapit & devorat, nisi fuga, ut frequentius fit, suam vitam conservet. Canes etiam quandoque evadit latratu, se canem fingens, sed certius, dum ramo se suspendit, canes errare cogit, incerta vestigia insequentes. Solet etiam venatorem & canes eludere, dum gregem caprarum intrans unam ex eis occupat, ejus dorso insiliens, ut per cursum capræ fugientis propter odiosum

ſeſſorem, citius evadat. Nam & aliæ capræ ſequuntur: quas quum venator turbari timet, canes revocat, ne pereant plures. Capta quoque in pedica, quandoque morſu ſibi pedem præſcindit, ut vel ſic evadat. Quum vero fuga nulla patet, ſe mortuam ſimulat, ut à pedica extracta fugam arripiat. Præterea quum canis eam inſequitur, & aſſequutam apprehendere nititur, villoſam caudam ſuam per inſequentis ora trahit: ſicque canem eludit, donec ſylvarum latebras ingrediatur. Vidi & ego, in ſcopulis Norvegiæ vulpem inter rupes, immenſa cauda ex aquis plures educere cancros, ac demum devorare. Idque non rarum eſt ſpectaculum, quum nulli piſces, ita ut cancri, immiſſæ rei, præſertim villoſæ, adhæreant: etiam aridis piſcibus in aquas ad emolliendum emiſſis. Qui podagra vexantur, calida hujus beſtiæ pellicula extracta, atque pedibus circumligata, ſanantur. Adeps etiam ejuſdem animalis, auribus & membris podagram patientis adhibita, prodeſt. Pinguedo ejus torminoſis & omni dolori confert. Cerebro ejus infanti ſæpius dato, nunquam caducus erit. Et ita hæc & ſimilia pro ſimplicibus medicinis per experientiam obſervant Aquilonares.

CAP. XXXII.

De ferocia hominum per incantamenta in Lupos conversorum.

IN festo Nativitatis Christi sub noctem, statuto in loco, quem inter se determinatum habent, tanta luporum ex hominibus diversis in locis habitantibus conversorum copia congregatur, quæ postea eadem nocte mira ferocia quum in genus humanum, tum in cætera animalia, quæ feram naturam non habent, sævit, ut majus detrimentum ab his, istius regionis inhabitatores, quam unquam à veris & naturalibus lupis accipiant. Nam uti compertum habetur, ædificia hominum in sylvis existentium, mira cum atrocitate oppugnant, ipsásque fores effringere conantur, quo tam homines, quam reliqua animantia ibidem manentia consumant. Cellaria cervisiarum ingrediuntur, ac illic aliquot cervisiæ aut medonis tonnas epotant, ipsáque vasa vacua in medio cellari unum super aliud elevando collocant: in quo à nativis aut genuinis lupis discrepant. Locum vero, ubi forsan illa nocte quieverunt, harum terrarum incolæ fatidicum arbitrantur: quia si alicui in eo quid adversi contigerit, veluti vehicu-

lum obvertatur, atque ipse nivibus injiciatur, plane sibi persuasum habent, eum isto anno morte moriturum, quemadmodum id à multis temporibus per experientiam explorarunt. Intra Lituaniam, Samogetiam, ac Curoniam est paries quidam, ex quodam castello diruto reliquus: ad hunc certo anni tempore aliquot millia eorum conveniunt, ut uniuscujusque agilitatem in saltando explorent: qui hunc parietem transilire nequiverint, uti pinguioribus fere evenit, flagellis ab eorum præfectis cæduntur. Denique constanter asseritur, inter hanc multitudinem etiam istius terræ magnates, atque ex prima nobilitate viros, versari. Hæc igitur metamorphoseos ratio, ipsi naturæ maxime contraria, à quodam hujus veneficii perito, per poculum cervisiæ propinando (dummodo is qui huic illicito consortio applicatur, illud acceptet) certis verbis adhibitis datur. Postea quando sibi consultum videbitur, hominis ideam in cellarium aliquod, aut abditam sylvam se conferendo, in lupi formam totaliter transmutare potest. Denique hanc juxta placitum post aliquot tempus relinquere, atque illam vicissim assumere sibi integrum est.

CAP. XXXIII.

Exempla hominum eorum, qui in lupos conversi sunt, & contra.

AC ut ad exempla perveniamus. Cum nobilis quidam longum per sylvam iter faceret, aliquotque servilis conditionis rusticos, hujus veneficii haud ignaros, (quales plerunque istis in oris reperiuntur) secum ducebat: dies ad vesperam tendebat: tum etiam in sylva pernoctandum erat, quia in proximo nullum hospitium fuit: denique fame ac penuria premebantur. Tandem unus eorum repentinum consilium proponit, cæteros debere esse quietos, nec ullum tumultum, si quid viderent, excitare: se è longinquo gregem ovium pascentem conspicere: curaturum, ut absque magnis laboribus unam ex his ad cœnam haberent assandam. Statim deinde in opacam sylvam, ne ab aliquo conspiciatur, se confert, ibique formam hominis in lupum transfiguravit. Postea in ovium gregem magno impetu irruit, & unam ex eis retro in sylvam fugiendo diripuit: quam aliquanto post in lupi forma ad currum defert. Socii autem hujus prędæ conscii, talem grato animo suscipiunt, & in curru clam abscondunt: qui vero in

lupum se transformaverat, ad sylvam iterum revertitur, humanamque formam rursus assumit. Contigit quoque in Livonia haud multis ab annis, inter nobilis cujusdam conjugem atque servum suum, (quorum illic majorem copiam, quam in ulla Christianorum regione habent) quod altercarentur, homines in lupos mutari haud posse: prorumpit ergo ille; extemplo ejus rei exemplum velle ostendere, dummodo sibi facultas concederetur: cellarium solus ingreditur: unde paulo post lupi forma indutus egrediens, à canibus per agrum ad sylvam tendens effugatur: qui ei oculum (etsi satis acriter se defendebat) eruunt. Postera autem die, ad dominam suam monoculus redit. Denique recenti adhuc memoria compertum relinquitur, quomodo Dux Prussiæ, tali veneficio, parum fidei adhibens, quendam hujus maleficii expertum, vinculis clausum, coëgit, ut in lupum se transformaret: quod ita factum est. Hunc tamen, ne hujusmodi idololatria impunita maneret, igne postea comburi mandavit. Talia enim flagitia tam divinæ quam humanæ leges severissime puniunt.

LIBRI XVIII. FINIS.

OLAI

OLAI MAGNI, GOTHI, ARCHIEPISCOPI UPSALIENSIS,

De Avibus,

EPITOME LIBRI XIX.

Cap. I.

De Accipitre, & diversis ejus speciebus.

IN partibus Aquilonis hujus avis natura generosior ac fortior, quam in cæteris mundi partibus esse censetur, maximè propter cœli, solique rigorem; & abundantissimam escam volucrum, scilicet suæ naturæ convenientium, pro solido nutrimento. Sanguine enim, corde, ac pectore earum avidius nutritur, magnamque venandi audaciam affectumque sumit: qui & naturali superbia, ac tyrannide magis quandoque quam necessitate stimulatur ad raptum, & delectatur in illo. Sunt etiam qui cor tantummodo, latere per rostrum aperto, devorant: aliquando etiam cerebrum

appetunt, reliqua parte corporis rejecta. Qui venationi ſtudent per accipitres, cancros eis offerunt manducandos: ex quarum eſca mira ſatietate delectantur, avideque volatilia venantur, ut gratam pro exquiſita eſca reſtituant prædam: idque facillime faciunt ob volatus agilitatem, quam ſupra reliqua volatilia habent, pennaſque acutas, quæ ſingulis annis, veteribus abjectis, eis renovantur. Eſtque hujuſmodi naturę, quod avem, quam veſperi prædatur, ungulis ſub pectore ob inducendum calorem ſervat, maneque liberaliter ſine iterata rapina abſolvit.

Cap. II.

Adhuc de natura accipitrum.

DOmeſticus accipiter domino rapinam ſylveſtrem porrigit: unde cor & inteſtina recipit in eſcam. Et hi tepidioribus locis plus delectantur, citiuſque carne bovina vel porcina impinguantur, uti gallinacea carne juvene marceſcunt, & veteri temperantur. Ante aucupium commodius in locis non nimium tenebroſis ſervantur, ut alternis diebus producantur. Sed ante omnia cavendum, ne teneris infantulis exitio ſint. Nulla nanque beſtia quantumcunque domeſtica,

meſtica, adeo graſſatur in infantulos, ut ſimiæ,& magni accipitres:qui advolant cunabula, ungulaſque tam fortiter imprimunt oculis & naribus prolium, ut vix evolaturi eximant. Hique ſunt corpore amplo,oculis variis & pellucidis, vultu hilari,groſſis pedibus, longis unguibus,delitioſe comedentes, cunctaſque aves invadentes : quia nullas timent aves, niſi pavonem. immo & lepores,cuniculos, vulpeculas,porcellos,anſeres, grues,anates, & gallos ſylveſtres venantur, præſertim fame & frigore urgente, quando advolant domos humanas : ubi ſubtilibus filis ala permotis, intra januam recluſi capiuntur: tandem longo jejunio domeſticantur fere eodem modo quo falcones. Eſt & aliud genus accipitrum in Septentrionalibus terris,quod domeſticis avibus inſidiatur, ut anſeribus, anatibus, & pullis : hyemeque tempus ſuum cognoſcens, latitat in nidis : audax in parvis, & timidum in magnis. A niſo etiam fugatur, & gallo : tandemque emoritur fame. Niſus rapax, ultra omnium ferarum naturam ſæviens in ſuum genus, prout homo, ibidem in magna multitudine reperitur. Solus frequentius volat, ne in præda ſuſtineat ſodalem. Paſſeres,cæteræque aviculæ ejus inſidias fugientes, quam celerrime ſeſe recipiunt ad rubos ſpinoſos.

CAP. III.

De Aquilarum natura, & differentia earumdem.

AQuilam avem nobilem & rapacem, ab acumine visus sic dictam, omnibus notam, relinquo. Verum tamen quia in Septentrione maxima multitudo, propter ferarum abundantiam, reperitur, aliquid de earum natura, præmissa distinctione, præsentibus interponam.

Sex igitur sunt genera Aquilarum.

Primum Herodius, qui & Girfalcus dicitur, avis inter omnes nobilissima, colore cæruleo, ad albedinem tendens, præterquam in pectore & alis, ubi cœlestem colorem evidentius imitatur: adeo fortis, ut aquilam rapiat: etiam adeo animosus, ut si in aere post quatuor vel quinque grues, vel alias aves, dimissus fuerit, non desinat à præda, donec omnes ad terram successive deiiciat, à cane ad hoc edocto rapiendas. Nec revocatus herodius is præ indignatione descendit, donec rapiat elapsam. Nec plures generat, quam unum pullum. Secundum genus post hos nobilius est, quod anseres, cygnos, cuniculos & lepores præcipue rapit, quando pullos habet. Herodio quantitate minor, colo-

coloris varii, ex albis & cinereis pennis intermixtis candidas pennas habens in breviano.

Tertium, quod truncatis insidet arboribus, unde denominationem accipit: estque cinerei coloris: anates & anseres venatur, duobus prædictis generibus in quantitate & audacia minus.

Quartum, quod accipit pisces, varium in ventre, album & nigrum in dorso, & in struma nigras habens maculas: unum pedem habet anserinum ad natandum, alium ungulis acutum ad rapiendum. Insidet arboribus super flumina piscibus insidians: quorum maxima est multitudo in Aquilonaribus aquis.

Quintum genus parvum est, variique coloris, sed ingenio pollens: nam ossa in sublimi portata, versus saxum, ut rumpantur, ad medullam exugendam emittit.

Sextum genus candidum, vivens ex venatione leporum, cuniculorum, porcellorum, catellorum, vulpium, & similium. Aquila tantum pullos diligit, ut sagittarum ictibus sese pro illis interponat, tanquam scutum.

CAP. IV.

De proprietate Aquilarum, & incubatione.

OMne autem genus earum hoc proprium habet, quod pellibus vulpinis & leporinis casu inventis, vel ab eis extractis, ova fovenda involvunt, nidisque beneficio caloris solaris cubanda reponunt. Non enim continuo cubare possunt manentes in nidis: quia ungulæ tantum curvantur, ut rebus prædandis ineptæ reddantur. Curam tamen erga pullos educandos maximam gestant, pisces, aves, lepores eis in escam adferendo. Quod quum considerant sagaces venatores, nidos ascendunt, anosque pullorum ligaculo stringunt, ut comedendi incurrant impedimentum. Soliciti itaque parentes erga sobolem ægritudine liberandam, omnia genera ferarum in cœlo, terra, marique recepta, nidis important, ut diverso medicamine, uno vel altero modo suscepto, sanentur. Congeritur in hanc rem maxima escarum copia: quam aucupes extrahunt, comeduntque, vel vendunt. Nec sterili quæstu id accidere solet, quum aliquando lepores, gallos sylvestres, anseres, anates, ucios, & pisces magnos, plurium floreno-

rum

rum æstimatione inveniunt, inventosque domesticis cibis apponunt, vel magno pretio vendunt. Colligitur, aucupem unum quandoque plus duorum pullorum proventu lucrari, quam colonum aliquem prædiis binis. Ne tamen pulli hujusmodi fame pereant, anum solvunt, an imæque in famelico corpore pendenti appositos cibos permittunt, iterumque restringunt, quanto longius id natura concedit. Est nanq; aquila adeo generosi animi, ut pullos proprios non ante dimittat, quam sibi ipsis enutriendis sufficiant: nec eis putridas escas apponit, sed recentes. Nobilitate naturæ aquila nedum aliis avibus secum permittit pastum, verum eo deficiente ex eis unam rapit devorandam: unde & pennæ aquilæ, in pharetris, telis, aliis appositæ, pennas alitum consumunt, præcipue anserinas. Item visa aquila, cæteræ aves pro eo die tantum terrentur, ut vix famem pulsuræ exeant in prædam.

CAP. V.

De Anate; & genera ejus.

ANas ab assiduitate natandi dicta, omnibus nota, tam sylvestris quam domestica, alioque modo & genere divisa, hic veniet

niet annotanda, maxime quod in Septentrionalibus aquis, tanta earum, præsertim sylvestrium, copia est, ut fere cunctas aquas cooperire videantur. Non enim eas aucupes exturbant, nisi raro: quia anarum carnes frigidæ sunt, & grossi nutrimenti: imo verius, quia longe meliores ex sylvestri venatione, quam aquatica, habent carnes. Et licet anates diversi sint generis, tamen omnes conveniunt in forma rostri, seu oris lati, & figura pedum membranalium ad natandum, colore secundum qualitatem regionis ab invicem discrepantes. Domesticæ tamen prope candidæ sunt universæ: sed sylvestres non nisi in tepidis aquis morantur, quarum subterraneæ venæ calidam quasi sulphuream exhalationem continue subministrant. Ne tamen glacie constringantur aquæ hujusmodi, naturæ instinctu circulariter & oblique natantes, eas aquas servant apertas, tantumque vociferantur, ut ad magnam viarum distantiam inde audiantur. Cum vero vehementia frigoris fuerint superatæ, in sublime se elevant, vastum mare velut unicum præsidium pro securissima statione petentes.

CAP. VI.

De mirabili generatione Anatum Scotiæ.

PRæterea prope Glegornum (teſte Scotorum recentiore hiſtorico) ad duas leucas eſt rupes Baſſenſis, in qua eſt arx inexpugnabilis: circa quam magnarum anatum, (quas Sollendas vocat) piſcibus viventium, eſt mira multitudo: quæ cum anatibus ferinis communibus, aut domeſticis, non ſunt eædem in ſpecie ſpecialiſſima: ſed quia eis in colore & figura perſimiles ſunt, nomine communi anatum congaudent. At diſcriminis cauſa *Sollendæ* vocantur. Hæ anates in vere turmatim à Meridie in rupem de Baſſe quotannis veniunt, & rupem duobus vel tribus diebus circumvolitant: quo in tempore rupem inhabitantes, nullum tumultum faciunt. Tunc nidificare incipiunt, & tota æſtate manent, ac piſcibus vivunt: & incolæ rupis, piſcibus ab illis captis paſcuntur. Aſcendunt enim illarum nidos, ut ſuperius de pullis Aquilæ dictum eſt, & ad libitum piſces accipiant. In capiendis autem piſcibus mirabilis eſt hujus avis induſtria. In fundo maris lynceis oculis piſcem contemplatur: contra quam ſe præcipitat, ſicuti

contra

contra ardeam nisus: quem protinus ore & ungulis extrahit: &, si à rupe aliquo alio intervallo distet, alio pisce meliore viso priorem elabi permittit, quatenus posterius visum capiat: & sic semper recentissimos pisces habent, tota æstate rupem inhabitantes. Juniores anates aut anserculos in terra vicina vendunt. Si ex his bis vel ter quis comederit, sapidissimæ apparebunt: aves enim istæ pinguissimæ sunt. Earumque pinguedinem artificiose extrahunt, quia in multis medicaminibus prodest: & partes macras vendunt. In fine autumni rupem triduo circumvolant, & postea agminatim ad partes Meridionales pro tota hyeme avolant, ut illic vivant in æstate: quia quando nobis est hyems, Meridionalibus est æstas. Diutissime hæ anates vivunt: quod per quasdam signaturas incolæ perpenderunt. Triginta aut quadraginta in rupe bellatores harum avium fructus alit, & domino rupis nonnihil vectigalis penditur. Præterea alius Scotorum scriptor, qui diligentius rerum secreta pertractat, dicit, in Orcadibus ex quodam fructu arboris, cadente in mare, generari anates: qui paululum susceptis alis evolant ad domesticas, vel sylvestres.

CAP. VII.

De Anseribus.

SYlvestrium domesticorumque Anserum mira est multitudo in Septentrionalibus regnis, & maxime tempore cubationis, quo Sylvestres redeunt à Meridionalibus plagis, idque circa initium Aprilis: hique cinerei, nigrique coloris, & rubei rostri ac pedum sunt; veluti domestici fere omnes candidi & magni reperiuntur. Sylvestres sunt in multiplici differentia, videlicet in quantitate, colore, volatu, & origine. Quidam enim aliis sunt majores, ut cinerei coloris: quidam nigri & cinerei, alte volantes: quidam candidi, nigerrimas pennas in extremitate alarum habentes, & hi altissime volant: quidam ex arboribus nascuntur, ut præcedenti capite de anatibus Scotiæ dictum est. Utuntur homines Septentrionales adipe anserino domestico in cibis condiendis loco butyri: etiam in medicinis ad perfrictiones, convulsiones, cæcosque dolores subitos. Hic adeps butyro conjunctus, sanguinem sistit: eoque ignis sacer, carbunculus, ulcera linguæ, & labiorum, cutisque in facie, & gravitas aurium sanatur. Anserino adipe utuntur Aquilonares ad rimas labio-

biorum, totiusque vultus, ortas ex frigore. Isque adeps melli conjunctus, & morsui canis rabidi adhibitus, ad celerem sanationem prodest. Carnibus anserinis sale conditis, ventoque siccatis, tam coctis quam crudis, post æstivale solstitium, uti omnium aliorum animalium, utuntur Aquilonares. Sed ante solstitium hyemale augurium sumunt ex osse pectoris anserini, quam sæva & quam durabilis erit hyems, hoc scilicet modo: Si clarum est os carnibus, hyems rigida apparebit. Si spissum & opacum, nix plurima, hyemsque tepida sequetur. Anser tædio longissimæ noctis ante diluculum in forti frigore plus solito cantat: quia fame & frigore concutitur, etiam in tantum, quod albescit rostrum, & ungues: cujus unicum remedium est, paleis uti substratis. Nec minus intentatis insidiis aut orto incendio clamat.

CAP. VIII.

De Corvis marinis.

EST quoddam genus corvorum aquaticum, sive cornices anguillarum appeltum. Hæ aves nigerrimæ sunt, præter pectus & ventrem: quibus cinereum colorem natura præscripsit, & incomparabilem, vorandi

randi aviditatem. Venantur pisces, tardi sunt volatus, diuque sub aquis manent, quando se immergunt. Habent rostra dentata, ut falces messorum: quibus retinent lubricos pisces, anguillas præsertim: quas adeo gulose venantur, & vorant, ut eas per alvum, tanquam per canale, egerant vivas. Sunt etiam hæ aves ingratissimæ naturæ, quia stercoribus egestis, cortices ac arborum ramos, ubi habitant, inficiunt, ut subito arescant. Idque ardea facit: quæ æque ac illæ in altis arboribus nidum collocat prope piscosas aquas, ut fere omnia genera avium aquaticarum. In vere producunt ova. Est & aliud genus corvorum, quod in principio hyemis septem diebus nidificat, & septem diebus pullos cubando producit. Hyemis autem principium intelligitur, quando quarta cæli hyemem facit, cum scilicet Sol intrat Tropicum Capricorni hyemalem, usque ad Arietem. Accedit etiam huic corvo, ingrato avium generi, alia avis aquatica, Morfex dicta, totaliter nigra: quæ ei insidiatur, rostrum habens serratile, ungues fortes: quibus aquis immersa, grandes pisces venatur, & edit. Gregatim in arboribus nidificat juxta aquas, pullos piscibus pascens. Relinquens nidos, si sentit se gravari, novum cibum evomit, alioqui peritura. Hęc satu-

ſaturata, alas Sole ſiccandas expandit, diuque aquam cauda percutit, antequam ad volatum elevetur. Sortitur ergo aliud nomen, quod Humuſculus vel Humiduſculus dicatur. In omnibus littoribus Septentrionis tam æſtate quam hyeme hæc avis verſatur.

CAP. IX.

De inimica ave horum corvorum.

AVis eſt Platea dicta, Septentrionalis aquæ incola: quæ acerrimus vindex eſt avium ſe mari mergentium, ut piſcibus veſcantur. Ideoque his inſidiatur hoc modo: Involat in eas, capitaque mordet, & corripit, donec ad ſuum uſum extorqueat prædam: quam mox dimittunt taliter laceſſitæ. Hæc aliquando conchyliis ſe replens, cum teſtis gravari ſe ſentit, calore ventris ſemicoctas eiicit, conchyliaque, & oſtreum quod intus eſt, late exugit & edit. Præterea inter piſces Oceani latos & aculeatos Raja dictus reperitur: qui hominem à canibus marinis natantem ad devorandum raptum & ſuffocatum defendit, nec deſerit donec viderit eum à periculo evaſiſſe. Hic piſcis corvum marinum, ſub undas ſe mergentem, ſæpiſſime ad paſtum rapit, ne etiam in aquis careat ultore ſuæ rapacitatis.

CAP.

CAP. X.

De Falconibus, & eorum distinctione.

AQuilonares montes Falcones generant valde feroces, sed generosos, etiam candidos: qui ballistis incolarum, nisi omnimodam vim in rapiendo fecerint, tanquam aves sacræ, non impetuntur: alioquin damna facientes, quantumcunque nobiles aut candidi sint, sagittas incolarum non evadent. Habitant tamen in rupibus quasi inaccessis, viventes ex raptu piscium: quos ob nimiam multitudinem diminuere non sufficiunt homines etiam innumerabiles, nisi concurrerit adjutorium rapacium bestiarum. Adeo natura ludit in rebus, abundantia vel defectu sagacissime temperandis. Abundant etiam ibidem accipitres, & milvi, ac corvi, ob aquaticarum avium segnitiem, ac tardum volatum: quia nimium fertilitate fundi saginantur.

CAP. XI.

De Hirundinibus ab aquis extractis.

ETsi multarum naturalium rerum scriptores memoriæ prodiderunt, hirundines mutare stationes, hoc est, exurgente levi

vi hyeme repetere terras calidiores: attamen in Septentrionalibus àquis sæpius casu piscatoris extrahuntur hirundines, in modum conglomeratæ mâssæ: quæ ore ad os, & ala ad alam, & pede ad pedem post principium autumni sese inter cannas descensuræ colligarunt. Notatum enim est, eas eo tempore, suavissimo completo cantu, taliter descendere, & pacifice post principium veris inde evolare, atque repetere vetustos nidos, vel novos naturali solicitudine fabricare. Massa autem illa per imperitos adolescentes (nam antiqui & experti piscatores eam remittunt) extracta atque in æstuaria portata, caloris accessu hirundines resolutæ, volare quidem incipiunt, sed exiguo tempore durant: quia immatura acceleratione non liberæ sed captivæ sunt reductæ. Accidit etiam tempore verno, libere revertentes, nidosque veteres intrantes, aut novos construentes, superveniente horrida hyeme cum denso casu nivium, omnes pariter emori, ut nullæ in tectis, aut fluminum ripis, tota ea æstate videantur, præter paucissimas, tardius à profundioribus aquis ascendentes, aut aliunde peregrinantes, quæ naturæ beneficio sobolem reparaturæ, hyeme penitus in Majo soluta, advolare cernuntur. Agricolæ enim ex earum nidis sub-

limius

humius vel depressius ædificatis, prognosticum capiunt, an in vallibus, an in montibus, vel collibus, (propter imbrium incrementum, vel decrementum) sint seminaturi. Imo nec bonum omen capiunt incolæ ex tectis, ubi hirundines habitare perhorrescunt: quia ea culmina casura creduntur.

CAP. XII.

De avibus sub nive reclusis.

SUnt in Septentrionalibus terris galli sylvestres, quantitate similes phasianis, licet multo breviore cauda; & absoluta nigritie in toto corpore, & candentibus aliquot pennis in extremitate alarum & caudarum. Mares rubra & eminenti crista, fœminæ vero humili ac lata, colore griseo decorantur. Hæ aves mirabili natura sustinent frigus immensum in nemoribus, uti anates in aquis. Verum cum nives instar collium terræ superficiem ubique cooperiunt, ramosque arborum diutius deprimunt, & condensant, certos fructus betulæ arboris (*Gatulo* Italice dictæ) in forma longi piperis vorant & glutiunt indigestos: idque tanta aviditate ac quantitate, ut repletum guttur toto corpore majus appareat. Deinde partitis agminibus sese inter medios nivium colles immergunt,

præsertim in Ianuario, Februario, Martio, quando nives & turbines, typhones, vel tempestates gravissimæ è nubibus descendunt. Cumque coopertæ sunt, penitusque, ut nulla videatur; conglobatæ, certis hebdomadis cibo in gutture collecto, egesto ac resumpto, vivunt. Venatorum canibus non produntur: attamen sagacitate expertorum venatorum sæpius evenit, ut canibus in odore errantibus, ipsi signis deprehensis maximum numerum vivarum avium comprehendant, extrahantque ad magnum lucrum. Sed id fieri oportebit celeriter: quia audito canum latratu, mox vigore alarum (non secus ac agmina apum) erumpunt, & se in sublime efferunt. Quod si præsentiunt nivem imminere majorem, prædicto fructu iterum devorato, aliud domicilium captant, inque eo manent usque ad finem Martii, vel celerioris resolutionis nivium, Sole Arietem egrediente: tunc enim nive liquefacta, naturæ instinctu (ut multæ aliæ aves) è latebris surgunt, ova pullosque producturæ: & hoc in montibus, ubi vepres sunt, & arbores densi. Mares & fœminæ vicissim ova incubant, & uterque pullos observat, & præsertim mas ne ab aquila vel vulpe rapiantur.

CAP. XIII.

De venatione earum extra nives.

HÆ aves in maxima turba congregatæ volant, atque in altis arboribus, præsertim betulinis manent: nec descendunt, nisi propagationis causa, quia in earum arborum summitate habent sufficiens nutrimentum. Et eo viso, scilicet quod sese dilatant per campos, etiam nive repletos, venatores sive rustici, ad quos rura spectant, baculis seu fustibus longitudine VIII. vel X. pedum obliquo situ è terra supra nives erectis è quorum summitate dependet laqueus ad omnem tactum mobilis, venantur hujusmodi aves: quia in congressu naturæ mire saltant, uti perdices currunt: & ita incidunt in laqueos, atque pendentes manent. Cumque una funiculo videtur suspensa, aliæ eam liberaturæ advolant, & similibus laqueis irretiuntur. Est etiam alius modus eas capiendi, videlicet sagittis sub umbra equorum, ut minus insidias valeant præcavere. Tempore autem propagationis incessabili garrulitate alterutrum se superare volentes canunt, mares præsertim, ut longo latoque spatio per omnes sylvas audiantur: seque frequentius produnt. Est etiam alia avium

ſpecies, Bonoſa dicta, carnes habens exterius nigras, interius albas, ſatis delicatas & ſapidas more perdicum, licet ſint magnitudine phaſianorum. Tempore coitus maſculus hianti ore currit, donec ſpumet: tunc fœmina occurrens ſpumam recipit, indeque videtur concipere & parere ova, atque educere pullos. Carnes vero ſupradictarum avium, ſylveſtrium ſcilicet gallorum, ſunt admodum dulces & temperatæ, ut caponum: & ob id ingenioſe, hyeme ſcilicet laqueis, & æſtate ſagittis capiuntur.

CAP. XIV.

De nivalibus Aviculis.

EST præterea admiranda quarundam avium Aquilonarium natura, quod in ſylvarum ſolitudine ita ſeſe contineant, ut ibi genitæ humanis habitaculis nunquam vel raro appropinquent. Sturnorum magnitudinem & colorem æſtate habent: hyeme vero multiplicatis nivibus ſemper candidæ apparent, veluti cygni. Pedes earum rubei, ut nigrarum ciconiarum: ſed roſtrum croceo colore decorum, breve tamen & acutum. Cibus earum, ut cæterarum avium, vermiculi inter cortices rimoſarum arborum latitantes, vel aridi pinorum, aut abietum,

tum, aut coryli fructus: quæ etiam sub asperrima hyeme vim nutrimenti non amittunt. Sed difficile capiuntur retibus, laqueis, arcubus, aut balistis, ob nivium profunditatem, quum pulchriorem colorem habeant quam saporem. Ubi vero alites prædictæ concavitates nivium, veluti abditas specus sortitæ fuerint, eas ingrediuntur, sese balneantes, uti pulvere gallus, vel sturnus arena: deinde cacumina arborum nivibus oppressarum repetunt, tanquam locum naturæ beneficio majorem voluptatem administraturum, imo & necessitatem, ut eminentius præcaveant insidias importunas accipitrum: quibus visis se in medias nives intrudunt, ut passeres contra milvum inter spinas, & demum nivibus consumptis, inter arbores densas tempore veris. Quando ab albedine in cinereum colorem naturali varietate transeunt, vitam degunt placidam, nullum inter rapaces alites accipitre minore sentientes hostem severiorem.

CAP. XV.

De ponderosis Nivibus, & Culicibus hyemalibus.

HÆcque nivium magna pressura continue durat, usque quo Solis ascensu &

 Austri-

Austrino vento consumitur. Deinde post tantum tamque diuturnum naturæ certamen, redivivo humore arbores incurvatæ, ad pristinam libertatem & decorum resurgunt, eo eminentius in sublime tendentes, quo terra, nivium humore resoluto, majori fertilitate fuerit impinguata: quod & agricolis pro liberaliori commodo cedit. Resolutione enim nivium agri fœcundiores redduntur, citiusque germinant, quam quivis alii agri diligentissimo labore præparati. Similiter & prata ac pascua tantum luxuriant graminum ubertate & diversitate, ut necessarium sit inde arcere jumenta, ne nimio herbarum esu crepent, aut debilitentur: imo, ubi prata sunt, falcibus sæpe truncare herbas. Accedit præterea aliud naturæ portentum versus Septentrionem, quomodo in plerisque locis penes terrarum calida spiracula minutuli culices generantur, Austroque flante modicum à terra elevantur, & innumerabili agmine supra nives turbato volatu moventur; & sicut nulli sunt molesti, ita unico flatu venti Borealis asperi, veluti hemerobii extinguuntur. Sed tamen rediens Auster novos producit ex eisdem cavernis & similibus, ut plurima pars hyemalis etiam culices videat in aëre perstrepentes. Licet autem flaccescant arbores nivium

vium densitate, & teneri rami nimio pondere more arcuum deprimantur, atque plures arbores pronæ in terram inclinentur: tamen sub eis, tanquam in opacis locis, frigido vento liberis, habitant diversæ bestiæ in maxima securitate. Sed nec silendum est, itinerantes sub his incurvatis arboribus, tanquam fornicibus, perficere vias suas: leves tamen ictus casu nivium aliquando sustinere.

CAP. XVI.

De ovis insularibus diversarum avium

QUia aquatilibus avibus tutum minimè est, ova ponere in terra firma, aut pullos producere longe ab aquis, propter noxias bestias, vulpeculas scilicet & mustelas: ideo naturæ instinctu insulis (quarum infinitus in Aquilone numerus est) & rupibus, fruticum germine denudatis, maximo agmine ac numero diversi generis cohabitant; nidosque earum aliquæ in nudo silice, aliquæ tortis aridisque stipulis, vel gramine sicco reponunt, ovaque innumera pariunt: quæ quibuscunque navigantibus libere cedunt occupanda, ita ut maxima vasa colligant, & in forum vendenda comportent, aut sale (corticibus exuta) ad do-

mesticum cibum, non ingratum, longo tempore servent: bonique saporis sunt, licet à feris accepta. Anas tamen in terra prope aquas aut insulas educit pullos. Inter eas aves fulica aquatica est, nigri coloris, de genere mergorum, anate minor: quæ in mari & circa stagna habitat, non vagabunda, sed permanens in loco suæ generationis. Cadaveribus vescitur piscium à rapacibus avibus dimissorum: præter quos ipsa insidiose inter rupes alios venatur: è quibus vice versa cæteris avibus magna liberalitate escam partitur. Tempestatibus gaudet, eo quod ludendo se submergit, & enatat. Matutino clangore tempestatem præsagit.

CAP. XVII.

Adhuc de ovis certarum avium.

IN littoribus Norvegicis etiam sunt innumerabiles insulæ, usque ad suppolares terras progredientes: in quibus uti plurimæ aves alibi non reperibiles sunt, ita & ova producunt innumera: quæ occupantibus cedunt. Sed unum est cæteris spectaculis mirabilius, quod gallina ex anatum ovis pariter & propriis pullos producens, proprio fœtu secum gaudet in fricatione ventris cubatione fatigari: alterum vero aquis se immer-

mergentem vocat ad escam, qui nec matrem agnoscit etiam vociferantem.

CAP. XVIII.
De Pavonibus.

IN Ostrogothia, & Vestrogothia, ac Suecia, plures generantur Pavones, & maxima diligentia educantur, ita ut primis diebus farina hordeacea in modum pilularum confecta vescantur: postea caseo recenti è lacte expresso, (nam serum nocet) deinde xxxv. die evoluto, hordeo solido nutriuntur ac ultimo in apertis agris & campis: ubi naturæ instinctu se ipsos liberius sustentare possunt, præcipue ubi vulpes non habeant ad eos accessum. Quod autem cæteris avibus diligentius foventur, causam præstat utilitas & pulchritudo pennarum, quam pictores & textores Aquilonarium terrarum in colorum varietate distinguenda imitantur, quum magnorum artificum picturæ raro, ob itineris prolixitatem, a remotis terris afferantur.

CAP. XIX.
De avibus ignoti nominis in Lacu albo.

LAcus albus inter Scricfinnos, & Biarmos, ac Moscovitas, versus polum Ar-

cticum situs, dominiorum & gentium terminos habet: longus & latus, adeoque piscosus, ut quibusvis piscatoribus, æstivo præsertim tempore, exhibeat se sine sui diminutione liberalem. Quare ad eum multæ gentes accedunt, domesticam provisionem ex ejus abundantia facturæ in totum annum. In eo lacu, & penes eum, habitant infinitæ species avium, continuum garritum fere sex mensibus sub clarissima luce dierum ac noctium, usque ad grave fastidium emittentium. Quædamque earum ignoti nominis sunt, & maximè mollium plumarum, ut incolæ ejus venantes, exinde acquirant ingentem quæstum. Opus enim est in his regionibus frigidissimis pro arcendo gelu, uti plumis, & mollibus lectis, præcipue pro adventitiis viatoribus, qui talibus asperitatibus non sunt assueti. Cernuntur hic diversorum hominum habitus, in navibus (*Strudzar* & *Haapar* dictis) Moscovitarum scilicet Finnorum, & Scricfinnorum, quibus stante regionum pace, pacifica est compiscatio ineunda, ut nulli (quod mirum est) injuria pro quæstu seu captura piscium aut avium irrogetur: nisi furto (quod raro accidit propter continuam lucem) aliquid ablatum fuerit, aut falsificatum. Gens enim illa Moscovitica more Græcorum astuta est,

&

& varia in verbis. Videntur etiam aves Onocrotali, saccum sub gutture habentes, ne & deesse videatur inexplebilis avis: de qua suo loco, sicuti & corvo, & reliquis, nonnihil fuerat allegatum. Item in hoc lacu infiniti cygni, anates, & anseres reperiuntur.

Cap. XX.

De Avibus Alle Alle dictis.

EST in hoc lacu quoddam avium genus admodum frequens, imo & in aliis finibus maris Bothnici, ac Suecici, quod tempore æstivo nunquam intermissa voce clamitat, *Alle, Alle*: unde propter hoc ubique ab incolis aves illæ *Alle Alle*, appellantur. In eo nanque lacu propter dulces aquas à calidis fontibus undique scaturientes multarum ac magnarum volucrum (prout ante dictum est) tanta multitudo reperitur, ut quasi spatiosa littora & flumina cooperire videantur, præcipue corvi marini, sive cornices anguillarum, morfices ac mergi, anates duarum specierum, & cygni, præterea minuta aquatilia infinita. Hos igitur corvos, & reliquas inexplebiles aves, venatores facilius ob gravem tardumque volatum, duobus vel quatuor cubitis super aquas elevatis, capiunt: eo videlicet modo, quod

in arctis ſcopulis, velut inſularum januis, in utraque ripa haſtis atra retia vel aqueo colore tincta appendunt: quæ trochleis ſurſum deorſumque repente mobilia redduntur, ut agmine magno advolaturas aves, depreſſis ſubitoque levatis in obliquum caſum retibus involvant: quod neceſſario avibus illis evenit, ob gravem tardumque volatum, quem recto & lineari motu ſervant inſtitutum: ita ut paucæ periculum evadant. Etiam anates, aliæque aves, quandoque retibus hujuſmodi ſubiiciuntur. Hæ igitur aves nigræ & pigræ, ſive natantes, ſive volantes, ſemper *Alle Alle* vociferantur, quod Latine ſonat, Omnes, Omnes, etiam quando retibus ſunt incluſæ: quam vocem irriſoriam ſolicitus auceps interpretatur, quod nequaquam omnes habeat in ſua poteſtate, neque unquam per retia quoque ſexcenta ſit habiturus. Sunt & hæ aves maxima multitudine in ſcopulis Sueciæ, & Gothiæ ſuperioris, licet non tanta, ut lacu prædicto, aliiſque fluminibus huic vicinis. Capiuntur etiam aquaticæ aves in vaſculis littoralium arborum, ramis per modum nidorum appenſis: in quæ anates præcipue ſeſe recipiunt, ad producendum ova & pullos, propter vulpeculas, â quibus in terra infeſtationem patiuntur. Item capiuntur & viſco, præſertim parvulæ.

CAP.

CAP. XXI.

De Vpupis & aliis avium generibus.

VPupæ quando adSeptentrionales campos stato tempore è regionibus alienis adveniunt, veris tempus accedere indicant. Avis gemitu plena & clamore, ob ovorum aut pullorum custodiam. Vulpes in herbis importuno clamore latitare indicat: ita & canes, ac cæteras bestias, ab omnibus locis abigendas exclamat. Bellum eis cum hirundinibus ac picis & monedulis est. In paludum tuberibus ova ponit, & pullos educit. Domesticata venando muscas domum purgat, etiam in murium raptu. Pluviam gemitu indicat: quod & nepæ campestres faciunt, cuculi equarum dictæ: quæ transverso volatu, citatoque forti sonitu, imbres ilico adesse præsagiunt. Item nepæ majores longissimis rostris pluviam adesse prædicunt: ita & pici arborum. Est etiam avis quæ pluvialis dicitur, perdicis magnitudine, variis pennis ornata, croceo, albo, nigroque distincta colore: hæc creditur solo aëre vivere, licet pinguis sit, & in ventre ejus nihil inveniatur. Hanc gravibus baculis venantur aucupes, quos altius in aërem ad deterrendum eam jactant, ut ita avem ad ima volantem, & fugientem, acquirant.

CAP.

CAP. XXII.

De Cuculo, & multiplici genere Picorum.

EST etiam in Aquilonaribus sylvis optatæ lætitiæ annunciatrix avis omnibus nota, Cuculus appellata, circa principium Maji erumpens in vocem sonoram: quam fere in finem mensis Julii continuat. Sed hoc in vastis nemoribus, ob inimicas aves, naturali odio eam in omnibus molestantes, eo quod & ipsa (Coccyx Græcè dicta) aliis sit insidiosa. Nidum enim proprium non facit, sed in alienis, palumbi scilicet, alaudæ, vel passeris solitarii, ponit sua ova cubanda, & alterius labore producit pullos: qui e testa exeuntes, pulchritudine, ut educentur, provocant nutricem: quæ specie & forma impinguescentis sobolis gaudens, fœtus suos damnat, atque absumi patitur, donec ab adulterino fœtu evolaturo interimatur: & demum ipse Coccyx à suo genere, videlicet accipitre, dilaniatur. Præterea picorum genera plurima sunt in Aquilone, magnitudine monedularum asperrima hyeme, in corticibus arborum quærentes victum: quorum aliqui nigerrimi sunt, rubeam habentes cristam, aliqui glauci, aliqui virides, aliqui vario colore respersi, signa asperioris hyemis venturæ gemitu prænunciantes.

OLAI.

OLAI MAGNI, GOTHI, ARCHIEPISCOPI UPSALIENSIS,

De Piscibus,

EPITOME LIBRI XX.

CAP. I.

De triplici Bothnia terræ Septentrionalis, & abundantissima ejus piscatura.

BOthnia, quæ sinum Gothicum sive Suecicum ad Septentrionem terminat, latissima est terra, divisa in tres magnas provincias, Occidentalem, Aquilonarem, & Orientalem. Qui Aquilonarem incolunt, piscatu maxime vivunt: non quod agrum sterilem habeant, sed quia tanta est his copia piscium optimorum, ut in omnium necessariarum rerum permutationem abunde sufficiat. Suntque in omnibus rebus locupletes: siquidem ex Hispania ac Lusitania optimum vinum, & sal ex Anglia, & Flandria pretiosum pannum: ex Germaniæ civitatibus variam domorum supellectilem & ornatum, præ-

præter domesticum cultum: ex Suecia & Gothia triticum, siliginem, hordeum, & omne genus necessarii leguminis illuc navibus advectum, comparant. Omne littus, insula, sinus, amnis, rivulus, illic exuberantem piscium copiam toto anno, maxime tempore æstivo, quo omnia ibi amœnissima sunt, præbet. Insulæ circa maris littora plurimæ sunt, & graminibus, maximam recreandi delectationem exhibent. In arboribus avium diversi generis suavis concentus: piscium mira varietas, sese super undas ludendo efferentium: piscatorum maximus in omni loco proventus: nulla illic nociva belua in mari, nullum perniciosum reptile aut formidabile animal prope in terra: nullæ tenebræ tempore totius æstatis, nullus ardor solis: aër salubris, & temperatus: omnia ibi jucunda, quieta, & tranquilla. Verum quod magis mirum est, in tanta locorum & temporum amœnitate, ac licentia, nullum turpis lasciviæ facinus admittitur: castus & verecundus inter homines utriusque sexus convictus: nec incestus nec fornicatio, nec adulterium fit aut nominatur in illis: tantum enim valet lex Domini immaculata apud simplices illos populos, ut ipsorum castimoniæ multi in lege divina doctissimi cedere videantur.

Là-

Labitur ex montibus hujus Aquilonaris Bothniæ (id eſt, fundi maris) undoſus & profundus amnis: qui duobus oſtiis fertur in mare, relicto in medio brevi ſpatio, in quo fundatum eſt oppidum, quod Thorna, id eſt, turrita inſula dicitur: cujus latitudinis elevatio eſt circiter 82. grad. longitud. 42. Eſt autem hoc oppidum in loco plurimum amœno, & commodo ſituatum: nec aliud emporium frequentius in toto tractu ſuppolari, quam eſt hæc Thorna. Ad ipſam enim confluunt Ruſſi albi, Lappones, Biarmi, Bothnienſes, Finni, Sueci, Tavaſti, Helſingi, & complures alii, ex partibus Norvegiæ, per altiſſimos montes, & vaſtas ſolitudines, ac Jemphthiam regionem: & hi omnes, partim oblongis naviculis, incitatiſſimis fluviorum caſibus aptatis, partim curribus domitorum rangiferorum utuntur, partim etiam pandis perticis, quibus conſperſa nivibus juga montium cito ſuperant, celerique allapſu concurrunt, uti in principio hujus voluminis explanatum reperitur.

CAP. II.

De multitudine piſcium hujus emporii.

COmportati piſces diverſarum ſpecierum ex piſcaturis ſuperiorum flumi-

num

num in hunc locum, mercatoribus longinquarum provinciarum rerum commutatione venundantur: & hoc in colligatis fasciculis quingentarum gravium librarum: quod pondus illic est usitatius: & praeterea in maximis vasis sale conditi pisces, seu alio modo suavioris saporis conciliandi gratia fumigati. Ad hanc insulam frequentiorem navigationem Holmenses, Aboenses, Raugmenses, & Eregrundenses, quotannis in maximo capiendo lucro instituunt, ac mercimonia non pecuniarum numeratione, (eo quod gens illa nummos non aestimat) sed commutatione rerum necessariarum, prout libro quarto fuit enarratum, distrahunt. Et id quidem fit, quia ad hoc emporium, ob populi simplicitatem, ac credulitatem, plerunque à dolosis mercatoribus importata moneta, deprehensa fit falsa; vafro praesertim ingenio Moscovitarum, qui illuc circa aestivale solstitium (uti ego anno millesimo quingentesimo decimonono vidi) in magno numero, navigia in humeris aliquando inter distantes aquas portantes, concurrere solent. Sed dolus eorum cum detegitur, repentinam illico recipit ultionem.

CAP. III.

De piscatura Salmonum.

VIx alicubi in tota Europa uberior salmonum piscatura reperitur, quam in Bothnico mari versus Lappones, è quorum montibus & terris, vastissima flumina dulcium aquarum descendunt: contra quæ pulcherrimo spectaculo, quasi milites micantibus armis, sub solari æstu adscendere videntur salmones, tanto præsertim agmine, ut superiores montium aquæ prædam reservent piscatoribus suis. Dicitur nanque salmo à saltu: caudam enim ore replicat, & reflectit firmiter eam ore tenens, donec saltus agilitate locum abruptum conscendat: ad quem tendens contra fluminis impetum, à proposito non desistit, quousque dulcibus aquis (quas avide desiderat) reficiatur: ac postea vicissim desiliendo, ad nota domicilia intra cavernosas rupes revertitur. Gaudet enim alternatim, salsis, & dulcibus aquis. Crescit hic piscis in longitudine 6. vel 7. pedum, magno prævalens robore, sed ponderosus & gravis: omnisque quam habet agilitas, à potentia virtutis ejus est potius, quam à levitate corporis. Carnes ejus rubeæ sunt: quæ licet dulces & gra-

tæ

tæ ſint: valde tamen ſatietatem cito manducantibus ingerunt: quod verum, ſi recentes avidius ſumptæ. Dum vero ſale condiuntur, gratiores æſtimantur, ita ut magno pretio ac multitudine emptæ, ad ſuperioris Germaniæ partes uſque, primum navigiis, & demum curribus advehantur. Neque genus hoc piſcium, quantumcunque capiatur, deficere videtur in loco nativo ſuo. Vidi enim ego circa æſtívale ſolſtitium extremis Bothniæ littoribus circa Thornam, adeo magnam eorum multitudinem capi, atque in tanto numero extrahi, ut fortiſſima retia rumperentur. Nititur enim hic piſcis, dum ſentit ſe retibus preſſum, omnibus viribus ſe liberare, caudam ad os applicando, ut circulari ſaltu exiliat: idque, licet tardus ſit, & piger, ob ſuam pinguedinem, celerrime oſtendit. Cor ejus extractum diutius omnium cordibus animalium movetur. In Rheno & Viſtula, ac Duna, vel Dzuma prope Regiam in Livonia, magno pretio comparantur ſalmones: hique fumo querno ad gratiſſimum ſaporem indurantur, prout generaliter fieri ſolet apud omnes aquas Septentrionales. In regionibus autem Oſtrogothorum ac Veſtrogothorum, etiam plurimi capiuntur. Flumina enim illic in pleriſque locis 20. vel 30. pedum altitudine

ne reperiuntur, maxime penes Vestrogothos in provincia *VVermelandia* dicta, quæ olim regio titulo decorabatur: ubi lacus dulcium aquarum, centum millibus passuum in longitudine, & 40. in latitudine patet, cui nomen *Vener* est: in quem 24. magna flumina à montibus Norvegiæ illabuntur, unum solum exitum versus Meridiem habentia: qui *Trolhetta*, id est, dæmonum caputium appellatur: In fluminibus illis recentibus in maxima copia salmones capiuntur: inque genere suo maxima producunt ova, cicerculas vel pisa in quantitate superantia, ac maculas nigras in cute respersas habentia cum magno decore Maximus denique horum piscium, ubicunque capiuntur, quæstus est, & adhibito ingenio capiendi major indies excrescit.

CAP. IV.

De piscatura Vitulorum marinorum.

QUia in mari Bothnico & Finnonico maxima vitulorum marinorum, sive phocarum multitudo reperitur: idcirco naturam ejus, & demum venandi modum quem videram, paucis annectam. Vitulus marinus, qui & *Helcus* Latine dicitur, à similitudine terrestris vituli sortitur nomen, ha-

habetque corpus durum & carnosum, ideoque difficulter interficitur, nisi elisis temporibus capitis. Vox ejus est, ut tauri: quatuor habet pedes, non autem auriculas: quia regimen vitæ ejus & mansio est in aqua. Si enim auriculas haberet, multum humorem susciperet, natationemque sibi in aqua prohiberet. Animal generat completum: parit ut homo omni tempore, sed maxime cum primis capris. Vitulus marinus pilo vestitus, averso coitu, ut canis, invitus adhæret: parit animal in terra more pecudum, nunquam tamen plures geminis fœtus, licet author de natura rerum dicat, tres. Fœtum non ante duodecimum diem à partu in mare producit, subinde assuefaciens. Ipsis in somno mugitus, unde nomen vituli. Accipiunt tamen disciplinam, voceque pariter & visu populum salutant, incondito fremitu: nomine vocati respondent: Nullum animal graviore somno premitur. Pinnis, quibus in mari utuntur, humi quoque pedum vice serpunt, sursum deorsumque claudicantium more se moventes. Pelles eorum etiam detractas corpori, sensum æquorum retinere traditur, semperque æstu maris recedente inhorrescere. Dextra pinna vim soporiferam, somnosque alliciendi, capiti subdita habet. Pavidi fulminum, tutissimà putant taber-

tabernacula è pellibus vitulorum marinorum confecta, eo quod solum hoc animal in æquore, ut aquila in æthere, à fulminis ictu immune est, & securum. Hoc animal, catulos mammis lactat.

Cap. V.

De modo piscandi eos, & eorum medicina.

PIscator mentita pelle nigra, cum longâ hasta Ferro hamata, super glacie curvatus jacet, mugituque vitulum vocat. qui mox accedit, putans novam suscipere conjugem, propria interfecta: est enim super omnes beluas crudelior uxoricida, ut unam alteri superinducat, donec ab aliqua earum in defensione fuerit interemptus. verum non consortem, sed jaculum, non luxuriam, sed laqueum invenit, ut occidatur. Nam spiculum per hastam immissum, manet in corpore, donec debilitata belua ex suscepto vulnere, per funem attrahatur. Capitur etiam dormiens, præsertim humano mucrone, quia profundissimè dormit, ut & alii quidam pisces, de quibus infra de *Rosmaro* dicetur. Canicies, uti homini & equo, sic quoque vitulo marino accidit: senectutique reverentiam juniores semper habent. Ubi enim in sco-

ſcopulis 30. vel 40. vel plures dormiendo jacent, tanquam pecorum greges, fideliter notatum eſt, ſenes pariter & juniores ſeorſum dormire: unde & ſeniore in aquas deſcendente, nec unus è toto grege in ſcopulo montano, lato, vel in glaciei parte natante, remanet, niſi pariendi cauſa. Nam ſi mare turbatum in fluctus ſurrexerit,& pilus ſimiliter erectus exurgit: ſi vero mare pacificum fuerit,pilus in planum ſternitur: ſicque maris ſtatus in re inſenſata, & mortua deprehenditur. Bothnici nautæ prognoſticon ſuſcipiunt ex veſtitu proprio, de pellibus hujuſmodi compoſito, an mare tranquillum, & proſpera navigatio ſit ſperanda, vel periculum in mari ſubeundum.

CAP. VI.

Adhuc de virtute hujus beſtiæ.

ITem beſtiæ hę adeo animoſæ ſunt,ut audito tonitru, viſoque fulmine ac coruſcatione,gaudentes aſcendant planos monticulos, ſicuti ranæ exultant acceſſu pluviarum. Navigaturi Bothnienſes, ſeu Aquilonares nautæ,verſus Germaniam in aſperrima hyeme, pinguedine hujus beluæ liniunt tabulas navium, ne glacie congelentur ad navis demerſionem. Item pinguedo hæc, *Seeltraan* vul-

vulgariter dicta, plurimum valet ad inungendum diversa genera coriorum, ac pellium, quas alutas appellant: unde caligæ molliores conficiuntur: quemadmodum videtur quomodo in Prussia hac pinguedine per aquarum rotas aluta præparatur, atque distrahendi gratia in Flandriam, & tandem in Italiam, Galliam ac Germaniam transportatur. Tergora etiam bovina, nisi uncta fuerint hac pinguedine, vel ceti, non valent ad conficiendum ocreas viatorum in pluvia, eo quod arcet omnem humiditatem, & diutissime conservat eas: nec mures hac pinguedine calceos vel ocreas unctas rodunt, aut lora equorum ad præsepia ligatorum, sicuti alia, scilicet bovina vel arietina pinguedine uncta. Imo hoc bonum naturaliter inest huic corio, ut fulmine non tangatur, ubicunque fuerit alligatum.

CAP. VII.

De perplexitate comedentium carnes hujus Vituli tempore jejunii.

CUm hoc animal carnem habeat, & laridum, more domesticorum porcorum, nonnulli scrupulose se torquent, ne his scilicet interioribus carnibus vescantur in Quadragesima, ea securitate, sicuti lardum

vel pinguedinem, quæ foris eſt, & avulſa carnem retinet ſibi conjunctam. Quocirca rectoribus Eccleſiaſticis hæc cauſa diſcutienda committi conſuevit: dumque in unam & alteram partem phyſica ratione multa adduci probarique ſolent, nec ſatis concorditer diffiniri, ſimplicioris ingenii viri, multis poſthabitis cauſis, in utranque partem prolatis, dicunt, & probant, ex ipſo vitulo marino ſumendam fore demonſtrationem, hanc videlicet, ut cum partum fecerit in littore, ſi ad ſylvas à venatore compulſa belua fugerit, abſtinendum ejus eſu erit tempore prohibito: ſi vero ad aquas, ſecuriſſime ea veſcendum erit. Et ita ſervatur, ut infinitæ hominum multitudines hac pinguedine utantur in opſoniis ſuis loco olei: atque ob eam cauſam carnes in maxima quantitate, veluti latera porcorum, in vaſa recluduntur. Pinguedo tamen hujus vituli marini ſolidior, defertur ad amplam Germaniam.

CAP. VIII.

De Lupis, ſive Luciis.

SUnt lacus dulcium aquarum in montanis Lapponiæ, 400. miliarium Italicorum longitudine, latitudine vero 100. & amplius:

plius: in quibus tanta eſt luporum aquatilium (quanvis & aliorum piſcium) copia, ut non ſolum alendis hominibus per quatuor ampliſſima Septentrionalia regna ſufficiant, ſed etiam latius, ſale ſoleque ſiccati, navigiis velut lignorum magnæ ſtrues in amplam Germaniam vendendi exportentur. Itidem de lacubus Finlandiæ cenſendum erit. Eſt igitur lupus, piſcis fluviatilis, ore lato, dentibus acutiſſimis, minorum piſcium devorator: cui tamen perca ſquamis & pinnis aſperrimis armata reſiſtit, ut ſibi non prævaleat: tamen ex inſidiis tranſverſam percam, ore compreſſam lupus ipſe minutim lacerat, & deglutit: adeo nullus, etiam armatus piſcis, à voracitate ejus permanet immunis. Veſciturlupus, ſeu lucius, beſtiis venenoſis, ut bufonibus, ranis, & hujuſmodi: nihilominus ægrotantibus conſilio medicorum deputatur inter ſanos cibos. Retibus incluſus facillime evadit, ſi attrahendo retia piſcatores lento utuntur tractu: celerrime etenim retia attracta non evadit. Lupus hic aquatilis nominatur, & ſi fluviales aquas cibumque pro vita ſufficientem habuerit, ſucceſſu temporum ad longitudinem octo pedum evadet: piſcemque fere ad ſui magnitudinem vorat. Nam ubi victum ſubegerit caput primum ore comedit:

dit: quo digesto, paulatim sequentia, donec totum consumat. Pari quoque generi suo parcere recusat, vel ob naturalem crudelitatem, vel quia avidus est cibi, rapinæque impatiens. Præterea & propria semina persequitur, ubi induerint formam piscis, neque ab habentibus spinas acutas ac squamas aculeatas abstinet: stomachum nanque habet ita gutturi continuatum, quod aliquando ejicit eum, aviditate glutiendi piscem.

Cap. IX.
De ejusdèm piscis captura.

FOemina hujus piscis cum ova spargit, multum à loco, ubi morari consuevit, abscedit, ibique ova parit, ut filii sui non sint sibi impedimento ad prædam capiendam: idque fit vel naturali crudelitate, vel rapinæ invidia. Capitur multis modis, hamo videlicet lato, ex aurichalco, vel rutilante ære ad hoc fabricato, cui appositus est piscis candidi coloris. Item furca ferrea dentata, sub tenebris ad ignem piceis accensum: quem quum avide miratur, ferreo furcaque percutitur. Insuper quando sub glacie ludit in fine Martii: tunc enim proiicit ova. tantum aquæ strepitum valido capitis motu ostendit, ut ultro

ultro piscantibus signum suæ capturæ demonstret. Domunculis etiam capitur, ex asserculis longis confectis, ac in arundine firmatis: quas ingressus grassatur in quoslibet pisces devorandos. Proceres gulæ, qui hosce pisces in piscinis pro claris hospitibus excipiendis, præcipue in Germania, servant, plus in eos singulo mense expendunt, quam in equos ad equestrem militiam enutriendos. Sexaginta enim lupi magni, mense uno plures pisces, quos carpiones vocant, aliunde quæsitos, pede humano longiores, piscinis immissos consumunt, quam alias equi decem in pabulo. Habent etiam nonnulli, nedum pro voluptate, sed domestico usu fabricatas penes aquarum littora lacunas, ubi piscium agmen sub libera captivitate ludentium, & delectatione reficit animos intuentium, & hospitibus parat appetitum. Currunt avidi ad manus hominum, & antequam cibi fiant, escas expetunt. Pascit homo delicias suas, & dum habet in potestate quod capiat, frequenter evenit ut repletus omnia derelinquat. Lupi autem sale conditi, longo tempore inter castrenses cibos servantur. Sed siccati Sole, sale, & vento, longe utiliores sunt: qui crudi, fuste vel malleo contusi, escam exhibent convenientem. Sale vero conditi viscositatem sibi annexam

etiamnum retinent. Dentes luporum combusti mediocriter, & in pulverem redacti, rupturas equorum sub ephippio, aspersi, atque membrana cooperti, continuo sanant.

Cap. X.

De piscatione per flammas.

Quia superius de furca ferrea dentata, qua lupi aquatiles facilè capiuntur, mentio facta est: ideò prima virtus ejus erit hìc ostendenda: quia ea, ob plures hamos, sagaces piscatores in captura luporum ac anguillarum præcipue utuntur, maximumque quæstum facilitate talium instrumentorum assequuntur: eo tamen modo, quo in lintribus monoxylis, aut duobus ex lignis confectis, in prora piceis tædis, quoniam tenebræ sunt, alacriori suscitata flamma, videant lupos & anguillas admirationis causa in magna multitudine accedentes, atque eos, ferro hoc hamato transfossos, ad usus suos retrahant. Quandoque etiam suppositis lignis grossioribus, in natantibus crustis glacialibus extructo igne, simili ferro, quasi in navicula starent, acquirunt pisces: qui ita stupidi redduntur, ut nullum adesse periculum putent. Similiter & frondibus in

navigio

navigio erectis capiuntur, quibus pisces quiescendi gratia sese submittunt. Sæpe etiam accidit, ut sævientibus tonitruis, anguillę tanquam non securę in gurgite, aquas exilire volentes, vel retibus vel hamis, vel cassibus, ac ligneis ædificiis quadratis perforatisque, in maximo numero capiantur: Et hinc est major incolarum proventus, quando tonante cœlo ab antris excitantur anguillæ, alias difficulter exituræ. Item appenso sufficientis ponderis saxo, cuneata vasa lignea perforata, culmis pisorum repleta, & ad fundum usque demersa, pro ingressuris piscibus servant. Nec frustra: alligatis enim funibus extrahuntur ad summum usque repleta. Is modus est noviter inventus, & mirè lucrosus. In hyeme latent in limo profundo, ubi stagna non congelantur: quæ si totaliter glacie constricta fuerint, simul omnes respiraculum ab aëre non habentes, pariter suffocatæ moriuntur, prout alias vidi, & infra de glaciali piscatura dicetur. Diu etiam, scilicet sex diebus, anguillæ extra aquas, præsertim Borea flante, in agris pisis consitis vivere solent: sed sabulo, vel cinere sparso, inde egredi non possunt. Mirè delectantur sub frumentariis molendinis, ob dulcedinem farinæ minutatim descendentis. Maxima anguillarum multitudo

in Aquilonaribus terris reperitur, tam sale conditarum, quam fumo siccatarum; & hæ crudæ comeduntur.

Cap. XI.

De æstiva piscatione, & aucupio.

DUo præcipue observare solent providi piscatores, ut in aurora ante Solis ortum, quando visus piscium maxime fallitur, gregatimque cibaria quærunt, cum magno silentio piscari possint. Eliguntur ad hoc perficiendum aridi fungi betulini ligni, quos maximos ea regio gignit: qui per vadosas aquas projiciuntur, ut vagantes aves sint securiores. Auceps autem magno fungo, uti galea, caput contectus, ac mento tenus stagnum ingressus, insidias eis ut struat, ad volucrum natantium agmen progreditur: hæ viso fungo capiti aucupis imposito, persuasum sibi habentes, unum esse ex reliquis natantibus, appropinquantes manu ipsius aucupis intercipiuntur: & ita successive plures accedunt, similiter interficiendæ. Nam auceps exerta sensim manu, volucrem incautam cæco raptu pedibus prehendit & demersam subtrahit in manticam ad id preparatam. Cæteræ volucres sua sponte subnatasse comitem arbitratæ, quærendi victus causa

causa (uti solent) nil solicitæ, omnes suum iter prosequuntur, ut sic in aucupis & ipsæ manus cadant. Quod autem altera manu amplo casse piscatur, non frustra agit: quippe aqua pedibus ejus turbata, piscium oculos, alioquin debiles, debilissimos facit, adeoque incautos reddit, ut ultro in retia tendant. Præterea hamo post tergum brachiumque longo fune dimisso, non importune piscatur. Ubique etenim tanta piscium occurrit multitudo, ut quibuscunque piscatoriis instrumentis, etiam singulis membris applicatis, facillime capiantur, maxime in sinubus maris, & fluminibus, quo magna societate se recipiunt pisces, ut tranquillius, tempestatibus liberati, ac securiores degant. Sed nullibi tuti, ubi humano ingenio poterunt deprehendi.

CAP. XII.

Adhuc de ingeniosa piscatione.

EST & alius modus piscandi sonoris insidiis inventus, quum constet, plurimos pisces sensum auditus habere, ut soni dulcedine rapiantur. Retia tenduntur in longum aquæ vel in transversum, & ante retia super aquis instrumentum instar arcus, ita ut fluitet super undas: in superiori autem

hujus arcus parte nola seu campanula suspenditur. Ob cujus sonum pisces gregatim adveniunt, tinnitum nolæ mirantes: unde apertis insidiis capiuntur. Nec pigeat unum referre casum, quem vidi: Citharœdum videlicet aperto mari cithara acuto sono canentem, plurimos allexisse delphinos. Qui postquam spatio unius horæ sonum in tranquillissimo mari (ubi nec festuca ventis movebatur) audierant, flatu caudaque tubarunt aquas: cumque abiissent, signum gratitudinis forte monstrantes, extemplo sequutæ sunt tempestates tam horrendæ, tamque sævæ, ut vix vita ex adeo magno periculo liberari potuerit. Quidam etiam piscatores pisciculos filis alligant vivos, filaque per longum & latum trahunt, ut majores ob prædam & voracitatem grassantes reti circunveniant. Quidam etiam fossas faciunt, juxta Fluminis ripas, ut aqua ingrediatur, tabulisque obstruunt, ut pisces quietem capturi ibi delitescant: qui deinde per insidias rapiuntur: idque frequentius autumno, quam æstate contingit, propter sæviores tempestates. Quidam etiam ponunt oblongas cuneatasque sepes, ex saxis lignisque congestas in modum pyramidalem, ad medium fluminis usque: ne tamen vicinis publi-

publicus piſcium meatus, qui per medium flumen protenditur, venaque regia hujus gentis appellatione nuncupatur, omnino occludatur, atque ſic in orificio pyramidali, ubi naſſa depreſſa ac extenſa manet, comprehendatur.

CAP. XIII.

De glaciali piſcatura.

HIC modus oſtenditur diverſus, qualiter ſub glacie capiuntur piſces, *Borbochæ* dicti, ſeu Lake vulgari gentis idiomate appellati: quos piſcatores ſub tenui glacie viſos, ictu gravis mallei ſtupefactos, ſubtus ſiſtere cogunt, atque ſupinato motu pervertere ventrem, ut glacie perforata eos apprehendant ſemivivos. Et hic modus circa ſolſtitium hyemale frequentius uſu venire ſolet. Eſt & alius modus piſcandi ſub glacie, cæteris communior, per hamos: quibus piſciculi alligati, majores ſui dulcedine invitant ad rapinam, lupos præſertim, qui reliquis piſcibus perhibentur magis inſatiabiles. Mittitur ſubtilis funis 60. vel 100. paſſuum, inter duo foramina longe directeque diſtantia, per noctem integram, ſub glacie cum hamis plurimis dependentibus

permanſurus : quem quum piſcatores ſequenti die viciſſim extrahunt, miram piſcium multitudinem conſequuntur : hique piſces varii ſunt, & ut plurimum valde pingues, propter meliorem paſtum, & tutiorem quietem, quam obtinent in frigidis locis, præſertim in lacubus degentes. Maſculi quidem fœminis ſunt pinguiores, præter halecem, ut in fine dicetur.

CAP. XIV.

De piſcatura equeſtrium piſcatorum.

MOdus hic piſcandi ſupra glaciem, in magnis lacubus, & dulcibus aquis, ac ſinubus ſalſi maris, ſingulo quoque anno à menſe Novembri in finem Martii, & amplius, quoties opus fuerit, pro multitudine piſcium capiendorum, obſervatur. Sive enim glacies ſpiſſa, ſive nive cooperta, ſive clara, ſive lubrica, prout frigore conſtricta, apparuerit, aut quomodocunque natura eam produxerit, nunquam deeſt ingenium, aut voluntas publicæ utilitati in neceſſariis rebus fideliter inſerviendi. Ita frigus & æſtum pariter æquo animo tolerant populi Septentrionales. Pro calcanda vero glacie, calceis tabulatis utriſque pedibus congruentibus, ferreæ cuſpides triangulares, æqualiter

in

in glaciem lubricam cuſpidibus verſis alligantur: quo fit, ut ad omnem motum ſolidior figatur greſſus, quemadmodum in firma terra. Si ferrum non adſit, nudis ſotularibus ſine cadendi formidine firmiter gradiuntur piſcatores. In calceis vero corii uncti, nequaquam ſtabiliuntur pedes, propter gelu, quod corium hujuſmodi illico induratum in glacialem lubricitatem convertit: maximè ſi rara nix unius noctis, aut mediæ, ſuper glaciem ſit reſperſa: quia hęc improviſum reddit caſum in momento. Alta vero, ſive ſpiſſa, veſtigiis ſolidiorem inceſſum & curſum permittit. Volentes igitur piſcari ſub glacie, duo magna foramina, latitudine 8. vel 10. pedum, centum & quinquaginta, vel 200. paſſibus à ſe invicem directè diſtantia, aperiunt: inter quæ 30. vel 40. minora foramina, latitudine unius pedis & ſemis, ab utroque latere diſtantia 30. pedum, intermedia conſtituunt: tum per ea à primo grandi foramine immiſſos funes haſtis longis ſub glacie dirigunt, directiſque ad alterum magnum foramen, extremas horum funium partes ſeſſoribus equorum extrahendos committunt: injunguntque, ut eo velocius equos ad trahendum incitent, quo magis retia ad exitum properare videntur, ne piſces captos ſe ſen-

sentientes, maxime lupi, impetuoso strepitu retia frangant, & evadant. Et sic extrahuntur plerunque pulcherrimo spectaculo, adeoque grandi multitudine, diversi generis pisces, ut non libra (cujus usus ibi non est) sed integris plaustrorum magnorumque vasorum mensuris dividantur.

CAP. XV.

De cursu glaciali pro piscibus, & cur tam sæpe piscatura instituatur.

ACcidit plerunque, ut in tanta multitudine piscium, viri juvenes pecuniam non habentes, à piscatoribus gratiam & favorem obtineant, quo celeritate glacialis cursus, posita meta longissima in lubrica glacie, aliquam piscium quantitatem, stadio completo, assequi sua fortuna valeant. Nec eis negatur, quod honeste vel laboribus meruerant, vel alia liberalitate eisdem sit ultro concedendum. Communiter xx. vel xxx. pisces (qui forte totidem florenos valerent Romæ) proponuntur eisdem lucrandi. Quod autem tanto labore & industria sub glacie sit piscandum, multiplex ratio urget, tempus scilicet propagationis piscium, quorum plura genera in asperrimo frigore ova emittunt: qui societate plures

res pisces, non naturali amicitia sibi conjunctos, sed tanquam suorum ovorum devoratores habent. Utilitas etiam, & necessitas publica urget, ut de abundantia piscium populo provideatur: naturaque piscium exigit: qui nisi glacie perforata respiracula susciperent, quotquot in flumine vel stagno versantur, subito morerentur. Pisces longi miro modo impinguantur vento Septentrionali, quemadmodum lati aura Meridionali. Neque uno solo lacu, sed fere in omnibus, tempore hyemis fit hæc vel similis piscatio glacialis, maxime in amplioribus stagnis, ut sunt *Meler*, *Vener*, & *Vether*, lacus recentes: tempusque hi demonstrant naturali sua proprietate, quo tuto in eis piscatio fieri non possit. Vether autem præcipue suam naturam hominibus, ne ob hoc grave aliquod periculum incurrant, significat: tempore enim resolutionis glacierum, vehementissimo strepitu incipit ebullire, & à fundo commoveri; magnaque violentia rumpi in parvas rimas, vel scissuras, quæ plerunque fiunt in glacie: & has in modico temporis spatio valde latas faciens. Licet autem tunc glacies in densitate etiamnum plus, quam palmas sex vel septem habeat: tamen cooperante superiore impetu venti, tota in plures particu-
las

las dividitur, ita ut multi pedestres vel equestres super ipsam existentes, sæpius submergantur, si ejus naturam ignorent, aut negligant, celerrime fugiendo ad littus, servare vitam, vel saltem audita & visa horribili glacierum collisione, majori particulæ natanti adhærere, quæ vi ventorum celerius jactatur ad littus.

CAP. XVI.

De mirabili eventu glacialis stagni Vether.

RUricola quidam plaustrum fœni ex adversa parte hujus lacus (Italicorum milliarium XVI. in latitudine, longitudine vero LX. habentis) in aliud littus transvecturus, audivit crepitum fieri, atque glaciem in rimas exiguas paulatim rumpi. Quocirca intelligens naturam ejus, cito viscerum inferiorum urgente impetu, illam ruptum iri, ac fuga opus esse, ut quam celerrime suæ consuleret saluti: relicto plaustro fœni, equis citatis velocissime festinavit ad proximum littus. Quod quatuor armati equites retro eum constituti videntes, hunc celerrime (quasi furem, aut latronem, propter eorum accessum præ nimio terrore fugientem) velocissimeque insequuntur, at-

que

que in littore apprehendunt: & causa intellecta, quod ob crepitum glaciei mox resolvendæ, secundum experientiam ejus, ac nullum maleficium, aufugisset, valde lætati sunt, se præter suam intentionem, atque etiam industriam, à suffocatione liberatos fuisse. Unde & rusticus ille eisdem in littore demonstravit, plaustrum suum non in glacie, sed apertissima aqua natare: quod & illis periclitantibus (nisi quam citissime aufugissent) evenisset. Per hunc lacum qualitercunque congelatum, ab Ostrogothis ad Vestrogothos, & econtra, solet fieri iter. sed nunquam fortunatum equestribus turmis, qui terris illis hostilia arma meditantur inferre. Neque etiam in vicino nemore amplissimo, *Holveden* vulgariter dicto, felicia auspicia senserunt, videlicet cum Danica temeritas ibidem sæpius tentaverit vires suas demonstrare: quæ prima sepulchra eodem in loco invenit, ne ad ulteriora tormenta procedere opus haberet. Demum hic gregario Danorum militi, Ostrogothorum exercitus prima stipendia ferro numerare consuevit.

CAP. XVII.

De Piscibus nigri fluminis ad Arcem novam in Finlandia.

ARx est in extremis terris Finlandiæ suppolaris, regno Sueciæ subjecta, Nova arx dicta, eo quod miris ingeniis extructa, arte naturaque munita sit: nam in rotundo monte collocata est, unicum habens introitum & exitum versus Occidentalem partem: idque per ratem grandibus catenis ferreis alligatam, quæ forti labore singulis diebus trochlearum beneficio, ob aquarum impetum, per noctem à custodibus Regis Sueciæ deputatis, vel feudum ibi tenentibus, ad unam partem fluminis attrahitur. Hoc castrum præterlabitur vastissimus fluvius, inscrutabilis profunditatis, ex albo lacu ortus, successiveque descendens: à fundo, nigri coloris efficitur, præsertim in circuitu hujus arcis, ubi omnes pisces nigros habet, & generat, non tamen ingrato sapore existimatos, ut sunt salmones, trutæ, percæ, lupi, & cæteri de genere mollium piscium. Producit etiam trebium piscem, æstate nigrum, ac hyeme candidum, qui (ut Alberto libro XXIV. placet) in Oceano efficitur macer, & cum pedalis sit, pinguedinem habet quinque digitorum: quæ sale condita, au-

rum

rum ex aquis, quamvis in profundissimas deciderit, extrahit, & de fundo facit fluctuare. Tandem vero nigrum lacum efficit, transiens per Viburgum, quemadmodum Nilus nigrum flumen facit, ubi se exonerat.

CAP. XVIII.

De portentoso Citharœdo hujus fluminis.

QUod autem superius cernitur imago instar citharœdi modulantis in mediis undis, portentum signat, videlicet, quod arcis præfectus, vel capitaneus in fata subito ruet, aut è sublimibus muris negligens & somnolentus custos (castrensi lege) moribundus præcipitabitur. Interea aqua hæc à spectris ac monstris omni tempore apparentibus haud est immunis. Audiuntur & cantus tibiarum, & tinnitus cymbalorum, per oram maritimam.

CAP. XIX.

De piscibus diversorum generum.

MIram diversorum piscium multitudinem circumquaque per Aquilonaria littora inveniri, variæ eorum ac dissimiles

figuræ oſtendunt, quorum uſus, nomina, naturæ, & proprietates, nec apud Philoſophos, nec alias nationes reperiuntur. Ut piſciculi forma, palmam longitudine non excedens, leporinam faciem ac ſpicula in dorſo habens, qui quoſlibet etiam magnos piſces ſolo aſpectu terret, & in fugam convertit. Deinde piſces aculeati dorſi, inſtar ſerræ, qui aſperis illis aculeis, ac pinnis acutis, antrorſum (dum nocere intendunt) admotis, omnes offendunt. Et hi duo tanquam aquarum & piſcium latrones, ubi capiuntur, uti inutiles ob ſpinas & aculeos, & carnem inſipidam, abjiciuntur. Sunt & piſces cornu in capite gerentes antrorſum, ſicuti roſtratæ vel Liburnicæ naves, in ventre ora habentes, macilenti & inſipidi, ob corporis macritudinem, quam incurrunt, alios piſces perſequendo. Piſces præterea arcuata figura, capitis bubalini ac ſoleæ ferreæ ſimilitudinem habentes: In uſu eſcarum plurimum frequentes, cum in grege electorum piſcium ad cibum capiuntur. Qui vero electiores ex uſitatis aliorum vocabulis reperiuntur, hi ſunt. Araneus piſcis, ſpicula in brachiis habens, quibus appropinquantes percutit: etiam in dorſo ſpinas altas, ſimiliter nocivas. Aniger, bonarum & albarum carnium, rotundus & longus eſt, dul-

dulcisque saporis. Prasmi pisces pingues ac lati, & longi unius vel duorum pedum. Borbochæ pisces fluviatiles, & in lacubus degentes, breviores anguillis, sed magnis ventribus: profunda petentes, præterquam in hyeme, quando sub glacie (ut supra dictum est) malleo stupefacti capiuntur. Carnem habent dulcem, pellem viscosam, non spissam, hepar magnum, rotundum & dulcissimum. Evoluto duodecimo anno maximus evadit, mutatque nomen, ac Solaris vocatur.

CAP. XX.

De piscibus salsis, siccatis & fumigatis.

TRactabimus jam de multiplici genere salsorum, siccatorum, ac fumo induratorum piscium, ea præsertim ratione, quod talibus cibis nutriuntur durissima illa corpora Septentrionalium: in primis siccis piscibus, ut lupis, mugilibus, prasmis, borbochis, & quos Gothice *Sijck* appellant: qui omnes ut strues lignorum, tum mensura cannarum, seu cubitorum, tum ponderum majorum, ut centenariorum, millenariorum, ac eorum quæ vulgari Gothico *Schippunt* appellantur, libramento communius venundantur. Aptandi itaque hi pisces esui hu-

humano, biduo, forti lixivio, ac uno die pura aqua, ut ad gratam mollitiem redeant, resolvuntur: deinde cocti, ac salso butyro respersi, mensis etiam principum, ut nutrimentum desiderabile & voluptuosum, imponuntur. Postea diversi generis recentes pisces cum siccis alternato ordine, & festivitate, opsoniis interpositis eduntur, præsertim in eorum symposiis & ædibus, qui luxum & felicitatem in esca reponunt. Reliqua hominum turba, cæli rigore semper urgetur, ut non quam delicata, sed quam fortia comedat, curam habeat. Quidem pisces malleis, ex robusto ligno apparatis, ante decoctionem fustigantur: quidem etiam Sole saleque siccati, crudi tunduntur, ac manducantur: quos *Sijck* vulgari sermone vocant: suntque genere duplici, præsertim in mari Bothnico, in quod influunt maxima flumina ex altissimis montibus Norvegianis. Fumati pisces non infimam sortiuntur æstimationem, ut salmones, prasmi, sijck, haleces, murænæ, mugiles, & boctes, Salmonum tamen genus cæteros omnes præcellit, eo quod vices omnium escarum sua bonitate supplet, tum quod ante quemlibet potum esus, gratum appetitum parat. Estque viatoribus grata & parata esca: crudi enim optimum saporem habent.

Idem

Idem de harengis aſſis, quas Germani *Bucking* appellant, ſentiendum eſt: quæ ſatis care à Romanis emuntur, & avidiſſime nullo generato faſtidio (præter morem aliorum piſcium) manducantur: navigiis vero Flandrorum per portus Hiſpaniarum in Urbem quotannis, niſi bella impediant, deferuntur. Sunt & Boctes, ac Orches, piſces fumigati, qui in eſum genti Septentrionali conceduntur.

CAP. XXI.

De piſcibus ſale conditis.

SAlitis piſcibus infinita gentium multitudo nutritur. Iidem fere omnes qui vento ſiccantur, aut fumo macerantur, etiam ſale ut longius diutiuſque interni ſapores illæſi permaneant, condiuntur: ac æqua æſtimatione, non libra, (ut dictum eſt) ſed numero decadum, & quantitate, venundantur. Horum maximus & neceſſarius uſus in caſtrorum obſidione, & claſſica pugna, attendi ſolet, quales ſunt, harengæ, anguillæ, praſini, & quos in vulgari lingua *Torſck* appellamus. Si quis vero hujuſmodi corruptos falſificaverit, aut vaſis putridis conſervandos crediderit, graviter à fiſco mulctatus reſtituet pretium acceptum: & tales

piſces

pisces in aquam projiciuntur, vel in publico foro comburuntur. In aquam autem perraro mittuntur, ne forte reliqui pisces boni sanique, fame urgente, his vescentes inficiantur. Integri vero pisces infinita multitudine signo magistratus apposito validantur, ut in remotas terras pro lucroso quæstu in vasis ad hoc fabricatis exportentur. Et ut omnia juste recteque fiant, jurati officiales, sicuti præfecti annonæ, ita & piscium pelliumque scrutatores ac æstimatores, sunt deputati.

Cap. XXII.

De Halece sive Harenga.

Halec in littoribus Meridionalis Gothiæ terræ Schoningiæ, veteri jure ad regnum pertinentis, sub principio autumni in tanta multitudine plerumque capitur, & infinitis in vasis sale conditur, exportaturque, ut sufficiat, in salsamentorum genere, majori parti totius Europæ cibandæ. Congregantur enim illic super latas longasque ripas in domiciliis & tentoriis, spatio duorum mensium, ex omnibus vicinis nationibus diversæ sortis mercatores, pretio vel rerum commutatione hujusmodi halecem ementes, ut navigiis abducant. Evenit plerunque

ut

ut leviſſimo pretio comparari queat, ex maximo ejus acceſſu, quoniam tam vaſta in multitudine littoribus offertur, quo non ſolum retia piſcantium lacerentur, ſed etiam in agmine illo bipennis vel lancea militaris in medio piſcium immiſſa firmetur: idque Regio fiſco maximum in lucrum cedit. Lex enim gravibus vallata pœnis, mercatoribus hujuſmodi impoſita eſt, ut ante omnia vectigali Regio ſoluto, ad ſua abeuntes ſalvum conductum ſive teſtimonium à Regio præfecto accipiant: duas quidem ob cauſas, tum quod licentia recedendi eis libera conceſſa ſit, tum quod ad propria revertentes, apertis documentis demonſtrare queant, nemini iſto in loco, ubi tam piſcaturam quam mercaturam exercuere, violentiam, injuriam, vel damnum intuliſſe. Capitur & halec, duobus aut tribus milliaribus ab eo loco: ſed degener eſt in ſapore & æſtimatione, ac vilipenditur. Eſt etiam eodem tempore copioſiſſima halecis piſcatura in littoribus Angliæ & Scotiæ; quæ per piſcatores Flandriæ inſtituitur: à quibus poſteà ſortitur nomen, ut Romæ m ille piſcis delatus, halec Flandrorum appelletur. Non tamen adeo pingue genus eſt piſcium, licet longum & craſſum, ob ſterilem fundum, & paſtum minus uberem, ac

undarum conflictum, quemadmodum halec Septentrionale, quod propter gratum saporem ubique in majori pretio habetur.

CAP. XXIII.
De natura Halecis.

CUm unumquodque fere genus piscium marinorum habeat suum tempus, quo sit bonum & delectabile, hoc ab Augusto ad finem Octobris copiam sui præbet: gratique saporis tum temporis esse, cunctis qui eo vescuntur, notum relinquitur. Recenter captus delicatior videtur: salsus autem in usus hominum, ultra quam alii pisces (præter salmones) integer durare potest. Omnium fere piscium solus aqua vivit. Ductus extra aquam, statim expirat, nulla mora inter aëris contactum & ejus expirationem, quando aqua extrahitur, visa. Oculi ejus instar luminis noctu lucent in mari: imo quod magis est, hujus piscis maximo motu, & reflexu vasti sui agminis, quasi fulgura & coruscationes per æquora excitata apparent, fulgura halecis communiter nuncupata. Ubicunque super aquas in mari lumen videt, gregatim adnatat, & hoc astu ad retia statis temporibus allicitur, quasi paratus ad capiendum, ut jussu Dei (qui dat escam in tem-

tempore opportuno)ad usum & nutrimentum infinitorum hominum rapiatur. Hyberno tempore in abdito maris ad consuetum terminum ,usque dum capiatur, se abscondit. Appropinquat etiam littoribus propter contemplandos ignes copiosos,ante tentoria mercatorum accensos ,veluti in militaribus castris. Est & halec longitudine unius palmæ in mari Bothnico versus Thomam, quod non minùs quam ante dictum , gratissimi est saporis & nutrimenti: atque hoc fere omni tempore capitur, maxime in æstate & autumno , ac hyeme sub glacie.Tanta etiam multitudine post æquinoctium autumnale capitur, quo funes retium scindere oporteat. Hic piscis non habet intestinum nisi jejunum,& ideo in ventre ejus nihil invenitur : tamen propter hoc sola aqua haud vivit, quemadmodum superius notatum est. In hoc genere piscium fœminæ, vulgi æstimatione carius emuntur , quia ova earum stomachum satiant , dum stato tempore à piscibus abstinendum erit: quod & similiter aliorum piscium ova , ut salmonum , & quos Gothi *Sijck* vocant, faciunt. Denique mas & fœmina eandem afferunt utilitatem, sale , Sole & vento siccati tanquam paratior esca ad præsentissimum usum. De

 hale-

halece Schoningiæ *Celtes* loquitur.

Oceanum Codanumque videns, ubi
Scandia dives
Halecés totum mittit piſcoſa per orbem.

CAP. XXIV.
De piſcinis, & ſemine piſcium.

SUnt etiam in Aquilonaribus terris, qui piſcinas pro ſingulari quorundam piſcium quæſtu extructas habent: quas aliquando emiſſis aquis deſiccant, atque piſcibus evacuant, ut nullo penitus relicto eaſdem pro alio genere imponendo evacuatas relinquant: unde & reductis aquis, atque piſcibus impoſitis novis, ſimul exoriuntur ex ſemine priorum piſcium latente in limo, veteris ſpeciei piſces, atque amplius cæteris immiſſis adoleſcere deprehenduntur, Egyptiacis Nili piſcibus non diſſimiles, qui poſt annum à ſemine ſparſo, & in limo recedente aqua relicto, acceſſu redeuntis aquæ quaſi infinita multitudine reviviſcunt. Quidam etiam ſemen exenterando piſces receptum, in humido loco per hyemem cuſtodiunt, ut tempore propagationis poſt vernale æquinoctium in aquas haud projiciunt, eo quod à piſcibus famem patientibus,

bus, ob pigritiam quærendi victus, ilico devoraretur; prout plurimi tam maligna naturæ ſunt, ut vel propter præmiſſam rationem, vel odium proprii germinis augendi, vel luxuriam (ut in terreſtribus animalibus dictum eſt) continuandam, vorent proprium ſemen. Hoc autem tam fertile genus, niſi in tam infinita multitudine inſtar grani papaveris, vel milii, infinito numero de uno piſce emitteretur, non poſſet coaleſcere in aquis ad ſuſtentandam humanam vitam. Cui optime, ſed temperate, natura ſubvenit, ubi ſunt homines voraciores, veluti in terris frigidis, (gelu cito urente, & conſumente) ibi providit de majoribus beluis marinis: ubi vero graciles morantur populi, piſces ordinavit tenuiores.

LIBRI VIGESIMI FINIS.

OLAI MAGNI, GOTHI, ARCHIEPISCOPI UPSALIENSIS,

De piscibus monstrosis,

EPITOME LIBRI XXI.

PRÆFATIO.

SPectaculum admirabile vastus Oceanus in suo gurgite cunctis nationibus offert. diversos partus ostendit, hosque non tam magnitudine & comparatione syderum mirabiles, quam forma minaces adducit, ut nec cœlo, nec terra, aut ejus visceribus, aut domesticis instrumentis aliquid abscondi videatur, quod non adsit in sua profunditate retentum. In eo namque Oceano tam lato, supino, molli ac fertili accremento accipiente semina genitalia, sublimi semperque pariente natura, pleraque esse monstrifica reperiuntur: quæ perplexis, & in semet aliter atque aliter nunc statu nunc fluctu convolutis, ex se ac aliis principiis generare formas videntur, ut quicquid nascatur in ulla parte natura, etiam in mari

esse

esse nobis persuasum habeamus, & perquam multa, alibi nusquam reperibilia, ibidem inveniri. Nec solum animalium simulachra mari inesse licet intelligere intuentibus, sed urnam quoque in eo, gladium, serras, equorum capita in parvis cochleis eminere. Præterea spongias, urticas, stellas, lamias, milvos, monachos, vaccas, lupos, erythinos, spondylos, mures, passeres, merulas, corvos, ranas, porcos, boves, arietes, equos, asinos, canes, locustas, vitulos, arbores, rotas, cantharos, leones, aquilas, dracones, hirundines, & similes. E quibus quædam belua in terram exeunt, pastæque radices fruticum ac satorum remeant: quædam Australi, & quædam Aquilonari vento hausto impinguescunt.

Sunt & belua in mari quasi hominis figuram imitantes, lugubres in cantu, ut Nereides: etiam marini homines, toto corpore absoluta similitudine, qui ascendere navigia nocturnis temporibus videntur: statimque degravari quas insederint partes compertum est, & si diutius permanent, etiam ipsæ naves merguntur. Imo per fidelem Norvegicorum piscatorum assertionem addo, nisi tales capti ilico dimissi fuerint, adeo sæva tempestas exurgit, cum horrido planctu ejus generis hominum, ac

nonnullorum aliorum monstrorum ut cœlum ruere videatur : piscatoresque vitæ suæ vix etiam summo labore succurrere, multo minus piscibus insidiari poterunt. Quocirca in tali casu piscaria lege cautum est, & observatur, ut monstrosi pisces taliter attracti, secundum figuræ varietatem, ilico abscissis hamatis funibus dimittantur.

CAP. I.

De piscatura periculosa in Norvegiano Oceano.

PEriculosa piscatura in Norvegiano Oceano ob multiplices rationes dicitur, quia in aperto mari longissimo tractu à littore committitur. Diris tempestatibus ortis, celerrime piscatores fluctibus obruuntur : tum fluitante mole maxima glacierum disperguntur: balænarum monstrorumque pugna in diversa dividuntur: denique horribili quorundam piscium seu monstrorum è gurgite extractorum forma, & attractu, in manibus enervantur, ac nisi eos ilico dimiserint, mota tempestate suffocantur. Si igitur quidam piscatorum temerarii, certamine commisso cum bellua, eam intra navim (cucullati hominis formam habentem) indu-

induxerint, mox ululatu & ſtrepitu ſocialium beſtiarum obruti, nec hamos ad capturam piſcium proiicere, nec remis laborare, vixque vela pro fuga arripienda, niſi monſtrum dimiſerint, expandere queunt. Hæc monſtra etſi æque atque piſces electi (ſalpæ communiter dicti) in retibus apparuerint, tanquam inutiles eiiciuntur, ſed electi in navi reſervantur, magnoque venduntur lucro, tum in loco ubi capiuntur, tum in vicinis Regnis, ac ultimis Germaniæ oris, Plura millia piſcatorum in pagis extremæ regionis Norvegiæ habitant, *Andanes*, *Trondanes*, *Duvanes*, *Gamblavick*, *Nyavick* dictis, & aliis circumiacentibus terris apud *VVardahus*, id eſt, caſtrum ſive domum præſidii totius regni. Menſe Februario & Martio, imo & Januario, robuſtis navibus horum locorum incolæ piſcandi gratia à littore in altum vadunt, quantum ſcilicet intra biduum navigando conficere poſſunt, rebus neceſſariis ad victum xx, vel xxx. dierum ſpatio ſecum comportatis. Locus autem ubi frequentius hanc piſcaturam exercere ſolent, inter Norvegiam & Iſlandiam ſitus eſt. Neque piſcatores, dum tempeſtates ſæviunt, in anchoris manent, ſed fluxu refluxuque maris fluitando piſcantur, donec naves ſint undique

plenæ. Sola autem eis ſalus in repetendo littore indicio gnomonis nautici conſiſtit: quia per hunc ortis ventis, quo iter ſuum dirigant, agnoſcunt, Eſtque notatum, quotieſcunque extrahuntur è mari monſtroſi piſces leonina vel humana facie, & ſimilibus, quod ſemper diſcordiam & bella in terris portendant.

CAP. II.

De periculo piſcatorum, & qualitate piſcium.

NEc leve periculum illis ipſis piſcatoribus imminet, quando hamis attrahunt maximæ fortitudinis, molis, ac duodecim pedum longitudinis piſces, ut ſunt rhombi, ſquatinæ, & reliqui piſces alati: qui cum apparuerint ab aquis extrahendi, ſæpe piſcatores in mare retrahunt, niſi ſe funibus firmati in navi antea præmuniant, aut mutua ope hoc in labore ſibi invicem ſubveniant. Qui vero felici vento tantis maris periculis ſuperatis, navibus piſcoſis ad littora propria appellunt, piſces extractos purgatoſque, integros vel in partes diviſos, ſalito liquore conſpergunt, Sole, flatibus aſperrimis, frigore, atque aëris rigore ad ſiccandum exponunt: tum in excelſas quaſi lignorum

gnorum strues componunt: quas in naves vicissim collocant, atque ad celeberrimum totius Norvegiæ emporium *Bergen* nuncupatum, pro rerum commutatione aut pretio distrahendas exportant. Et hinc verius hoc genus piscium *Bergerfisck* vulgari gentis idiomate vocatur, & non *stockfisck*, à fuste vel baculo, ut mollior ad coquendum fiat pluries fustigatus, Non tamen uno eodemque genere hic Bergensis piscis, sed quantitate vel bònitate æstimatur. Nam aliud est genus longioris quantitatis, asellus dictus: cujus ventres in bicubitales ligulas instar funium abscissos, & aëre desiccatos, quasi longè delicatiores cibos, Aquilonares eligere & vendere solent, *Roedscher* dictos. Similiter & extremas caudas eorum piscium in magnis vasis ad quæstum, sive delicatam escam, reservant, quas *Spore* Germani vocant. Præterea ex ventre rhomborum etiam fiunt ligulæ cubitales, vel bicubitales, sed latiores aliis, valde pingues, quas incolæ *Raff* vocant: eisque pro pane & opsonio utuntur. Fortibus enim hominibus iste cibus convenit, non delicatis: fere ejus saporis est, ut semen piscium induratum, Italicè *Bottargi* dictum: sed illi longe pinguiores. Capitibus horum piscium loco lignorum pro cibis coquendis utuntur incolę

Norvegiæ. Capitur etiam in littoribus Norvegiæ, præcipue in ſcopulis Aſloënſibus, quidam piſcis in maxima multitudine, *Makreel* dictus, ſale ſufficienter conditus, optimus, & ſine ſale peſſimus.

Cap. III.

De Piſcibus Iſlandiæ.

EST & alia piſcium diſtinctio & qualitas, qui in Iſlandicis aquis infinita multitudine ab incolis illius loci capiuntur, molliori ſcilicet carne, & longitudine ab illis, quos ſupra introduximus, differentes. Præterea aſelli, rhombi, vituli marini, merluſia, Gothice *Torſck* appellata: inter quos balænæ, priſtes, atque alia monſtra marina apparent: quorum indomabili immanitate miræ aquarum turbationes excitantur. Piſces vero electiores ibi capti, ab Italis & Hiſpanis *Marlucz*, in Romam uſque etiam per Hiſpanos aut Luſitanos delati, appellantur. Tempus capturæ eorum eſt in Februario, Martio, & Aprili: piſceſque capti frigidis ventis exſiccantur, ac demum in apertis campis, quaſi lignorum combuſtibilium ſtrues compoſiti, per menſuras longorum cubitorum, ſive cannas Italica menſura, ad plura millia mercatoribus Germanicis diven-

divenduntur, aut pro frumento, cervisia, panno, & similibus, in rerum commutatione distrahuntur. Si vero pondere vendendi sunt, id ipsum centenario ac millenario numero, & æstimatione distincto, fieri solet. Hujusmodi pondus vernacula eorum lingua *VVaagh* dicitur, veluti apud Gothos, Suecos, & Germanos, *Schippunt* communiter appellatum, (ccc. majoribus libris constans) in ponderando observatur. Gentis hujus quasi melior & major proventus est in piscibus, propter quos fiunt maximæ navales pugnæ inter diversarum nationum mercatores: quia ad hanc insulam navigaturi mercatores quæstus causa, non aliter se instruunt, quam si aliquod atrox prælium subeundum foret. Præterea quum humanus hostis sufficere haud videatur, occurrunt vastissimæ beluæ instar montium in magna multitudine, navigantibus, nisi prospexerint, periculum illaturæ. Sed his inter alia remedia per clangorem acute sonantis tubæ succurritur: cujus tinnitum eædem beluæ audiendo, sufferre minus valentes, ad gurgitem ac maris abyssum vicissim aufugiunt, prout infra de physetere ostendetur.

CAP.

CAP. VI.

De mira abundantia butyri Islandiæ.

IN eadem præterea insula Islandiæ tanta butyri salsi, ob pecudum multitudinem, & pascuorum ubertatem, reperitur copia, ut non sufficientibus vasis aut tonnis, cistas vel capsas ex odorifero ligno confectas, triginta vel quadraginta pedum longitudine, quatuor vero vel quinque altitudine, quotannis pluribus in locis repleant, atque in domesticum usum, imo & mercatorum commutationem conservent. Piscibus enim tostis, hujusmodi butyro inunctis, loco panis frequentius utuntur: unde etiam Ichthyophagi appellati. Capsæ autem hujus abundantis butyri, reperiuntur in Abbatia *Helgafiel* gentis idiomate appellata: quæ in butyro & piscibus siccis, quasi melioribus thesauris, est fundata, quemadmodum & duæ Ecclesiæ Cathedrales Scalholdensis & Holensis, una cum nobilium mansionibus plurimis, habentibus similem proventum. Pro potu gens illa utitur exotica cervisia, è civitatibus Germaniæ maritimis navigio adducta. Præterea sunt apud eas gentes fontes cerealis liquoris dulcedinem habentes, qui omni earum necessitati in bibendo, certa

etiam

etiam cum delectatione ac ſano ſapore, ſubveniunt. Hi autem Iſlandenſes ſani, jucundi, & liberales ſunt: diu ſine medicina, etiam ſupra centum annos vivunt. Facili cauſa provocantur ad arma ac bella, quæ ſatis crudelia gerunt: denique tam ad pedeſtrem quam equeſtrem expeditionem in omnem eventum cuncta diſpoſita habent.

CAP. V.

De horribilibus monſtris littorum Norvegiæ.

SUnt monſtroſi piſces in littoribus ſeu mari Norvegico, inuſitati nominis, licet reputentur de genere cetorum, qui immanitatem ſuam primo aſpectu oſtendunt, horroremque intuentibus incutiunt, tum in formidinem diutius conſpicientes pariter & ſtuporem vertunt. Horribilis etenim formæ ſunt, capitibus quadratis, undique ſpinoſis, & acutis, ac longis cornibus circumdatis, inſtar radicis arboris extirpatæ: decem aut duodecim cubitorum longitudine, colore nigerrimo, prægrandibus oculis: quorum ambitus octo vel decem cubitos excedit: pupilla vero unius cubiti, rubeum & flammeum colorem referens; qui à longe in tenebroſis temporibus inter undas,

vel-

veluti ignis accensus, piscantibus apparet: pilos ut anserinas pennas, spissos & longos, in modum dependentis barbæ; reliquum vero corpus ad magnitudinem capitis) quod quadratum est) valde pusillum, cum ultra 14. vel 15. cubitos in longitudine minime habeat. Una harum beluarum plures naves & grandes, fortissimis nautis confertas, facillime subvertit, aut mergit. Huic admirandæ novitati idoneum testimonium perhibet longa ac clarissima epistola Erici *Falchendorff*, Archiep. Nidrosiensis Ecclesiæ, (quæ totius regni Norvegiæ Metropolis est) Leoni X circa annum salutis 1520. transmissa: cui epistolæ annexum erat alterius cujusdam monstri horrendum caput, sale conditum.

CAP. VI.

De Physetere, & ejus in nautas crudelitate.

IN genere Cetorum Physeter, sive prister, ducenum cubitorum, severam admodum consecutus est naturam: in perniciem enim navigantium plerunque ultra navium antennas se extollit, haustosque fistulis fluctus supra caput collectos ita eructat, ut nimbosa alluvie plerunque naves fortissimas depri-

primat, aut maximo periculo navigantes exponat.

Os etiam hæc belua magnum & amplum habet, circulare, veluti muræna, quo escam vel aquam sugit, pondereque suo in proram vel puppim injecto & impresso, navim deprimit & submergit: quandoque sola aqua (ut diximus) nocere non contenta, dorso vel cauda navim, ut minusculum aliquod vas, crudeliter evertit. Spissum & nigrum corium habet in toto corpore, pinnas longas in forma latorum pedum, ac caudam bifurcatam latitudine 15. vel 20. pedum, qua circumventas navium partes vehementius stringit. Verum malignitati ejus remedio occurritur oportuno, tuba videlicet militari, ob asperum acutumque sonum, quem ferre haud potest: & magnis ac immanibus vasis seu doliis ejectis, cursum beluæ impedientibus, sive pro lusu ei oppositis: aut validis tormentis, seu bombardis, quarum sono magis, quam ferreo vel saxeo globo terretur, cum globus hujusmodi, vel aqua vel pinguedine obstante, vim perdit, vel paululum vulnerat vastissimum corpus, immensa pinguedine instar valli munitum. Imo & addendum erit, in Norvegiano littore frequentius, tum vetera, tum nova cerni monstra, maximè

pro-

propter inſcrutabilem aquarum profunditatem. In profundo etiam maris multa piſcium genera ſunt, quæ nunquam, vel rariſſime hominum aſpectibus præſentantur.

Cap. VII.

De pugna Balænæ contra Orcam.

BAlæna, etſi quantitate maxima, centum ſcilicet aut trecentorum pedum longitudine, & vaſtiſſima corporis mole prædita, tamen orcam quantitate minorem, ſed agilitate tam in ſaltu quam aggreſſu crudeliorem, ſibi infeſtam habet. Eſt autem orca ſimilitudine carinæ inverſæ, belua truculenta dentibus, quibus ceu Liburnicarum roſtris ſecreta balænæ, ac vituli ejus corpus lacerat, vel celeriter aculeato dorſo diſcurrit eam agitando, ut in vada littoraque protrudat. Illa vero, ſcilicet balæna, pondere vaſti corporis ad flexum immobilis, ad repugnandum aſtutæ orcæ iners, in fuga unicum præſidium collocat: licet ea fuga infirmior ſit, eo quod ignava belua pondere ſuo onerata, ad vada periculaque evitanda directore indigeat.

Cap. VIII.

De multiplici genere Cetorum.

MUltiplex eſt genus Cetorum. quidam enim hirſuti, & hi quatuor jugerum magnitudine: (jugerum vero habet in longitudine pedes 240. in latitudine 120.) quidam planæ pellis: hique ſunt minores, atque in Occidentali ac Septentrionali Oceano capiuntur. Quidam rictum oris habent dentatum, ac longiſſimum, videlicet longitudinis 12. vel 14. pedum, ac dentes ſex, vel octo, vel duodecim pedum. Duo tamen dentes canini cæteris ſunt longiores, ſubtus ſicut cornu, ad modum dentium apri, vel elephantis. Hoc autem genus ceti habet os aptum ad manducandum: oculos adeo amplos, ut ambitus uniuscujuſque 15. homines ſedentes admittat, imo 20 vel amplius, ſecundum beluæ quantitatem. Cornua præterea longitudinis ſex vel ſeptem pedum, 250 ſuper quemlibet oculum habet, cornea duritie, ad rigidam vel placidam, anteriorem vel poſteriorem motionem & ventilationem. Hæc ſimul cohærent ad oculorum protectionem tempore tempeſtuoſo, aut cum alia eum invaſerit belua inimica. Neque mirum, quod tot

cor-

cornua, licet satis molesta, habeat, cum inter oculos in fronte spatium sit 15 vel 20 aut amplius pedum. Quantæ autem magnitudinis aut longitudinis costæ & ossa ejus sint, aut in quem usum reservata prodesse queant etiam pellis, caro, pinguedo, inferius ostendetur.

Cap. IX.

De monstroso pisci in littore Septentrionalis Angliæ anno MDXXXII *reperto.*

Etsi hæc monstrosa belua pro portento ab incolis illius regionis habita sit, atque cum stupore ob insolitam magnitudinem conspecta: attamen littora Norvegiana inter Bergensium ac Nidrosiensium ora, quasi continuum domesticumque hospitem talem beluam habent. Ideoque locum hic inter grandiores maris incolas obtinet, ea relatione, quo vere descriptus à quodam nobili Anglicano, sub hac forma. Projecit in arenam apud Thinemuthum mare nostrum hoc mense Augusto 1532. mortuam beluam molis & magnitudinis ingentis, quæ jam magna ex parte discerpta est, remanet adhuc tamen, quantum centum fermè ingentia plaustra vix avehere poterunt.

terunt. Ajunt, qui primum beluam viderunt, longitudinis illam fuisse 30. ulnarum, hoc est, pedum nonaginta: à ventre ad spinam dorsi (arenis immersam) spacium esse circiter octo vel novem ulnarum: certum non habetur. Nam 27. die Augusti ipse ibi affui, fœtente jam belua, ut vix ferri posset fœtor. Conjectant, dorsum ipsius ad spatium trium ulnarum esse in arena immersum, quandoquidem quotidie alluitur, & operitur fluctibus arenosis. Rictus oris longitudo sex ulnarum & dimidiæ: mandibulæ septem ulnas ac mediam continent: circuitus alicubi ulnæ unius & dimidiæ, alicubi minus: omnino sicut quercus grandis est. Triginta costas in lateribus habet, magna ex parte longitudinis 21. pedum, circuitu unius pedis & dimidii: tres ventres, veluti vastos specus: & triginta guttura, quorum quinque prægrandia sunt. Habet duas pinnas, utranque quindecim pedum in longitudine: vix poterant decem boves alteram earum abstrahere. Palato adhærebant quasi laminæ corneæ, una ex parte pilosæ, qualem jam unam vides, supra mille. Non est fabula Polydori, sed res verissima, quanvis non omnes unius magnitudinis. Longitudo capitis à principio usque ad rictum, septem ulnarum. De lingua variatur: major pars con-

censet, septem ulnarum fuisse longitudine. Ajunt, genitale ei fuisse prodigiosæ magnitudinis: membrum (inquam) masculinum vir quidam cum dilaniaret, ferme submersus fuisset, in ventrem beluæ cadens, nisi costa arrepta se sustentasset. Spatium inter oculos sex ulnas tenebat: oculi & nares tanto corpori valde impares, & quales bobus esse solent. Cauda bifurcata & serrata, latitudine septem ulnarum. In capite duo magna foramina erant, per quæ putatur beluam plurimam aquam, veluti per fistulas, ejectasse. Nulli denique illi fuere dentes: unde colligitur, non fuisse balænam: nam balænis ajunt maximos esse dentes, exceptis laminis aliquot corneis, quæ in ore hujus piscis erant.

CAP. X.

De Xiphia, Monocerote, & Serra.

QUia hæc belua versatur in Septentrionalibus aquis, merito aliis monstrosis veniet adjungenda, Est enim Xiphias animal nulli alteri simile, nisi in aliqua proportione ceto. Caput habet horridum, ut bubo: os profundum valde, veluti barathrum immensum, quo terret & fugat inspicientes: oculos horribiles, dorsum cunca-

neatum, vel ad gladii formam elevatum, roſtrum mucronatum. Littora vero Septentrionalia plerunque, veluti latrunculi, ac noxii hoſpites damna ſemper occurrentibus navigia perforando ac ſubmergendo illaturi, ingrediuntur. Monoceros eſt monſtrum marinum, habens in fronte cornu maximum, quo naves obvias penetrare poſſit, ac deſtruere, & hominum multitudinem perdere. Sed in hoc pietas divini numinis navigantibus providit, cum ferox ſit hæc belua, tarditas ſua, quam habet maximam, prævisa, timentibus ejus acceſſum fugam concedit. Serra belua ſimiliter marina eſt, ingens corpore, caput habens criſtatum, durum, ſicut ſerra dentatum: ſubter navibus natans ſecat eaſdem, ut intrante aqua merſis hominibus, eorum cadaveribus ſatietur. Eſt & aliud genus ſerræ, ſe erigens contra velificantes: quod mox 30. vel 40. ſtadiis peractis laſſum deſcendit in mare. Orcarum gladio dorſotenus elevato ſæpe piſcatores vulnerati, deficiunt: ita & loliginum tactu manum retrahunt ſtupefactam.

CAP.

CAP. XI.

De modo piscandi Cetos & Balænas.

QUia mira aviditate balæna fertur in esum halecis, & vitulorum marinorum, tanquam piscium cæteris omnibus pinguiorum: idcirco sæpius periclitatur in scopulis arenosis, qui maris æstu, sive fluxu, atque refluxu, quasi denudati ab aquis, immersæ beluæ exitum non concedunt, ut se recipiat ad gurgitem propinquiorem: unde tanto cum impetu fortitudine caudæ laborat, quo fossa amplissima relicta, veluti in nido ligata (obstantibus undique arenis) enatare non possit. Hoc cum piscatoribus innotuerit, turmatim accurrunt, & funibus atque anchoris fortissimis (ne æstus reditu evadat) intra rictum oris, atque capitis spiracula, seu branchias, bestiam hanc ligant: magnaque manu multiplicatisque viribus eam in littus attrahunt, vel ita constringunt, ut nulla etiam magna potentia in aquas resilire valeat. Eoque casu feliciter arridente, divisa præda, quisque regreditur ad alias domesticas occupationes, donec iterum occurrat simillimus, vel alius optatior quæstus. Saneque in tempestatibus contingit, ut aliqua immanis belua vi inimicæ bestiæ vul-

vulnerata vel fatigata, ſeu cunctis viribus deſtituta, ventorum vi ad littus proiiciatur, præda ut ſit occupantibus eam. Verum ubi dubitatur quod illi rediturae ſint vires, gladiolos, aut grandes acutiſſimoſque tribulos, ſub latus quieſcentis immittunt, ut ſanguine impetuoſo ferri motu effluente, vita deſtituatur. Accidit etiam, & quidem facilius, quod beluam in arena ad objectum Solis profundiſſime dormientem, funibus & anchoris ita firment, ut in prædam venantibus cedat.

Cap. XII.

De mira affectione Balænarum erga fœtum.

Balænæ branchias non habentes, fiſtulis ſpirant, quod in paucis animalibus invenitur. Fœtus ſuos geſtant cum infirmantur, & invalidi ſunt: & ſi parvi ſunt, eos in ora ſuſcipiunt. Hoc idem imminente tempeſtate faciunt, & poſt tempeſtatem illos evomunt. Quando propter defectum aquæ fœtus impediuntur ne matrem ſequantur, mater aquam ore receptam inſtar fluvii ad eos eiicit, ut ſic inhærentes terræ liberet. Adultos etiam diu comitatur. Adoleſcunt autem celeriter, & decem annis creſcunt.

Cap. XIII.

De spermate Ceti, quod Ambra dicitur, & ejus medicinis.

CEtus humanę propagationis more cum Balæna congrediens, ob velocitatem coitus multum sperma emittit, & resolvit, atque sic resolutum vulva totaliter non admittit. Spargitur ample per mare in diversis figuris, colorem ceruleum habentibus, magis tamen ad albedinem tendentibus, sibi invicem conglutinatis: atque à nautis solicitè (ut inter navigandum in Oceano sparsum vidi) colligitur, ut medicis purgandum vendant, qui purgatum *Ambram* vocant: eoque contra guttas & paralysin, tanquam præcipuo & pretiosissimo unguento utuntur. Est autem alba, & si invenitur coloris gypsei, melior est. Sophisticatur autem cum pulvere ligni aloës, & styrace, musco, & quibusdam aliis. Sed hoc agnoscitur, quia sophisticata ad molliciem facilè reducitur tanquam cera, ambra verò integra non ita liquescit. Habet virtutem confortandi, valetque contra syncopen & epilepsiam.

Cap. XIV.

De usu partium Ceti.

CEtis seu Balænis è mari piscatorum arte & magno labore extractis, sive vi ventorum ac tempestatum, aut inimicorum piscium furia littoribus impulsis, incolæ prædam securibus & asciis partiuntur, ita ut ex unius balænæ sive ceti carne, pinguedine, & ossibus, 250. vel 300. plaustra repleri possint. Carnem & lardum in multis & magnis vasis, inter cæteros immensos marinos pisces, sale condiunt: eisque pro commoditate & esca domestica utuntur, aliisque ad eum usum vendunt in remotas orbis partes deferenda: Pinguedo, vel adeps Ceti, magna est in toto corpore, sed maxima in capite circa cerebri medullam: unde quandoque duodecim lagenæ, quarum quælibet vix ab uno homine portari potest, quandoque triginta, vel quadraginta, hujus pinguedinis plenæ, (quælibet Barile Romanum magnitudine sua superans) per totidem viros fortes vix portatu idoneæ, extrahuntur, eliciunturque. Utilitas verò hujus saginæ ea est, ut lampadibus infusa, & aucta semper, ad altaria, sive alia loca sacra, tam noctu, quam interdiu, continuo lumen admi-

niſtret: privato etiam uſui, ac domeſtico, quum in hyeme nulli ibidem dies ſint, plurimum deſerviens. Oſſa præterea ejus minora, defectu lignorum domeſtico foco adaptantur: imo & aliorum piſcium capita. Ex corio denique balænæ fiunt balthea, loculi, tractorii funes pro uſu campanarum, diu durantes: imo partita pelle unius beluæ, quadraginta homines ex ea veſtiri queunt. Nautæ præcipue utuntur ejus pinguedine ad navium tabulas foris inungendas, ne in horrida ſive aſperrima hyeme glaciales aquæ navibus ſubmergendis adhæreant, aut congelentur, quia aquarum conſtrictionem prohibet. Aurigæ etiam neceſſarium ejus uſum ſibi vendicant in rotis curruum perungendis: imo & pellium præparatores, ut etiam ſuperius dictum eſt de pinguedine vitulorum marinorum.

CAP. XV.

De ſtructuris ex oſſibus Cetorum.

FActa mentione quod quam maxima ſint corpora Cetorum, ſive Balænarum, in capite, dentibus, oculis, ore, cute, oſſa locum exigunt ut & ſuam inveniant declarationem: quæ talis eſt. Cum vehementia frigorum in extremis partibus Septentrio-

nis

nis & validæ tempeſtates ibidem, haud ſinant in altum creſcere arbores, è quibus erigi poſſint neceſſariæ ædes: ideo provida natura incolis proſpexit, ut ex ingentiſſimis beluarum coſtis fabricare valeant domos, & reliqua neceſſaria in eiſdem. His enim beluis marinis ad littora tam inimica vi aliarum beſtiarum appulſis, quam venatione hominum frequenti attractis, ut illic incolarum præda fiant, vel putridi conſumantur, certum eſt, ex eis relinqui talia tamque vaſta oſſa, quo ex his integræ habitationes, tum quoad parietes, portas, feneſtras, tecta, ſedilia, tum etiam quoad menſas, confici queant. Hæ enim coſtæ 20, 30 aut plurium pedum ſunt: præterea ſpinæ, ſpondyli, atque vaſti capitis bifurcata oſſa, haud parvam in ſe quantitatem habent: quæ omnia artificum induſtria ita ferris & limis aptantur, ut faber lignarius adhibita ferrea junctura compendioſius nihil extruere poſſit.

CAP. XVI.

De domibus ex erectione integrarum coſtarum.

EXeſis igitur ac diſſolutis carnibus & inteſtinis hujus vaſtiſſimæ beluæ, ſola oſ-

ſa remanent in modum magnæ carinæ : ex quibus demum, imbribus & aëre purgatis, viribus hominum ad hoc vocatorum, inſtar domus erigitur : tum induſtria conſtituentis patroni, feneſtris in culmine tecti vel lateribus beluæ collocatis, in plures & commodas habitationes dividitur : januæque fiunt ex corio ejuſdem beluæ, longe prius ad eum aliumque uſum extracto, atque ventorum aſperitate indurato. Separatim etiam intra hanc carinam, quaſi domum erectam, diſtinguuntur cameræ pro porcis & aliis animalibus, more aliarum ædium lignearum: relicto ſemper ſub culmine hujus ſtructuræ loco pro gallis, quaſi horologiis, ut homines nocte (quæ ibidem hyeme continua eſt) ad opus excitentur. Dormientes inter has coſtas non alia inſomnia vident, quam ſi continue in fluctibus marinis laborarent, aut in tempeſtatibus ad naufragium uſque periclitarentur.

CAP. XVIII.

De anchoris dorſo ceti impoſitis.

HAbet etiam cetus ſuper corium ſuum ſuperficiem tanquam ſabulum quod eſt juxta littus maris : unde plerunque elevato dorſo ſuo ſuper undas, à navigantibus nihil

nihil aliud creditur esse quam insula. Itaque nautæ ad illum appellunt: & super eum descendunt, inque ipsum palos figunt, naves alligant, focos pro cibis coquendis accendunt: donec tandem cetus sentiens ignem, sese in profundum mergat, atque in ejus dorso manentes, nisi funibus à navi protensis se liberare queant, submergantur. Hic cetus (ut superius de physetere & priste dictum est) aliquando fluctus haustos ita eructat, quo alluvie nimbosa plerunque classem navigantium deprimat: & quum in mari tempestas oritur, se super fluctus attollit, ut in his commotionibus ac turbinibus naves mergat. Arenas aliquando dorso sustollit, in quibus ingruente tempestate, nautæ terram se invenisse gaudentes, ac anchoris demissis falsa firmitate quiescunt, ac ignes accensos belua sentiens subito commota se in aquas mergit, homines que cum navibus, nisi anchoræ rumpantur, in profundum attrahit.

CAP. XVIII.

De Porco monstroso Oceani Germanici.

DIctum est superius de monstroso pisce reperto in littoribus Angliæ, cum cla-

ra descriptione totius corporis, & singulorum membrorum ejus, quod scilicet 1532 ibidem visus sit, & ab incolis in prædam raptus: nunc autem ad memoriam reducetur monstrosus ille porcus, qui 1537. postea anno, in eodem Germanico Oceano repertus est, totusque in omnibus sui partibus portentosus visus. Habuit enim porcinum caput quartam lunæ partem in occipite, quatuor pedes draconis, duos oculos ab utroque latere in lumbis, tertium in ventre ad umbilicum inclinantem, atque in posterioribus caudam bifurcatam instar usitati piscis.

CAP. XIX.

De Rosmaro sive Morso Norvegico.

NOrvegicum littus versus loca ad Septentrionem magis vergentia, maximos ac grandes pisces elephantis magnitudine habet, qui morsi seu rosmari vocantur, forsitan ab asperitate mordendi sic appellati: quia si quem hominem in maris littore viderint, apprehendereque poterunt, in eum celerrime insiliunt, ac dente lacerant, ut in momento interimant. Rosmari itaque hi pisces, sive morsi dicuntur, caput habentes bovinæ figuræ, hirsutam pellem, pilos-

pilosque spissitudine veluti culmos vel calamos frumenti, late diffluentes. Dentibus sese ad rupium cacumina usque tanquam per scalas elevant, ut rorulento dulcis aquæ gramine vescantur, seseque volutando mari vicissim exponunt, nisi interea somno profundissimo oppressi, pendendo in rupibus dormierint: quoniam tunc piscatores appropinquantes quantocius poterunt, pellem à lardo secundum caudam solvunt: & in hoc, quod solutum est, funes fortissimos mittunt, eosque in scabrosis rupibus vel propinquis arboribus firmant: saxis deinde funda ad caput, ut excitetur, projectis, eum descendere cogunt majori parte pellis funibus firmatæ spoliatum: unde debilitatus, exanguis ac semivivus, redditur in opimam prædam, maxime propter dentes, qui pretiosi sunt apud Scythas, Moscos scilicet & Ruthenos ac Tartaros, (uti ebur apud Indos) ob duriciem, candorem, & gravitatem: qua de causa etiam framearum manubriis artificum excellenti industria accedente adaptantur. Et hoc Mechovita quoque Poloniæ historicus in sua duplici Sarmatia attestatur, & Paulus Jovius post eum ex relatione cujusdam Demetrii, à Magno Duce Moscovitarum ad Clementem VII. missi.

CAP. XX.

De piscibus alatis.

INvenitur piſcis in mari Germanico inter Angliam & Norvegiam, qui habet duos pedes & quatuor alas: quæ moventur flexæ ad inferiora ventris & pectoris ſui, ſicut aliarum avium alæ. Sunt autem duæ ante juxta branchias, & duæ poſterius ante caudam, ſuntque alæ membranaceæ, ſpiſſæ quidem valde juxta corpus in parte quæ eſt loco adjutorii brachii, & tenuiores in parte anteriori alæ: & hanc diſpoſitionem habent etiam alæ poſteriores. Branchię autem iſtius piſcis non habent fiſſuram verſus ventrem vel pectus pertingentem: ſed hi piſces habent branchias, quæ terminantur ſuper humeros alarum anteriorum quatuor foraminibus quadratis: ita quo duo ſint propinquiora capiti, & duo propinquiora alæ dextræ: ſimiliterque diſponuntur branchiæ in ſiniſtro latere. Caput autem iſtius piſcis, color, pellis, figura corporis, ac ſapor carnis, eſt fere ſicut piſcis qui raia vocatur. Crura autem ejus ſunt cartilagines ſine junctura, & ſubtus in pedibus habet foveas, ut fortius figatur. Cauda autem

tem ejus non est uti raiæ, sed similis caudæ aliorum piscium, nisi quod est aliquanto longior. Denique ante caudam in loco dorsi, ubi stringitur solida pars corporis, quæ est post concavum ventris, habet & pinnam more aliorum piscium, valde tamen magnam respectu sui corporis. Capitur hic piscis inter raias & squatinas, ut plurimum minus utilis, propter steriles carnes, & exiguam pinguedinem: verum difficilime è profundo fune & hamo, ob resistentiam alarum, eruitur, &c. Pisces præterea quidam lati corporis sunt, qui quatuor pinnas habent, duas in ventre, & duas in dorso: & hæ pinnæ quibus utuntur, alæ vocantur: quales per omnia similes habent pisces lepores marini dicti; hi enim duas pinnas in ventre habent, & duas directe super eas in latere versus dorsum. Est etiam de supradictorum genere ludolutra animal marinum, quatuor habens alas, duas in facie, & duas in dorso, quibus magna velocitate fertur in omnem quem elegerit volueritque locum.

Cap. XXI.

De Polypis.

IN littoribus Norvegiæ Polypus sive multipes animal est, fistulam in dorso habens,

qua mare tranſmittit, eamque modo in dextram partem, modo in ſiniſtram transfert. Cæterum per brachia (velut acetabulis diſperſis) ac denticulatos forcipes, omne quod ſibi appropinquat, involat animal, carens ſanguine. Quicquid comedit, aggregat in cavernis ubi manet: deinde putamina, eroſa carne, egerit, adnatanteſque piſciculos ad ea venatur: teſtas etiam & cruſtas cancrorum reſiduas ejicit. Mutatur color ejus ex lapidis colore cui adhæret, maxime accedente timore ob aſpectum congri inimici ſui. Habet 4 pedes medios magnos, & in totum 8. Parvum corpus, quod pedum magnitudine compenſatur: alioſque adumbratos pedes, ſtrictos, qui vix percipi queunt. His ſe ſuſtentat, movetur, & tuetur, tum etiam apprehendit quicquid à ſe fuerit remotum: ſupinuſque adhæret ſaxis, ut vix amoveri poſſit, niſi re aliqua fœtida admota.

CAP. XXII.

De crudelitate quorundam piſcium, & aliarum benignitate.

HOminem natantem in aquis ſalſis, piſcis genere canicularum marinarum *Boloma* Italice, & *Haaſiſck* Norvegice dictus,

ctus, adeo avide turmatimque ex insidiis adoritur, ut non tantum morsu, sed pondere etiam in profundum demergat, devoretque teneriora membra, nares videlicet, digitos & genitalia, donec superveniat raia, ut injuriarum vindex, quæ per aquas armata naturalibus pinnis discurrit, ac quodam impetu demersi hominis grassatores abigit, eumque ut enatet, pro viribus urget: ea quoque eum custodit, quatenus spiritu penitus extincto, post aliquot dies, dum mare naturaliter se purgat, sursum feratur. Cernitur illud miserabile spectaculum in Norvegicis oris, quando lavandi gratia homines, exotici videlicet nautæ, periculorum & insidiarum ignari, è navibus in undas exiliunt. Latitant enim caniculæ, sive bolomæ hujusmodi, sub navibus ad anchoras manentibus, velut aquatici arietes, ut homines rapiant, naturæ malitia stimulante. Verumtamen hoc periculum urinatores stylis præacutis lineis annexis evitant, quibus arietes marinos & has caniculas interficiunt: quia nisi his perfossi fuerint, haud recedunt. Ita sub aquis cum eis atrox oritur dimicatio. Inguina enim hominum, & calces, omnemque candorem hæ belluæ appetunt. Hujus caniculæ cutis in asperitate, ad expolienda ligna & ossa, eandem.

dem naturam cum cute raiarum habet.

CAP. XXIII.

De spongiis.

SPongia, valde multiplicata penes littora Norvegiæ, ejus est naturæ, quod conveniat cum cæteris animantibus in motu dilatationis & contractionis. Quædam vero earum immobiles sunt à saxis, & si abrumpantur à radicibus, recrescunt: quædam autem sunt mobiles de loco ad locum: & hæ in maxima copia in littoribus prædictis reperiuntur. Cibantur limo, pisciculis, & ostreis. Viventibus idem qui madentibus nigricans color. Adhærent nec parte, nec totæ: intersunt enim fistulæ quædam inanes, quaternæ fere aut quinæ, per quas pasci existimantur. Sunt & aliæ, sed superne concretæ. Et subesse membrana quædam radicibus earum intelligitur. Vivere constat longo tempore.

CAP. XXIV.

De vermibus longissimis.

EST præterea in littoribus Norvegicis vermis glauci coloris, longitudine XL cubitorum, & amplius, vix spissitudinem in-

fantis brachii habens: lineæ modo ita ut ejus progressus difficulter percipi queat, per mare se transmittit, nemini noxius, nisi humanis manibus pressus: unde contactu tenerrimæ cutis ejus, tangentes digiti intumescunt. Vexatus & detentus à cancris, tortuosum cursum evadendi gratia attentat: sed frustra. Cancer enim bracchiis suis quasi denticulatis forficibus, tum etiam pedibus, ita eum stringit, ut non secus ac navis anchora demissa firmetur. Hunc vermem sæpius vidi, ab ejus tactu nautarum informatione abstinens.

CAP. XXV.

De pisce quem Norvegiani Swamfisck appellant, & aliis quibusdam monstris marinis.

VArietas horum piscium, sive potius monstrorum, hic inserta est, ob earum mirabilem formam, ac multifariam naturæ proprietatem, cum littoribus Norvegicis inter alias beluas sæpius appropinquant, capiunturque propter pinguedinem quam habent copiosam & abundantem. Eam namque piscatores, ut carnes, supra ignem coquendo expurgant, venduntque ad usum corii inungendi, aut causa luminis in lampadibus,

dibus, cum tenebræ continuæ fuerint, conservandi. Occurrit igitur in primis rotunda forma monstrum, Norvegice *Svvamfisck* dictum, cæteris omnibus marinis beluis animal gulosius: continua etiam præda vix satiatur. Stomachum distinctum non habere dicitur: unde quicquid comedit, vertitur in sui corporis crassitudinem, ut nihil aliud videri possit, quam una massa pinguedinis adunata. Dilatatur & extenditur supra modum, cumque amplius extendi nequeat, pisces per os facile ejicit, quoniam, ut cæteri pisces, collo caret. Os ejus continuatum est ventri. Est autem adeo crassum hoc animal, quo urgente periculo carnem, pinguedinem, & pellem suam, uti ericius, super caput reduplicet, & contrahendo se caput abscondat: neque id sine sui detrimento facit, quia inimicas bestias timens, fame urgente se non aperit, sed esu carnium suarum sustentatur, magis eligens in parte consumi, quam à beluis totaliter deprædandum vorari. Scrutatur tamen ut salvetur, si periculum est sublatum. Est & aliud monstrum marinum *Cabab* dictum, pedes parvos habens respectu magnitudinis corporis sui: unum tamen longum, quo loco manus utitur in omnibus membris suis defendendis: & per ipsum ori suo cibum porrigit,
her-

herbasque eradicat, Habet autem pedes maxime cartilagineos, & formatos ad modum pedis vaccæ, aut vituli. Hoc animal natans in aqua, spirat, & cum spiritum emittit, ad aërem redit, aquamque ejicit in altum, ut delphini & balænæ: Apparet etiam huic aliud simile monstrum Circhos, habens cutem testaceam, mollem, partim nigram, partim rubeam, fissuras duas in pede, quæ tres digitos efficiunt. Pes dexter hujus animalis valde parvus, sinister vero magnus longusque: & ideo dum ambulat totum corpus fert super sinistrum, & alium post se trahit: aëre sereno absolutum incedit, commoto autem vento, nubiloque cœlo, applicatur lapidibus, & immotum quiescit, ac fortiter adhæret, ut vix avelli queat. Natura hæc satis admiranda, quæ sereno tempore sana, tempestuoso infirma invenitur.

Cap. XVI.

De Vacca, Vitulo, Equo, Lepore, & Mure marino.

MArina Vacca monstrum est magnum, robustum, iracundum, & injuriosum, edens partum sibi similem, sed non supra geminum, unum tamen sæpius, quem plurimum

rimum diligens solicite secum ducit, quocunque tandem se per mare transmittit aut in terra gressus dirigit. Decem mensibus impraegnatur: demum hoc animal aliquando C X X annis, per caudae ipsius amputationem, probatum est vixisse. Vitulus marinus superioribus capitulis pro parte naturae suae demonstratus est , hoc uno praesenti loco adjecto, quod eo major halecis depraedator inter aquatilia haud inveniatur. Accedit nanque retia, in quibus halec secundum branchias vel aliam partem corporis captus retinetur, unumque post alium devorat, ut parum remaneat dependens. Equus marinus inter Britanniam & Norvegiam saepius videtur, caput habens equinum, & hinnitum emittens, pedes autem fissos cum ungulis ad similitudinem vaccae: tam in mari, quam in terra, pastum quaerens. Raro capitur, licet ad magnitudinem bovis deveniat. Caudam denique ut piscis bifurcatam habet. Mus marinus in terra scrobe effossa parit ova, & rursus obruit terra. Tricesimo die refossa aperit, foetumque ad mare producit, primo caecum, & deinde oculis illuminatum. Lepus marinus varii generis esse in Oceano deprehenditur, sed captus mox, ob suspicionem veneni, quocunque saltem indicio lepori conveniat, dimittitur.

titur. Habet autem poſt caput quatuor pinnas: duas, quarum motus eſt ſecundum longitudinem piſcis, & illæ ſunt longæ ſicut aures leporis: & duas, quarum motus eſt à dorſo ſecundum ventris piſcis profunditatem, quibus gravitatem capitis ſui elevat. Hic lepus in mari formidabilis, in terra uti lepuſculus, pavidus timiduſque reperitur.

CAP. XXVII.

De magnitudine Norvegici ſerpentis, & aliorum.

QUi navalibus exercitiis in littoribus Norvegiæ, vel mercaturæ, vel piſcaturæ operam navant, conformi teſtimonio ſtupendam ſane rem aſſerunt, ſerpentem videlicet vaſtę molis ducentorum pedum & amplius longitudine, ac xx pedum ſpiſſitudine, in rupibus & cavernis penes oras maris Bergenſium verſari: qui vitulos, agnos, porcos voraturus, ab antris ſolum lucido noctis tempore in æſtate exit, vel, polypos, locuſtas, & genera marinorum cancrorum ut deglutiat, maria tranſmittit. A collo deinceps dependentes pilos cubitalis longitudinis habet, ſquamaſque acutas, atro colore, & flammeos oculos rutilantes. Hic navigia infeſtat, homineſque ſe in ſublime inſtar

ſtar columnæ erigens rapit, ac devorat:neque id ſine portentoſo ſpectaculo regni,inſtante mutatione, evenire ſolet: nempe quod principes in fatum concedent, vel in exilium turbabuntur, aut bellicus tumultus eveſtigio ſubſequetur. Eſt & alius miræ magnitudinis ſerpens in inſula *Moos* dicta, diœceſis Hammerenſis; qui ut cometa orbi reliquo, ſic is regni Norvegiæ mutationem portendit, prout viſus eſt anno MDXXII alte ſuper aquas ſe extollens, atque in modum ſphæræ convolvens. Exiſtimatus eſt hic ſerpens conjectura collecta ex longinquo viſu quinquaginta fuiſſe cubitorum: quem expulſio Regis Chriſtierni, atque gravis prælatorum perſecutio, ſecuta eſt; imo excidium patriæ demonſtravit.

CAP. XXVIII.

De diverſitate ac vario colore ſerpentum.

ARbitrantur plurimi, in ſolis regionibus calidis habitare ſerpentes, ob connatam frigiditatem eiſdem animalibus inhærentem tum quod calore magis multiplicentur, ac citius incrementum ſuſcipiant: ſed revera frigida illa Europæ pars in Septentrione etiam peſſimos habet & nutrit ſerpentes, licet quoad naturam veneni debiliores, quam

ſint

ſint Africani. Utcunque ſe habeat hujuſmodi certamen, certum eſt, plures eoſque noxios eſſe ſerpentes in frigidiſſima plaga Septentrionis, terreſtres ſcilicet, qui acrius aquaticos perſequuntur: & hi in terris manent, ac diverſis nutrimentis minutarum herbarum, in quibus acriorem veneni vim cognoſcunt, avidius reficiuntur, maxime in locis montoſis productarum: hique deteriores ſunt in lædendo homines veneno ſuo, quam littorales aut riparii. Serpentes autem jejuni, ſatiatis ſunt crudeliores: ita & irati, ac provocati. Coloribus diverſis diſtinguuntur, nigro ſcilicet, cinereo, arenaceo, candido, rubeo, vario, guttis denique diſtincto. Remediis vero contra ſerpentum venena utuntur Aquilonares, theriaca videlicet Veneta, quæ cæteris omnibus præſtantior reputari ſolet, ab exoticis mercatoribus in maxima quantitate ob quæſtum terris illis importata. Nigri coloris ſerpentes, partim terras inhabitant, partim tubera in paludibus exiſtentia (Gothice *tuvar* dicta,) partim rupes petroſas aquis contiguas. Hi ſerpentes de genere aquaticorum ſunt, atque noxii exiſtunt: inter quos & Berus ſerpens aquaticus locum habet, aſtutus, nequitioſus & lethifer. Serpentes in rupibus morantes plerunque nigri

gri ſunt, quos vulgari gentis idiomate *Snock* appellant, quamvis etiam ibidem varii in magna multitudine reperiantur. Hi mortalibus in rupibus verſantibus, æſtate præſertim, haud parum moleſti ſunt, cum etiam veneno ſuo ſæpe homines occidant, Antra & cavernas incolentes lacertæ ſunt, & hæ quoque multiplices: ſed non ita noxiæ, ut ſerpentes, attamen cavendæ ſunt. Scytale ſerpens eſt duplicis ſpeciei. Unus admiratione ſuæ pulchritudinis detinet inſpicientes, piger, parnus, & ignei veneni, ita etiam, quo ille, quem lædit, ſtatim moriatur: atque *Slaa* Gothice vocatur. Hic frigidiſſima hyeme pellem deponit, ſicuti ſtupefaciens aſpis, quæ pellem mutat. Hic etiam, veluti alii ſerpentes in hyeme latitantes, ſe recipit in viſcera terræ, à Solis videlicet ingreſſu in Libram, uſque dum Arietis ſignum exeat: intra quem terminum ſi Solis attractu antra exierit, atque calore haud tempeſtivo nimis diu delectatus fuerit, nive geluque antrum conſtringente, moribundus extra illud relinquitur, prout ſuperius de Hirundinibus eſt ſpecificatum. Alius *Amphisbæna* dicitur, eo quod duo capita habeat, unum in loco ſuo, alterum in cauda, currens ex utroque capite tractu corporis circulato. Hic ſolus ſerpentium fri-

frigori se committit, primus omnium procedens.

Cap. XXIX.

De habitatione ac mansione Serpentum,

Videtur (licet raro) mirum spectaculum in Aquilone, quomodo profunde sub radicibus arboris betulinæ manent serpentes, quorum multitudo suo afflatu calorem in radicibus excitat, ut folia hujus arboris semper durante hyeme viridia permaneant Quocirca gens naturæ secreta ignorans, arborem sacram putat, quasi magnonum mini consecratam. Hyeme tamen in cavatis arboribus, vel rupibus, serpentes latent, pro cibo somno utentes: alias in æstate cibus eorum herbæ, carnes, & aves sunt: quarum pennas & plumas postea evomunt; demum, si possunt, lac & vinum, vel modicam aquam bibunt.

Cap. XXX.

De pugna pastorum contra serpentes.

Sunt & aspides in partibus Aquilonaribus scabrosa cute, dura siccitate, cinereo colore, oculis scintillantibus, longitudi-

ne trium vel quatuor cubitorum, veneni acumine hominem interficientes ante horas 4. nisi remediis opportunis occurratur, theriaca ſcilicet Veneta, aut allio cum cerevisia antiqua bibito, aut ſucco fraxini expreſſo, & epoto, aut furfure more emplaſtri appoſito. His remediis pro ſe paſtores, ſed theriaca pro pecoribus inungendis cum ſale in circuitu tumoris utuntur. Nam hi ſerpentes elevati ſuper pectus ad medium cubitum incedunt, venenumque, in magna quantitate, diverſiſſimo colore, in gutture collectum, in reſiſtentem aut obvium hominem expuunt, ac celerrime ſub antra & ſaxa fugiendo ſe recipiunt. Hæc autem ita eſſe, meo ipſius exemplo comprobare queo, quia ante L. annos is caſus in Aroſienſibus pratis mihi accidit, dum more ſcholarium in medio Auguſti collecturus eram grana juniperorum, quæ tunc primum in Aquilone mature ſcunt. Sunt etiam ſerpentes, qui arcuato ſeu rotato curſu velociter moventur, decem pedes ſaltando: & inſuper pugnant, ſtrepitum vehementem inter herbas Sole ſiccatas facientes. Verum benignitate naturæ factum eſt, ut ſonitu prodantur, quando nocituri accurrunt. Venenum autem ſic exputum, in veſtem occurrentis multiplici colore diſtinctum deſcen-

ſcendit, nec anguis, poſteaquam venenum expuendi in hominem ſibi audaciam aſſumpſit, apparet. Sunt etiam domeſtici ſerpentes, ut penates, in Aquilonis extrema plaga reputati, qui lacte vaccino vel ovino nutriti, cum infantibus ſub tectis ludunt, & plerunque in cunis, ut fidi cuſtodes, dormire videntur: quos lædere pro piaculo exiſtimatur. Sed hi ritus reliquiæ ſunt veterum ſuperſtitionum, omnino ſuſcepta Catholica fide interdicti. Si vero fulgure vel domeſtico incendio domus hujuſmodi deletæ, aut peſte graſſante habitatoribus evacuatæ fuerint, remanent ſerpentes in antris exuſtæ domus, tantoq; agmine coaleſcunt, ut difficultatem novo cultori pariant, quo minus tuto cum ipſis cohabitare poſſit. Cernuntur etiam ſerpentes innumerabiles ſub quercubus in æſtatis initio, ducem (cui candida criſta ut corona eminet) tanquam apes ſuum rectorem ſequentes. Creduntur veterum relatione lapidem flatu ſuo gignere, ex aliqua venenata particula eo in loco ubi manent, inter folia producta, vel reperta.

CAP. XXXI.

De Thrissa pisce, nuper etiam in Prussia reperto.

QUandoquidem Itali in hunc usque diem se solos frui deliciis piscis persuasum habent, quem communiter Thrissam, nostræ ætatis Græci corrupte Phrissam, Romani Laccia appellant: quidam ex eo Clupeam esse opinantur, quod id genus piscium Veneti etiamnum Chiepam nuncupent: talem etiam hoc anno in Prussia circa mare (ut vocant) recens, eo in loco, ubi in sinum Balthicum seu Codanum juxta Celtem se exonerat, videlicet circa castra *Balge* & *Lockstede*, ad Ducem Prussiæ pertinentia, in maxima multitudine captum esse compertum habetur. Nam horum piscium quos Pruteni *Porpel* appellant (nomen antea incognitum) piscator quidam duodecim millia & sexcentos, seu quod idem est, sexagies (uti uppellant) mille octingentos, mense Majo intra quatuordecim dies, præter alios pisces, quorum etiam haud parva copia erat cepit. Non est igitur quod in posterum Italia de hoc pisce, tanquam sibi soli à divino numine concesso, glorietur, cum idem prorsus genus per Dei benignitatem aliis in oris quoque repertum sit.

OLAI

OLAI MAGNI, GOTHI, ARCHIEPISCOPI UPSALIENSIS,

De Insectis Animalibus,

EPITOME LIBRI XXII.

CAP. I.

De molestißimis Culicibus extremi Aquilonis.

EST versus extremas Septentrionis terras & aquas maxima molestia grandiorum culicum, præsertim in punctura, & fastidiosissimo sono, quando in continua dierum ac noctium luce dormiendum est. Verum ad evitandam horum molestiam, Aquilonares absinthio utuntur, aceto peruncto, ac tosto, & fumigato, ut eo gravi odore percepto aufugiant. Simili modo recedunt, quando caput, cæteraque membra, decoctione absinthii asperguntur, vel rutæ, aut nigellæ, quum haberi queunt: vel atramento sutorio, permixto cum junipero usto & fumigato. Dormientibus autem tentoriolum ex

panno lineo vel cortice confectum necessarium est, sub quo, tanquam velamento, contra injuriam culicum tuto dormire liceat, ac nullus omnino sonoris istis insectis aditus pateat, ne duplici malo, punctura videlicet, & fastidioso sono, quiescentes molestentur.

Cap. II.

De remediis fugandi Culices, & Cimices.

PRæterea ut jumenta in pascuis à culicum muscarumve infestatione libera permaneant, juniperorum rubos ubique, tam in campis, quam sylvis abundantes, vel pineas arbores, ubi greges pascuntur, penes radices pastores incendere solent, similiter & juncos odoratos, ac aridas radices herbæ serpentariæ, quoniam horum omnium fumis mire arcentur. Deinde ad effugandum culices & cimices è domibus, fit suffitus cum minutissimis partibus pini, quę dum serratur, in magna multitudine colliguntur: aut cum nigella: similiter cum myrto sicca, & cum sulphure, & bdellio, ac spina fœtida; tum etiam stercore vaccino. Item pro eodem malo abigendo, aspergatur domus ex decoctione radicis lupinorum

vel

vel nigellæ, vel abſynthii, vel rutæ. Cimices gravis odor rubrarum pellium, quæ à Germanis *Reuſch leder* appellantur, mirifice tollit: hæ autem à Moſcovia per Bulgariam in Italiam & Romam vænales advehuntur: ita & calx viva cum ſulphure mixta eos interficit. Occiduntur præterea cimices mixtura ex oleo, argento vivo, ſale, aceto, & amaro pomo facta, ſimulque contrita, decocta, ac rimis lectorum bis vel ter immiſſa: ſed ſimplicius & frequentius ferventiſſima aqua, quæ intimius penetrat, etiam ſemina vermium noxiorum corrumpente. Quod vero culices tam multi frequenteſque in ſuppolaribus illis terris vagantur, hanc præcipue cauſam habet: quia nulli veſpertiliones, qui hos ſimiliaque inſecta noctu deprædari ſolent, propter continuam dierum & noctium lucem, ibidem manent, neque aliæ lucifugæ ſeu nocturnæ aves: quamvis quædam à natura deputatæ culices ac muſcas in eſcam colligentes reperiantur. Verum ut à putreſcentibus celeriter incrementum accipere apparent, ita & aſpero flatu evaneſcere cito conſueverunt: paſtu nanque deficiente, ad cognatam putredinem paſcendi evolant, atque ibi tabeſcunt.

Cap. III.

De Apibus, & earum nutrimentis.

Regiones Aquilonares uti in plurimis rebus tam necessariis, quam etiam superfluis, in usum cæterarum nationum communicandis, abundant: ita & singulari naturæ benignitate providente, maximam mellis copiam habent, magnamque curam semper & ubique circa apes adhibent, ut pura custodia serventur, & coalescant. Cum autem mella de alveariis exempta sunt, mos est genti, tantum novellis apibus dimittere, quantum eis sufficere videtur ad hyemalem victum, scilicet duas partes: quia in hyeme, ac principio veris, anteaquam flores appareot, ex melle, contritis ficis, & uvis passis aliunde quæsitis, maxime vivunt. Sed quia res istæ exoticæ sunt, & raro inveniuntur, mel eis pro esca præcipue relinquitur: quod etiam minoris, quam prædicta, venditur: quanvis necessitate urgente, loco mellis, contusis fabis, pisis, libis ex papavere confectis, triticea farina mulso humectata, etiam carnibus pullorum recenter occisorum, in minutissimas partes confractis, nutriantur.

CAP. IV.

De melle, & ejus probatione.

MEllis abundantia magna est in Septentrionalibus terris, ut testatur Plinius, favos Septentrionales cæteros magnitudine superare: ponitque in exemplis, octo pedum longitudinis visum favum. Sed revera adhuc longiores in Podoliæ terris Regi Poloniæ subjectis reperiuntur: ubi apes, propter pascuorum ubertatem, odorem suavem, florem abundantem, ac saporem jucundum, maximas siccarum terrarum foveas favis melle plenis replent, ita ut immanes ursi in tales foveas cadentes, ob nimium mel devoratum suffocentur. Et hinc est, quod tot tantaque navigia Orientalium gentium, ceræ plena, per universam Europam dispergantur: ceram quidem ad finitimas oras emittunt, verum mel pro infinito usu, præcipue omnigeno potu, vino deficiente, sibi in magna copia reservant, prout superius libri XIII. satis superque tractatum est. Post æstivale igitur solstitium, uti optimum mel (etiam per excellentiam bonum) colligitur, ita & in illis terris sine fraude dolove in sua puritate conservatur: licet ultra mare translatum, insatiabili mer-

catorum avaritia adulteretur. Mella quæ post solstitia colliguntur, adeo salubria sunt ut nedum pro sano cibo in pane, potu, & escarum condimentis usurpentur, sed etiam pro electissimis medicinis diligenter custodiantur: quandoquidem in Aquilonaribus terris medici rarissimi sint, sed salubris aër, escarum sana virtus, & melleus potus, optimam medicinam præstent. Hic quanto vetustior est à tempore suę decoctionis (nempe sex vel duodecim annorum) tanto efficacior ad multorum morborum remedia adhibitus reperitur.

CAP. V.

De Formicis.

FOrmicas tam alatas, quam sine alis, in multiplici specie habent terræ aquilonares: quæ majores & alatæ sunt, in solitudinibus ædes ex foliis capillatis pinorum, ac in sectis pectinum, modo abietum confectas, atque magno altove cumulo congestas, inhabitant. Has ursi levandi pruritus gratia in naribus impetuose molestant, sed celeriter ab earum domibus recedunt, ne aliquas in suum nidum comportent, quæ quandoque sobole multiplicata, eos à propriis cavernis exturbare possent. Prætere in turribus

bus altis Ecclesiarum, regiisque pomariis, sua domicilia collocant, ubi aliquando notatæ sunt eventum abbreviandi imperii Regum portentoso omine præsagivisse, quod videlicet Reges à plebeja multitudine vel occisi, vel è regno expulsi sint. Quando autem tale aliquod portentum imminet, tunc tenuiores formicæ injuria majorum excitatæ, arborem, præsertim antiquam pirum, in qua grandiores morantur, infinita multitudine ad injuriam illatam ulciscendam ascendunt, præliumque grave in ea committunt: quod nullo modo antea dirimere, licet ab utraque parte plurimæ earum ab arboris frondibus moribundæ ruant, quam majores superarint, earumque mansionibus potitæ sint, in animo habent. Hoc genus portenti binis in locis, Upsaliæ scilicet, & Holmiæ, M.D.XXI, notatum est contigisse, quando Rex Daniæ Christiernus II. ab incolis Sueciæ è regnis Gothorum ac Sueonum expulsus est, atque omnibus fortunis spoliatus. Tales enim nullius æstimationis creaturæ per injuriam illatam provocatæ, invictæ pro diversis generibus detrimentorum acceptis, ad vindictam atrociter sumendam existunt: neque aliter, quam iratorum numinum prodigiosi nuntii, nihil boni suis præliis annuntiantes, reputari

queunt. Sunt præterea formicæ rubeæ, parvæ, urina ſua valde noxium pruritum excitantes: atque hæ ab Aquilonaribus venenatæ appellantur, & in tuberibus pratorum habitant. Verum hoc genus formicarum ab aliis jam enumeratis in laborum aſſiduitate haud diſſimile eſſe videtur: quoniam etiam veſtigia curſus ſui in duro ſilice relinquit.

Cap. VI.

De margaritis, & earum generatione.

NE autem margaritarum delicata materia, poſt deſcriptionem piſcium omiſſa, intacta relinquatur, in primis fatendum eſt, in Aquilonaribus terris quoſdam eſſe amnes gemmiferos: quoniam hi conchas producunt, è quarum teſtis albicantes margaritæ, licet pallidæ propter aërem gelidum, extrahuntur. Aër enim iſte rori admixtus, circa medium menſis Auguſti in concham deſcendit, cauſamque præſtat, ut quantocius margaritæ matureſcant. Hæ autem ita extractæ, in ornatu ac pretio apud Septentrionales habentur, atque ubi debito ordine collocatæ fuerint, pulchritudinem micantem obtinent: quæ illuſtratione mangonum augetur. Et hi quoque ſplendidiores

res Orientis margaritas ſeu uniones maximo numero, præſertim in uſum vel potius abuſum illuſtrium fœminarum, imo communis fortis, mulierum, ad oras Aquilonarium apportant: quæ talibus anquam rarioribus gaudent ornamentis atque iis i-coronis, brachialibus, humeralibus, ac capitum denique tegumentis utuntur. Nulla tamen mulier ibidem quantumcunque illuſtris, viſa eſt unquam margritas, uniones, aut gemmas, propter grave opprobrium evitandum, auribus appoſuiſſe: quaſi non unicuique membro ſuum decorem & venuſtatem abſque aliunde à vermibus viliſſimis mutuato ſplendore, artifex ipſa natura attribuiſſet.

FINIS.

Ordo

INDEX

Ordo Librorum, & Argumenta capitum Septentrionalis Historiæ.

EPITOME LIBRI I.

DE ritu gentium, & natura rerum, ac usu bellandi, populorum Septentrionalium.

De

LIB. II.

De mira natura rerum Septentrionalium.

LIB. III.

De superstitiosa cultura dæmonum populorum Aquilonarium.

LIB. IV.

De bellis, & moribus sylvestrium paganorum, ac vicinorum.

LIB. V.

De Septentrionalium Gigantibus.

LIB. VI.

De Mineris & Metallis.

CAP. ARGUMENT. Pag.

LIB. VII.

De bellicis instrumentis, ritu, causa, & cautelis præliandi.

LIB.

LIB. VIII.

De ſtatu Regentium & officiorum, & exercitio militari.

Lib. IX.

De Bellis campestribus.

LIB. X.

De Bellis navalibus.

LIB. XI.

De Bellis glacialibus.

LIB. XII.

De Structuris Aquilonaribus.

Lib. XIII.

De Agricultura, & humano victu.

9 *De*

LIB. XIV.

De variis conditionibus Aquilonarium populorum.

LIB. XV.

De diversis hominum exercitiis.

LIB. XVI.

De Ecclesiasticis disciplinis.

LIB. XVII.

De animalibus domesticis.

10 De

LIB. XVIII.

De Animalibus sylvestribus.

LIB.

LIB. XIX.
De Avibus.

LIB. XX.

De Piscibus.

LIB. XXI.

De Piscibus monstrosis.

LIB. XXII.

De Insectis Animalibus.

FINIS INDICIS CAPITUM.

INDEX RERUM

Inſigniorum quæ in hoc Olai Magni de Gentibus Septentrionalibus libello tractantur.

Prior numerus librum, Poſterior libri caput deſignat.

A.

Ædifi-

Cal-

C.

Caro-

D.

E.

F.

Fin-

Ha-

Iagello

I.

K.

L.

Lami-

Mare

Naviam

Nuptis

P.

Pisci-

lit-

Q.

Que-

S.

Sol-

Su-

FINIS.

ere
ez

